

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2017
6

Oravecz Imre prózája | Kodolányi Gyula, Kovács István,
Szöllősi Mátyás versei | Demény Péter, Szép Eszter,
Szilágyi Márton tanulmányai | Szerkesztőségi kerekasztal
Koska Zoltán képregénye | Kritikák Csörsz Rumen
István, Nényei Pál, Szilágyi Márton, Rózsafalvi Zsuzsanna,
Dánél Mónika és Bányai Éva könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szerkesztők:

Biró Annamária (*tanulmány*), Demus Zsófia (*képregény*), Vass Norbert (*kritika*),
Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zsávolya Zoltán (*szemle*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Zahari István, Zsolnai György

Korrektor:

Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

www.szepirodalmifigyelo.hu

Szerkesztőségi titkár: Rodics Eszter

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap végén

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Héviz, Híd, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szörös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múzsa

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknel,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Kodolányi Gyula: <i>Az idő egészéből</i> (Bárka, 2017/5.)	3
Gombár Endre: <i>Ballada egy távirányítóról</i> (Lyukasóra, 2017/5.)	8
Antal Attila: <i>Hazai változatok</i> (Partium, 2017/3.)	9
Oravecz Imre: <i>Ókontri</i> (Magyar Napló, 2017/10.)	10
Kovács István: <i>Mesebeli kert a nyár derekán</i> (Hitel, 2017/10.)	20
Kemenes Henriette: <i>Sterilbe tört fehér</i> (Várad, 2017/9.)	22
Szőllősi Mátyás: <i>Szégyenlős álmok</i> (Mozgó Világ, 2017/10.)	23
Csillag Lajos: <i>A huszonnyolcadik napon</i> (Kalligram, 2017/9.)	24

■ ARANY

Szilágyi Márton: <i>Nyakig Aranyban</i>	34
Szép Eszter: <i>A walesi bárdok újratöltve</i>	42
Demény Péter: <i>Szerkesztői pókbálók vizsgálatá</i>	56
<i>Szerkesztőségi kerekasztal</i>	61

■ KÉPREGÉNY

Koska Zoltán: <i>Híd-avatás</i>	78
---------------------------------	----

■ KRITIKA

Török Lajos: <i>Újra szól a hangszerszám</i> (Csörsz Rumen István [szerk.]: <i>Doromb – Közköltészeti tanulmányok</i> 5.)	86
Maróthy Szilvia: <i>Nényei Naxos szigetén</i> (Nényei Pál: <i>Ne bántsá a Zrinyit!</i>)	95
Gyimesi Emese: <i>Mikrotörténet és irodalomtörténet határvidékén</i> (Szilágyi Márton: <i>Forrásérték és poétika</i>)	101
Ficsor Benedek: „Lenni közös ember” (Rózsafalvi Zsuzsanna [szerk.]: „ <i>Más csak levelenként kapja a borostyánt...</i> ”)	107

Balázs Imre József: *Az elhallgatás asztalának megterítése*
(Dánél Mónika: *Nyelv-karnevál*) 113

Zólya Andrea Csilla: *Az átmenetek térfoglalása*
(Bányai Éva: *Fordulat-próza*) 118

■ REPERTÓRIUM

2017. szeptember–október (Zahari István) 125

Számunk szerzői 146

Lapszámunk borítóján Koska Zoltán grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti
Együttműködési
Alap

SZEMLE

Kodolányi Gyula

AZ IDŐ EGÉSZÉBŐL

Japános versek Kósa Ferenc fotóira

Tengert sóvárogtál

Tengert sóvárogtál. Határtalant.
Barbár partot. Az élet gyepeit.
Sziklaszobrot. Csend oltárát.
Mindent. Magad.

Zuhogó, cikázó víz

I

Zuhogó, cikázó víz,
kedvünkért bűvölsz
örvényt s habot?
Dobálsz hullámot, sziklát,
hogy marasztalj
tovább ideát?

II

Vagy tükrünk volnál?
Kusza lelkünk
tombol benned?
Vonaglanak vágyak,
kém, kín, régi szép nap.
Olvassuk benned
sorsunkat.

III

Égnyi tükör,
jövök újra hozzád.
Tajték, robaj,
örvény volnék?
Tűnődöm. Indulok tovább,
a belső csend után.

Aranyfényű fenyő

Aranyfényű fenyő
a sziklavilágban,
szívem tiéd,
karod enyém.
Tarts szorosan.
Nem riaszt már
a meredély.

Erdődbe bejutni

Erdődbe bejutni próba.
Dús sötéted oly közel s távol.
Át úton, árkon, gyümölcsösön,
mégis eltalálok.

Egymást tartva

Egymást tartva
állunk a szélben,
jó társam.
Bámuljuk ég veresét,
hegy kékjét, áldott Balatont,
míg maradhatunk.

Kerítést raknod

Kerítést raknod
mandulafád köré minek?
Hajnalban elröpül a rigókkal.
Termését szabadon hozza meg.

Veri odalent

Veri odalent
a kőpartot a hullám.
Sovány földből,
termő csendben,
ágyások, gyümölcsfák
fordulnak az égnek.

Hó, jég, kő honában

Hó, jég, kő honában
hangyányi vagyunk?
Hangyányit akarunk?

Kőember vár

Kőember vár s vár
hó s jégidőben.
A kezekre gondol,
akik megformálták.
Forró tenyérre,
lélek hevére.

Mesét mondunk

Mesét mondunk,
dúdolunk dallamot.
Képet festünk,
követ rakunk kőre,
az idő elmállasztja.
A vers él, és él.

Szélnek feszült sziklák

Szélnek feszült sziklák,
mennétek. Maradtok.
Tükörben bámulni magatok
e kietlen parton,
otthon lenni, jobb.

Hiányod

Hiányod tikkasztó
kő-szorosán át, hirtelen
érni forrásodhoz.
Kutadból újulni,
s nem tudni, ki vagy.

Visszajön-e

Visszajön-e a pusztába
negyven olyan napra?
Várjuk, mióta elment.
Ő megvilágosult,
mi: világtalanok.

Égi zuhatag

Égi zuhatag, ragadj el,
zúzzál vízporrá,
tisztuljak párává.
Örök gyarló alakom
születhessen újjá.

Bárka, 2017/5.

Gombár Endre

BALLADA EGY TÁVIRÁNYÍTÓRÓL

összetörte kalapáccsal a távirányítót
 azt remélte megszabadul mindentől
 ami távolból igyekszik irányítani őt
 és nyer majd szusszanásnyi pihenőt
 nem bámulja üresnek tartott perceiben
 az agyát puhító képernyőt
 helyette virágot ültet majd
 és ég felé törekvő dús lombú fákat
 esténként szemet gyönyörködtető
 csillagokat láthat
 tiszta levegőt szívhat tüdejébe
 lelkébe visszatér
 az élhető életnek reménye
 indulásra reggel készen áll majd
 hogy jövőbe induló vonatát elérje

Lyukasóra, 2017/5.

Antal Attila

HAZAI VÁLTOZATOK

Szél borzolja a faluszélen
 a kórókerítések citeráit
 könnyű borok és nehéz pálinkák
 vetélkednek a
 sárutakon lézengők álmáért

aszfalt alatt ó-udvarház
 rázkódik a csúcsforgalomban
 lemállik a fatemplom
 zsoltárainak percegése
 a szupermarket üvegfaláról

pókhálóba gabalyodott bogár
 a népdal a presszósarokban
 a ligeterdő fény-árny-foltos ösvényein
 nehéz megkülönböztetni
 a kirándulót a hajléktalantól

Partium, 2017/3.

Oravecz Imre

ÓKONTRI*(részlet a készülő regényből)*

Elmúlt a tél, a háború még tartott, de Magyarország területén megszűntek a harcok. Amíg a határban nem lehetett mit csinálni, hallgatták a hadijelentéseket, amelyek rendre a németek hátrálásáról szóltak. A német tiszt otthagyta a rádióját, és amíg le nem merült a telepe, követték a hadi eseményeket. Steve-et aggasztotta, hogy a szövetségesek túl lassan nyomulnak előre, és fennáll a veszélye, hogy a végén egészen az oroszoké lesz Németország legyőzésének dicsősége. Ami nem lett volna igazságos, hiszen nyilvánvaló volt, hogy ha hadieszközökkel és élelmiszerszállítmányokkal nem segítik őket az amerikaiak, nemhogy országukból kiűzni, de megállítani sem tudták volna a németeket.

Márciusban végre kinyílt az idő, és Steve már akkor se tájékozódhattott volna tovább, ha működik az a rádió. Meg kellett kezdeni a tavaszi munkákat, és a legkisebb dolga is nagyobb lett annál, hogy a frontok alakulásával foglalkozzék. A földet nem érdekelte a háború, az, hogy valahol még mindig ölik egymást az emberek. Meg kellett munkálni, előkészíteni, ültetni, vetni bele.

Steve-nek most vetnie nem kellett, a búzát, árpát ősszel beletette. De az ültetés akadályba ütközött. Kukoricája, krumplija lett volna, vonóereje, lova azonban csak egy volt, mert a Csillagot elvitték az oroszok. Márpedig egy lóval lehetetlen szántani. Üres kocsit húzatni, ekekapázni lehet, de szántani nem. Lett volna pénze lovat venni, de egyelőre vásárok nem voltak. Ám ha vannak is, kinek lett volna most eladó lova? Aligha valakinek is. Nem volt ló. A háború megtépázta az állományt, általános volt a hiány. Legjobb lett volna traktorral szántani, csakhogy az üzemanyag híján továbbra sem jöhetett szóba. A HSC R30/35 így merő fémtömeggé redukálódva, kihasználatlanul árválkodott a kocsiszínbén.

Nem maradt más hátra, mint lovat kérni kölcsön. Steve ódzkodott ettől, mert tudta, hogy a szajlai ember nem ad lovat kölcsön. Az a szemefénye, mindennél becsesebb, előbbre való. Előbb kölcsönadná a feleségét, mint a lovát. De nem volt választása, meg kellett próbálnia.

Végigjárta a rokonságot, és mindenhol elutasításra talált. Végül Ferenc bátyja szánta meg, és rendelkezésére bocsájtotta a herélt csődörét, de kikötötte, hogyha közben neki is kell, akkor azonnal hozza vissza, még akkor is, ha nem végzett azzal, amit éppen csinál.

Ami az új viszonyokat illeti, egyelőre nem sok jót tapasztalt, de kizártan tartotta, hogy olyan szovjet világ lesz, mint Oroszországban van, hogy bolsevik rendszert kényszerítenek az országra. Úgy gondolta, hogy az oroszok nem maradnak itt végleg. Nem maradhatnak, mert nem engedik meg nekik a szövetségesek: az amerikaiak, az angolok, a franciák. Vagy ha mégis maradni akarnának, akkor szembekerülnének azokkal, ami újabb háborút eredményezne, és azt aligha akarhatják, hiszen most ér véget egy, és előbb azt kell kiheverni. Elidőznek itt egy darabig, megsarcolnak bennünket, szívják a vérünket, beleszólnak ebbe-abba, de aztán elkotródnak, és otthon üzik tovább kisdéd játékaikat. Az ország függetlensége helyreáll, és létrejön egy jobb, demokratikusabb rendszer.

Nem volt mindjárt ilyen derűlátó. Először még az is megfordult a fejében, hogy nem kellene-e azonnal csapat-papot itt hagyni, és visszamenni az Egyesült Államokba, ahol már régen véget ért a gazdasági válság? Nem önámítás-, hiú reménykedés-e maradni? Nem kellene-e leszámolni az álmával, belátni, hogy az esetleg végképp valóra válthatatlanná vált? Ebbe közrejátszott az is, hogy megírta a szüleinek: megvannak, élnek, átvészelték a háborút. Erre azt a választ kapta, hogy hála a Jóistennek, örüljenek neki, de most már ne maradjanak tovább, ne kísértsék tovább a sorsot. Azonnal csomagoljanak, hagyják ott a tanyát, és induljanak Amerikába. Már át lehet jönni az óceánon, már van polgári hajóforgalom. Ha akarják, még eléjük is mennek a keleti partra, nem ő maguk, hisz ahhoz túl öregek már, hanem Jim vagy Rose. Ha netán nem lenne annyi pénzük, amennyi a négy hajójegyre kell, az sem akadály, küldenek, csak szóljanak. El onnan, abból az országból, még ha az ókontri is az, el, amíg nem késő, mert ott kommunizmus lesz. Olvasták az újságban. Azt csinálnak az oroszok, azért foglalták el. Az egész világon azt akarnak, de abból nem esznek.

Aztán még egy ilyen megingása volt.

Megint alakultak pártok, lett parlament, és nagyon emlegették a demokráciát, de a helyhatósági tisztségviselőket mégsem választották, hanem felülről nevezték ki. Szajlán például így lett bíró Kusnyár Gábor. Még ennél is jobban elbizonytalanította, hogy beharangozták, eltörlük

a Jurcsek-rendszert, helyette azonban menten egy másikat, egy még szigorúbbat vezettek be. Nem vitatta, hogy a háború szétzilálta országban az élelmiszerellátás biztonsága érdekében átmenetien szükség lehet arra, hogy a földművelők bizonyos termékeiket szabott áron az államnak adják el, de az új beszolgáltatás mértékét túlzottnak tartotta. Tovább nehezítette a parasztember helyzetét, és már-már lehetetlenné tette a gazdaságkódást. Először is igen szűken meghatározták, mi a szükséglet, külön az emberét, külön az állatét. Ez a fejadag esetében negyvenöt kiló búzát tett ki. De minden egyébből is mennyiségeket állapítottak meg, beleértve még olyasmiket is, mint a lencse, borsó vagy hajdinakása, amely utóbbit Steve nem is ismerte. Ami a szükségleten felül termett, azt hatósági áron egy erre kijelölt kereskedőn keresztül be kellett szolgáltatni, és ez a hatósági ár lényegesen alacsonyabb volt, mint korábban. És természetesen kötelezettségeket írtak elő, amelyeknek értelmében a megművelhető földterületnek legalább a felét fel kell szántani, annak egyharmadán búza, nyolc százalékan pedig ipari növény termesztendő. Új elem volt az is, hogy aki folyó év október 31-ig nem szolgáltatja be, amit kell, azt öt év fegyházbüntetéssel sújtják. Ehhez jött még a közmunka-kötelezettség, és számos, eddig ismeretlen adónem, mint községi adó, megyei adó, útadó, kamarai illeték, továbbá korlátozások egész sora kezdve attól, hogy mezőgazdasági terméket ezentúl hatósági engedély birtokában lehet szállítani, egészen addig, hogy magánfogyasztásra egy gazda évente csak egy disznót vághat.

Az ős, a határidő még messze volt. Steve egyelőre a tavasziakat, többek közt a repcét tette a földbe – ezt az ipari növényt választotta a munkaigényesebb cukorrépa helyett –, de már most főtt a feje a gabonabeadás miatt. Mi lesz az ő sörárpájával? Földjei zömében az van, arra szerződött, de már nemigen veszi át a gyár. Úgy hallotta, nincs is már meg, lebombázták. És alighanem így van, mert írt nekik, és nem válaszoltak. Annak csak elenyésző részét minősítik szükségletnek, vagyis sok mázsa! És potom pénzért! A legjobb volna eladni, és búzát venni helyette. De hogy adhatná el? Csak feketén, ami kockázatos. Szabad piacon semmiképpen, ha egyáltalán lesz szabad piac. Pedig jó lenne, ha lenne. Meg minden úgy lenne megint, ahogy volt, legalább úgy, és búzával mindent meg lehetne váltani.

Májusban aztán szembesült azzal, hogy az új rendszer ennél is rosszabb, mert rosszhiszeműsége épül, és működtetői semmit nem bíznak a véletlenre.

Reggel volt, és jómaga éppen otthon. Kukoricát ekekapázni indultak volna Mihállyal. A kapát már feltették a kocsiderékba, és a lovat is befogták a kocsiba, mikor Morzsa vendéget jelzett a kapu felől.

– Nézze meg, ki az! – mondta Steve az öregnek. – És ha már ott van, nyissa ki a nagykaput is. Én addig megtöltöm az abrakos tarisznyákat.

Alaposan megcsappant a zab, be kellett osztani, ha azt akarta, hogy kitartson az újig, ezért, ha tehetné, maga porciózta. – Remélem, Fáni megfoltozta, amelyik kilyukadt.

Még nem volt tele a két tarisznya, mikor Mihály visszajött a kaputól.

– No, ki az, és mit akar? – kérdezte tőle.

– Egy aktatáskás ember meg egy rendőr. Veled akarnak beszélni, azt mondják.

– Rendőr?

– Az.

– És mért nem gyönnék be?

– A kutya miatt. Hogy azt előbb kössük meg.

– Kinyitotta a nagykaput?

– Nem hagyták kinyitni.

– No, ha annyira kellek nekik – mondta Steve. Átadta Mihálynak a tarisznyákat, és a kapuhoz ment.

Morzsának az orosz katona golyója maradandó sántaságot okozott, de három lábán ugrálva is dühödten hajtott.

– Jól van, na. Mars hátra! – szólt rá Steve, mire elhallgatott, és engedelmesen elbicegett. – Jó napot – köszönt Steve előre, a kiskaput kinyitva. – Kihez van szerencsém? – kérdezte az aktatáskás felé fordulva.

Felmérőbiztos vagyok a Járási Közellátási Hivataltól – felelte az. – Ha ez neked szerencse – mormolta félre. Nem viszonzta a köszönést, és a nevét sem árulta el.

Papírt vett elő a táskájából, és olvasta:

– Árvai Steve, Szajla, külterület, Rácfalu-dűlő.

– Stimmel, de Sztív – javította ki a biztost Steve, mert az úgy mondta, ahogy írva van.

– Miféle név ez?

– Angol.

– Maga angol.

– Nem. De mit óhajt felmérni?

– Majd megtudja, csak engedjen be. De előbb kösse meg azt a dögöt!

– Nem bántja az már magukat.
 – Csak kösse meg!
 Steve habozott.
 – Ez parancs – szólalt meg a rendőr.
 – Az én portámon én parancsolok.
 – Most nem – szögezte le a biztos.
 Steve indult volna hátra Morzsát megkötni, de a rendőr megállította.
 – A kaput addig is csukja be!
 Steve eleget tett a felszólításnak.
 – Tessék – mondta újból kinyitva a kiskaput, mikor visszatért.
 A vendégek a nagykapuhoz támasztották a biciklijüket, és bejöttek az udvarba.

– Felmérem, mije van, mi terménye, állata, élleme, munkaeszköze. Kötelessége engem a portáján kalauzolni, és mindent megmutatni. Figyelmeztetem, hogy ne titkoljon el semmit, ne vezessen félre, mert az büntetőjogi következményeket von maga után. – Szünetet tartott. – Megértette?

– Igen – felelte Steve, miután nyelt egyet. Lett volna kérdése, de megtanulta már, hogy Magyarországon jobb nem kérdezni a hatóságot. Már így is hibát követett el azzal, hogy azt mondta, itt ő parancsol. – Mivel kezdi?

– Szemes terménnyel.
 – Akkor először a csűrbe menünk, ott a hombár.
 – Ki tartózkodik még magán kívül a tanyában? – állt meg a biztos a tornác előtt.
 – A feleségem, két kiskorú fiam és két munkásom, egy férfi és egy nő.
 – Ők most hol vannak?
 – A feleségem a gyerekekkel a házban, a munkásaim a hátsó udvaron.

– Hívja őket ide össze, nehogy közben eldugjanak valamit. Rendőr elvtárs, menjen a gazdával!

Steve hátrament a rendőrrel, de eltartott egy darabig, míg visszatértek Mihállal és Fánival. A lovakat ugyanis előbb ki kellett fogni, Fáni pedig a kertben kapált, és nem találták mindjárt.

A rendőr követte a házba is Steve-et, ahonnan megint nem jöttek ki azonnal, mert Júlia először nem értette, miről van szó, Jancsika pedig idegent látva sírva fakadt, és Georgie is vonakodva engedelmeskedett.

A biztos idegesen topogott kint.
 Júlia köszönt neki, de az ő köszönését sem fogadta.
 – Álljanak ide sorba a fal mellé – rendelkezett –, és maradjanak itt, amíg engedélyt nem adok, hogy oszolhatnak. No, akkor menjünk abba a csűrbe – fordult Steve-hez.

A rendőr ott maradt őrködni.
 Ez magának csűr? – jegyezte meg a biztos a csűrt megpillantva. – Ez inkább egy emeletes ház.

Steve nem szólt semmit.
 – Hm, traktor is van! – állapította meg a biztos a kocsiszínrészen áthaladva.

– Tessék – mondta Steve, és az ajtaját kitérve beengedte a hombárba.
 – Ez búza, ez árpa, ez zab – mutatott a rekeszekre.

– Látom, nem vagyok vak.
 – És hogy méri meg, melyik hány mázsa, hány kiló?
 – Sehogy.

– Akkor honnan tudja majd?
 – Onnan, hogy megsaccolom. Vagy lát itt nálam mérleget? Még csak az kellene, hogy mérleget hurcoljak magammal!

Nagy alakú, rubrikás tömböt vett elő és tintaceruzát. Kinyitotta, és látni lehetett, hogy indigó van az oldal alatt, és azt is, hogy már ki van töltve a fejrész.

– Búza négy mázsa – és írta volna, de a ceruza nem fogott. Megnyálazta. – Tehát búza négy, árpa nyolc, zab másfél.

Az árpa feleannyi sincs, és a zab is kevesebb – észrevételezte Steve. A biztos megrovóan nézett rá.

– Ha nem ért egyet, fellebbezhet. Hét napon belül. Másolatot kap. És így zajlott a többivel is: a szénával, lucernával, szalmával, kukoricával, krumplival, liszttel, zsírral, babbal. Mindent többnek vett, mint amennyi volt.

Kivételt csak az állatok és a munkaeszközök képeztek, amelyeket darabra meg lehetett számolni. Bár a baromfi, a tyúk, a kacsza gondot okozott, mert nem állt egy helyben, mozgott, járkált közben, és a biztos többször elvettette a számlálást, de mindig az állam javára, mert mindig több jött ki neki, mint Steve-nek, aki magában szintén számolt.

Az éléskamrában kevés kolbászt talált, és nem akarta elhinni, hogy azért, mert a többi már megették. Azt is kételkedve fogadta, hogy annyi az összes krumplijuk, amennyi a pincében van. Meg volt győződve

róla, hogy eldugták valahova, ám hiába kutakodott kint is, még az egyelőre temetetlen bunkerban is. Végül azzal adta fel a keresést, hogy valamelyik kazal alatt lehet elásva, azok széthányását azonban már nem rendelte el, mert túl sok időt vett volna igénybe, és neki még Terpesre is mennie kellett.

Dél is elmúlt, amikor befejezettnek nyilvánította a felmérést, és távozott a rendőrrel.

Steve-et megviselte a látogatás. Fájtalta az idővesztéséget, a munkakiesést, maga az eljárás, az önkény, ez a durva beavatkozás az életébe pedig felháborította, és többször volt azon a ponton, hogy felkap egy husángot, és elkergeti ezt az embert, aki úgy viselkedett, mintha itt minden az övé volna. Talán meg is cselekszi, ha nincs vele rendőr, vagy nem gondol rá, hogy ezzel még nagyobb bajba sodorja magát a családját.

Júlia nagyjából ugyanígy volt ezzel, bár őrizet alatt lévén neki erre nem lett volna lehetősége, de különben is távol állt tőle minden erőszak, így aztán csak erősen imádkozott, hogy Steve ne csináljon semmi butaságot, mialatt Jancsika miatt gyötrődött, aki megszemjázott, ám a rendőr nem engedélyezte, hogy vizet hozzon neki.

Mielőtt Steve Mihállyal újra befogott volna, mindnyájan bementek a házba, és megebédeltek. A főzés elmaradt, ezért hideget, csak aludt-tejet ettek kenyérral. Jancsikának nem kellett, és lekváros kenyeret kapott helyette. A többiek buzgón kanalazták, de az esemény hatása alatt némán, nyomott hangulatban. Csak Júlia beszélt, de ő is csak Jancsikához. Steve komoran hallgatott. Meg se várta a végén a hálaadó imát, mikor végzett a magáéval, intett Mihálynak, felálltak, és szó nélkül kimentek. Miután kigördültek a kapun, és Mihály azt becsukva felült mellé a bakra, az ilyenkor szokásos Isten segíts se hagyta el az ajkát, hanem csak meglegyintette az ostorral a Lepke farát.

Este a vacsoránál sem lehetett a szavát venni. Csak akkor szólalt meg végre, mikor lefeküdtek. Nem mindjárt, hanem sok forgolódás után. Megint egy szobában háltak, de ki-ki a maga ágyában, miután Júlia átengedte a szobáját Jancsikának.

– Alszol? – kérdezte.

– Nem – felelte Júlia.

– Nem kéne mégis elmenni?

– Elmenni? Hova?

– Hát, vissza, Kaliforniába.

– Az csak neked meg Georgie-nak lenne vissza.

– Jó, nekünk vissza, nektek meg el.

– Itt hagyni mindent?

– Igen.

– Földet, tanyát, Magyarországot?

– Igen.

– De mért?

– Nagyon rossz érzésem van.

– Mi?

– Az, hogy itt kutya világ lesz. Nem hagynak élni. Elvesznek mindent, kifosztanak bennünket. Azt csinálják majd, mint Oroszországban.

– De hisz magad mondtad, hogy itt nem lesz kommunizmus. Nem engedni a Nyugat, nem hagyja veszni Magyarországot. A szüleidnek is azt írtad, mikor hívtak bennünket.

– Lehet, hogy tévedtem.

– A mai miatt mondd?

– Igen.

– Hát szörnyű volt, ahogy az az ember rendőrrel jött ide, aztán ahogy kutakodott, és mindent felírt.

– És mindenből többet a valóságosnál.

– Meg ahogy bánt velünk. Összetereltek bennünket. És a rendőr azt se engedte meg, hogy vizet hozzak Jancsikának.

– Mintha elköveltünk volna valamit, mintha bűnözők lennénk.

– Még szerencse, hogy nem vittek el semmit.

– Egyelőre.

– Ezt hogy érted?

– Úgy, hogy ez csak a kezdet.

– A beszolgáltatásra gondolsz?

– Arra is.

– De állítólag csak az kell nekik, amink a szükségleten felül van.

– És ki szabta meg, mi a szükséglet? Ők. Azonkívül a sörárpa, ami-be fektettünk, és amire építettünk, az szinte mind azon felül van.

– Az igaz.

– Miből lesz jövedelmünk ezután?

– Fizetnek majd érte, nem?

– Igen, de nagyon keveset. Arra se lesz elég, hogy azon búzát vegyünk, hogy teljesíthessük a búzabeadást. Jövőre meg még rosszabb lesz, mert előírják, miből mennyit vessünk.

– De csak nem marad így. Ezek átmeneti intézkedések az ország nehéz gazdasági helyzete miatt.

– Ezt csak mondják, és először én is elhittem, de ez csak mese. Nem hagyják abba, egyre jobban belelendülnek.

– Gondolod?

– Igen. Tudod, hogy szólította a biztos a rendőrt? Úgy szólította, hogy rendőr elvtárs. Bizony, már a rendőrség is a kommunisták kezén van.

– Nem engedjük, hogy egészen átvegyék a hatalmat. Majd megint lesznek választások, és leszavazzuk őket.

– Füttyülnek ezek arra, mit akarunk mink, mit akar a nép. Tönkretesznek bennünket, a végén földönfutók leszünk. Én ezt nem akarom megélni. Nem ezért gyöttem az ókontriba.

– Túl sötéten látsz.

– Nem, csak olvastam, és neked is meséltem, mit csináltak Oroszországban.

– Ez nem Oroszország.

– Nem, hanem egy kis ország, Oroszország meg egy nagy birodalom volt, és mégis elintézték. Azonkívül ott se voltak hülyék az emberek.

– Még nincs úgy, mint Oroszországban.

– Nincs, éppen ezért kéne most elmenni, mert amikor úgy lesz, akkor már késő lesz, akkor már lehet. Lezárják a határokat, aztán se ki, se be. Tudod te, hogy Oroszországban egyik városból a másikba se mehetsz engedély nélkül?

– Hát, ha úgy lesz, én akkor is maradnék inkább. Nem tudnám itt hagyni az apámat, a húgaimat. Meg visszatartana az is, ahogy a szüleid jártak a testvéreiddel. Hogy azok már nem akartak magyarok lenni, hogy megtagadták Magyarországot, először még Jim bátyád is, pedig az itt született. Nem szeretném, ha megélném ott, hogy Jancsikánk egy nap elém áll, és bejelenti, hogy ő már nem magyar.

– Mindegy, hogy minek tartaná magát a gyerek, fő, hogy elégedett, boldog felnőtt legyen belőle. Ez aztán végképp nem ok arra, hogy itt rekedjünk. Sőt, mondok valamit, ami Jancsikát illeti, ha másért nem is, éppen miatta kellene mindenképpen elmennünk.

– Miatta?

– Igen. Hogy ne itt nőjék fel, hogy ne nyomorítsák meg.

– Szerintem nem fájulnak odáig a dolgok. De ha netán mégis, akkor ezt nagyon meg kell gondolni.

– Akkor már meggondolhatod.

A beszélgetés ezzel a mondattal megfeneklett. Júlia még felfogta az értelmét, de úgy elálmosodott, hogy a benne rejlő ironiát már nem.

Steve nem ilyen lezárást akart. Nem sikerült a párját meggyőznie, de remélte, hogy érvei hatására fontolóra veszi, amit javasolt. Várt egy darabig, de minthogy nem szólt többé, nem folytatta a győzködést. Annál is kevésbé, mert maga sem volt egészen bizonyos benne, hogy ezt kell tenniük, hogy ez volna a megoldás. De tovább foglalkoztatta a dolog, és töprengve bámult a sötétbe, még azt követően is, hogy mint az egyenletes szuszogásból megállapította, Júlia elaludt.

Magyar Napló, 2017/10.

Kovács István

MESEBELI KERT A NYÁR DEREKÁN

Hol van már az idei cseresznye?
 az idei meggy?
 Emlék lassan a ribizke is,
 legyen bár fekete,
 legyen bár piros.
 Mintha az égtől kérne
 a földet megáldva,
 ágait emeli
 méltóságteljesen
 a kert királyi koldusa,
 a vízkeresztkor földlabdástul
 kiültetett fenyő,
 amelynek túlélésében senki sem hitt...
 Legalábbis akkor.
 Mindennapi zöld csöndjét
 ma suttogva ingerlik
 a folyondárokra felfűzött kék virágszájak:
 „Itt sohasem lesz tél!”
 Pedig a magasban
 óriási hópelyhek keringenek,
 a déli naptól se olvadnak el,
 s egykedvűen karikázzák be
 a harangszótól megriadt báránnyelűket is.
 A főnről alig látható
 smaragdszín kert
 vadak ékszerdobozza,
 benne nagypapa
 testamentum-diófái.
 Kiterítve a fénypecsétes árnyak,
 a mindenben keresztülcsörtető
 vaddisznók
 földszaggatta tankcsapásai.
 A kerítésoszlopon strázsáló sast
 a szögcsőrrel fölött átsuhanó ózsuta

se tudja elijeszteni.
 (Neki könnyű:
 védett madár.
 Féljen az ember!)
 A barackfa lombjában
 mintha százegy kisoroka rejtőzködne
 pálinkamámorosan –
 mit sem sejtő józan tyúkokra lesve.
 A szendergő szeder
 éretten ébredni készül,
 tüskéit hegyezgeti a köveken,
 ha feltámad a szél:

szúrjon?

ne szúrjon?

A pirulékony szilvának
 és magabiztosan zöld diónak is
 egyformán alkonyodik.
 Jó éjszakát!
 Jó éjt az ágyásoknak!
 paradicsomnak, babnak, paprikának,
 bujdosó csillagtöknek,
 mélabús padlizsánnak,
 vakondok-fejdisze petrezselyemnek,
 torzonborz tárkonybokornak...

Hajnalra föltúrva az ég is.

Hitel, 2017/10.

Kovács István 1945-ben született Budapesten. Verset és prózát egyaránt ír, műfordítással foglalkozik. József Attila- és Babérkoszorú-díjas.

Kemenes Henriette

STERILBE TÖRT FEHÉR

Reggelire lágytojás, levedző seb
tányérra rakva, koktélpardicsom,
klórszagú szövetszalvéta, ölmeleg.
Reggel máris minden vére megy.
Kezeim addig áztattam szivárgó
repedések alatt, hogy ujjaim közt
cseppkövek nőnek, s kóbor állatok
láttán, morzsolódva hullik le rólam
a simogatás. Egy ismeretlen helyre
vágyom, oda, ahol sosem jártam,
mint egy kiült fotel, mégis visszavár.
Arcod meszesgödreibe belefulladnak
a madarak, a fehér törzsekről
magzatpózbá gyűrten hullanak le
a hangyák és keserű gyümölcsöket
teremnek a fák. Visszametszett szavak
rendezett sora takarja el hangod,
miközben a rajongás boldog vadállata
reszkető térdeid mögött, ugrásra kész.

Várad, 2017/9.

Szöllösi Mátyás

SZÉGYENLŐS ÁLMOK

1

Az ajtófélfának dőlve röhögött, mint egy ostoba kölyök
– hiába hogy közel negyven volt már, kurvákkal a háta mögött
és az ölében. Vérágas szemekkel pásztázta a szobát, hogy áldozatot
találjon legalább egy mondat erejéig, ami azonnal megaláz, elsősorban
téged. Pedig csak a saját szomorúságát és gyávaságát nem érti, téved.
Ott állt tehát, nevetett, amíg te, nyomorult hétéves, mozgattad
a kezedet a papíron, hogy az első szó szerkezetet leírd, ami talán az volt,
amit ő elsősorban magának beszélt. Mindig te vagy a célpont, de ő maga
a cél, s már az arcél egyetlen moccanása is azonnali jele,
hogy a csalódása hirtelen jelöli ki a bűnöst, aki ezen az estén
csakis te lehetsz. Gyenge vagy és védtelen. Nincs sok tapasztalatod
a gyűlölet terén. Így semmi gondolat vagy vélemény, csupán egy szorítás
belül. Gyorsan nő, a mellkasod feszül, amit egy lélegzetvétel még
enyhíteni képes, amíg ismét rád nem vetül a szem, a véres. Úgy látod,
forog.
És mindig egy irányba néz. Mintha egyfolytában követné, hogy merre
mész.
Pedig nem is menekülsz, bár jó volna már. A szoba minden éle összezár,
s egész lényed csak várakozni képes. Majd újabb szavak, akár a kövek,
rakódnak a könnyek helyett, ismerős és mégis ismeretlen minden kép
és mozdulat, s csak azt érzed, hogy fogva tart. Aztán jön, ő maga,
akár a rémület, és egyetlen ütéssel mintha kifordítva szülne meg.
Hogy kifordított legyél, szegény. Egy elnémított ellenvélemény.

Mozgó Világ, 2017/10.

Csillag Lajos

A HUSZONNYOLCADIK NAPON

„Beszelnünk kell.”

Mondom halkán a Buboréknak, miközben a fenékét simogatom. Rám se hederít, csak tovább bámulja hason fekve a tévét.

– Hallod? – csapok a fenékére. – Figyelj ide kicsit, baszki!

Buborék néha olyan, ha valami nem tetszik neki, napokig nem áll szóba velem. Azt hiszem, lassan minden férfiaság eltűnik belőle. Most épp a bekrepált légkondi miatt rágott be rám. Mert „nem vagyok hajlandó szólni a szobaszerviznek”. Úgyhogy rögtön azután, hogy reggel megérkeztünk a szállodába, anyaszült meztelenre vetkőzött és egész nap a tévét kezdte el bámulni az ágyból.

Csillog rajta a veríték, ahogy a képernyő megvilágítja a hátát.

Felnyomja magát, hátradől és a bal kezével kitapogatja az éjjeli-szekrényen a távirányítót. Néhány másodpercre megállapodik egy főzőcsatornán, ahol egy negyvenes molett nő gesztenyepürét szuszakol egy kizsigerelt pulykába. Aztán tovább váltogat, egy pillanatra felvillan egy formás fenék, majd félmeztelen fickó gitárral és egy újabb villanás után én tűnök fel a képernyőn, ahogy a Radetzky-indulót vezényelem egy újévi koncerten, Bécsben.

– Aha! – vigyorodik el Buborék, és a tévé felé hasal az ágyon. Kezeit pedig lelógatja maga elé. Én pedig ráfekszem. A fenéke az ágyékomnak szorul, és a citromos sampon szaga párolog fel csapzott hajából. A bal vállába harapok és jobb kezemmel a földön heverő távirányító után nyúlok.

– Hé, hé, hé! Ne már! – szisszen fel.

– Ne nézzük már ezt! – nyögöm, amint meglátom Tim arcát a hátrében jobb vállam fölött a rézfúvósok között.

Trombitán játszott, hogy pontos legyenek. Igazi reménységnek számított, örjítően nagy egóval, mégis baromira elenyésző magabiztossággal. A srác szülei Kubából menekültek, majd néhány év után az USA-ból. Az apja valami pártfunkcionárius lehetett még a szigeten.

Amikor Tim bevallotta neki, hogy meleg, az öreg állítólag megígértette Timmel, hogy csakis aktív lesz. Tim szerint az apja mindig is attól félt, hogy egyszer csak visszaráncigálják őt és a családját Kubába,

a fiát pedig börtönbe zárják a homoszexualitása végett. Az apa, hogy végképp a frászt hozza a Timre, a kezébe nyomott egy Reinaldo Arenas regényt. Állítólag személyesen ismerte a fickót, és arra kérte Timet, olvassa el. Habár annyira rühellte a fickót, hogy amikor átnyújtotta a könyvet, ki is köpött oldalra, Tim apján addigra már annyira úrrá lett a paranoia, hogy elkéseredetten és egyben bizalmaskodó ábrázattal nyújtotta át Timnek a *Mielőtt leszáll az éjt*, amit Tim velem is elolvastattam.

– Akkor ezek szerint apád is „bugarrón” volt – jegyeztem meg Timnek, amikor előadta az egész sztorit az apjáról és arról kérdezgettem, hogy tetszett a könyv.

– Fogalmam sincs. Szerette anyámat, ebben biztos vagyok – melázott Tim. – De most, hogy így mondod, lehet benne valami. Elképzelhető, hogy apám meleg volt. – Hirtelen felugrott az ágyról, az ablakpárkányhoz sétált. Ekkor volt alkalmam jobban megfigyelni őt, és ahogy elnéztem a sziluettjét, láttam, hogy a jobb karja aránytalanul, legalább tíz centivel hosszabb a balnál.

Buborék hirtelen összerándul alattam és finoman lelök magáról.

– Megyek egy helyre – suttogja. Feltápáskodik az ágyról és a fürdőszobába sétál. Magára csukja az ajtót és hallom, ahogy lehajtja az ülökét és vizelni kezd. Én pedig kettesben maradok Timmel. Valahányszor a fiú feltűnik a tévé képernyőjén, a farkamon megfeszül a bőr, de csak addig, amíg a bevégzés tart. A pár pillanatig tartó snitt után azonban újra elernyed, mint egy kamaszé, akire rányit az anyja pornónézés közben.

Azt hiszem a koncert alatt is végig merevedésem volt.

Egy pillanatra az villan be, hogy anyaszült meztelenül, óriási erekcióval, a farkammal vezényelem A Walkűrök lovaglását vagy a Triccs-Traccs-Polkát.

Aztán megint ott vagyok Bécsben. Timen kívül mindenkit eltüntettem a színpadról. Ezt akkoriban amúgy is gyakran csináltam. Azt gondoltam, hogy a zenében egyedül maga az ember a sallang, a legfőbb legesebb elem.

Mekkora baromság.

Pedig felnőtt ember voltam, mégis képes rá, hogy ilyen hülyeségeket képzelegjek. Éppen ezért minden koncerten, mikor felléptem az emelvényre, egy pillanatra behunytam a szemem, és mire újra kinyitottam, minden zenészt eltüntettem a színpadról.

Timmel ez nem sikerült már az első próbákon se.

Hirtelen kinyílik a fürdőszobaajtó és Buborék megáll benne.

– Min neveltél az előbb? – kérdezi.

– Csak egy hülye vicc jutott eszembe – válaszolom.

Buborék nem kérdez vissza, hogy milyen vicc az, ami eszembe jutott, csak bólint egyet és visszasétál a fürdőszobába. Az ajtót tárva hagyja. Odalép a mosdóhoz, megnyitja a forró vizes csapot és bedugaszolja a lefolyót. Rövid kotorászás után pedig előhalássza a kis, fekete neszesz-szeréből a borotváját. Lassú mozdulatokkal megnedvesíti az arcát és borotvahabot ken fel az arcára. A mozdulatai olyanok, mint egy egyre lassuló film. Elálmosodom. Lehunyom a szemem és egy darabig még hallom, ahogy a borotvapenge sercegeve siklik Buborék arcán.

Aztán ott állok a Bécsi Operaház egyik női vécé ajtaja előtt, ahová Tim bezárkózott.

– Tim, a rohadt életbe, nyisd ki! – dörömbölök az ajtón, közben hallom, hogy odabent valaki megnyitja a csapot. Aztán még valami beszűrődik a borotva sercegéséből, de végül az is elhalkul.

– Nincs az az isten, Jerry – válaszolja Tim remegő hanggal.

– Gyere ki és ne hisztizz itt nekem!

– Bámulni fognak!

– Igen, bámulni fognak, Timfiú – ordítom –, de rajtad kívül még vagy százhusz embert. És tudod mit? *Hallgatni* is fognak téged. Na, most szólj hozzá!

– Mit akarnak ezek tőlem, Jerry?

– A lelkedet, édes. Csupán ennyit. Na, nyisd ki az ajtót!

– Képtelen vagyok – nyöszörgi Tim odabentről.

– Tim, drágám. Azért ez eléggé elképesztő, amit te itt most csinálsz – válaszolom higgadtan, már amennyire képes vagyok az maradni. Valaki megkocogtatja a bal vállam. „Még öt perc.” – mondja az a valaki, amitől még idegesebb leszek.

– Most ezt, hogy érted? – értetlenkedik Tim.

– Nézd. Sokszor nem értelek, ez az igazság. Például ma, mikor hajnali kettőkor hirtelen felpattantál az ágyból, hogy az ablak előtt, anyaszült meztelenül valami Charlie Parkért játsz... az egészen lenyűgöző volt.

– Tetszett? – vág a szavamba Tim.

– Te tetszettél – válaszolom. – De ez most lényegtelen. Sajnálom, Tim. Bármennyire is istenien játszol. Nem körülötted forog a világ.

– Én *tudom*, Jerry, és...

– Nem, Tim. Kamuzol – vágok a szavába. – Akkora az egód, mint ez az operaház. Század magaddal mész a színpadra és még így is képes vagy azt hinni, hogy rólad szól az egész este.

– Mit akarsz mondani ezzel?

– Kedvellek, Tim. De, ha nem jössz ki most azonnal... el foglak tüntetni – válaszolom ezúttal tényleg higgadtan. Tim hangjába rémület vegyül, és hallom, hogy a kulcs elfordul a zárban, és az ajtó nagy lendülettel kivágódik.

– Ezt nem teheted! – mondja Tim riadtan.

– Ha egyszer egyedül hagysz a színpadon – válaszolom.

– Charlie Parkért – makogja Tim. – Azt fogok neked játszani, csak ne tüntess el.

– Nem, Tim. Most nem játszhatsz nekem semmit Charlie Parkertől.

– Akkor... – mondja Tim, és az ajkai kissé megremegnek.

– Nyugodj meg, Tim – lépek oda hozzá és a bal vállára helyezem a kezem. – Csak lélegezz, ennyi az egész. Odakint is majd. Felőlem behunyhatod a szemed is, és semmi mást nem kell csinálnod, csak lélegezz.

Emlékszem az első koncertre, amit vezényeltem. Ha belegondolok, Tim akkor még alig lehetett tíz-tizenegy éves. Órákra bezárkóztam előtte a női mosdóba, és amikor Tim ugyanezt megtette, egy pillanatig úgy éreztem, magammal ordítózom a zárt ajtón keresztül. Azokban a napokban, amíg Bécsben voltam, igyekeztem minél több időt tölteni a fiúval, ami alatt egyre többször képzeltem azt, hogy Tim a tíz évvel fiatalabb önmagam, és az egyetlen dolog, ami megkülönböztet minket, az a hangjában halványan felcsillanó antillai spanyol akcentus, és hosszú, kecses jobb karja, amivel a trombitát is tartotta. Ez a „rendellenesség” nem volt semmilyen hatással a játékára, viszont, mikor a kezébe vette a farkát, a csuklóját enyhén behajlította, amitől az alkarján lévő izmok kissé kidomborultak. Ahogy így elnéztem pont az újévi koncert előtti estén, ahogy megáll az ablak előtt és egy higanygőz utcalámpa sárgás fénye körberajzolja az alakját, az egészben volt valami zsigerien borzongató. Mindig is ilyen embernek akartam magamat is elképzelni, hosszú, vékony végtagokkal és csupán annyi izomzattal a felsőtestemen, ami – ha mondjuk nyáron kisütnének – éppen kitenné egy francia étterem ínycsókát.

– Játssz valamit Dizzy Gillespietől! – mondtam.

– Bármit játszhatnék neked tőle – válaszolta halkán a vállai mögül –, úgysem ismersz semmit Dizzytól.

– Jó, akkor játssz valamit a Ramonestól – vágtam vissza, mire Tim elnevette magát.

– Tőlük meg én nem ismerek semmit – jegyezte meg mosolyogva.

– Nem ismersz? – gúnyolódtam. – Milyen zenész vagy, hogy nem volt punk korszakod?

Tim csak tovább mosolygott.

– Olvastam egyszer valamit a bátyádtól – mondta –, amiben „Isten punk korszakáról” írt.

Az Bébé első regénye – válaszoltam. – Még tizenhat évesen írta, és amikor megmutatta anyáknak, az elégettette vele a kéziratot. De amint elköltözött otthonról, újraírta, és még kiadót is talált rá. Az egész családban kiverte vele a biztosítékot. Az egész egy veszekedéssel kezdődött, amikor Bébé az ecce homót vasaltatta egy olcsó fehér pólóra. De azon a képen Isten is egy fehér pólóban nyújtja a karját Ádámnak, a pólon pedig az állt, hogy „Utálom a Sex Pistols-t”.

Tim fújta néhány szólámat a hangszeren. Majd leengedte az arca elöl, de az ujjait még párszor végigjárta a mechanikán. Éreztem, hogy ettől végigfut a lúdbőr a hátamon és a karjaimon, amiket azonnal kinyújtottam Tim felé. Újra elképzeltam, hogy én vagyok ő. A köldöke fölött vékony vonalban futó szőrszálak, a halványan megmaradt heg egy néhány évvel ezelőtti vakbél-operációról.

Tim visszatette a hangszert az ablakpárkányra és visszasétált hozzám az ágyhoz. Mellém heveredett, és azt hiszem, sikerült egy kicsit ő lennem.

Míntha magammal csináltam volna.

Egy kéz simít végig a homlokomon, mire kinyitom a szemem, és újból az ágyon fekszem, és az újévi koncertből, amit már zavaróan tompán játszanak a tévébe épített mélynyomók.

– Ha egyszer arra ébredek majd, hogy a záróizmaid teljesen elernyedtek, azzal számomra a világ összes záróizma elernyedtnek számít – mondom fennhangon. – Tudod ez mit jelent?

– Ne beszélj baromságokat – válaszolja Buborék és leöblíti a borotvát.

– Komolyan mondom. Az a vég.

– Egyelőre nem szándékozom elpatkolni, Jerry. – Buborék egy törölközőbe fúrja az arcát. Finoman körbetapogatja vele a homlokát és a halántékát, de a fülcimpáján így is marad egy kevés a borotvahabból.

– Nem, ehhez nem kell meghalnod – mondom. – De, gondolnád, hogy vannak emberek, akiknek a világ végét, és azzal együtt a szépség pusztulását egy ernyedten vöröslő segglyuk jelenti?

Buborék döbenten néz rám a fürdőszobából. Megáll az ajtóban, kezében a törölközővel és az ajtófélfának támaszkodik.

– Mit akarsz ezzel? – kérdezi. – Ennyi a világ neked? Egy feszülő segglyuk?

– Épphogy nem – válaszolom. – Csak az ember az, végül is.

Buborék felnevet, és visszasétál a fürdőszobába. Szórakozottan a körmeit kezdi el nézegetni és valami ostoba slágert dúdol. Hirtelen azt mondja, tévedek.

– Mert? – kérdezek vissza, de nem szól egy szót se hozzám, csak a kisollóval babrál. – Egyik lyukon be, a másikon beljebb – mondja és megint csak elneveti magát.

– *Mivan?* – vigyorgok.

– Semmi-semmi, csak talán mégis igazad van. Elvégre egy feszülő vagy épp egy elernyed segglyuk a „van” és a „nincs” metaforája. Jerry ott lóg egy kötélén, és a lábszárán valami barnás folyik végig. Van Jerry, *nincs* Jerry. Jaj, és képzeld el, ha a záróizmok rajzolatát, teszem azt, meghosszabbítanánk, vajon hova futna ki...

– Jó, elég – szakítom félbe.

– Vagy épp ellenkezőleg. Ez azt jelentené, hogy azok a meghosszabbított vonalak mind egy pontba futnak be. Képzeld csak el, hogy a világmindenség, mind-mind egy segglyukba futna össze. Ez azért nem semmi.

– Jól van.

– Szóval, csak azt akarom mondani, Jerry – Buborék arca hirtelen elsötétül –, hogy baromira felhagyhatnál ezekkel, mert kezdesz a bátyádra hasonlítani. Ő mondott mindig ekkora blódségeket.

– Na és? Író, a „baromságaiból” él.

– Teletömi vele a könyveit, meg az interjút – mondja Buborék.

– Ritkán ad interjút – jegyzem meg.

– Persze, mert szinte sose kérik fel – heveskedik Buborék –, de ha mégis, akkor aztán mindent belead.

– Ugyan – legyintek. – Jelentéktelen semmiség.

Valami ilyesmit válaszolhattam Timnek is, amikor megkérdezte, mit gondolok a kapcsolatunkról. Egy kávézóban ültünk épp, az egyik utcára néző ablak mellett. Emberek sétáltak el az ablak előtt, láttam, ahogy

néhányuknak megakad a szeme rajtunk, mikor Tim átnyúlt az asztal fölött, hogy megfogja a kezem. Persze, amint kimondtam, „Jelentéktelen semmiség.”-et, Tim arcán valami megváltozott. Pedig továbbra is még hosszú percekig mosolygott ugyanúgy maga elé.

Már én se tudtam beleképzelni magam abba a helyzetbe, hogy ő lehessen. Tim olyanná vált, mint egy kinyúlt ruhadarab. Már sehogy se volt az én méretem, még ha a címkéje azt is mutatta.

Végül benyúlt a belső zsebébe és lélem tett egy fűvökát az asztalra. Azt mondta, hogy ez a nagyapjáé, vagy az apjáé volt, fogalmam sincs. Szeretné, ha az enyém lenne.

– Ez kedves tőled – válaszoltam és megvizsgáltam fűvökát.

Tim hirtelen felállt, kiment és mielőtt végleg eltűnt volna az életemből, megállt még egy pillanatra az ablak előtt.

Amikor kiléptem az utcára, még egyszer kézbe vettem Tim ajándékát. Aztán behajítottam egy közeli szemetesbe.

Elmesélem Buboréknak Bécset. Pontosan leírom, hogyan állt fel Tim az asztaltól és ment el az ablak előtt, hogyan dobtam el azt a fűvökát, visszafele haladva az időben. Amíg beszélek, Buborék háttal ül nekem az ágy szélén, némán.

Hirtelen feláll és kikotor a poggyászból egy cigarettásdobozt. Kivesz egy szálát és rágyújt.

– Nem vagyok ideges – szűri meg a szavakat foga között a cigarettaival. – Már rég visszaszoktam, és el akartam mondani.

– Félek – válaszolom, mielőtt ahhoz a részhez érek, hogy próbáltam otthonosan érezni magam a fiú bőrében. Miként képzeltem el, hogy én vagyok ő.

Buborék csak elmosolyodik.

– Attól félsz, hogy elveszítesz, mi?

Felállok az ágyról és én is kiveszek egy cigarettát a dobozból, de nem gyújtom meg.

– Feküdj le! – mondom és Buborék engedelmeskedik. Olyan arccal teszi, mintha mindegy lenne végül is. Keresztbe font karral az ágyra hengeredik és a plafont bámulja. Szájában a cigaretta lassan ég, a füstöt fújja, a hamu pedig egyszer csak az arcára hull. A szeme összerándul ettől, de nem mozdul.

Az ajtóhoz sétálok és eloltom a villanyt. A szobára sötétség borul. A cigaretta ott parázslék Buborék szájában, mint valami útjelző bója. Élesen felizzik, ezt követően Buborék hosszú sóhaját hallom. Kicsa-

tolom az övem, letolom a nadrágom és a pólómat is lehúzómagamról. Utána pedig a zoknimat is lerántom.

– Mire készülsz? – kérdezi Buborék. Valami hangot öklendezek fel, reflexszerűen szeretnék válaszolni, de visszafogom magam. Nem akarok mondani semmit.

Visszamegyek az ablakhoz, és széthúzómagam a függönyöket, az utcalámpa sárgás fénye pedig betölti a szobát. Megállok a párkány előtt, háttal az ágynak, és érzem magamon Buborék tekintetét. Elképzelem, hogy a farka megkeményedik ettől, miközben a tekintete többször végigsiklik rajtam.

– Tudtad – szólok meg –, hogy az ember huszonnyolc nap alatt teljesen lecsereéli a bőrét?

– Nem – feleli kurtán és elnyomja a cigarettát az éjjeliszekrényen.

– Azt nem – ismétli. – De most arra gondolok, hogy mennyire szeretnék a te bőrödbe bújni. Egy kicsit is te lenni. Még most is, mikor azt hiszem, semmitől se undorodnék jobban, mint attól, hogy magamon viseljelek. És tudod, ez furcsa. Mert fél órával ezelőtt ez lett volna a világ legtermészetesebb dolga a számomra.

– Tiszta beszéd – válaszolom megjátszva. – Talán kinyúltam egy kicsit, amíg a fürdőben voltál.

Fél órával ezelőtt nem egyszer gondoltam arra – főleg azóta, hogy Timmel megismerkedtem –, vajon Buborék hányszor képzelel el, hogy ő lehetne-e én. Vagy, hogy egyáltalán elképzelel-e. Most, hogy már bizonyos vagyok ebben, nem akarom, hogy ezt tegye.

Ne mérjen végig a félhomályban, ne lássa a bal lapockámon azt az égési sérülést, amit akkor szereztem, mikor hatévesen magamra rántottam a tűzhelyről a kávénak feltett vizet. Hogy a hozzá legközelebb álló embereknek új nevet adjon, mint ahogy én teszem, csak azért, mert így olyan, mintha csakis hozzám tartoznának, senki máséhoz.

Ne akarjon én lenni.

Abban viszont már nem vagyok bizonyos, hogy ne akarnám, hogy elmenjen. Hogy most azt válaszolom:

– Csak ennyit szerettem volna mondani.

– Akkor ez egy jó felvezetés volt – suttogja Buborék. Jóéjszakát kíván és hallom, hogy az oldalára fordul.

És akkor visszafekszem mellé, mintha semmi se történt volna, de hajnalban valami neszezésre ébredek, arra, hogy Buborék csomagol. Látom, hogy a félhomályban még egyszer gondosan körülnéz, nem hagyott-e valamit itt nekem. Aztán mintegy körültekintően az előző

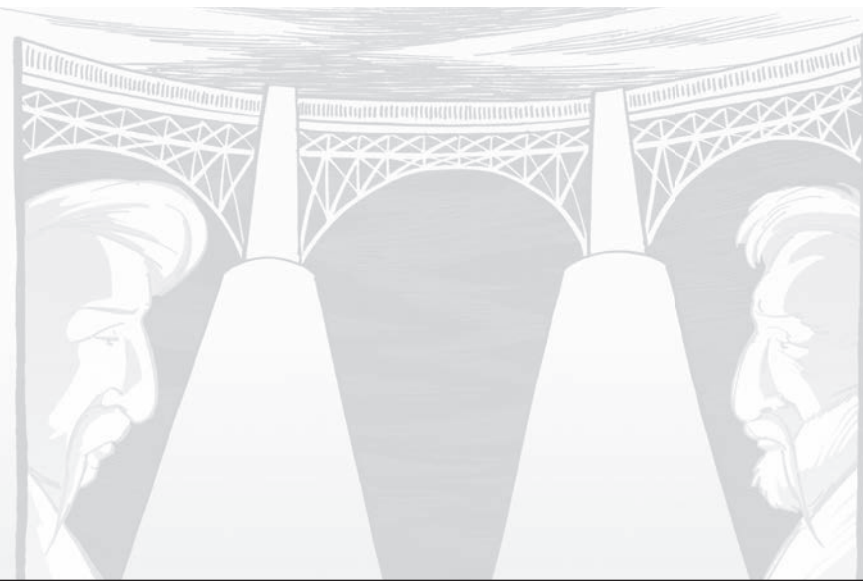
este megbontott doboz Pall-Mallt kiteszi az éjjeliszekrényre. Megemeli a poggyászatát, aminek alig van súlya. Az ajtóhoz sétál, lenyomja a kilincset, és kisétál. Én még egy darabig bámulok utána, de aztán felülök az ágyban. Átnyúlok a Pall-Mallos dobozért, akkor veszem észre, hogy öngyújtót is hagyott. Kiveszek egy szálat és rágyújtok. És a gombóc, amit mindaddig a torkomban éreztem, egyszerre engedni kezd.

Az egész délelőtt így telik el majd.

Kalligram, 2017/9.

ARANY

Az idén lenne kétszáz éves Arany János, és hát Arany-émlékévkben a Szépirodalmi Figyelő szerkesztőségeként nem hagyhattuk ki az erre való megemlékezést. Szép hagyomány, ugyanakkor teher is. Szinte kötelező a megemlékezés, a kultusz ápolása. És így az év vége felé egyre nehezebb olyan irodalomtörténészt találni, aki még hozzá tud vagy akar szólni Arany munkásságához, hiszen számos tanácskozás zajlott le, több konferencia-, emlék- és tanulmánykötet látott napvilágot, szinte lehetetlen ekkortájt már újat, érdemlegeset mondani. Ebből fakadt az ötlet, próbáljunk magáról az emlékévről, annak tapasztalatáról beszélni, esetleg olyan horizonton megszólalni, mely nem kizárólag az irodalom, hanem más művészeti ág felől láttatja Aranyt. Tőlünk talán kevésbé szokatlan módon esett a választás a képregényre, az Arany-adaptációk lehetőségére. Szövegben és képregényben egyaránt. Aztán arról sem feledkezhetünk meg, hogy a Szépirodalmi Figyelő újraindulása óta 15. évfolyamát tapossa, lassan felnő, nagykorú lesz, és Arannyal, Arany kapcsán erről is érdemes szólni. Ahogyan annak idején, az 1860-as években Arany szemlézett, úgy mi is szemlézünk ma. Aranyt, a hajdani SziF-et és a mait. Kicsit magunkat, a szerkesztést, a lehetőségeket. Isten éltesse Aranyt, Isten éltesse a Szépirodalmi Figyelőt!

Szilágyi Márton

NYAKIG ARANYBAN*(Gyorsmérleg egy emlékévről)*

Nem egyszerű a helyzetem, ha tisztázni akarom saját megszólalásom keretfeltételeit. Lehet-e egyáltalán beszélni egy olyan emlékévről, amely még véget sem ért?¹ Tovább megyek. Lehet-e beszélni egy olyan eseménysorról, amelyet nem tudhatok kívülről szemlélni (pedig bármiféle objektivitásnak ez lenne a minimális feltétele), hiszen én magam is részese vagyok? Arannyal is foglalkozó irodalomtörténészként (kissé ózdkodom magamra alkalmazni az „Arany-kutató” elnevezést, bármily megtisztelő lenne is), több konferencián vettem részt, számos évfordulós kiadványban publikáltam s még fogok is az év folyamán... Ha elvontan nézzük a dolgot, nyitókérdéseimre a válasz egyértelműen tagadó. Ilyen fokú érintettség esetén tán célszerűbb hallgatni. S mégis: most arra tennék kísérletet, hogy megvalósítsam azt, ami egyfelől lehetetlen, másfelől illetlenség. Menthetném magam azzal, hogy csupán egy szíves felkérésnek (a Szépirodalmi Figyelőjének) engedek, de ez nem lenne elegendő magyarázat (még akkor sem, ha az Arany-évben nehéz visszautasítanom egy olyan megbízást, amelyet egy, Arany egykori folyóiratának a nevét viselő periodikumtól kap az ember). Ami miatt ugyanis vállalkoztam erre a sajátos, befejez(het)etlen áttekintésre, az inkább annak a rögzítése, amihez számos adalékot sikerült – akaratlanul is – összegyűjtenem az elmúlt huszonöt évből: ez pedig az utóbbi időszak magyarországi emlékezőskultúrája. Amely persze egyfelől a hivatalos emlékezetpolitika újra meg újra visszatérő elemeinek a fölismerését jelenti (ez azért meglehetősen csüggesztő tapasztalat és inkább rezignációra késztet), másfelől pedig annak az igen érdekes jelenségnek a rejtett felbukkasáról van szó, amikor valamilyen szakmai vagy egyszerűen spontán, közösségi érdek felülkerekedik ezeken a hivatalos kereteken, és sikerül valóban ünneppé varázsolnia az alkalmat. Valami olyasmivé, amire méltán lehet utólag is emlékezni.

Ehhez pedig az éppen zajló Arany-év kellő anyagot adhat. S ezért aztán az is igen valószínű, hogy nem beszélek mindenről, ami ebben az időszakban Arany körül (vagy Arany örvén) történt. Részben azért,

1 Az Arany-emlékévről tájékoztat a következő – azért nem éppen kiválóan szerkesztett – honlap: www.arany200.hu

mert vagy nem is tudok róla (sajnos), vagy nem lehettem személyesen tanúja. Részben pedig azért, mert a jelenségek egésze szempontjából nincs is jelentősége, hogy az ember mindent regisztráljon. Óhatatlanul szubjektív lesz hát mindaz, amit kiemelek az emlékévről – kétségtelenül – gazdag, néha kicsit túlbuzjázó programjából. Ezért előre is elnézést kell kérnem mindazoktól, akiket nem említetek meg az alábbiakban. Mint ahogy tartózkodni kívánok az értékeléstől is: nem az a célom, hogy minden eseménynek kiállítsam a bizonyítványát, s eldöntsem, méltó-e az Arany-évfordulóhoz, vagy sem. Inkább a dolgok státusza érdekel.

Az emlékek természetéhez tartozik, hogy emlékezetpolitikai szándékok kerülnek konfliktusba a szakmai szempontokkal – vagy szerencsés esetben (igen ritkán), e két aspektus egymással párhuzamosan, néha egymást erősítve jelentkeznek. Az egyik fontos tényező természetesen az, hogy mennyi pénz áll rendelkezésre egy irodalmi évforduló megünnepléséhez, s ezt természetesen sosem az illető személy kánonbéli jelentősége határozza meg, hanem a politikai reprezentációra való alkalmassága. De még kellő támogatás híján is lehetséges egy emlékevet szakmai oldalról emlékezetessé tenni. Csak két, közelmúltbeli példára utalnék, Eötvös József és Kemény Zsigmond néhány éve lezajlott bicentenáriuma (az előző 2013-ban, az utóbbi 2014-ben volt). Eötvös emlékezetpolitikai lértékelődése az utóbbi huszonöt évben különösen látványos: 1990 és 1994 között még tekintélyérv volt aktuális politikai vitákban (a kormány oldaláról éppúgy, mint az akkori ellenzék részéről), miközben születésének 200. évfordulója a politika oldaláról már szinte teljesen érdektelennek bizonyult. (Ennek volt gyönyörű példája, hogy Pécs városában, ahol az egykori Batthyány-kormány minden tagjának szobrot akarnak állítani, a miniszter Eötvös születési évfordulóján Deák Ferenc-szobrot avatott a köztársasági elnök.)² Ugyan megvalósult Eötvös egykori nyughelyének, a borzalmas állapotban lévő, összedűlni készülő ercsi sírkápolnának a renoválása, de emlékkonferenciából alig valami szerveződött. Nekem háromról van tudomásom: a jezsuiták szervezte tanácskozás mellett az Eötvös Collegium és az ELTE Bölcsészkarának XVIII-XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanácske rendezett konferenciát (megjegyzendő: a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnökének emlékére nem szervezett ülésszakot...). Ezek közül kettő meg is jelent aztán, így maradt valami emlékezetre

2 Deák mellszobrának pécsi avatásán Áder a Haza Bölcsére emlékezett, PécsiÚjság.hu 2013. október 17., <https://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/deak-mellszobranak-pecsi-avatasan-ader-a-haza-bolcsere-emlekezett>.

méltó, kellő szakmai újdonságot hozó nyom a báró 200. születésnapja után.³ Kemény Zsigmond még Eötvösnél is rosszabbul járt. Az ő 200. születésnapja aztán tényleg senki másnak nem volt fontos, csak az irodalomtörténészeknek és a történészeknek. Nekik köszönhető, hogy mégis megjelent róla egy színvonalas tanulmánykötet az évfordulón (részben új tanulmányokkal, részben régebbiekkal),⁴ s a Debreceni Egyetem pedig megrendezte az egyetlen honi konferenciát róla az évben, amelynek az anyaga aztán egy folyóirat különszámaként meg is jelent.⁵

Láthatólag tehát – szakmai összefogással és közös akarattal – át lehet hidalni a teljes pénztelenséget, azaz azt a helyzetet, amikor nem áll rendelkezésre költségvetési támogatás a szervezésre. Ennek persze vannak következményei, amelyet mindazok jól tudnak, akik ilyesmiben részt szoktak venni, de nem árt a kívülállóknak is tudomására hozni: ilyen esetben értelemszerűen az előadónak nem jár semmiféle tiszteletdíj (sem az előadásért, sem a kötetben való megjelenésért), sőt, az esetleges útiköltséget, szállásdíjat és étkezést is maguk fizetik. S mégis: még ezeknek az áldozatoknak a megléte sem akadályozza meg a megszállottságból és hivatástudatból való közreműködést egy ilyen évfordulós megemlékezésen. Viszont ha pénzzel is támogatni kíván a politika egy évfordulós megemlékezést, akkor fontos lenne a méltó felkészülés. Azaz annak évekkorábbi eldöntése, hogy ki lesz majd a megünnepleni kívánt személyiség, és annak világossá tétele, hogy a jeles évfordulóra majd mekkora összeg áll rendelkezésre. Egy emlékévké megszervezésének feltételeit ugyanis évekkorábban kellene látni, fölmérve az igényeket és az emberi erőforrásokat is – s ehhez ismerni kellene a majdan erre fordítandó anyagi keretet is. No, ez az, ami Magyarországon még soha nem valósult meg – s természetesen az Arany-évforduló kapcsán is csak merő álom maradt a kiszámíthatóság és a tervszerűség igénye. Pedig azt, hogy mikor lesz Arany János születésének a 200. évfordulója, immáron 200 éve lehet tudni, tehát tervezni éppen lehetett volna. Mivel azonban a politikának az előrelátás még csak egyéves távlatban sem sikerül (már ha kultúráról van szó), így állhatott elő az anomália, hogy éppen az emlékévkében szedték le a Magyar Nemzeti Múzeum előtt

3 *Eötvös híte. Egy hiteles ember közéleti hatékonyága*, szerk. BENKŐ Ágota – VÉRTESALJAI László SJ, JTMR Faludi Ferenc Akadémia, Budapest, 2014 (Jezsuita könyvek); *A kincset csak fáradtsággal hozhatjuk napvilágra. Tanulmánykötet báró Eötvös József születésének 200. évfordulójára*, szerk. GÁNGÓ Gábor, ELTE Eötvös József Collegium, Budapest, 2013.

4 *A sors kísértései. Tanulmányok Kemény Zsigmond munkásságáról születésének 200. évfordulójára*, szerk. SZEGEDY-MASZÁR Mihály, a szerkesztő munkatársai DOBÁS Kata – PINTÉR Borbála, Ráció, Budapest, 2014.

5 *Emlékezet és irodalom. Kemény Zsigmond 1814–2014*, Studia Litteraria 2014/3–4.

álló, emblematikus Arany-szobrot a talapzatáról a felújítás kedvéért (miközben az lett volna a logikus, hogy az emlékévkére már teljesen elkészüljön a restaurálás), vagy hogy a nagyszalontai Arany-emlékhelyek felújításának kedvező állásáról az MTI csak november elején (!) adott hírt (csak emlékeztetőnek: az emlékévké 2017 márciusában kezdődött el hivatalosan) – s ezt is egy romániai magyar hírportál közölte, a vele egyidejű magyarországi médiumok meg sem említették.⁶

Ez a bizonytalanság (hogy ugyanis lesz majd pénz, csak várjuk ki, mikor és mennyi...) nem tesz jót a szakmai munkának: gondoljunk csak arra, a nagyszalontai Csonka-toronyba tervezett kiállítás előkészítése (amelyet a Petőfi Irodalmi Múzeum végez) mihez igazodjék, ha még az épület felújítása sem készült el eddig? Beleértve az emlékmúzeum tárgyi állományának a restaurálását, amelyet szintén abból a pénzkeretből kellene megoldani, amely rendkívül későn kezdett csak el rendelkezésre állni... Miközben már régóta a megújítandó kiállítás koncepcionális kérdéseinek inkább vitatkozni, beleértve például azt is, hogy lesz-e pénz például számítógépes animáció lejátszására vagy sem, s a szemléltetés során érdemes-e egyáltalán digitális technikában reménykedni.⁷

Kérdezhetnénk persze, miről is marad emlékezetes egy irodalmi emlékévké? Emlékezetpolitikai hozadékáról aligha, inkább a szakmai teljesítmények maradandóságáról. Utólag visszatekintve például a 2003-as Deák Ferenc-évfordulót igazán fontossá az tette, hogy Molnár Andrásnak megjelent az új kutatásokon alapuló, kiváló Deák-életrajza⁸ (s emellett még néhány tanulmánykötet is) – az ünnepi beszédekre, koszorúzásokra, szoboravatásokra aligha emlékszik ma már valaki. De az Arany-évből véve a példát: igen kevésbé valószínű, hogy a szobrászati szempontból igencsak gyarlónak tűnő, új nagyváradi Arany-szobor ég majd bele az emberek tudatába – legföljebb az a tény, hogy immár Arany van nyilvános szobra Nagyváradon is. Ami persze jó és fontos.

A késve megnyíló, ám egyáltalán nem csekély központi forrás odaítéléséről döntő testület eddigi munkájára nem lehet panasz: nagyvonalúan támogatják a beérkező igényeket, nem terhelik túl bürokratikus akadályokkal a pénzhez való hozzáférést, s igekeznek minden minőséginek mutatkozó tervet segíteni. Az sem baj, hogy a támogatásnak köszönhe-

6 *Megújul a nagyszalontai Csonka-torony*, Transindex.hu 2017. november 2., <http://multikult.transindex.ro/?hir=10523>

7 Az Arany-kiállítások muzeológiai feltételeiről lásd KESZEG Anna, *A magyarok reformkori Aranya: Arany János a múzeumban*, Alföld 2017/6., 84–95.

8 MOLNÁR András, *A fiatal Deák Ferenc. A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833*, Osiris, Budapest 2003 (Millenniumi magyar történelem).

tően mindenki Arany János-rendezvényben kezdett el gondolkodni. Én ugyan némileg meglepődtem az Ákos néven működő popénekes (alias Kovács Ákos) vállalkozásán, hogy még ő is Arany-estet tart (félreértés ne legyen: nem koncertet, melyben kétségtelenül van gyakorlata és tapasztalata, hanem szavalati estet). Ez számomra azt példázza, hogy az Arany-év központi támogatásának megszerzése érdekében olyanok is képesek magukat aktiválni, akiknek a hozzáértése némileg kérdéses. (Persze azt nincs sem okom, sem jogom kétségbe vonni, hogy Kovács Ákos szereti Arany költészetét, s ezért teszi azt, amit tesz.)

Jó esetben ez is felszíthatja az Arany költészetével való foglalkozást, s ezt semmiképpen nem becsülném le. A nagyvonalú támogatás teljesen helyénvaló akkor, ha ez nem szűkíti a valóban időtállóknak látszó eredmények megszületését. S ha ez így működik, akkor az sem gond, ha az emlékévknek vannak szinte kötelezően megoldott körei is. Lássuk csak példaként a budapesti színházak megemlékezéseit, amelyek egyébként nem magától értetődőek, hiszen Arany nem volt drámaíró, s műveinek színpadra állítása csak erős átértelmezéssel valósítható meg. Az eddigi produkciók közül a Katona József Színház oldotta meg a leginkább rutinból a feladatot, az Örkény Színház saját, már bejáratott megoldását alkalmazta ezúttal Aranyra (hiszen a nagy sikerű *Anyám tyúkjá* című produkció koreográfiáját vették elő), míg a Radnóti Színház valóban egy koncepcionálisan is új, látványvilágában is innovatív Arany-estet készített, amelyet nem egyszerűen évfordulós megemlékezésnek szánt, hanem a repertoárjába is beépítette.⁹ De ez utóbbiról sem szeretnék többet beszélni, mert úgy érzem, ehhez is van annyi közöm és elfoglaltságom, hogy az lehetetlenné tenné a tárgyilagos megítélést (bevallhatom: az előadás rendezője a fiam).

Az eddigiek alapján talán nem meglepő az állításom: végső soron a szakmai felkészülés mentheti meg az emlékéveket. Így volt ez már a 2009-es Kazinczy-ünnepségek alkalmával is. Hivatalosan ezt – egy teljes félreértésnek köszönhetően – „A magyar nyelv éve”-nek nyilvánította a kormány, s ehhez kellett aztán valami módon hozzárendelni azokat a szakmai megemlékezéseket, amelyek a valóban évfordulóját ünneplő Kazinczy Ferenchez kapcsolódtak. Ilyen volt a Debreceni Egyetem nagy Kazinczy-konferenciája, amelynek kötetben is megjelent az anyaga,¹⁰

9 Erről lásd a következő kritikát: CSEH Andrea Izabella, „*Lelkem Aranyom*” (Petőfi), *Izaszínhazbanjart.hu* 2017. október 28., <http://izaszhazbanjart.hu/2017-oktober/item/250-aranyozas-szerteszet>.

10 *Ragyogni és munkálni. Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila – GÖNCZY Monika, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2010.

ilyen volt az idejekorán elkezdett kritikai kiadás első két kötetének megjelenése az évfordulóra,¹¹ s ilyen volt a Petőfi Irodalmi Múzeum nagy és reprezentatív Kazinczy-kiállításának a megnyitása (ehhez, igaz, hogy némi késéssel, egy kiváló katalógus is elkészült,¹² és a kiállítás törzse aztán átköltözött a sátoraljaújhelyi múzeumba állandó kiállításnak). A 2009-es év ezek miatt a teljesítmények miatt maradt emlékezetes (tehát a Kazinczy személyéhez hozzákapcsolódó események miatt), a „magyar nyelv éve” kapcsán aligha tud bárki is jelentős pillanatot föl-idézni, legföljebb a Széphalmon felavatott Magyar Nyelv Múzeumát, de mivel a helyszín miatt ez is Kazinczyhoz kötődik, ez is beletartozik az előző kategóriába. Az ekkori tanulságok most, az Arany-év kapcsán is megfontolandóak, mert hiszen ugyanezek az elemek bizonyultak működőképesnek. Az idejekorán elkezdett szakmai felkészülésnek része volt az, hogy az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében már évekkorábban elkezdődtek a kritikai kiadás munkálatai, valamint az évfordulós konferenciák megtervezését is jóval korábban megtették – ez utóbbi az MTA keretein belül létrehozott Arany-bizottság előkészítő és tájékoztató munkája volt, amelyhez azonban semmiféle pénzösszeg fölötti rendelkezés nem kapcsolódott, csak a szakmai koordinálás. Ezek mind olyan elemek, amelyek már a Kazinczy-évforduló idején is megvoltak (kivéve persze az emlékbizottságot, mert ez formálisan Kazinczy esetében nem létezett), s végül is maradandó eredményt hoztak. A Petőfi Irodalmi Múzeum az idén is megnyitott egy igényes és újszerű évfordulós kiállítást (ebbe a tárlatba integrálódtak a Magyar Tudományos Akadémia őrizetében lévő Arany-relikviák is) –, de az Országos Széchényi Könyvtár szintén koncepciózus és fontos tárlattal állt elő.

Ami pedig az MTA Arany János-bizottságának a koordinálásával függ össze, az szintén nem kevés. Lássunk csak néhány elemet ezek közül. Több konferencia is megszerveződött (s ezeknek az időpontját a bizottság közreműködése révén sikerült úgy meghatározni, hogy nem üttették ki egymást – ezek közül most csak azokat említeném, amelyhez magam is kapcsolódni tudtam valami módon, nem feltétlenül előadóként): az Arany-év ünnepélyes, nagyszalontai megnyitása alkalmából

11 KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, s. a. r. ORBÁN László, Debreceni Egyetemi, Debrecen, 2009 (Kazinczy Ferenc Művei. Első osztály. Eredeti művek. Kritikai kiadás); KAZINCZY Ferenc, *Külföldi Játszószín*, s. a. r. CZIBULA Katalin – DEMETER Júlia, Debreceni Egyetemi, Debrecen, 2009 (Kazinczy Ferenc Művei. Második osztály. Fordítások. Kritikai kiadás).

12 *A Szép és a Jó. Kazinczy és a művészetek, kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban* (2009. május 27. – 2010. február 28.), szerk. Kovács Ida, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, é. n.

tartott kiskonferencia mellett igen fontos volt a Magyar Tudományos Akadémia konferenciája, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem, az Arany János Emlékbizottság és az Arany János Társaság konferenciája október 20-án, s említsük meg az ELTE BTK XVIII–XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének és a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak a konferenciáját is november 10-én. Persze az előadók neve mindegyik konferencián némileg ismétlődik, s ez nem is csoda: a kérdéssel foglalkozó szakemberek köre nem túl nagyszámú, és voltaképpen rajtuk – nemcsak a felkészültségükön, hanem a teherbíráson is – sok múlik. Alapvetően ugyanis tőlük függ, hogy mennyire sikerül például az évfordulóra megjelenő tematikus folyóiratszámokat, esetleg tanulmányköteteket színvonalas és változatos anyaggal megtölteni. Ebből a szempontból egyébként az emlékév váratlanul jól szerepelt: igen sok, igen színvonalas értekezés készült el és jelent meg ebben az évben.

Az emlékév szakmailag egyik legfontosabb hozadéka volt az 1950-es években indult Arany-kritikai kiadás lezárása, s egyúttal az életmű-kiadás levelezésköteteinek a teljessé válása. A levelezés utolsó darabja, a régi kritikai kiadás XIX. kötete 2015-ben jelent meg.¹³ Ám ezzel párhuzamosan azonnal megindult az új kritikai kiadás is, egy olyan kötetel, amely eddig még publikálatlan anyagot tartalmaz.¹⁴ Ehhez a szinkronitáshoz persze komoly szakmai előkészítés kellett, és ebben a kritikai kiadás szerkesztőjének, Korompay H. Jánosnak rendkívül nagy érdemei vannak. S ne feledjük el: Korompay az akadémiai emlékbizottság elnöki posztját is betöltötte, tehát a méltó megünneplés szakmai részének kialakításában eleve kihagyhatatlan szerepe volt.

Szintén neki tulajdonítható annak a két fontos tanulmánykötetnek a koncipiálása is, amely egységes szerkezetben és azonos tipográfiai megformálásban jelent meg az évfordulóra: az egyiknek ő is volt a szerkesztője.¹⁵ Ami pedig még biztosan elkészül: az akadémiai Arany-ülésszak tanulmányainak a megjelentetése (ennek is Korompay a szerkesztője),

13 ARANY János *levelezése (1866–1882)*, s. a. r. KOROMPAY H. János – BÓDYNÉ MÁRKUS Rozália – HITES Sándor – LENGYEL Réka, Universitas – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 2015 (Arany János Összes Művei XIX.)

14 ARANY János, *Lapszéli jegyzetek. Folyóiratok I.*, s. a. r. HÁSZ-FEHÉR Katalin, Universitas – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 2016 (Arany János Munkái. Lapszéli jegyzetek I.)

15 „*Obajtom a classicus írók tanulmányát*”. Arany János és az európai irodalom, szerk. KOROMPAY H. János, Universitas, Budapest, 2017.; „*Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!*” Arany János pályájának művelődéstörténeti olvasatai, szerk. CIEGER András, MTA Bölcsészettudományi Központ, Irodalomtudományi Intézet – Országos Széchényi Könyvtár – Universitas, Budapest, 2017.

valamint az ELTE BTK XVIII–XIX. századi tanszéke és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság őszi konferenciájának a publikálása.

Ehhez még számítsuk hozzá a tematikus Arany-folyóiratszámokat: az Alföldtől és a Tiszatájtól egészen a Honismeretig.¹⁶ Ezeknek a sora sem zárult le, még nyilvánvalóan készülnek ilyen összeállítások. Külön kérdés az, hogy az ekkor megnyíló publikációs lehetőségeket ki tudjuk-e használni új szakmai eredmények közzétételére. Népszerű Arany-kiadások nyilván lesznek még ebben az évben, de ezeknek a szakmai újdonsága kérdéses, inkább a népszerűsítés oldaláról ítéltetők meg; ám az talán többet ígér, hogy a Helikon Kiadó vállalkozott arra, hogy Arany 1856-os *Kisebb költemények* című kötetét betűhíven újra kiadja – ez például már komoly szakmai adósságot törleszthet, és megnyithatja az utat Arany kötetkompozícióinak a vizsgálata előtt. Jeles Arany-kutatóknak is alkalmat adhat az évforduló Aranyról szóló tanulmányaik összeszerkesztésére. Ami ebből már megjelent, az Szörényi László értékes kötete,¹⁷ de tudomásom van más kötetek készülésétől is. S a Kalligramnál hamarosan megjelenik a saját, az évforduló alkalmából írt Arany-mono-grafiám is.

Ez a kisdéd (s még nyilván jócskán gyarapítható) lista is azt mutatja, az egyetlen járható út az, ha az emlékezetpolitikai célok révén megnyíló lehetőségeket a szakma ki tudja használni maradandóbb tudományos célok érdekében. Mert egyébként mi marad egy bármilyen nagy erő- és pénzbefektetéssel járó ünnepségsorozatból? Legföljebb a kultuszok kutatásával foglalkozó tanulmányoknak kínálnak anyagot.¹⁸ Míg például Toldy Ferenc Kazinczy-könyvét ma is kézbe lehet venni és érdemes elolvasni – több mint 150 év elteltével.¹⁹ S talán inkább erre érdemes törekedni. Arany János kapcsán is. Egyelőre nem állunk rossz szul, az idejünnepségek eddigi eredményei maradandó hatású emlékevet ígérnek.

16 Alföld 2017/6.; Tiszatáj 2017/3.; Honismeret 2017/2.

17 SZÖRÉNYI László, *Arany János évében. Türcák és tanulmányok*, Nap, Budapest, 2017 (Magyar esszék).

18 Mint például ezt az 1859-es Kazinczy-ünnepségről szóló tanulmányok mutatják: MARGÓCSY István, *Magyarok Mőzese. Az 1859-es Kazinczy-ünnepélyek nyelvhasználatáról* = Uő., *Égi és földi virágzás tükré. Tanulmányok magyar irodalmi kultuszokról*, Holnap, Budapest, 2007, 249–267.; KESERŰ Katalin, *A kultusz köztes helye. Kazinczy magyarországi kultusza = Tények és legendák, tárgyak és ereklyék*, szerk. KALLA Zsuzsa, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, [1991], 35–45.; FÁBRI Anna, „*Sohasem volt ily compact egyetértés*” – *A Kazinczy-ünnep – 1859 = Kegelet és irodalom: Kultusz történeti irodalom*, szerk. KALLA Zsuzsa, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1997, 181–188.

19 TOLDY Ferenc, *Kazinczy Ferenc és kora. Életrajzi emlék 1859–1860*, kiad. SZALAI Anna, Szépirodalmi, Budapest, 1987.

Szép Eszter

A WALESI BÁRDOK ÚJRATÖLTVE

Versadaptáló képregény és konvergens kultúra

Az Arany János-émlékév programjai között, ellentétben az első világháború centenáriumával, nem jelentek meg képregénnyel kapcsolatos felhívások – mégis született egy Arany-verset feldolgozó képregény, Csordás Dániel többszörösen díjazott képregényalkotó interpretálásában: *A walesi bárdok*. Csordás feldolgozása kapcsán lehetőség nyílik elgondolkodni képregény és irodalom kapcsolatáról, valamint populáris és magas kultúráról ebben a mai, képregények által kevésbé átítatott magyar kulturális térben. Úgy gondolom, Csordás irodalmi alapanyagot adaptáló képregénye illeszkedik abba a magyar tendenciába, melyben a képregény az ismeretterjesztés eszközeként jut el a kultúrafogyasztó közösség egyes rétegeihez – jelen esetben, mint azt látni fogjuk, igen széles réteghez. Ennek következményeként az ismeretterjesztő képregény további olvasói kreatív gyakorlatok forrása lehet, ugyanakkor a jelenlegi kulturális közegben a képregény nincs jelen mint önmagában megállni képes, vagy történetmeséléséért érdekes médium. Tanulmányomban ennek a kettős tendenciának a bemutatása során az irodalmi alapanyag és a képregény médiumának egymásra találását a Linda Hutcheon-i értelemben vett adaptáció, valamint a Henry Jenkins által bevezetett konvergens kultúra fogalmainak segítségével írom le. Hutcheon elméletének segítségével Csordás adaptációjának sikerességét kutatom, és bemutatok néhány olyan médiumspecifikus formai jegyet, amelyek *A walesi bárdok* népszerűségét idézhették elő. A Jenkins által megfogalmazott konvergencia és résztvevői kultúra fogalmát pedig a vers és a képregény tanítási gyakorlatba történő bekerülésével hozom összefüggésbe.

A walesi bárdok képregényes feldolgozását Csordás Dániel a Nyugdíjasok Országos Szövetsége által megrendelt és a DeepInsight reklámügynökség által koordinált *Életben maradnának* kampány részeként készítette. A kampány során magyar képregényalkotók öt kanonizált magyar verset dolgoztak fel, a képregények kizárólag online érhetők el az életbenmaradnak.hu oldalon. A kampány célja nem az irodalom vagy a képregény médiumának népszerűsítése, hanem hogy felhívják

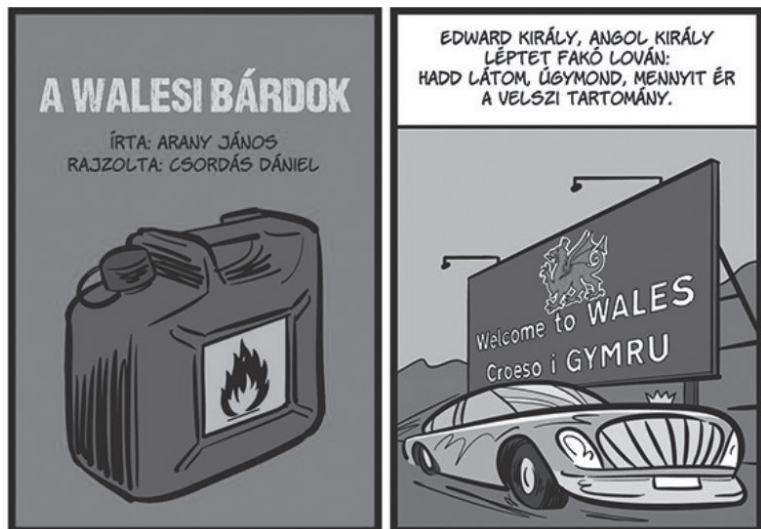
a célközönség figyelmét arra, hogy a tüdőgyulladásról beszélni kell. Az egészségmegőrzés és a versadaptáló képregény közötti kapcsolatot pedig az adja, hogy a kiválasztott szerzők (Arany János mellett Ady Endre, Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc) valamennyien tüdőgyulladás következtében vagy ennek szövődésméneiben haltak meg. A kampány 2016 novemberében indult, a képregények pár napos időeltolódással egymás után kerültek fel az oldalra – elsőként *A walesi bárdok*.¹ Azóta is ez tekinthető az egyik legolvasottabb képregénynek az oldalon; továbbá Vér Balázs, a DeepInsight kreatív igazgatója szerint ezzel a képregénnyel töltik a legtöbb időt az emberek. Az általam végzett informális és nem reprezentatív felmérésben részt vevő tanárok ezt tanítják a leggyakrabban, valamint Csordás Dániel képregénye kapta a magyar képregényes szakma legrangosabb elismerését, az Alfabéta-díjat² webképregény kategóriában.³

A walesi bárdok, a *Harc a nagyúrral*, *Az első szerelem*, *A reményhez*, a *Himnusz* és a *Huszt* képregényes adaptációi főként a „színes hír” kategóriában mozgatták meg a hazai hírportálokat, amelyek lelkesen tudósítottak a projekt megszületéséről.⁴ Az *Életben maradnának* hat képregénye ennek köszönhetően jóval nagyobb publicitást kapott a Magyarországon ma megjelenő többi képregénynél: magyar szerzők által készített eredeti alkotásoknál vagy fordításban megjelenő képregényeknél. Ezekből évente kevesebb mint kétszáz jelenik meg itthon, és a szubkultúra rendezvényein kívül – kevés kivételtől eltekintve – lát-

- 1 A további adaptált versek és alkotók: ADY Endre – CSERKUTI Dávid – GÁSPÁR Tamás, *Harc a nagyúrral*; BERZSENYI Dániel – TERÉK Anna – TONDORA Judit, *Az első szerelem*; CSOKONAI VITÉZ Mihály – PIXOLOID Studios, *A reményhez*; KÖLCSEY Ferenc – FARKAS Lajos – KOROGNAI Dávid, *Himnusz*; KÖLCSEY Ferenc – LAKATOS István, *Huszt*.
- 2 Az Alfabéta-díjat 2006 óta évente adják át a legjobb képregényeknek, különböző kategóriákban. Elnevezése tükrözi azt az identifikációs szorongást, amelyen a kulturális szintéren magukat (újra)pozicionáló médiumok átmennek. Vö. MAKSA Gyula, *Ismeretterjesztés és képregény*, Médiakutató 2007/1, http://www.mediakutato.hu/cikk/2007_01_tavasz/01_ismeretterjesztes_es_kepregeny.
- 3 Díjakról szólva említést érdemel, hogy az *Életben maradnának* kampány bekerült a Hipnózis reklámverseny döntőjébe integrált-társadalmi célú kampányok kategóriában.
- 4 Az *Életben maradnának* projektről beszámolt, képregényrészletet és a projekt főoldaláról linket osztott meg a legtöbb nagyobb és kisebb hír- és kulturális portál, így az index.hu (2016. 11. 16.), a hvg.hu (2016. 11. 17.), az Unikornis (2016. 11. 17.), a Kreatív (2016. 11. 16.), a KULTer.hu (2016. 11. 18.), a Könyvesblog (2016. 11. 17.), a nlcáf.hu (2016. 11. 16.), a divany.hu (2016. 11. 17.) a Bors online (2016. 11. 18.), We love Budapest (2016. 11. 16.), Blikk.hu (2016. 11. 16.), a Szeretek Magyarországon (2016. 11. 17.) és sok más weboldal.

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

hatatlanok.⁵ Az évente megjelenő kiadványok töredéke – tipikusan, bár nem kivétel nélkül fordítások – kapható országos könyvesbolti vagy újságos terjesztésben. A kampányról szóló híradásokban, a képregényeket egyáltalán nem fogyasztó, vagy más témákkal (napi képsor, szuperhősök) asszociáló szerkesztők és olvasók által a leggyakrabban használt jelző a „zseniális,” sőt egyszer a „világszenzáció” titulussal is találkozhattunk. Holott irodalmi műveket képregényre adaptálni egyáltalán nem újdonság, ahogy az sem az, hogy egy képregény komolyabb, „felnöttebb,” „irodalmibb” témáról szóljon.⁶

Arany János – Csordás Dániel: *A walesi bárdok* (részlet).
A képet a DeepInsight engedélyével közöljük.

A képregény mint médium kulturális közegeként más asszociációkkal társul: Magyarországon azzal találkozhatunk, hogy a kultúra-fogyasztók kevéssé ismerik a képregényeket, viszonylag kiszámíthatóan kötik azokat a gyerekkorhoz, és örömmel csodálkoznak rá arra, ha a sztereotípiájuknak ellentmondó képregénnyel találkoznak. Ezzel

- 5 A tavaly megjelent képregények (eredeti alkotások és fordítások) listáját Bayer Antal gyűjtötte össze a Képregényblogon: http://kepregeny.blog.hu/2017/01/11/2016-ban_megjelent_kepregenyek
- 6 A képregény médiumának újrapozícionálzására külföldi példákat végtelenségig lehetne sorolni, magyar példaként lásd Enigma *Comics* tematikus szám (2004/40.), Médiautató képregényes tematikája (2007/tavaszi), Szépirodalmi Figyelő *Képregény* tematikus száma (2013/4.), a Filológiai közlöny *Az irodalmi képregény* rovata.

szemben például Belgiumban a képregény széles körben intézményesült, és a nemzeti identitás része.⁷ Angolszász területeken ma már nem kell érvelni amellett, hogy a képregény bármilyen téma feldolgozására alkalmas, és képes mély gondolatok és érzések bemutatására. Ugyanitt a képregényt nem csak a filmekből és sorozatokból ismert, rajongók által látogatott szakboltokban lehet megvásárolni, hanem a könyvterjesztők egész falakat szentelnek nekik. Az angol és brit főszórakoztatási sajtóorgánumok – tehát nemcsak irodalmi vagy képregényes folyóiratok – rendszeresen közölnek kritikákat társadalmi témákat feldolgozó vagy a szuperhősképregényeken kívüli szórakoztató képregényekről. Irodalmi adaptációk angol nyelvterületen az 1940-es évek óta léteznek, a műfajt Albert Lewis Kanter *Classics Illustrated* sorozata tette népszerűvé. Verset képregényre adaptálni viszonylag ritka vállalkozás, ezért ki szeretném emelni az *Above the Dreamless Dead. World War I in Poetry and Comics* című 2014-ben megjelent antológiát.⁸ A 2014-ben megjelent brit antológia mára kanonizált, az első világháború alatt íródott versek – Wilfred Owen, Siegfried Sassoon és Isaac Rosenberg alkotásainak – képregényes feldolgozásait tartalmazza. A képregényeket egyaránt jegyzi hosszú képregényes karrierrel rendelkező alkotók (Eddie Campbell, Peter Kuper, Kevin Huizenga, George Pratt, Carol Tyler) és fiatal, de már több publikációt jegyző képregényalkotó és illusztrátor (Sarah Glidden, Isabel Greenberg, Lilli Carré, Hannah Berry).

Arany János verse az ismeretterjesztő képregények között

A magyar kultúra-fogyasztók számára tehát a képregénnyé adaptált vers az újdonság erejével hatott. Az online és offline médiumok fogyasztóit meg lehetett szólítani a vers és képregény egymásra találásának újdonságát és szokatlanságát előtérbe helyező cikkekkel és megközelítésekkel. Bár a képregény ma valóban szubkulturális közegekben aktív, a magyar képregényes hagyomány egyik meghatározó része irodalmi alpanyaghoz kötődik, és a 20. század második felében ez látható is volt. Az 1950-es évektől a Magyarországon megjelent képregények jelentős része irodalmi mű feldolgozása volt, melyeket főleg országos

7 MAKSA Gyula, *I. m.*

8 *Above the Dreamless Dead. World War I in Poetry and Comics*, szerk. Chris DUFFY, First Second, New York, 2014.

monopóliumokkal rendelkező, az ifjúság ideológiai nevelésének szándékával szerkesztett lapokban lehetett olvasni: a Fülesben, a Pajtásban és a Magyar Ifjúságban.⁹ A nem megfelelőnek tartott értékeket közvetítő amerikai képregények alternatívájaként főként Cs. Horváth Tibor készítette az ifjúság számára érdekesnek vagy fontosnak tartott könyvekből képregény-forgatókönyveit, melyeket többek között Korcsmáros Pál, Sebők Imre, Zórád Ernő rajzoltak. A képregényalkotók ismertek ugyan kortárs francia mintákat, a magyar képregények esztétikája mégis izoláltan fejlődött, és kialakult az irodalmi feldolgozások jellegzetes, túlírt stílusa. Ezek a képregények a sok szöveg miatt lassúnak tűnnek, és egyáltalán nincsenek tekintettel azokra a vizuális cselekményvezetési praktikákra, vagy ha tetszik, szabályokra, amelyek az amerikai piacon az olvasói igényeket figyelembe véve elsősorban a képregénymagazinok oldalain forrtak ki.¹⁰

Az ötvenes, hatvanas és hetvenes évek öröksége után ma a képregénynek és az irodalomnak kevés metszéspontja van Magyarországon: a képregényekre nem jellemző az irodalomhoz hasonló intézményszerűsítés, kimondottan irodalommal vagy képzőművészettel foglalkozó kiadványok nem jelentenek meg képregényeket. Három kivételt mindenképpen érdemes nevesíteni, a Műút folyóirat és a Szépirodalmi Figyelő nyomtatott és online¹¹ felületeit, valamint a Kolozsváron megjelenő Helikont. Ezek a képregények jelentősen szűkebb közeget érnek el, mint az *Életben maradnának* kampány adaptációi. Az irodalmi közegben megjelenő képregényeknél szélesebb közönséghez elér a politikai kommentárként használt képregény, melyet a fősodorbéli médiában Merényi Dániel (a Napirajz alkotója, Index.hu) és Marabu (Magyar Nemzet) képvisel. A szubkultúrán kívül megjelent képregények közül azonban kétségekívül az *Életben maradnának* kampány versadaptációi értek el a legtöbb emberhez. Erről tanúskodnak a Facebook-bejegyzések alatti hozzászólások és megosztások, valamint a képregények felhasználásával készült két versfilm nézettsége is: Csokonai *A reményhez* című versét hatezren látták,¹² Arany *A walesi bárdokját*¹³ közel tizen-

9 KERTÉSZ Sándor, *Comics szocialista álrubában: A magyar képregény ötven éve*, Kertész Nyomda és Kiadó, Nyíregyháza, 2007.

10 Scott McCloud, *A képregény felfedezése*, ford. BÁNFÖLDI Tibor – KEPES János, Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2007.

11 Lásd: www.muut.hu és www.szifonline.hu.

12 CSOKONAI VITÉZ Mihály, *A reményhez*, Youtube.com 2016. november 24., <https://www.youtube.com/watch?v=x5eZ917nEkE&ct=3s> (DeepInsight Creative Agency).

13 ARANY János, *A walesi bárdok*, Youtube.com 2016. december 1., <https://www.youtube.com/watch?v=E1L-7234WIk> (DeepInsight Creative Agency).

nyolcezren. Mindkét verset Kálloy Molnár Péter szavalja. Összességében a kampány honlapját több mint százezer egyéni látogató nézte meg, a különböző médiamegjelenések hatására pedig a kampány – így a versekből készült képregények – elérése 4,5 millió főre tehető.¹⁴ Természetesen van, aki többször is találkozott a médiában ezekkel az alkotásokkal, és nem tudjuk, hogy hányan olvasták az összes képregényt (vagy akárcsak valamelyiket) végig. Mindazonáltal kijelenthető, hogy ezek ma Magyarország legismertebb képregényei — ezt az állítást a képregény médiumspecifikusságánál maradván kockáztatom meg, a képregényfilmek és azok ikonikus karaktereinek ismeretét nem tekintem képregényismeretnek.

A 2016-ban megjelent hat versfeldolgozás beleillik abba a tendenciába, mely nem szűkebben az irodalomhoz, hanem tágabban az ismeretterjesztéshez társítja a képregényt. A tendenciára Komornik Eszter, a pécsi *Asztalfióktól a megbízásig* című képregény-kiállítás¹⁵ kurátora hívja fel a figyelmünket: számos ismeretterjesztő képregény – tehát nem könnyen azonosítható képregényes elemeket felvonultató hirdetés, hanem teljes egészében képregényként elbeszél *történet* – készül Magyarországon, többnyire nyomtatásban, és akár magas példányszámban is.¹⁶ Ezekben az oktatási szándékú munkákban a megrendelő a képregényekhez értő alkotókkal és grafikusokkal együtt dolgozva eszköznek használja a képregényt, mivel úgy itéli meg, célcsoportja számára ez a médium vonzó lehet. Komornik gyűjtéséből példaként kiemelhetjük a TASZ által megrendelt és Hegedűs Márton által rajzolt *Jogod van!* című képregénycsík-sorozatát, amely mélyszegénységben élőknek segít jogaik megismerésében;¹⁷ vagy a közelmúltból a *Rabtársak a Gulagon* című képregényfüzetet, amely az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő és a Gulag Emlékbizottság megrendeléséből a Frank Digital ügynökségen keresztül készült, alkotói Dávid Ádám és Németh Gyula. Ez utóbbi képregény szintén eltér a tipikus magyar képregény-forgalmazási és -fogyasztási úttól: igen magas példányszámban (100.000 példány) ingyen terjesztették középiskolákban.

14 Az adatokért köszönet Vér Balázsnak, a DeepInsight kreatív igazgatójának.

15 Megnyitó: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2017. május 5.

16 Vö. Komornik Eszter *Asztalfióktól a megbízásig. Ismeretterjesztő és edukációs képregények* című előadását a *Tendenciák a kortárs magyar képregényben és képregénykutatásban II.* című konferencián (Pécs, 2017. május 5-6.)

17 Két sorozat készült, melyek online elérhetőek az alábbi linkeken: <https://tasz.hu/roma-program/jogod-van-melyszegenysegben-eloknek-keszített-kepregeny-tasz?page=1> és <https://tasz.hu/betegjog/jogod-van-kepregeny-jogaidrol-az-egeszsegugyben>.

Az ismeretterjesztő képregénynek tehát létjogosultsága van Magyarországon, de segítik-e vajon ezek a képregények más igényes képregényes munkák, esetleg más képregényes adaptációk létrejöttét? Ezzel kapcsolatban két problematikus pontot szeretnék megfogalmazni, mielőtt az Arany–Csordás-képregényt az adaptáció és a konvergens kultúra szemszögéből kezdeném vizsgálni. Az első megfigyelés, hogy a megbízó szervezetek és (ha van) ügynökségek tipikusan egyszer kérnek fel képregényalkotót a kampányukhoz vagy kiadványukhoz, és a továbbiakban nem használják ezt a médiumot. Ez nem jelenti azt, hogy ne használnának például szövegbuborékokat vagy saját tervezésű superhősöket, hanem hogy teljes egészében képregénnyel történő ismeretterjesztésre nem adnak második megbízást. Ennek egészen egyszerűen az lehet az oka, hogy a képregény lassan készül, vagy hogy a megbízó változatosságra törekszik.

Képregényes szempontból a második probléma, melyet a sok olvasót elérő ismeretterjesztő képregények tisztán láttatnak, az az, hogy ezek az alkotások légüres térben léteznek. Az a szélesebb közönség, akit a képregényként feldolgozott versek elértek és megszólítottak, a hétköznapjaiban nem találkozik képregénnyel – valószínűleg ez a tény is hozzájárult a megosztások és oldallátogatások magas számához.

Arany János – Csordás Dániel: *A walesi bárdok* (részlet).
A képet a DeepInsight engedélyével közöljük.

A fenti két jelenség hatása kétségkívül az, amit az *Életben maradnának* kampány fogadtatásakor is tapasztalhattunk: a képregény mindig egyszeri kuriózumként pozícionálódik, amelyre a választott célcsoport rácsodálkozik, de nem ösztönzi őket a képregény médiumával történő további foglalkozásra, sem sztereotípiáik komolyabb felülvizsgálására. S valóban, a kampányoknak nem célja a képregényekről történő felvilágosítás, sokkal inkább képregényekkel és az azokhoz köthető asszociációkkal (gyerekkor, nosztalgia, superhősök, újdonság) közölnék más tartalmat. Jelen tanulmány utolsó fejezetében azt szeretném megmutatni, hogy az oktatási célú képregények között nem tipikus módon a képregényesített versek – és különösen Csordás Dániel *A walesi bárdokja* – a képregényekkel történő interakciót váltanak ki, és ezért bizonyos mértékig kivételnek tekinthetők. Előtte azonban azt szeretném bemutatni, mitől tekinthetjük Csordás képregényét sikeres médiumközi adaptációnak.

A walesi bárdok mint adaptáció

Az *Életben maradnának* kampány képregényei egy, a magyar kultúrában sztereotipikusan kezelt és kevésbé jelen lévő médiumot és magasan kanonizált költők verseit rendelik egymás mellé. A két alapelem közötti presztízskülönbség akár konfliktusokat is előidézhetett volna a befogadókban, tapasztalataim szerint azonban elenyésztek azok a hangok, amelyek nem tartották illőnek vagy alkalmasnak a párosítást. És bár az előző gondolatsort két kérdés felvetésével zártam, ha képregény és irodalom egymásra találásához a kanadai irodalomkritikus Linda Hutcheon adaptációelmélete, vagy az amerikai médiakutató Henry Jenkins konvergens kultúra fogalma alapján közelítünk, a problémák mellett lehetőségek széles skáláját fogjuk észrevenni.

Érdekes egybeesés, hogy Hutcheon *A Theory of Adaptation*¹⁸ és Jenkins *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*¹⁹ ugyanabban az évben, 2006-ban jelent meg. Mindkét kutató a különböző hordozók között vándorló tartalomról beszél, tehát arról, hogy ugyanaz a tartalom jelenik meg irodalomban, filmben, színházban, televízióban – és Jenkins elméletében hangsúlyosan a számítógépes játékokban,

18 Linda HUTCHEON, *A Theory of Adaptation*, Routledge, New York, 2006.

19 Henry JENKINS, *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*, New York University Press, New York, 2006.

valóságshow-kban és például a fan fictionben. Hutcheon és Jenkins is fontosnak tartják, hogy a különböző megjelenési formák között nincs hierarchikus viszony: egyik sem értékesebb a másiknál, és mindkét médiumot pontosan kell ismerni ahhoz, hogy egy releváns adaptáció létrejöhesse. Hutcheon az irodalom felől közelít – az adaptáció fogalmának újragondolásán keresztül – ahhoz a tulajdonképpen emberiség-gel egyidős jelenséghez, hogy ugyanaz a tartalom vándorol a különböző médiumok között. Valószínűleg az adaptációhoz mint elméleti keret-höz történő ragaszkodás miatt Hutcheon művében érezhető az, hogy a szöveget tekinti kiindulási alapnak, melyet a többi médium átalakít és megmunkál. Ha értékrendben nem is, de időrendben Hutcheon példáiban sokszor a szöveg létezik hamarabb: példáiban sokszor beszél irodalmi alkotások filmes adaptációiról vagy operaverziókról, de a szöveget inkább kiindulási anyagnak, semmint abszolút értéknek tekinti – Jenkinsnél a tartalom sokkal szabadabban áramlik a médiumok között.

Az adaptáció során, akárcsak versek képregényes átültetések, egy alkotás felismerhető módon kerül átültetésre egy új alkotásban; az újrafelhasználás folyamata egyszerre kreatív és értelmező jellegű; valamint az új alkotás mind a készítőt, mind a befogadót arra ösztönzi, hogy közös, intertextuális jegyeket keressenek. Ez a három mozzanat egyébként Hutcheon szerint az adaptáció definíciójának tekinthető.²⁰ A Csordás-féle *A walesi bárdok* például Arany balladájának teljes szövegére épít, azt kiemelt helyen, mindig a panelek felső részében teszi közzé. Az olvasóban ez a rendszeresség elvárásokat ébreszt: a képregény szerkezetének megfelelően mindig előbb várjuk az ismert vagy ismerős versszöveget a maga 19. századi szóhasználatával, és utána, a korunk világát megidéző képi elem hatására újraértelmezzük az olvasottakat. A képregényolvasó a képi és a szöveges elem között amúgy is mindig kreatív módon keres kapcsolatot, mivel a közöttük lévő viszony nem egyértelmű, sokszor éppen többértelmű.²¹ Jelen esetben, mivel Csordás képregénye rekontextualizáló és ironikus jellegű, az olvasó kép- és szövegértelmezése fokozottan jelenti a szöveg tartalmának felfedezését a 21. századba átültetett rajzokon.

Hutcheon, akárcsak Jenkins, az adaptációs folyamatban részt vevő médiumok jellegzetes tulajdonságainak el- és megismerésére épít, és

20 HUTCHEON, I. m., 8.

21 Charles HATFIELD, *Alternative Comics. An Emerging Literature*, University Press of Mississippi, Jackson, 36–41.

hangsúlyozza, hogy a sikeres adaptációhoz a folyamat elemeit egyenrangúnak kell tekinteni. Olyan kultusz övezte és erős konnotációkkal rendelkező versek esetében azonban, mint a *Himnusz*, nagyon nagy kérdés, hogy az alkotóknak és az olvasóknak van-e bátorságuk valóban egyenrangúnak tekinteni az új képregényt a kultikus verssel; illetve, hogy az alkotói és befogadói közeg lehetővé teszi-e, hogy az eredeti verset az új médiumba átültetők merjenek elszakadni az eredeti szöveg súlyától.²² Forrás és új produktum viszonyáról írva Hutcheon kiemeli, hogy „az adaptálandó szöveget nem reprodukálni kell, hanem sokkal inkább értelmezni és újraalkotni, gyakran egy másik médiumban.”²³ Az aktualizálások miatt az újraalkotás szándéka kétségtelenül *A walesi bárdok*ban a legegységelműbb és a legsikeresebb a kampányban megtalálható képregények között. Vér Balázs szerint kimutatható, hogy a honlapon a felhasználók *A walesi bárdok* képregényt nyitják meg a legtöbbször, és ezen az oldalon több időt töltenek. Bár a közösségi média felületein az olvasók és a kommentelők nem fogalmazzak meg elvárásokat a vizuális interpretációt illetően, úgy gondolom, *A walesi bárdok* sikere mögött két, a képregény médiumához köthető probléma sikeres megoldása áll.

Egyrészt Arany balladája történetet mesél, a képregény pedig eredendően narratív, történetmesélő médium: az eredeti alapanyag és az új médium tulajdonságai közel állnak egymáshoz. Talán nem véletlen, hogy a készítők odaillesztették a *Himnusz* elé a vers keletkezésének hétköznapiak mondható történetét, vagy hogy Ady *Harc a nagyúrral* című versét is mint egy tényleges fizikai küzdelmet képzeltek el egy steril fehér környezetben: jeleneteket egymás után felfűzni a képregény médiumában szinte adja magát. Ugyanígy nem véletlen, hogy az absztraktabb témákkal, érzésekkel foglalkozó versek, így *Az első szerelem* és *A reményhez* adaptálásakor az alkotók vagy teljesen elhagyták a panelekre épülő szerkezetet, vagy fellazították annak szabályosságát, és nagyobb felületeket használtak. Ezekben az adaptációkban nem a panelek ritmusával elmesélt eseménysorokat találunk, hanem érzések és hangulatok kifejezését, *A reményhez* esetében pedig szimbolikus kifejezésmódot.

22 Adaptáció esetében Hutcheon nagyon fontosnak tartja az alkotás és a befogadás kontextusainak tanulmányozását. Ilyenkor nemcsak a kulturális vagy esztétikai tényezőket kell figyelembe venni, hanem gazdasági, az anyaghoz köthető és a nyilvánosság kontextusait is. HUTCHEON, I. m., 28.

23 *Uo.*, 84. [A szöveget a szerző fordításában közöljük.]

A walesi bárdok mint képregény-adaptáció sikerének másik oka, hogy az aktualizáló képi világ miatt a képregény jelentése kinyílik, az olvasó, ha tetszik, képrejtvények sorát kapja, ahol az ironikus jelentéspárokot saját kreativitása szerint fejtheti fel. A walesi bárdok több szinten is bevonja az olvasót az ismétlés és a különbség, az ismerősség és az újdonság játékaiba, amely tulajdonságok az adaptációt a befogadók számára vonzóvá teszik.²⁴ Csordás jó érzékkel adja az Arany által felvázolt helyzetek és szereplők mai interpretációit, s valóban újraalkotja a verset a kép és szöveg egységére épülő médiumban. Csordás teljesen szabályos panel-szerkezetet választ, ahol minden panel egyforma méretű és arányú, belső szerkezetük azonos, és az általuk létrehozott sorok is azonos ritmust adnak ki. Ez a szigorú, variánsok nélküli rácsszerkezet egyébként kimondottan ritka a képregényben,²⁵ és hogy A walesi bárdokban a panelek meghatározó ritmusa egybeesik a vers szakaszainak egységeivel, a balladaformához köthető szerencsés egybeesés, melyet a képregény médiuma kreatívan tudott hasznosítani.

A walesi bárdok és a konvergens kultúra

Hutcheon adaptációelméletének része, hogy az érintett médiumokat egyenlőnek tekintsük, ismerjük tulajdonságaikat, és tisztában legyünk azzal, milyen tér- és időtapasztalatot tesznek lehetővé.²⁶ Jenkins konvergens kultúraelmélete eltér az adaptációs folyamat jól meghatározható, az eredeti szövegtől az adaptációig haladó irányától. Jenkins szerint a napjainkat jellemző konvergens kultúrában minden tartalom a lehető legtöbb médiaplatformon megjelenik, a történetek és a különböző médiumok lejátszására alkalmas készülékek kiegészítik egymást. A *Convergence Culture*-ban Jenkins a Wachowski testvérek rendezte *Mátrix* című film köré szerveződő és a történetet tovább szövő számítógépes játékok, animációs filmek szövetét elemzi. A képregények világához közelebb álló evidens példa a Marvel-univerzum, ahol a filmek, a képregények és a rajongók tevékenységei egy folyamatosan alakuló, több médiumban jelen lévő rendszert alkotnak. A képregényekről szóló fejezet ugyan nem került be a *Convergence Culture*-ba, Jenkins azonban az

24 HUTCHEON, *I. m.*, 114.

25 Még a szabályos rácsszerkezetéről híres és a ritmus adta vizuális lehetőségeket kiaknázó *Watchmen* (írta Alan Moore, rajzolta Dave Gibbons) sem ennyire szabályos.

26 HUTCHEON, *I. m.*, 132.

Arany János – Csordás Dániel: A walesi bárdok részlet.
A képet a DeepInsight engedélyével közöljük.]

írást négy posztban publikálta a blogján, arra bátorítva olvasóit, hogy a bejegyzéseket kinyomtatva ragasszák be a könyv végébe, mintegy rendezői változatot létrehozva ezzel²⁷ – és vegyenek részt a konvergenciában a gyakorlatban.

A konvergencia szó Jenkins szerint több médiarendszer egymás mellett élését és a médiatartalom szabad áramlását jelenti,²⁸ példánkban a versek továbbélését a képregény médiumában egy virtuális közegben. Érdekes módon maguk a képregények is reflektálnak a médiumváltásra, a Berzsenyi-versben és a *Himnuszban* is kiemelt szerepet kap a kézírás. Mintha az alkotók az online térbe és a képregény vizuális világába bekerülve, a képregény vizuális eszközeivel – hiszen a képregényben a betűknek is fontos esztétikai szerepük van, képi réteggént is értelmeződnek²⁹ – egy, még a nyomtatást megelőző írásbeliséghez térnének vissza. Az online térben megjelenő, és ott szabadon terjedő

27 Henry JENKINS, *Comics and Convergence Part One*, Confessions of an Aca-Fan 2006. aug. 17., http://henryjenkins.org/blog/2006/08/comics_and_convergence.html. A poszt-sorozat négy részből áll.

28 JENKINS, *Convergence Culture*, 282.

29 A jelenséget Jan Baetens Jean Gerard Lapacherie terminusával grammatextualitásnak nevezi. Jan BAETENS, *Dominique Goblet. The List Principle and the Meaning of Form = Graphic Subjects. Critical Essays on Autobiography and Graphic Novels*, szerk. Michael A. CHANEY, The University of Wisconsin Press, Madison, 2011, 76–92.

képregény képileg felidézi nemcsak a médiumok Gutenberg előtti körforgását, hanem a versek keletkezésének pillanatát is, az eredeti kéziratot. Kár, hogy a szivárványszínekkel sokkoló *Az első szerelem* alkotói mindezt egy kézirat imitáló betűtípussal teszik.

Arany János *A walesi bárdok* című verse dinamikus kölcsönhatások része lett: miután képregényként belépett az online térbe, a médiaügynökség által készített versfilmként ismét változik. Itt már nem pusztán az irodalmi alapanyag, de maga a képregény is egy új médiumba kerül át, ahol mozgás és hang is hozzájárul az újfajta jelentéshez. A konvergencia egyik legizgalmasabb állomása pedig kétségkívül a képregények tanítási gyakorlatba történő bekerülése, és ezzel a lehetőség, hogy a tanár és a diák részt vegyen a konvergencia kultúra folyamataiban. Míg Linda Hutcheon az adaptációs folyamat kiindulási és végterméke közötti intertextuális kapcsolatok (kontextusba helyezett) vizsgálatára hív, addig Jenkins azt állítja a középpontba, hogy maguk a befogadók aktívan részt vesznek a tartalom újabb és újabb hordozóra történő vándorlásában. A befogadók Jenkins szerint nem csupán olvassák vagy nézik a többféle médiaplatformon megjelenő üzenetet, hanem maguk is formálják és bővítik azokat, újabb és újabb produktumokat hozva létre. Éppen ezért Jenkins olvasók vagy befogadók helyett résztvevőkről, sőt inkább résztvevők közösségeiről és ennek megfelelően résztvevői kultúráról beszél.

A tanítási gyakorlatba bekerülve *A walesi bárdok* képregény tanárokat és diákokat készíthet arra, hogy a balladával és a képregény médiumával – a résztvevői kultúra szellemében – tovább foglalkozzanak.³⁰ A már említett nem reprezentatív körkérdésem egyik érdekes tanulsága, hogy az irodalmi alapot feldolgozó képregényt tanító tanárok 90%-a ad olyan további feladatot a diákoknak, amely során egy irodalmi műből kiindulva ők maguk is képregényt készítenek.³¹ Ez, természetesen, még nem az a jenkinsi résztvevői kultúra, amelyben a résztvevők telefonjaikkal, eszközeikkel állítanak elő tartalmat az online térben. Az aktív részvétel, esetenként az online jelenlét, a konvergencia a médiumok között azonban megvalósul, és szignifikáns lépések történnek

30 Érdekességként említem, hogy az *Életben maradnának* képregényeiből a BGSZC Pestszentlőrinci Közgazdasági és Informatikai Szakgimnáziumában érettségi tételt készített Kóródiné Márkus Ildikó. Az Udvertér Alkotótáborban pedig a résztvevők Arany János *Éjjeli párba* című balladájából készítették képregényt Szabó Kriszta, Sárosi Máttyás Zsolt, a *Fantomatika* képregény szerzőinek vezetésével, az információért köszönet Ferencz Évának.

31 A képregények felhasználására nyitott tanárok elsősorban *A walesi bárdokat* (és kisebb arányban *A reményhez*) elemzik órán, többnyire felső tagozatban.

a médiumok (a vers és a képregény) tulajdonságainak megismerésére. A részvétel és a médiumváltás örömteli tapasztalataival összegezném gondolatmenetemet, az egyik tanár így foglalja össze tapasztalatait:

„A walesi bárdokhoz készült képregényt néztük meg hatodikosokkal. Számomra a legnagyobb élmény az volt, hogy át lehetett jutni a falon azokhoz a gyerekekhez is, akik egyébként „rossz tanulók”, különféle okokból a periférián helyezkednek el. Még hónapokkal később is azt hallottam tőlük, hogy *A walesi bárdok* tök jó. Szerintem ez fantasztikus dolog egy százhatvan éve íródott ballada esetében.”

Demény Péter

SZERKESZTŐI PÓKHÁLÓK VIZSGÁLATA*Gondolatok a Szépirodalmi Figyelő lapozgatása közben*

Mióta az eszemet tudom, érdekelnek a barátság mozgatói. Az ember, mint a pók, megérzi, ha a hálójához hozzáér valami. Más szempontból azonban korántsem annyira szerencsés: eleinte fogalma sem lehet, mi is az. Hirtelen lesz barátság valamiből, ami ismerkedésnek, tapogatódzásnak indul. Messziről érkezik, és talán nehezen alakul, hosszan, évtizedeken át, nem ritkán különféle feszültségek szaggatásában.

Arany Jánosnak szerencséje volt, hiszen Petőfi nem töprengett sokat. „Én olyan ember vagyok, hogy, amely házba bemegyek, szeretem magamat hanyatt vágni a ládán [...]” – írja 1847. február 23-i levelében,¹ és mint tudjuk, úgy is viselkedik. Vívódhatunk aztán, hogy mi lett volna Aranyból, ha nem egy ilyen rámenős ember keni fel barátjának.

Vagy vívódnunk sem kell talán? Hiszen úgyis egyedül maradt végül. Nem szabad elfelejtenünk ellenben, hogy az már egy elveszett éden volt, amitől persze csak mélyült, élesült a fájdalom.

Itt van két ember, egy korszak és egy nemzet két legnagyobb költője, és ezt sejtik is magukról (Petőfi tudja). Barátságuk olyan, mint a vilámcsapás: úgy kezdődik, úgy is ér véget. Ám ez alatt a rövid idő alatt Arany megkóstolhatja, milyen az, amikor valaki megérti az embert, bár éppen a megértés kapcsán mondja Háy János az Alföld idei augusztusi számában: „Petőfi a nép, Arany a nemzet, Petőfi a forradalom, Arany a tradíció, Petőfi a haladás, Arany a nyugodt reformok, Petőfi a népi költészet, Arany a nemzeti, Petőfi az alanyiség, Arany a tárgyiasultság, Petőfi a hevültség, Arany a nyugalom, Petőfi a zsenitudat, Arany a tanulás, s persze Petőfi a nemzetbe épp belépő új seprű, Arany a törzsökös tag.”² Szóval a barátság misztériumával állunk szemben: két különböző ember egyetért, holott nagyobb ellentét nem is lehetne közöttük.

Nagy kérdés, mi lett volna, ha együtt alapítanak lapot. Az idők kedveztek volna, hiszen az idők mindig kedveznek az ilyesminek: aki meg akarja váltani a világot, azért, aki pedig nem, az meg azért szeretne

1 PETŐFI Sándor *összes prózai művei és levelezése*, s. a. r., utószó, jegyz., MARTINKÓ András, Szépirodalmi, Budapest, 1974, 220.

2 HÁY János, *(Írjak, ne írjak – Arany János)*, Alföld 2017/8., 37.

lapot alapítani. Tény, hogy nem alapítottak együtt lapot, nem veszhettek hát össze, nem rohanhatott az egyik jobbra, nem ballaghatott balra a másik. Petőfi hősiesen elesett az előre megírt csatában, Arany tovább szorongott Magyarországon és emberi életében.

Arany nagykorósi tanárkodása utolsó esztendejében már erősen foglalkozott a Pestre költözés gondolatával. Író-tanártársai mind szétszéledtek s Arany már nem érezte magát jól Nagykoróson. Megélhetését – többek között – lapszerkesztéssel gondolta biztosítani. Író-barátai örömmel vették ezt a tervet; Csengery és Gyulai ösztönzése a gondolatot tetté érlelte. Arany Pestre költözött és 1860. november 7-én megjelent a Szépirodalmi Figyelő első száma. A lap kiadását Heckenast Gusztáv vállalta, Aranyra pedig a szerkesztés gondja nehezedett. A Szépirodalmi Figyelő első számában adott programmagas színvonalat ígért. Nemcsak azt tűzte ki maga elé, hogy „a szépirodalmi törekvéseket folytonos figyelemmel kísérje” hanem ígéretet tett arra is, hogy „gondjai nagy részét áldozza a megjelenő művek ismertetésére” és „elméleti tájékozásoknak is helyt ad az esztétika körében. A folyóirat iránt igen nagy az érdeklődés úgy a sajtó, mint a közönség köréből. Az érdeklődés azonban nem tart soká. A lap színvonala túl magas volt ahhoz, hogy nagyobb tömeget vonzzon és azt meg is tudja tartani; az előfizetők száma a második évfolyamban már a felére, kb. 400 főre apad. Az írókat sem sikerült annyira megmozgatni, hogy minden számban kielégülhetett volna a szerkesztő becsvágya. Arany elkedvetlenedett és az 1862. évi október 30-i számban, „Lapunk ügyében” című cikkében bejelentette a lap megszűnését.”³

Így foglalja össze Galambos Ferenc a lap sorsát *Arany János folyóiratai, írói és írásai* című bibliográfiája bevezetésében. Holott nagy kedvvel lát munkához (mellesleg van-e olyan eset, amikor nem? Csodálatos tanulmányossága nem is lehetett volna meg a szorgalma nélkül.) A *Naiv eposzunk* című tanulmány itt jelenik meg két részletben, még hozzá az első évfolyamban. Nagy levegőt vesz tehát, akárcsak Gyulai, aki *Katona és Bánk bánja* címmel ír cikket. Komolyan gondolja, mint mindent, amit gondol. Szorongó emberekkel nem is lehet másként, hiszen ötle-

3 *Arany János folyóiratai, írói és írásai*, összeáll. GALAMBOS Ferenc, <http://mek.oszk.hu/13000/13081/13081.pdf>.

teiktől rendre szorongásuk megszűnését remélik, és megsértődnek, amikor kiderül, problémájuk nem kontextuális, hanem strukturális.

De ha már írásom első részében rákérdeztem a barátság természetére, itt arra a kérdésre kell fókuszálnom, hogyan jönnek létre a lapok. Unalomból, a vidéktől való szabadulás vágyától? Ez az egyik tényező kétségtelenül. A másik a munkatársak. Gyulai és Lévy József például, aki „Heine Henrik” *Richárd királyát* fordítja az első számba.

Nádasdy Ádám mesélte, hogy Arany *Hamletjét* ózdkodva fogadták a korban. Ami arról is árulkodik, hogy bármennyire is különbözőnek vélnénk a mi korunkat meg a 19. századot, már akkor is óriási eltérés mutatkozott az olvasható és a mondható szöveg között, s ez talán arra is rávilágít, hogy az idők között is árnyalatok húzódtak. Egy folyóiratban talán akkor is szükségtelennek vélték egy kétrészes hosszú, esztétikai kérdésnek szentelt tanulmányt. „[...] a modernizálódó irodalom ebben az időszakban kezdett tömegesedni: egyre többen tudtak és akartak olvasni, s az olvasás egyre szélesebb körökben vált oly szabadidős tevékenységgé, amely már nem feltétlenül igényelte a legmagasabb szintű szellemi koncentrációt; az egyes folyóiratok közötti időnként szélsőséges konkurenciaharc, hol elméleti viták szintjén, hol az irodalmi (befogadói) igények szintjeinek meghatározásán keresztül egészen a személyeskedő ellenségeskedésig is terjedt” – válaszolja fel Margócsy István a kor állapotát,⁴ és a Szépirodalmi Figyelőt a „magas igényű, az irodalom elitariánus felfogását képviselő fórumok” közé sorolja. Vagyis Arany, Gyulai, Lévy és a társaik egytől egyig irodalmi lapot akartak csinálni, semmi mást, semmi tarkábbat vagy kevesebbet. „A legmagasabb szintű szellemi koncentrációt” hirdették közvetve, és ebből eszköz ágában sem volt engedni, a szónak nem a dacos, hanem egyszerűen a lért értelmében: eszükbe sem jutott, hogy engedniük kellene.

Az olvasónak azonban eszébe jutott. Úgy látszik, ahol a tömegesedés jelei mutatkoznak, ott elszomorító rétegződés következik be. Mert azok számára, akik abból szeretnének élni, hogy az agyukat és a szívüket tornáztassák, hogyan lenne elszomorító azt látniuk, hogy az, amibe az életüket tennék, kátyúba hull?

Másfelől talán a magyar irodalmi közélet is okolható ezekért a szomorúságokért, az a magyar irodalmi közélet, melynek jó nagy szeletében az irodalom, az irodalommal való foglalkozás, minden, ami az irodalommal kapcsolatos, szent ügy, halálisan komoly valami – nem

kis részben éppen a fentebb megdicsért Petőfi Sándor hatására, akinek ikonikus jelentőségétől és annak szimbolikus jelentésétől olyan nehéz megszabadulni. De ha nem a nagy költőket, hanem a nagy szerkesztőket vesszük is szemügyre: Osvát Ernő öngyilkos lett, Kassák egy életen át felesküdt avangárd volt, Babits a Nyugatba halt bele, Illyés a Magyar Csillag révén is lett a magyar irodalom fő szervezője; és Kazinczy mi volt, ha nem a magyar irodalom telefonközpontja, ahogy Németh László nevezi, aki maga is életét gyúrta a Tanúba?

Ebből a néhány példából is látszik, mennyire igaza volt Csehy Zoltánnak, aki egy pár évvel ezelőtt megrendezett kolozsvári Kalligram-esten azt találta mondani, „nálunk minden folyóirat nyolcszáz éves”. A működésének feleslegességét, e feleslegesség szépségét, s e két együttműködés összejátszásának minden következményét levonó Nappali Ház esete a magyar irodalomban sajnálatosan ritka. Nem állítom, hogy minden szerkesztő egyformán meg van győződve munkájának feletébb szükséges voltáról; ennél sokkal elkésőbb dolgot állítok, mégpedig azt, hogy a mentalitás, a látásmód, a szemlélet afelé löki az egyedeket, hogy ilyesmiket higgyenek magukról.

De mert jómagam is egy folyóirat szerkesztője vagyok, látom és érzékelem azt is, hogy milyen kevés a menedék. A sok rosszul fizetett, illetve olyan munka között, mely a rostokból is elszívja a nedvet, a lapok a viszonylagos szabadság esélyét, lehetőségét, illúzióját kínálják, s ezekben a tusculanumokban értelmes emberek dolgoznak, akikkel akkor is el lehet beszélgetni, ha nem feltétlenül ugyanazt gondoljuk.

Petőfi meghalt, és ekkor látszott meg, mennyire hiányzik az üdeség. Az ő Aranyhoz írt levelei egészen mások, mint bármi más a korban. Ez a hang soha többé nem ismétlődik meg. Öreguras, görnyedt levelek íródnak ezután, okosak, alaposak, önemésztők, és valahogy eleve fáradtak. Érdekes módon Jókai levelei üdék még, bár persze inkább anygali, mint hetyke ártatlansággal.

Édes Palim! Várok, várok, nem küldesz semmit. Ha akarod tudni, mi nincsen nekem már a januári 1-s számra, melyet 4-5 nap múlva szedetni kellene: tehát nincs: 1. Bevezető értekezés. 2. Belirodalom: bírálat. 3. Külirodalom. Ismertetés. 4. Vers. 5. Novella (kivéve a kis tárczabeszélyt, mit Brassai úr szívességéből bírok). 6. Értesítő rövid bírálatok. 7. Nemzeti színház. Mind ezeket 4-5 nap alatt el kell teremtenem. Senki sem akar nekem írni. Erdélyi, Kazinczy

4 MARGÓCSY István, *A folyóirat-kultúra a magyar irodalomban*, 2000 2016/1., 82.

az ígéretnél maradtak. Dux olyat írt, mit nem használhatok. Greguss megátalkodott makacs. Salamon csak a színházra vállalkozott, de most beköszöntöt csinál. Beszélyírot nem kapok, még fiatal sem. Egy pár ember ígért s nem küld.⁵

Ez részlet Arany Gyulai Pálhoz írt leveléből, a keltezés: „Pest, december 21. 1860”. A szerkesztő gondolatait tehát örökké ugyanazok, a lap mégis elkészül valahogy, amíg elkészítik.

A Nyugat akkor indul már, amikor a városok felrobbannak valósággal. Nagyvárad a világ egyik közepe, Pestről nem is beszélve. A Szépirodalmi Figyelő, és később a Koszorú azonban még a régi világban szerkesztődik, s az ember nehezen állja meg, hogy ne nagyobb falvakat képzeljen el, ahol az írók félhomályban tapogatódnak.

A levélből kiderül, hogy a Szépirodalmi Figyelő „rendes folyóirat” próbált lenni, mindennel, ami egy elitáriánus irodalmi lapba kell. Ha szemlélünk, látjuk, hogy Erdélyi János „aesthetikai tanulmányai” a II. évfolyamban látnak napvilágot, a világirodalmat pedig többen képviselik: a franciák közül Victor Hugo (Szász Károly fordítja), Baudelaire-nek vagy Verlaine-nek viszont nyoma sincs. Puskinból Zilahy Károly fordít a II. évfolyam első számában, Gogol *Köpnögyét* az I. évfolyam hozza. Shakespeare-ről van már a lapban (Jancsó Lajos tanulmánya és színbírálatok), Shakespeare-től majd csak a Koszorú hoz részleteket.

A műhely lassú. Senkiben nincs meg az a fáradhatatlan pontosság és kommunikációkészség, amely Kazinczyt hajtotta, ő pedig a többieket, és a tér még nem kelti a közelségnek azt az illúzióját, mint a Nyugat idejében, hogy mindenki ott van. A kávéházi élet még nem olyan, mint lesz majd a Japánban, a Centrálban, az Abbáziában.

A Szépirodalmi Figyelőt mintha több kíváncsi tanyán írnák érdeklődő és színvonalas emberek, akik megélték egy szabadságharcot, aztán egy kiegyezést, eltemették Petőfit, reménykedtek és illúziótlanra váltak, ismét felhorgadt bennük a remény, és ismét kiábrándultak, barátok és ellenfelek, akik nem tudnak huzamosabb ideig lap nélkül élni. És minden minősítés közben és ellenére ez a legfontosabb, ez az egzisztenciális igény. A Szépirodalmi Figyelő rövid életű volt, de meg kellett születnie.

5 Arany János Gyulai Pálhoz, Pest, 1860. december 21. = ARANY János *bátrabagyott iratai és levelezése*, Ráth Mór, Budapest, 1889, 314.

SZERKESZTŐSÉGI KEREKASZTAL

Arany János
Előrajz

Midőn ez új folyóirat a magyar szépirodalom többi képviselői között megjelenik: oly tért szándékozik elfoglalni, mely nálunk ez idő szerént betöltve nincs.

Tekintve az élénk mozgalmat, mely költészetünk mindkét – folyó és kötött – alakú terményei körül mutatkozik: nem lehet nem örvendeznünk e jelenségen. A lapirodalom terjedése kedvező mértékét nyújtja egyfelől az olvasó közönség gyarapodtának, bizonyítván, hogy mindig egyre növekszik azok száma, kik a szellemi táplálkozás szükségét érzik; másfelől új meg új írói nevek feltünése arról tanúskodik, hogy szépre jóra törekvő ifjaink – talán egyéb munkatér hiányában is – növekedő buzgalommal sereglenek a hazai költészet zászlói alá. De a figyelmes szemlélő azt is veheti észre sőt nem ritkán a közönségből is hallatszik panasz, hogy e szétáradó terjeszkedés nem áll a mélységgel kellő arányban. Rendült vízszinhez látszik hasonlítani, melynek gyűrűi, minél nagyobb kört fognak be, annál sekélyebb hullámot vetnek.

A létező folyóiratok közt egyet sem tudunk, mely feladatául tüzte volna szépirodalmi törekvéseinket folytonos figyelemmel kísérni. Könyv, könyv után jelenik meg, nevek tűnnek föl és el, anélkül hogy valaki fáradságot venne amazok becsét, ezek értékét csak egy szóval is méltányolni; kivéve néhol egy banális ajánlatot, mely mi különbséget sem tesz a műremek s a hivatlan együgyűség első gagyogása közt. Ez nem maradhat így: műveit irodalomban nem szabad így lennie. Józan, méltányos, körülményeinket ildomosán számbavevő bírálat szüksége elutasíthatatlan. Írók és közönség érdeke egyaránt kívánja ezt. Az érdemnek koszorú, a tehetségnek buzdítás, a lelketlen kontárságnak viszszeriasztás kell. S a közönség méltán megvárja az irodalomtól, hogy ez maga tájékozza őt világra bocsátott szüleményei iránt.

E kiáltó szükség az, melyen a SZÉPIRODALMI FIGYELŐ, erejéhez képest segíteni, elszánta magát. Gondjai nagy részét áldozza a megjelenő művek ismertetésére. Ez két külön rovatban történik. Előbb minden művet, nyomban a megjelenés után, rövid jellemzéssel mutat be a közönségnek; azután az egy vagy más tekintetben figyelmet gerjesztőkről tüzetesebb bírálatot ad. Egy külön rovatban a külföldi

szépirodalom jelesebb tüneményeit fogja bemutatni, kisérve saját, vagy a külföldi tekintélyes műbírák észrevételeivel.

De ez nem meríti ki programját. A műérzék fölgerjesztése, ápolása, kifejtése lévén a cél, hová a lap irányoz, *elméleti* tájékozásoknak is helyt ad az Aesthetika körében. Mindaz, mi a széptan, szépműtan, műtörténet országába esik, tárgya lehet fejtegetésinek. Ezáltal főleg a készülő s kezdő Írókra szándéka hatni, hogy elvégre kihatóljunk az öntudat nélküli naturalismusból.

Óhajtja ezen kívül hazánk tehetségesb íróit egy díszes koszorúba gyűjteni. Költői műveket, (verselt és folyó beszédben), mint más szépirodalmi lapok, rendszeren közöl. Sőt e részben, a mennyire lehet és tere enged, a szokottnál nagyobb változatosságra törekszik. Semmi ága a költői productionnak nincsen kizárva, föltéven, hogy megfelel a művészet igényeinek, és hogy a darab nem igen hosszú. Komoly és víg, pathos és humor egyaránt édes gyermekei a műsának; s mi a komolyságot lapunk irányába, nem a közlendő művek unalmas egyhangúságába helyezzük.

És itt szabad legyen írotársaimat, – azokat is, kikhez magán soraim el nem jutottak – csatlakozásra szólítanom fel. Az ő becses közreműködésük tehet engem képessé, hogy szándékomat valósítsam. Óhajtásom az, hogy e lap irányadóvá s mintegy irodalmi központtá nője ki magát. Nem a lap anyagi, – hanem az irodalom szellemi javáért óhajtóm ezt. Ha ők engem oly művekkel támogatnak, melyeket példányul lehessen mintegy a serdülő nemzedék elé tartani: elérve lesz czéлом, mely az irodalomé egyszersmind. S e szellemi versenyből ifjabb pályatársaim, a jövő reményei, sincsenek kizárva. Nem a régít az új ellenében, hanem az örök szépet az idő gyarlósági ellenében, akarjuk képviselni.

Még egyet. Lapunk szépirodalmi, de nem divatlap. Képeket s egyéb műmellékletet nem Ígérhetünk, legalább egyelőre. Nem, mintha kifogásunk volna a képek ellen; sőt elismerjük, hogy a szépéret kifejtésére üdvös szolgálatot tesznek, kivált oly országban mint a mienk, hol oly gyéren találkozni a képző művészetek eredeti alkotásaival. De mi lapunk tartalmára óhajtjuk irányozni a ügyeimet. Nem hiszszük, mit a magyar közönségről itt-ott hallani, hogy ez csupán műmellékletekért pártfogolja lapjainkat.

Álljon itt végül a rövid *előrajz*, mikép azt eleve néhány sorban összeállítottuk:

Czélja a lapnak a magyar szépirodalom (műpróza és költészet) aesthetikai fejlődését előmozdítani. Eszközli e czélt

I. *Elméletileg*: széptani értekezések, hosszabb, rövidebb tájékozások, fejtegetések által.

II. *Gyakorlatilag*: 1) Szépirodalmi (prózai és verses) dolgozatok közlése által. 2) Szépirodalmi, úgy hazai, mint külföldi termékek egyszerű, vagy bírálatos ismertetése által. 3) Bármely irodalmi jelenség méltatása által, a mennyiben az aesthesis körébe esik. 4) Az által, hogy a hazai irodalmi, főleg szépirodalmi intézetek – minő a Kisfaludy-Társaság – működését folytonos ügyelemmel kísérendi; valamint a költészettel rokon művészetekre is alkalmilag kiterjeszkedik. 5) Czéljaira, hamikor szükségesnek látja, a képző és hangzó művészetek segélyét is igénybe veszi. 6) Rövid napi híreket közöl a bel- és külföldi társas élet, de leginkább az irodalom és művészet köréből.

(1860. november 7.)

Biró Annamária
Kívülállóként szerkeszteni

Ülünk Vincze Ferivel minden kedden a bécsi Józsefváros Café Mercurjában: 2013 január–márciusára érvényes helyzetjelentés. A tulaj román, a pincérnő szintén, ettől függetlenül németül rendeljük a hosszúlépést, általában az örült nő is felbukkan, aki lenyűgöz extrém ruházatával, majd boldogan távozik, ha sikerül elegendő cigarettát összegyűjtenie. Jó ez a távolság, Feri általában hét elején érkezik, fáradt az otthoni nyűgtől, a kutatás pihenés, megnyugtat a város, hamar otthonossá válik az ösztöndíjas lét biztonsága. Így a legjobb irodalomról beszélgetni, a kutatási témáink vázolósa után hamar a kortárs irodalom jelenségeinél kötünk ki: valaki díjat kapott, akire nem számítottunk, valakit publikáltak valahol, mekkora despoták a kiadóvezetők, ki mit írt és mit olvasunk. Mi Bécsben, a többiek pedig kellő távolságra, nem függünk szerkesztőktől, lapoktól, kiadóktól, intézményektől, egy ideig minket az osztrák állam fizet. Úgyhogy csak azt mondjuk, amit valóban gondolunk a kortárs magyar irodalomról (nem feledkezve meg nagy sóhajtások közepette az erdélyi szászokról sem). Sok mindenben egyetértünk, csoda is, hogy Bécs kellett ahhoz, hogy találkozzunk, talán ezért hitetjük el magunkkal, hogy jól tudunk majd együtt dolgozni. Adott a lap, a Szépirodalmi Figyelő, de azóta Feri újra Pesten, én Kolozsváron, kérdés, hogy tudunk-e hasonlóan gondolkodni, mint

a bécsi kedd esték idején. Megvan-e a kellő távolság és függetlenség ahhoz, hogy objektíven lássuk és láttassuk az irodalmi jelenségeket?

Feri mindenestre jó szerkesztő, alig térek vissza a valóságos életembe, máris SziF-szerzőként ébredek, 2014-ben pedig egy magam számára is fontos Kolozsvár-recenziót írok az elsősorban magyarországi olvasóknak. Vajon érteni fogják-e, mi a bajom a különböző fórumokon megképződő Kolozsvár-képpel? Értik, nem értik, a szerkesztőség (Pápay György, Vass Norbert, Vincze Ferenc) kolozsvári kiszállást szervez 2014 áprilisában: moderáljam a beszélgetést. Ekkor leszek rákényszerítve, hogy végiglapozzam az előző évek SziF-számain, talán nem szégyen bevallanom, hogy ekkor ismerem meg annak a munkának a jelentőségét, amit a lap köré csoportosulóok végeznek (álljon ez itt mementóként számunkra, szerkesztők számára: sokkal több népszerűsítő kiszállást kellene szervezni). Kellő távolságból nincs különbség Kolozsvár és Várad között, a fiúk bátran szervezik a Kolozsvár-szám váradai bemutatóját is, én viszont túl közel vagyok mindkét városhoz ahhoz, hogy kételkedhesek a vállalkozás sikerében. És elkezdődik ez a közös utazás 2014 áprilisában, megyünk Várad felé, ahová a szerkesztőség több alkalommal is visszatér, bemutatjuk a Határátlépés számot (2014/5) – mert fizikailag is szükség van egy határátlépésre –, majd a dohányzós és múzeumos számot (2015/1 és 2015/2), majd váradai székhelyünket áthelyezve a Moszkvába, a 2016-os év első két lapszámát is megismertetjük a váradai közönséggel. Véletlenül Pesten (jobban mondva, Budán) járok a Vadászat című lapszám (2014/5) bemutatójakor, és a vadászoktól elbúcsúzva egy kocsmában rögtönzött szerkesztőségi ülésen találok magam: Gyuri, Norbi és Feri a 2015-ös év tematikáit rakja össze éppen, én pedig a kívülálló magabiztosságával kotyogok néha bele: ez a téma érdekes, a másikat hanyagolnám, amahoz pedig tudnék egy potenciális szerzőt javasolni. Ők pedig – udvariasságból talán – meghallgattak, és egyszer csak szerzővé váltam én magam is, aki addig inkább moderátor voltam.

2017 júniusában pedig egy szír kávézó teraszán, nem messze a Vörösmarty téri ünnepi könyvhéttől, érkezett a kérdés: lennék-e szerkesztő. Hirtelen nem jutott eszembe Arany, mert az általam ismert szerkesztők sehogysem hasonlítottak Aranyra, és nem jutott eszembe a sok hátráltató tényező sem, felelősségről nem is beszélve. Talán meggon- dolatlanul mondtam igent, hisz Arany szerint a lap irodalmi központ, elméleti tájékozódások színtere kell legyen: én pedig sohasem laktam meg a központ közelében sem, meg amúgy is hogy szólhatok bele az

elméleti csomópontok kijelölésébe? A legnagyobb csalódás pedig az, amikor a felkért szerzők éppen nem érnek rá szöveget küldeni, mikor jelentenem kell a főszerkesztőnek a kudarcot, így számomra most még a szövegekkel való pepecselés maga az öröm: van szöveg!

Bécsben kívülállóként azt gondoltam, így látok rá leginkább a kortárs irodalom jelenségeire, most viszont a kívülállóság nehézségeit is érzékelem: hosszas kutatómunka előzi meg a szerzők felkérését, nem látom elég világosan, hogy ki miben a legjobb, mire lehetne rávenni. Számítógépek előtt ülünk mindannyian: de lehet-e lapot szerkeszteni úgy, hogy hiányzik (vagy csak cloudként létezik) az Arany-féle szerkesztői szállás, ahová a lap szellemi részét illető küldemények érkez- nek. Mi látszik fontosnak a pesti kiadói hivatalból (ugyancsak Arany- tól inspirálódva) és hogy tételeződik az Kolozsváron? Egészen biztos, hogy Arany János sokkal megfontoltabb volt, amikor ebbe belevágott, én meg majd próbálok tájékozódni, felkérni, szerkeszteni. A legfonto- sabbnak viszont a közös gondolkodást érzem, így szerkesztőtársaimnak sok közös utazást, lapszámbeutatót kívánok. Ebből a Szépirodalmi Figyelő olvasói profitálnak majd. A bizalmat köszönöm, igyeksem megfelelni.

*Demus Zsófia
És a képregény...*

Röviden összefoglalni, hogy mit is jelent számomra a Szépirodalmi Figyelő és mindehhez kapcsoljam valahogy Aranyt is, lehetetlennek tűnt. Ennél már csak az lenne nehezebb, ha mindezt képregényben kellene megalkotnom 6–8 oldalon keresztül. Várjunk csak...

1. oldal

1. kocka: Kezdjük egy nagytotállal (sic!), a szerkesztőség egy távo- li perspektívából, minden idillinek tűnik. A jobb alsó sarokban egy szövegdobozban a következő felirat szerepelne: „jóval a határidőn túl”. A 2. kockán a történet elszenvedője, jómagam, az íróasztal fö- lött próbálja összefoglalni, mit is jelent neki a Szépirodalmi Figyelő 4–5000 karakterben. Röviden: fogom a fejem a laptop felett. Hogy még drámaibb és hitelesebb legyen, papír és post-it tömbök-hegyek az asztalon.

2. oldal

1. kocka: Egy alak közeledik a szerkesztőség felé balról, a mellette lévő kockán egy másik alak jobbról. Vállukat a táskájukban rejlő folyó-

iratok és könyvek súlya húzza. 3. kocka: Az ajtó előtt megállnak, már mindkettő felismerhető: Vincze Ferenc és Zsávolya Zoltán. Kézfogás, köszönés, néhány szó. Szóbuborékban: Szia, Zoli, te itt? Másik szóbuborék: Szia, Feri, te itt? Ezzel kezdetét veszi egy rögtönzött szerkesztőségi ülés. A 4. kockán képzeljük el egy háromszög formátumot, mely a végzetes pillanatot jelöli. Én a háromszög egyik csúcán, alul, középen az íróasztalomnál, míg a háromszög másik két csúcánál, felül, egy-egy asztalnál a szerkesztők. Mesés kis triumvirátus, még gender szempontból is. Zoli a folyóiratokat böngészi, Feri szúrósan néz rám, és csóválja a fejét. (A fejcsóválás persze technikailag nem biztos, hogy kivitelezhető – átgondolni).

3. oldal

1. kocka: A háromszög megbomlik, csak az én asztalom és Zoli asztala látszik, aki éppen a teáor számokról anekdotázik. Régen mesélt valakiről, aki fejből tudta a saját teáor számait, én pedig nemhogy fejből, de akkor hallottam először erről. Szóbuborékban teáor számok. (Ezt senki nem fogja érteni, csak Zoli). A 2. kockán a helyzet fokozódik: Feri és az én asztalom látszik. Feri továbbra is szúrósan néz, én pedig elmélyülten a monitoromra bámulok. (Nincs szöveg, ne legyen szöveg).

4. oldal

1. kocka: Feri még inkább szúrósan néz, majd egy nagyon intenzív átkapcsolással a következő kockán egyre több Feri jelenik meg, akik – naná, hogy – szúrósan néznek, és még több a következő kockán, a szóbuborékokban kurzív, félkövér feliratok: Hol a szöveg? Nem ezt ígérted... Komolyan, a szerkesztőre kell várni? Mi jöhet még? stb.

5. oldal

1. kocka: Még inkább kétségbeesett arcom látható, sok-sok „hátridő” felirattal a felettem lévő szóbuborékokban, majd a következő kockán egy szuper intenzív kép, a megmentő: Arany János, Supermanpőzban, amint segítségemre siet. (Arany egyébként a Szépirodalmi Figyelő 1860-ban megjelent első számában leszögezi, hogy a lap nem divatlap, ezért nem tartalmaz képeket, egylőre. Mondjuk ez 2015-ig tartott, míg a közügyrovat helyett már a képregény lépett színre, és ez, úgy tűnik, így is marad, egylőre.) Mindez csak zárójelben, mert éppen megment.

6. oldal: Itt lehetne egy egész oldalas kép, időhúzás miatt, de ezt majd inkább a végén, ha szükséges. Szóval 1. kocka: Arany megküzd a sok Ferivel, stílusos lenne egy pennával, de nem érzem elég hatásos-

nak. (Erre majd visszatérek) 2. kocka: Hozzám vágja a Kapcsos könyvet, mely itt szimbolikusan az ihlet forrása.

7. oldal

1. kocka: Persze én ezt nem tudom, és eléggé fáj; kis csillagok repkednek a fejem felett, de (2. kocka) valami történik, és lelkesülten írom az összefoglalóm arról, hogy először kritikusként csöppentem bele a SziF életébe, vagy ő az enyémbe, aztán 2015-től a közügyrovatot felváltotta egy újabb közügy, a „mi” közügyünk: a képregényrovat. Most, 2017-ben, a képregény rovat szerkesztőjeként, összegezve az eddigieket, meglehetősen sok kihívást rejtett ez az út, de – úgy gondolom – abszolút megérte. A képregények szempontjából mondhatjuk, hogy egy új platformon, egy irodalmi-kulturális lapban való megjelenés mindenképpen előrelépés és egy jó reklám, ahogy a lapnak is egy új színfolt, a tanulmányrovat után egy pihentető vizuális-narratív állomás, melyet a kritikák követnek. Ugyanakkor itthon még nincs olyan helyzetben a képregény, mint Belgiumban, Olaszországban, Franciaországban, hogy csak néhányat említsek, de az alkotók lelkesek, jó velük együtt dolgozni, tele vannak ötletekkel, még ha a tematika meg is szorongatja őket. Jó látni, hogy egyre elfogadottabb a SziF szerepe és valamilyen szempontból küldetése a hazai képregényesek között. Röviden, a szóbuborékban: „blablalba”.

8. oldal: Az egész oldal egy nagyon boldog zárókép, középen Arany-nyal, mert mégiscsak ő a hős, és a többiekkel. Vége (Imre, remélem, jó a méretezés).

Pápay György
Cím, szavak

Az ember az esélytelenek nyugalmával rugaszkodik neki a feladatnak, hogy 4–5000 karakterben mondjon valami érvényeset a Szépirodalmi Figyelő (SziF) tizenöt évéről, és abba lehetőség szerint szője bele még Arany Jánost is. De mivel a SziF eddig leghosszabb ideig regnáló főszerkesztőjeként abban a nyolc évben – elmúltnyolcév?! – több szerkesztői bevezetőt is jegyeztem kisebb-nagyobb átalakulások alkalmával, és számos (számtalan) rendezvényen kellett bemutatnom a lapot, talán megengedhetem magamnak, hogy ezúttal csak címszavakban tegyem.

(Címzavakból is megértjük egymást. Én kérek elnézést.)

Arany János. Ha mérnök édesapám nem olvas fel gyerekkoromban esténként a *Toldi*ból, akkor ki tudja, lett volna-e bármi közöm az irodalomhoz. Persze ki tudja, volt-e bármi közöm az irodalomhoz. Mérnök mindenesetre nem lett belőlem.

Floppy disc. Amikor a Szépirodalmi Figyelő rovatvezetője lettem, még kaptam időnként recenziókat flopin. A mai fiatal kritikusok már azt se tudják, mi az a flopi. Az Osiris helyesírásban még benne volt, az új akadémiaiban már nincs benne. Világ, dicsőség? Ugyan, kreatív rombolás.

Szemléző folyóirat. A SziF-nek nem kell pénzt adni, abban úgyis csak másodközlés van. Állítólag hangzott el ilyesmi kuratóriumi ülésen. Az az ülés szerencsére már régen volt, hozzánk pedig sokan írtak olyanok, akik nem tudták, hogy itt csak másodközlés van. Sose árultuk el nekik, sőt volt, akit itt közöltek életében először. Aláírom: nem a szépirodalmi rovatban.

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Ha lenne valaha a SziF-nek emléktáblája, itt kellene elhelyezni, a folyóirat-olvasóban. Ahol nemcsak verseket és novellákat találtunk, hanem egy későbbi főszerkesztőt is. Aki akkor még nem sejtette, hogy... A legnagyobb szerencsémre, teszem hozzá.

Akácfa utca. Ha van olyan, hogy SziF-szerkesztőség, akkor az az Akácfa utcában van. Miközben a SziF-szerkesztőség sosem volt egyetlen konkrét helyen, mióta az Akácfa utcában van. SziF-et szerkeszteni leginkább kávézás-beszélgetés volt remek emberekkel, a legkülönbözőbb helyeken. Minden másra meg ott az internet (lásd még: floppy disc).

Prágai Tamás. Sokat gondolkodtam azon, kiemeljek-e valakit a volt szerkesztőtársak közül. Aztán rájöttem, hogy van valaki, akit nem tudok nem kiemelni, mert nála egészen mást jelent a „volt szerkesztőtárs”. Negyven felé közeledve már tanulja az ember ezt a műfajt, de bevallom, Tamás halálhíre szíven ütött. Talán mert ha az ismeretségi körömből valaki biztosan tagja volt az Örök Fiatal Írók Szövetségének, az ő volt. Világ, dicsőség? Elmúlik, elmúlunk.

Arany János (még egyszer). Arany János bő százötven évvel ezelőtt alapított egy folyóiratot Szépirodalmi Figyelő néven. Ha a folyóiratra nem is, az alapítóra máig emlékszik az utókor. A tizenöt évvel ezelőtt alapított Szépirodalmi Figyelő esetében nem is az érdekelne igazán, emlékszik-e majd az alapítókra az utókor. Hanem hogy ki lesz az a benne szereplők közül, akire emlékezni fog. Egyáltalán miféle utókor (milyen közeg, szcéna, szubkultúra) lesz az, amelyik írókra, költőkre kíván emlékezni, és mégis miféle okokból? A kérdésre visszatérünk százötven év múlva.

Kultúratudomány. Azzal szoktam viccelődni, hogy mindaddig nem értettem, mi is az a mostanság sokat emlegetett kultúratudomány, amíg el nem indult a SziF-ben a tematikus tanulmányrovat. Túl a focus, vadászatos vagy videojátékos számunkon már értem. És nem is rossz dolog! Ha újrászületnék, biztosan kultúratudós lennék. Vagy focista, vadász és videojátékos.

Művelt fogorvos. Idáig próbáltam kihagyni, de nem lehet. A SziF indulásakor az volt a deklarált cél, hogy előbb-utóbb ott legyünk a művelt fogorvos várójában. Aztán kénytelenek voltunk rájönni, hogy a kortárs irodalom népszerűsítése nem is olyan egyszerű dolog. Mióta belátuk, hogy a magaskultúra is csak egy (lett?) a szubkultúrák közül, és kinyitottuk a lapot más szubkultúrák előtt, azóta feléjük is könnyebb elvinnünk a magaskultúrát. Én pedig már annak is örülni tudok, ha nem kell ott lennem a fogorvos várójában, legyen művelt vagy akár műveletlen.

Képirodalmi Figyelő (sic!). Ez a másik, amivel újabban viccelődni szoktam, mármint hogy ideje lenne nevet váltani. A képregénnyel foglalkozó tematikus számunk után valaki megírta, hogy tetszett neki a lap, csak nem értette, mit keresnek benne a versek. Mióta képregények is vannak a SziF-ben, legjobb tudomásom szerint még senki sem tette fel a kérdést, mégis mit keresnek benne. Ez nem valamiféle panasz akar lenni, még akkor sem, ha Arany a maga Szépirodalmi Figyelőjének a bevezetőjében azt írta, hogy ez „szépirodalmi, de nem divatlap”, ezért „képeket s egyéb műmellékletet nem ígérhetünk, legálább egyelőre”. Egyelőre; aztán eltelt százötven év. És eltelt tizenöt. (Utolsó visszautalásként: lásd még floppy disc. Állítólag Arany sem tudta, mi az a flopi.)

Folyt. köv. Látható tehát, hogy van némi szerves fejlődés. Na jó, alakulás. Én meg mióta nem vagyok a szerkesztőség tagja, azóta vezettem már lapszámbejelentő estét, ahol szokás szerint nekem kellett elmondanom a legfontosabb tudnivalókat a SziF-ről. És most meg is kellett (volna) írnom. Vagyis nem olyan könnyű szabadulni innen, szervesen alakul ez is. A lényeg, hogy hajrá, volt és több-mint-volt szerkesztőtársak! Még tizenötöt, legyen az lapszám vagy év, tetszés szerint. Nagy elődök vállain állni és onnan előre tekinteni jó mulatság. Majdnem azt írtam: férfimunka.

És persze nem fértem bele az 5000 karakterbe.

Vass Norbert

Útonállók, rocksztárok, rőzsegítő

A Debrecen Plázában tanakodunk Pápay Gyurival és Vincze Ferivel. Kint vad bihari szél tépi a szürke sugárutakat, idebent melengető bevásárlóközpont-fények, százsámra színes kirakat, ezer tükörfelület. A folyosói édességes mellett ácsorgunk, mert megkívántunk egy kis desszertet. A pult üres. Kinézzük az árut és fejben fel is szorozzuk a kiválasztott termék dekagrammra megadott egységárát, az idő ezzel is megy, aztán unalmunkban a szomszédos bioszappanos kínálatát is végigillatoljuk. Hosszú percek telnek el. A sokadik után mind úgy érezzük, ettől fogva végképp nem érhetjük már be holmi saját márkás nápolyival a szupermarketben, nekünk a kiszemelt gusztá nugát kell. A záróra közeleg, a kiszolgáló viszont sehol. Számtalanszor meggondoltuk már magunkat, épp indulnánk, amikor a mozgólépcső tetején megpillantunk egy vékonydongájú, sápadt srácot. – Jövőöök! – kiabálja és kezeit a farmergatyájába törölgetve felénk tart tényleg. Elnézést kér, de összevett ezekből a szarokból mindent – mondja – és egy kis hasmenése lett most. Hátbaszdmegdejő! – gondoljuk akkor eszement gyorsan és egyszerre, és nézünk egymásra meg az édességekre tanácsalannul, némán, hogy akkor most mi. Aztán köhintünk kettőt és kérünk. A lapszerkesztő türelmes és állhatatos, a lapszerkesztés azonban egyáltalán nem veszélytelen. A lapszerkesztés gyakorlatában egymásnak feszül olykor étvágy és kiszolgáltatottság.

Tűzfát gyűjtünk a visegrádi Mogyoró-hegyen (ezúttal is Pápay Györggyel és Vincze Ferencsel hármásban), hogy jó parázs ropogjon

Eronim Mox lecsója alatt.¹ Épp olyan ez is, mint a soron következő lapszámba gyűjteni össze a szövegeket és remélni, hogy az összhatás belobban, meg abban is bízni, hogy se nem sózzuk el, se nem lesz ízetlen, amit főzünk.

Lapot szerkeszteni főzőcskézés, lapot bemutatni gasztronómiai kaland. Átbukva a Királyhágón, csorbát és miccset enni, a Mosoni-Dunától pár száz méterre harcsapaprikást kóstolni, albínókolbászt reggelizni Váradon, aztán gyömbéres sört inni rá a kolozsvári Insomniában, és elfelejteni a Pázmány Mikszáth téri épületébe vitt Fornetti pogi szárazságát, meg a Kálvin téri Tao csípős csendjét. Talán épp az ingben-szövetkabátban vásárolt kannás bor társaságában, amihez műanyag poharakat is kérünk és kapunk az éjjelnappaliban a pénztárosnő elnéző-sajnálkozó félmosolya mellé.² Egészség!

Lapot szerkeszteni utazás. És most nem a fentebb sorolt lapszámbejelentők alkalmával megtett kilométereket mondom, hanem hogy minden tematikus blokkra egy-egy csoportkultúra, színtér, tájegység, problémagóc mélyére tett kirándulásként érdemes gondolni. Más kérdés – de egyáltalán nem biztos, hogy az előbbitől teljesen független –, hogy a SziF-számok ötletei javarészt utazások alkalmával körvonalazódtak az elmúlt pár évben. Hiába, a lapszerkesztés együttlét.

Nincs egymástól két annyira távol eső foglalkozás, mint a rocksztároké és a lapszerkesztőké. Egy szempontból, egy hangyányit hasonlítunk egymásra mégis. Abban tudniillik, hogy míg a kenyerüket könnyűzenei előadó-művészettel keresők gyakran a turné unalmas délutánjain/álmatlan éjszakáin kezdik skiccelni az újabb dalokat, úgy a lapszámötletek vázai nálunk is akkor készülnek javarészt, amikor utazunk. Akkor, amikor a már meglévő produktumot mutatni megyünk. Az úton sem állunk le, a folyamat fenntartja magát.

A lapszerkesztés lelki gyakorlat. Abból a szempontból legalábbis mindenképpen, hogy tapasztalataim szerint, amíg egy szöveget tisztogatók, elhallgatnak a fejekben a démonok. Kíváncsiak ők is. Tisztában lehetnek vele, és kellőképpen respektálják is, hogy lapot szerkeszteni

1 A Szépirodalmi Figyelő 2015/3. számában jelent meg a lap „szakácskönyve”, amelybe étel- és életrecepteket jegyeztek a szívünknek különösen kedves szerzők. Ennek a lapszámnak a bemutatójára kaptunk lehetőséget a Fiatal Írók Szövetségének nyári táborában, a Visegrád közeli Mogyoró-hegyen. Ott gyűjtöttük a rőzsét és főztük Mucha Attila vezetésével a lecsót.

2 A Szépirodalmi Figyelő 2017/4. számának tematikus blokkja a punkról szól, úgy gondoltuk ezért, a lapszám bejelentőjére egy üveg alsópolcos koccintós fehérborral készülünk. A fogadótérben elhelyezett ital a beszélgetés végére hiánytalanul elfogyott. Válgék olvasóink egészségére!

megszállottság. Ezt semmi nem mutatja jobban annál a számomra mindig megkülönböztetett koncentrációt igénylő részfeladatnál, amit a láb-jegyzetek formaruhába öltöztetése jelent. Lapot szerkeszteni pepecselés. Olyasféle tevékenység, mint adventi kalendáriumot állítani össze. Helyeket hagyunk ki (csokoládé helyett) szövegek számára, és izgatottan várjuk, mivel ajándékoznak majd meg a szerzők. Adventről szólva arról sem szabad hallgatni, hogy lapot szerkeszteni örök várakozás.

Közben meg lapot szerkeszteni kéj is. Van ugyanis annak valami különös szépsége, amikor papíron lát viszont az ember szövegeket. Lapon látni szöveget? Na, igen: lapot szerkeszteni régimódi elfoglaltság. Arany János negyvenhárom volt, amikor belefogott. Komolyan gondolhatta. Annyi idősen az ember nem kezd olyasmibe, amiben ne hinne egészen. Az utóbbi százötvenhét évből összesen tizenhétben jelent meg a Szépirodalmi Figyelő. Túl óvatosnak fognak talán tartani, de figyelembe véve, hogy pár éven belül robotkutya hozza majd be a postaládánkból a sajtót, most mégis azt kívánom: az elkövetkező százötvenhétben legalább ennyit éljen még a SziF. Éljen!

*Vincze Ferenc
Figyelünk!*

Valamikor 2011 őszén történt, hogy a Szépirodalmi Figyelő akkori főszerkesztője megkeresett és beszélgetni hívott. Pápay Gyuri semmit nem mondott előre a terveiről, így gyanútlanul ültem le vele kávézni, és mikor előjött a farbával, hogy voltaképpen a kritikarovat szervezésére szeretne megkérni, kicsit meglepődtem és meg is ijedtem. Annak idején, 2011 őszén éppen úgy gondoltam, hogy nem kell erőltetni ezt a szerkesztőségi dolgot, és hogy a szerkesztő legnagyobb ellensége a szerző, meg különben is, a francnak hiányzik, hogy kéthavonta megharcoljak hat kritikussal, hat szöveggel és minden egyébbel, ami ezzel jár. Mondtam is Gyurinak, gondolkozom egyelőre az ajánlaton. Aztán elég sokáig gondolkoztam, húztam az időt, hátha talál Gyuri valaki mást, de aztán egy ködös decemberi délutánon Gyuriba és Zsávolya Zoliba botlottam a Főszabó folyóirat-olvasójában, ahol éppen szemléztek az urak. Beszorítottak két polc közé, egyik oldalon Gyuri magasodott (mint ezt később Kara, a kolozsvári Helikon főszerkesztője elmondta, Gyuri mester egyike a Kárpát-medencei magyar folyóirat-főszerkesztők legmagasabbikának), a másik oldalon

Zsávolya Zoli vigyorgott kajánul, menekülni nem lehetett, és hát elvállaltam a kritikarovatot.

Jó döntés volt, az egyik legjobb, amit kis irodalmi pocsolánkban meghozhattam. A SziF kritikarovatát szerkeszteni nem feltétlenül hálas feladat, a kritikusokat ostromolni, a határidőt betartatni nem egyszerű, nem örömteli és nem feszültségmentes. Minden könyvről – ahogyan annak idején Arany hirdette – számot adni nem tudunk, viszont a „figyelmet gerjesztőkről tüzetesebb bírálókat” adunk, legalábbis azokról a kötetekről, melyeket ilyen gerjesztőknek vagy lehetséges gerjesztőknek gondolunk. Sőt, néha azokról is, melyek semmilyen figyelmet nem gerjesztenek, inkább lankasztják azt, viszont úgy vélem, erről is szólni kell, ahogy a jót és kiemelkedőt, úgy a lankasztót és szart sem szabad elhallgatni.

Sokáig tartotta magát a SziF háza táján a mondás, hogy a lapot úgy szükséges pozícionálni, hogy a művelt fogorvos várójában megtalálja az irodalmat szerető páciens. Nem erősen hittem ebben, ahogyan azóta sem nagyon hiszek ebben, de mindenesetre már nemcsak az irodalmat szerető, gyökérkezelésre váró páciens a célközönség. Immár abban is reménykedünk, hogy a kultúratudományos érdeklődésű képzel betegünk is szívesen veszi a kezébe, sőt, ha már kultúratudomány, akkor azt sem hallgathatjuk el, hogy a SziF-ben is lezajlott a képi fordulat, és ahogy magasra nőtt exfőszerkesztőnk mondogatta volt kissé ironikusan, már nem is szépirodalmi, sokkal inkább képirodalmi figyelő vagyunk, jellemsen ez bármit is. És ugyan fanzinná még nem váltunk, de ráléptünk a képregényeket közlő lapok útjára. És ezzel nehezített pályára, mivel a szerkesztés és a határidők újabb horizontjai nyíltak meg előttünk.

Amúgy sem egyszerű SziF-et szerkeszteni, lám, ezt a virtuális szerkesztői kerekasztalt sem volt egyszerű összehozni, természetesen Arany készült el elsőként, és e sorok írásakor még mindig csak reménykedni tudok, hogy minden szerkesztő időben – ah, nem, abban tényleg nem hiszek – megírja a megírandót. Ahogy Arany is írta hajdan Gyulainak: „Egy pár ember ígért s nem küld.” [Zsófi, úgyis megvárunk!] Pedig így, hogy 15 éves a Szépirodalmi Figyelő új folyama, és hogy 200 éves lenne a jó Arany, mégiscsak jó volna időre megjelenni. A határidő nagy mumus, senki sem szereti, némely szerzők egészen nagyvonalúan kezelik a dolgot, mintha egy képlékeny, lángostészta hasonlító entitás volna, melyet addig nyújtunk, amíg csak lehet. És ezzel idegszállaink is nyúlnak, bár nem idegeskedünk már fölöslegesen. Legalábbis látványosan nem.

Szóval a virtuális szerkesztőségi kerekasztalról jut eszembe, hogy amiként szerkesztőségi asztalunk sincs, úgy hagyományos szerkesztőségi ülésünk se igen. Mindenkiel másképp szerkesztjük a SziF-et. Demus Zsófiával általában az Akácfa utcában lévő szerkesztőség ajtajában két cigi között dől el a képregényrovat sorsa, Vass Norbival többnyire telefonon [Utaznunk kéne ismét, Norbi!], holott korábban debreceni vagy éppen kolozsvári/nagyváradai kiszállások közben születtek a legújabb és legjobb ötletek. Egy hajdani határátlépés tematika éppen a román–magyar határ senkiföldjén ötlött az eszünkbe az útveleinkre várakozva, és a hely szelleme még Pápay Gyurit is azonnal meggyőzte a tematika hasznosságáról. Azon a kolozsvári lapszámbemutatón, ahol volt pofánk [Volt hát, ugye, Ancsa?!] Pestről érkezvén bemutatni a SziF Kolozsvár-számát, Bíró Ancsa vezette a beszélgetést, aki mint a SziF legújabb és legfrissebb szerkesztője az azóta eltelt idő alatt szinte észrevétlenül épült be a szerkesztőségbe. Ancsával többnyire Kolozsváron, néha Gyalun szerkesztünk, és nem csak telefonon. És Zsávolya Zoli, akivel elvileg a Főszabó folyóirat-olvasójában szerkesztjük a szemle-rovatot, a gyakorlat viszont inkább azt mutatja, hogy az egyetem folyosóján órákra igyekezvén, elhaladtunkban ígérünk és fenyegetőzünk, hogy holnapra, holnaputánra, de legkésőbb jövő hétre tényleg készen lesz a szemle. És Zolee mindig megcsinálja! [Zoli, tiéd a következő bemutató!]

És ha már mindenki leadott mindent, és a szerkesztők jóllakott óvodásként vigyorognak, akkor kezdődik a második menet. Ekkor lép színre Csillag Pista, Kovács Emőke és Arany Imre. Nélkülük nincs SziF, nem is lehet. Az olvasószerkesztő, a korrektor és a tördelő triumvirátusa még annyi mindent észre szokott venni, hogy néha éghet a szerkesztők arca, a szerzőkéről inkább nem beszélek. És természetesen legkorábban összeszedett késést rajtuk veri le a főszerkesztő, mert minden most kell, lehetőleg tegnapra. De legkésőbb éjszaka. Na jó, hajnalig!

Nos. Hogy milyen volt a régi SziF, azt tudjuk. 157 éve Arany ki-tett magáért. Hogy milyen az új évfolyam?! Azt a lapszámbemutatókon Pápay Gyuri szokta volt elmondani, reménykedem, most is megteszi. [Kösz, Gyuri!] Vajon Arany ilyennek álmodta a majdani SziF-et? Nos, ezt nem tudom, de mindenesetre figyelünk rendületlenül.

Zsávolya Zoltán
„Állandóság a változásban”

Lapszámbemutató haknikra emlékszem... Pódiumhaknikra. De már csak emlékszem. A lapszerkesztés egyáltalán nem hakni, ám a lapszámbemutató néha az. Vagy inkább gyakran. Legalábbis nekem. Talán ezért nem hívnak mostanában lapszámbemutatók szereplőjének, legalábbis ennél a folyóiratnál, mert így fogom fel... *Szmájli*.

Mintha most lett volna, hogy 2012-ben a Szépirodalmi Figyelő „fennállásának” (kedves, profánabb szavammal: *működésének*) 10. évfordulóját „ünnepeljük”, illetve *emlékezzünk meg* róla, nyilvános fórumokon is, szerkesztőségileg – legalábbis az „új folyaméról”, mert 1999–2001 között létezett már az ő-s-SziF, Papp Endre főszerkesztésében. És lám, már itt is van a 15. esztendő jubileuma... Ami, persze, nem csoda, hiszen 5 esztendő nem a világ. Összességében nettó 15 azonban már egy kicsit igen.

Főleg egy folyóirat életében, és főként Közép-Európában, ahol szinte kötelező jelleggel illik megállapítani: eléggé mostohák a feltételek. Ráadásul, ha az említett „ős-SziF”-fel a laptörténetet bruttósitom (cselekedtem ilyesmit már 2012-ben is, akkor egyedüli megemlékezőként), az lassanként 20 évfolyamot jelent. (Az aktuálisan élő évfolyam mindig az eggyel többedik, mint a megjelenés kezdetétől számítva mérhető, éppen kerekén kitelt esztendők mennyisége – jól tudja ezt, aki „periodikumokkal” foglalkozik...) A legalábbis „kamaszkorúnak” vagy akár már „fiatal felnőttnek” nevezhető orgánium kapcsán olyan kérdések kezdenek most foglalkoztatni, vajon létezik-e majd 5 esztendő múlva is még a SziF? Milyen lesz közelebbi arculata? Én résztvevője leszek-e a szerkesztőségének? *Élünk-e akkor egyáltalán?* – folytathatnám, mint a szerkesztők legidősebbike, aki már a legutóbbi közös számvetés pillanataiban tényszerűen állapította meg magáról, miszerint a kezdettől fogva (s már csak ezért is) a legrégebben pontosan ugyanazt a tevékenységet végző tagja a csapatnak... Ez az „ugyanaz” pedig az utánközlő szemle-rovat gondozása, koordinálása.

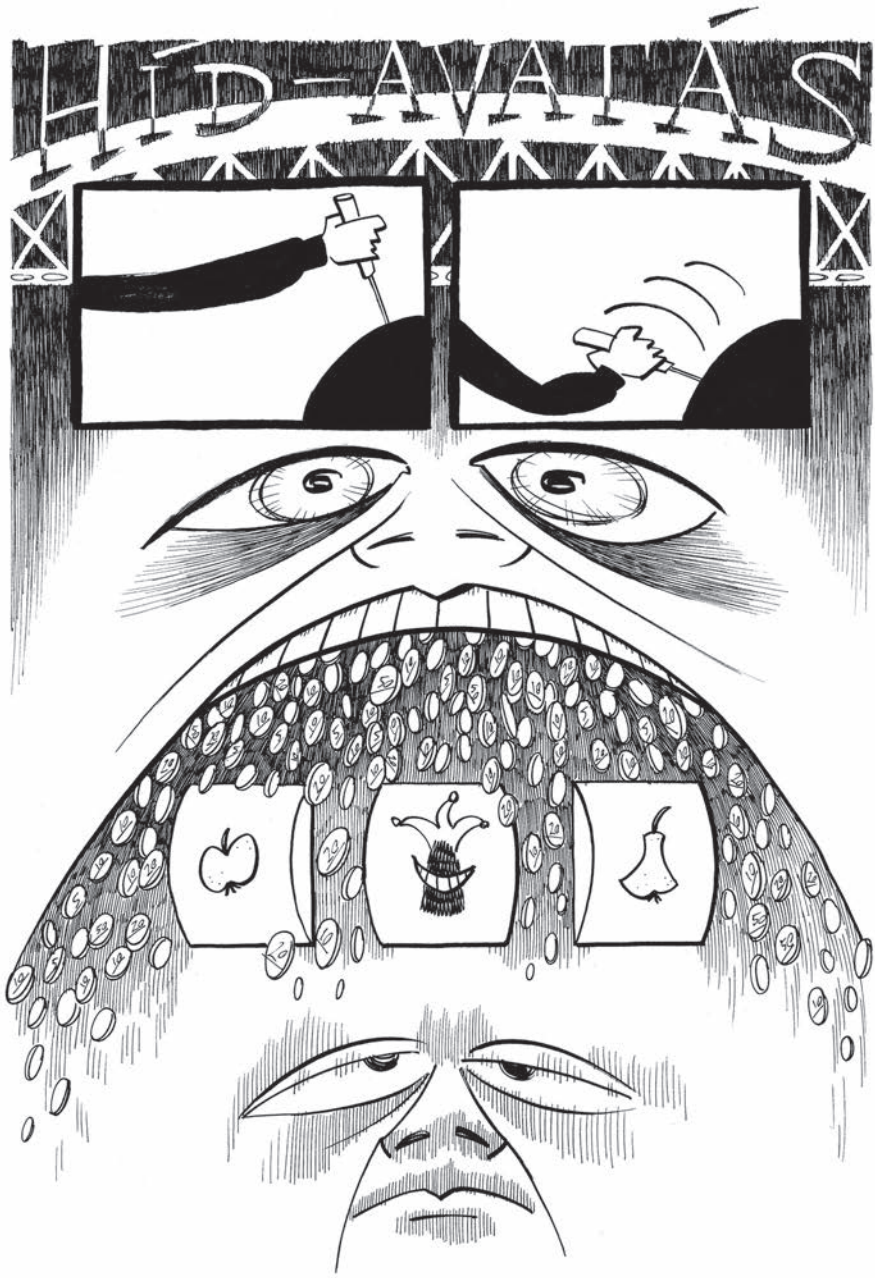
Ezen a ponton kell hangsúlyoznom – talán mert a 2012-es jubileum alkalmát nem használtam ki ilyen irányú védekezésre –, hogy nem egyedül én *szerkesztem* az egyes lapszámokat máig nyitó szemlét. Holott amióta csak létezik, azazhogy a mai formájában létezik (2002-től), azóta kapcsolódik hozzám; azóta *hozzám* – mások mellett, persze, ámbár időszakonként eddig mindig cserélődő mások mellett – folyamatosan

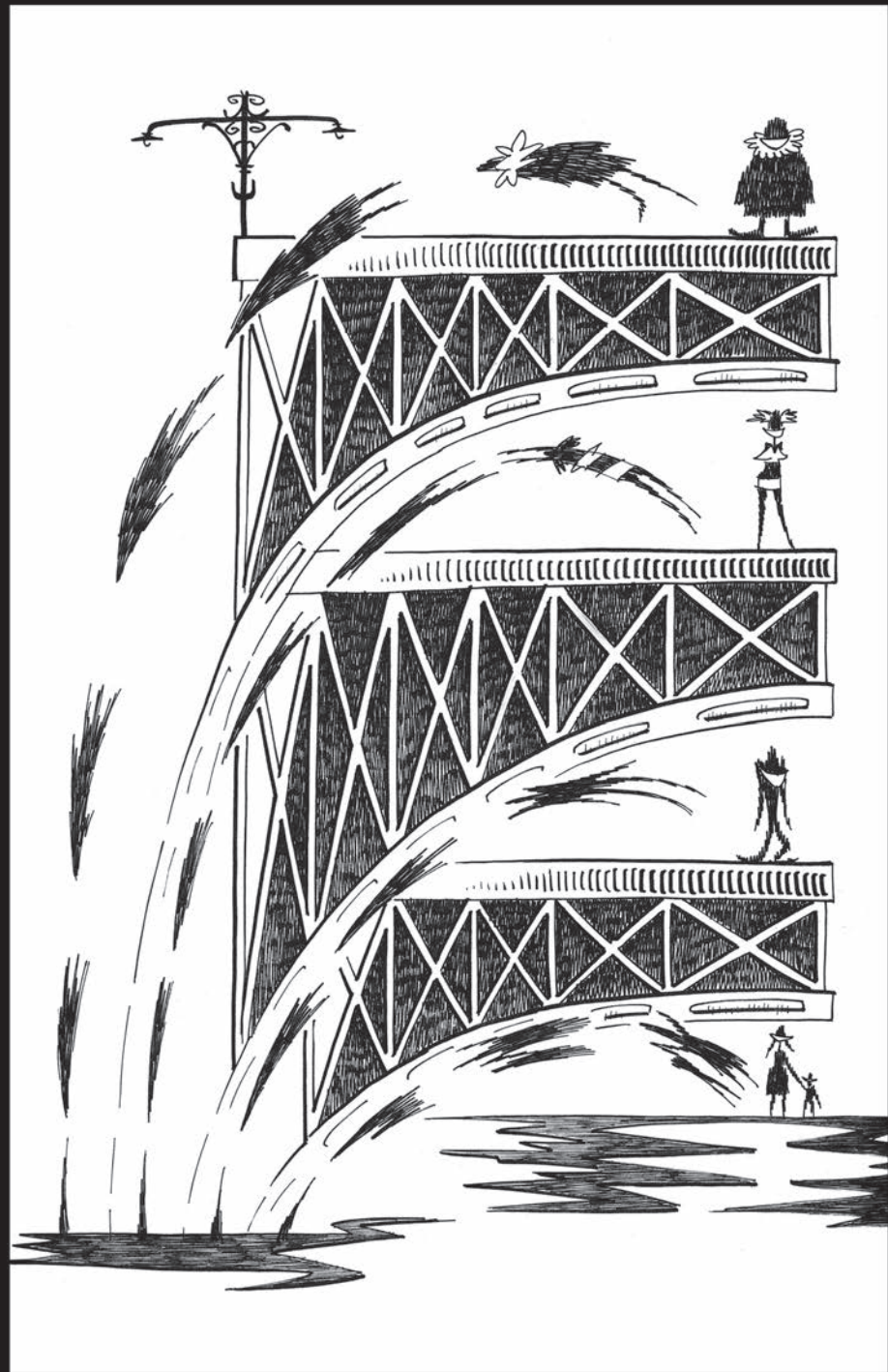
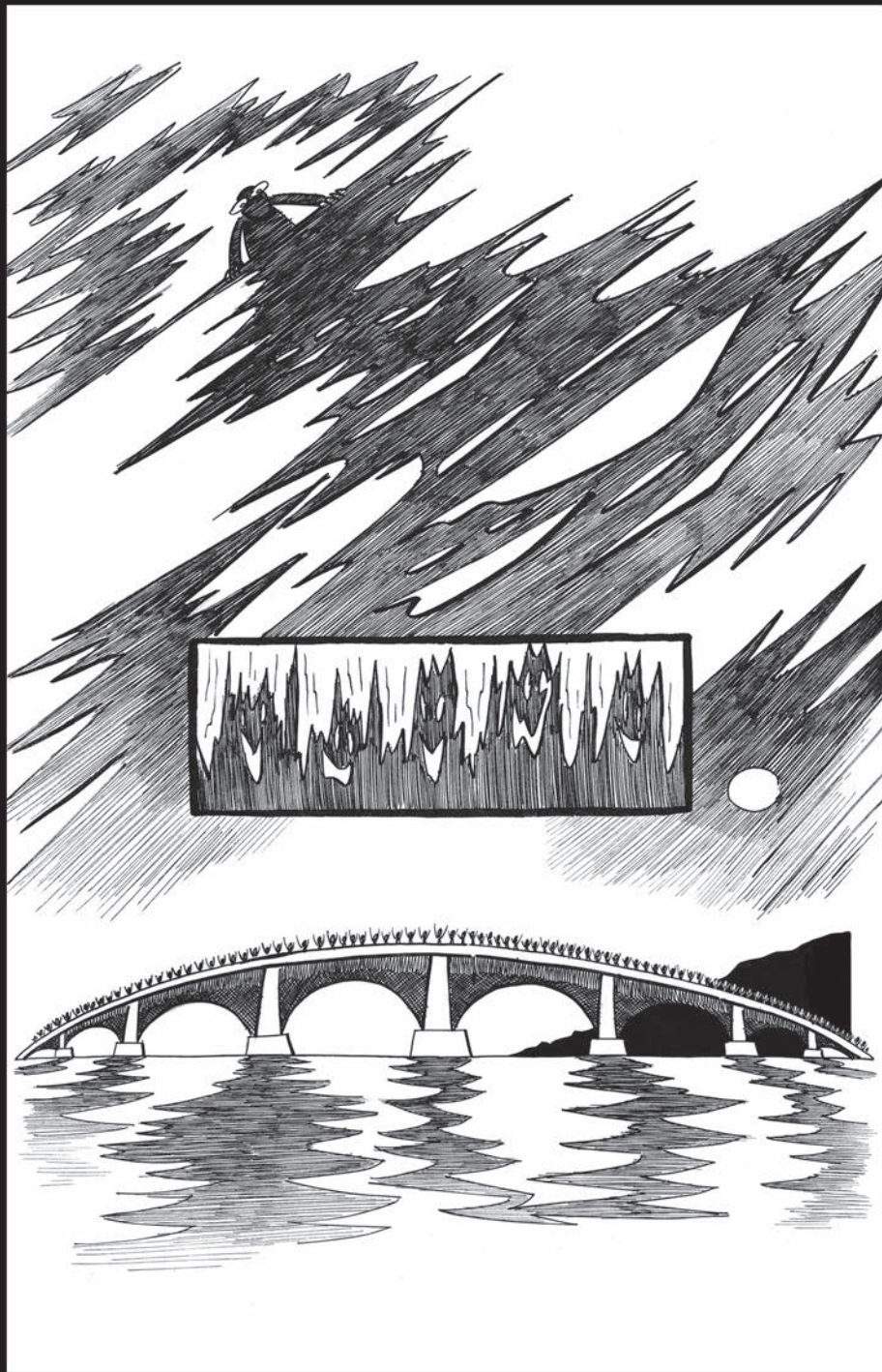
kapcsolódik. Éspedig hol külön jelezve az impresszumban rovatilleté-
kességként, hol nem. (Tavaly például nem, az idén például megint
igen. Jövőre...) Mindegy, hiszen egyrészt a többi rovat előkészítési
felelőssége kapcsán is hasonlóan alakult az idők során megnyilvánítás
és „diszkrécio” dinamikája, másrészt pedig a kifelé irányuló kommu-
nikáció keretei között úgyis nyilvánvaló kisméretű irodalmi életünk
számára, hogy a SziF-esek közül ki kér anyagot egy-egy folyóirat szer-
kesztőségétől: tájékoztatást a (tényleges) megjelenésről, az esedékes
lapszámot magát (akár print-, akár nyomdai pdf-formátumban), egy-
egy szerzőjük elérhetőségét (ritkábban). Ennek ellenére határozottan
jelenthetem ki, miszerint nem én egy személyben vagyok a „felelős”
azért, ha némely fontos és főleg magát fontosnak gondoló, sokat pub-
likáló alkotó írása nem szerepel utánközlésként a kéthavi rendszeres-
séggel megjelenő lapszámaink mindegyikében... Sőt, akár még min-
den évfolyamában sem! „Feldolgozott folyóiratunk” körülbelül 60 van
(csak amiről az impresszumban jelezzük, hogy „figyeljük”), számon-
ként 8 írást választhatunk ki utánközlésre, évi 6 lapszám mellett az
pontosan 48 szöveg. (Hacsak nincs valamilyen speciális „akció”, mint
néhány éve a drámaszám volt, amikor is 8-nál kevesebb párbeszédés
szöveg alkothatta a szemlélt.) Nem *lehet meg* tehát minden folyóiratunk
évente, s még kétfévente sem, mert egyik-másik lap viszont időnként
visszatér a benne esetenként, éspedig kiszámíthatatlanul ismétlődve
felbukkanó *kiemelkedő szövegtelejesítmény* okán... Így aztán nagyjából
3 év folyamán „garantálható” csak, hogy minden egyes borítón feltün-
tetett lap szerepelni fog a szemlében. Már hogyha van benne „olyan”
anyag, legalább időnként. És ha aktuális száma valóban megjelenik
a szükséges „szemlézési időszakban”. Legalább időnként... (Lehető-
leg mindig.)

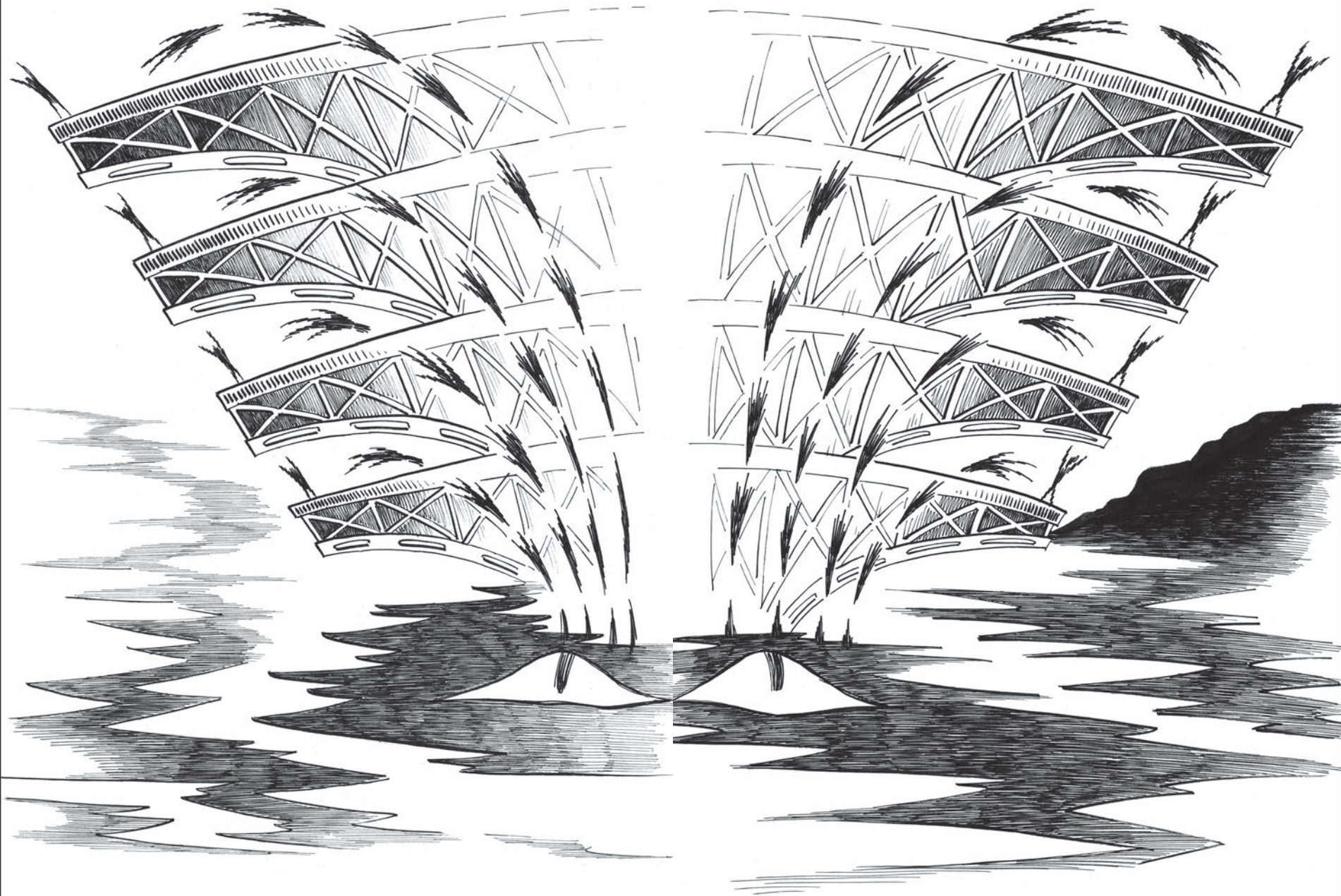
Ez, az éppen „aktuális szemlézési időszak”, no meg az úgynevezett
„vetésforgó” volt az egykori, SziF-lapszámokat bemutató haknik leg-
kritikusabb, egyszersmind legkidolgozottabb és módfelett bejáratott
momentuma. Adott pillanatban csak egy szemhunyorítás a főszer-
kesztőtől, és máris belefogok a rovatom – közösségi! – „gyártásának”
részletezésébe. Nem (volt) könnyű. Érzékeltetni. A „3 év alatt garan-
tálható” = a „vetésforgó”, a már említett „esedékes szemlézési perió-
duson” meg azt értem, hogy kéthavonta az előző 2 hónap folyóiratter-
mésére visszatekintve (valóságosan *szemlélzve*) nem árt, ha például tétre
fizikailag is hozzáférhető már egy-egy őszi lapszám... És így tovább.
Némi monotonitással, de szeretettel, türelemmel, érdeklődéssel folyó-

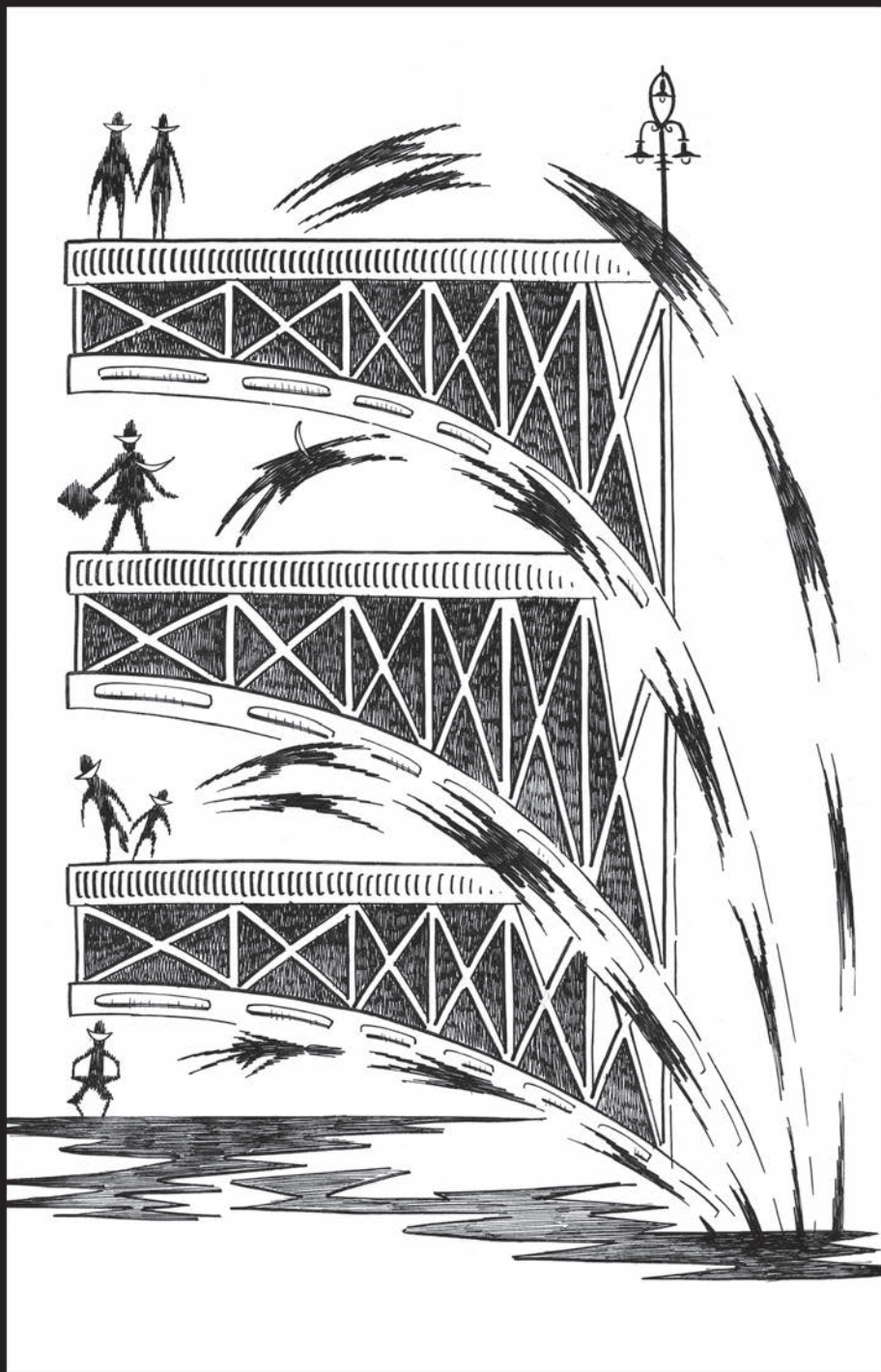
irat-kultúránk iránt, amely eleve „kiirthatatlan”, épp ezért nem is ér-
demes megpróbálni kiirtani...

A szemlerovat mindig hátrafelé tekint. Másban meg nyilván előre-
felé kell nézni, sőt, még *reménykedni* sem árt a lapszerkesztés világában.
Ugyanakkor a számvetés újabb alkalmával újabb visszatekintés dukál.
– Mit emeljek ki? Nos, 2008 óta lépett be a mindig alkalmazkodó,
tematikusan rugalmas című tanulmányrovat, amely mintegy a Szép-
irodalmi Figyelő „kulturatudományi fordulatának” letéteményese.
Nekem itt találhatóak a legnagyobb meglepetések, az igazi irodalmári
ínyencfalatok egy-egy frissen megjelenő SziF „hasábjain”, még hogyha
az éves tervező értekezleteken természetesen már értesültem is nagy
vonalakban, hogy ezen a téren mi várható az adott évfolyam 6 számá-
ban. Míg tehát a szemle immáron másfél évtizedes állandóság a jó-
formán szüntelen változásban, addig a tanulmányrovat lapszámról
lapszámrá igazi változás az alapvetően mégis érvényesülő állandóság
világában. *Gyakorlati* függvénye a kritikarovatnak (egy időben több-
féle kritikai rovatnak). A komoly „tanulmányos” változást hozó újabb
főszerkesztők ugyanis eddig mindig a kritikarovat mezején léptek be
eredetileg a szerkesztőségbe: Pápay György csakúgy, mint Vincze
Ferenc. Jósolni nehéz, nem is kell, nem is akarok. De a kritikarovat
jelenlegi gondozója Vass Norbert...

ARAM JÁNOS VERSE NEMÁN
KOSKA ZOLTÁN

KRITIKA

Csörsz Rumen István (szerk.)

Doromb – Közköltészeti tanulmányok 5.reciti Kiadó
Budapest, 2017

Török Lajos

ÚJRA SZÓL A HANGSZERSZÁM

A mai hazai tudományos élet kutatási és publikációs gyakorlatát tekintve szédítő gyorsasággal jutott el az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének fiatal és rendkívül energikus tudósa, Csörsz Rumen István által gondozott *Doromb – Közköltészeti tanulmányok* sorozat az ötödik kötetéhez.¹ A 2012-ben indult, és egy esztendő (2016) kivételével minden évben önálló kiadvánnyal jelentkező széria első darabjának előszavában meghirdetett programot – hogy a sorozat „évről évre otthont adjon a legfrissebb magyar közköltészeti kutatások eredményeinek, köztük akár hosszabb forrásközléseknek, műhelytanulmányoknak”² – mindaddig maradéktalanul sikerült teljesíteni. Az ötkötetnyi, kétezer oldalnyi, nyolcvan tanulmányt és recenziót tartalmazó kolligátum a jelenkori hazai társadalom- és bölcsészettudományok számos képviselőjének vált rendszeres publikációs felületévé. Mindegyik kötetről – így a reflexióink tárgyát képező ötödikről is – elmondható, hogy az inter-

diszciplinaritás, a tudományterületek párbeszédének igénye vezérli, hiszen a megszólaló kutatók a honi irodalom-, történet-, zenetudomány és folklorisztika képviselőiből állnak. Elmondható továbbá, hogy nemzedékek közti dialógusra is törekszik a sorozat, ugyanis az előbb felsorolt diszciplinákat nemcsak nemzetközileg elismert professzorok, hazai tudományos elismeréseket szerzett fiatal kutatók, de tudományos pályájuk előszobájában lévő doktoranduszok is képviselik. Közös vonás az is, hogy egyszerre jellemzi a kiadványokat a tematikai és módszertani sokféleség, ugyanazon témák több szempontú feldolgozása, illetve azonos (vagy hasonló) metodológiai kiindulópontok alkalmazása különböző tárgyak vizsgálatában. Az egész széria talán legimpozánsabb vonása az, amit diszkurzív fegyelemnek neveznék. A sorozat írásai számos esetben egymásra épülő, egymást kiegészítő, egymás eredményeiből táplálkozó interpretációkat tartalmaznak, egymás kutatásaira épülnek. Ennek a több szálon futó párbeszédnek az eredménye egy kötetről kötetre táguló és gazdagodó tudományközi diskurzus. Az ismertetésem középpontjából álló ötödik kötet ezt a beszédgyakorlatot többféle módon példázhatja: a kiadványban szereplő írások között vannak olyanok, amelyek korábbi kötetekben dokumentált – többségében a közköltészeti anyag feltárására, kommentálására irányuló filológiai természetű – alap kutatások eredményeit hasznosítják, emellett akadnak olyanok is, amelyek az előző darabokban publikált értelmezésekből táplálkoznak. Mindemellett a közköltészet kutatásának legfőbb, már a sorozat elindulásakor feltett alapkérdései itt is a figyelem középpontjába kerülnek. Ezek közül a legfontosabbak: miben állhat a közköltészet irodalmi státusza?, hogyan folytat párbeszédet a populáris irodalom a kanonizált irodalommal?, miként válik a régebbi korok irodalma közköltészetté vagy folklorikus tudássá?

Ha a *Doromb* 5. kötetének írásait tagolni kívánnánk, az előbb említett diszciplináris, tematikai vagy nemzedéki sokféleségre épülő csoportosítás mellett a kiadvány *Előhang*jának rendszerezési javaslataiból is kiindulhatnánk. Csörsz Rumen István a sorozat szerkesztőjeként a kiadvány erőnyeit hangsúlyozva felhívja a figyelmet arra, hogy a gyűjtemény írásai a közköltészetnek a régiségtől napjainkig terjedő vizsgálatában többféle nézőpontot képviselnek aszerint, hogy milyen kapcsolatot, kölcsönhatást vélelmeznek a kötet tárgyi centruma és az irodalom, illetve ez utóbbi és a folklór között. Ezekből a vizsgálatokból kiderül, hogy az érdeklődés középpontjában legtöbbször azoknak a kézíratos és/vagy nyomtatott műveknek, műcsoportoknak, gyűjteményeknek

1 A kötet letölthető az alábbi helyről: http://reciti.hu/wp-content/uploads/Doromb_5_vn.pdf.

2 *Doromb. Közköltészeti tanulmányok 1.*, szerk. CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN, reciti, Budapest, 2012, 8. A kötet letölthető az alábbi helyről: http://www.reciti.hu/wp-content/uploads/Doromb_1_teljes.pdf.

a tanulmányozása áll, amelyek a közköltészet irodalmi rangra emelkedésének vagy folklorizációjának folyamatát példázhatják, illetve a folklór és az irodalom (műköltészet) közköltészetre gyakorolt hatását dokumentálhatják. A szerkesztő szerint a kötet írásai által feltárt és értelmezett közköltészeti korpuszt a történeti változatosság jellemzi: a 18. századtól napjainkig kimutatható a jelenléte. Csörsz ismertetése nem a kötet tartalmi struktúráját követi, ugyanis az utóbbit a választott témák kronológiai indexeinek sorrendisége határozza meg. A továbbiakban én is ennek a szerkezeti elvnek a mentén haladva igyekszem néhány szót ejteni a könyv tizennyolc írásáról.

Szilágyi Emőke Rita *Oláh Miklós, a simándiak és a lingua caecorum* című tanulmányában Oláh Miklós *Hungáriájának* egyik szöveghelyén található településnév (a Maros környékére helyezett Simánd) lakóinak ottani jellemzése kapcsán annak kiderítésébe fog, hogy kik is lehettek a megnevezett simándiak. A téma kutatástörténetének áttekintése és értékelése után szövegkritikai vizsgálódásokat folytat Oláh művén, s hajlik arra, hogy a *Hungáriában* – amelynek ma ismert forrása épp a kérdéses szöveghelyen ér véget s marad töredék – felettébb deviánsként jellemzett, sánta, vak és nyomorék emberekből álló csoport, a szakirodalmi hagyományban elterjedt hipotézissel ellentétben nem azonos a cigánysággal. Szilágyi írását egyetlen adalékkal szeretném kiegészíteni. Az író-bibliográfus Sándor István (1750–1815) által írt, szerkesztett *Sokféle* című folyóirat 1801-ben kiadott nyolcadik kötetének 224–225. oldalán idézi Oláh művének Szilágyi által is citált szakaszát. A kérdéses szövegrész egy, a *Képes krónikában* található részlettel hozza összefüggésbe. A krónika a honfoglaló magyarok hét nemzetségéről és vezéreiről (kapitányairól) szóló szakasz végén egy Taksony fejedelem idején balul elsült kalandozásról tesz említést: a szász herceg egyik csoportjukat hét kivétellel leölette, a hét megkegyelmeztetnek levágatta a füleit, és hazaengedte őket. A *Képes krónikában* a megcsonkítottak története így folytatódik (az idézett részlet Geréb László fordítása): „A hét fületlen magyarra pedig, amiért élve tértek vissza és nem választották társaikkal együtt a halált, mondják, a község ilyen ítéletet tett: elveszítették mindenüket, ingatlanukat és ingóságait, feleségüktől, gyermekeiktől elválasztották őket, és elküldötték gyalogszerrel, saru nélkül, minden tulajdon holmi nélkül, rászorították őket, hogy világeletükben mindig együtt járjanak koldulva sátorról sátorra.”³ Sándor István az általa

3 *Képes Krónika*, szerk. TARJÁN Tamás, Magyar Hírlap – Maecenas, Budapest, 1993, 28.

latinul idézett szöveghelyhez hozzáfűzi: „Ezen büntetésül megtsonkított ’s Köldülésra kinszerített hét Magyaroknak Történetök engem azon Vélekedésre hozott, hogy talán ezeknek maradékaik lehettek ama Simándi tsonka és köldülő Magyarok, kikről Oláh Miklós Hazánk leírásában [...] ir [...]”.⁴ Érdemes volna e hipotézis nyomába eredni...

Kaposi Krisztina *A Névtelen Comico-Tragoedia datálása a nótajelzések és a forráskutatás tükrében* című írásában arra tesz kísérletet, hogy a fent nevezett mű keletkezési idejét meghatározza. A téma szakirodalma a tanulmány megírásáig egy negyvenesztendőnyi (1607–1646) időintervallummal számolt. Kaposi ezt igyekszik pontosítani úgy, hogy sorra veszi a *Comico-Tragoediában* található nótajelzéseket, s az általuk hivatkozott dalok datálásával próbálja szűkíteni a korábban feltételezett időhatárokat. A döntően filológiai természetű vizsgálatban a szerző – a korábbi szakirodalom kutatási eredményeinek felhasználásával és korrekciójával – arra a következtetésre jut, hogy a kérdéses mű 1626/1632 és 1646 között születhetett.

Perger Gyula *A közköltészet határán: Júdás siralma* című írásában – saját megfogalmazása szerint – „egy, a hivatalos egyházi megítélés és befogadás szempontjából is kritikus szöveg(csoport), a Júdás-siralom kapcsán” (50) kísérli meg bemutatni annak közköltészeti természetét. Mielőtt a téma kibontásába kezd, a szerző a közköltészet fogalmi meghatározásának egyik, a szakirodalmi hagyomány ismeretében figyelmet érdemlő sajátosságát emeli ki: azt nevezetesen, hogy bár a terminus használatának irodalomtörténeti és néprajzi kontextusai között olykor devianciák mutatkoztak, mégsem állítható teljes bizonyossággal, hogy a két tudományterület terminus technicus között eltérések lennének. Azt már én teszem hozzá, hogy a *Doromb* könyvsorozat léte maga lehet a legfőbb szakmai érv erre a diszkurzív kölcsönhatásra, hiszen a szériában publikált irodalomtörténeti és folklorisztikai munkáknak szinte kivétel nélkül vannak/lehetnek egymás tudományterületéhez kötődő módszertani vagy interpretációs konzekvenciái. Perger írásának további bekezdéseiben a Júdás-siralom bibliai kontextusával és közköltészeti hagyományozódásával foglalkozik. A tradíció vizsgálata során a szerző 17–19. századi passiójátékokat és énekeskönyveket említ és idéz, bőséges szöveganyaggal példázva e motívum közköltészeti súlyát.

Csörsz Rumen István *Kompozíciós elvek a XVIII. századi magyar világi ponyvaköltészetben* című kiváló tanulmánya „a digitális kép- és

4 *Sokféle, írta Sándor István, Nyolczadik darab*, Győr, 1801, 224.

adatelemzés” módszerének hasznosításával 18. századi ponyvakiadványokat vet össze és próbál rendszerezni: figyelmének középpontjában – csak a legfontosabb tárgyterületeket említem – a kiadványok kompozíciós elveinek, műfaji összetettségének, nyomdászati és könyvpiaci összefüggéseinek kérdései állnak. A szempontok sokféleségéhez és a 18. századi magyar nyelvű ponyvairodalom terjedelméhez képest a tanulmány viszonylag rövidnek mondható. Bízom benne, hogy a szerző a közeli vagy a távolabbi jövőben részletesebben is foglalkozik témájával, már csak azért is, mert nemcsak annak kutatására, de a vizsgált összefüggések együttlát(tat)ására sem gyakran terelődött korábban a szakirodalom figyelmé.

Csata Adél *Román világi énekek magyar kéziratok énekeskönyvekben – Egy kétnyelvű antológia: Égő lángban forog szívem (1972)* című tanulmánya két nagyobb részre bontható. Elsőként tudománytörténeti visszatekintéseket folytat a szerző: egyrészt a közköltészet irodalomtörténeti kutatásának históriájáról, másrészt „a kéziratok forrásokban fennmaradt énekversek összegyűjtésével” (102) foglalkozó szakirodalomról ad rövid vázlatot. Ezt követően – az előbbi áttekintés tanulságait is szem előtt tartva – a magyar énekeskönyvekben fellelhető román énekek számbavételének filológiai, kiadás- és értelmezéstörténeti problémáival foglalkozik. Legvégül pedig a tanulmány címében jelölt gyűjtemény anyagát, recepcióját tekinti át. Az írást szerkezeti szempontból kissé aránytalannak érzem. Döntően azért, mert a szerző, aki egyébként a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem tehetséges doktorandusza, a középpontban álló antológia vizsgálatához szükségesnek vélt ismeretanyag összegyűjtésére, rendszerezésére és értelmezésére több energiát fordított, mint amennyi szükséges lett volna. Tanulmánya azonban így is kiváló munka, hiszen minden olyan olvasó, aki a világi énekeskönyvek iránt érdeklődik, bátran tájékozódhat ebből az írásból a téma kutatásának legfontosabb ismeretanyagáról.

Pávai István *A siculicidium költészeti emlékei verses kéziratokban, a népies irodalomban és a néphagyományban* című dolgozata a kötet leghosszabb írása. Ennek a tanulmánynak az olvasásakor éreztem leginkább a teljeségnek azt az illúzióját, amely a kötet nagyobb lélegzetű témát feldolgozó tudományos munkáit jellemzi. A zenetudós szerző a székelység históriájának letragikusabb eseményei között található madéfalvi veszedelem emlékezetét őrző kéziratok versek lajstromba vételére tesz kísérletet. A forrásanyag összegyűjtése – még ha abban több, korábban már publikált szöveg is előfordul – komoly kutatómunka eredménye;

a kolligátum anyagáról, amelynek darabjait a tanulmány nemcsak lajstromozza, de teljes egészében közli is – kiderül, hogy a történelmi témát feldolgozó korpusz műfajilag, dallam- és szövegvilágát tekintve erősen variabilis. Ez nem csak nemzedékről nemzedékre való továbbörökítésük orális gyakorlatának köszönhető, de annak is, hogy a korábbi vers- és népdalgyűjtések során az adatközlők ugyanazon verset eltérő időpontokban más és más változatban idézték fel. Pávai írása a székelység kulturális tradíciójának átfogó kutatásaihoz (is) komoly segítséget nyújthat.

Smid Bernadett *Eszem–iszom ország képei – Egy gasztronómiai utópia nyomai a folklórban és a közköltészetben* című munkája a kifogyhatatlan bőség kulturális vágyvilágainak, ezeken belül is a képzeletbeli bőségország európai és magyarországi nyomait keresi. Az antikvitásra visszavezethető utópia a középkorban popularizálódik, és számos változatra bomlik. A honi anyagban legtöbbször János pap országaként emlegetett fikatív hely leggyakoribb hivatkozásai az adománykérő versekben, illetve a lakodalmi énekekben fordulnak elő. A folklorista Smid írása étvágygerjesztőleg hathat minden, a közköltészet izei iránt érdeklődő olvasó számára.

Vaderna Gábor *Pérez beszél – Az 1811-es devalváció tárgyátörténete és a magyar it-narrative* című írása azért különleges, mert közgazdaságtani kontextust rendel közköltészeti vizsgálódásai köré. A szerző az *it-narrative*, vagyis saját történetüket mesélő hétköznapi tárgyokról szóló fikciós szövegek egyik magyarországi irodalmi példájával foglalkozik, amely az osztrák birodalom 1811-es pénzüleértékelési manőverével hozható összefüggésbe, és amelyek létrejöttére az azonos névértékű nemesfém pénz és a papírpénz közti, gyors ütemben növekvő árfolyambéli különbség és az ebből származó piaci és társadalmi bizonytalanságerzet növekedése is hatással lehetett. A szerző Sebestyén Gábor két versét említi tanulmányában. Ezek a pénzek párbeszédére épülő költői alkotások a devalváció populáris irodalmi olvasatát adják. Vaderna írása a két költemény szövegközlésével zárul.

Szigeti Csaba *Egy lehetséges kis magyar irodalomtörténet – A Csittvári krónika filológiája* című tanulmánya más szempontból ugyan, de az előbbihez hasonlóan különleges státusszal bír a kiadványban. Bevallom, számomra a kötet közköltészet-értelmezési diskurzusában ez az írás tűnt a legötletesebbnek. Pedig a téma már évtizedek óta a tudomány asztalán hevert, bárki felvehette volna. Szigeti az *És mégis mozog a föld...* című Jókai-regény első fejezetében felbukkanó, részletesen jellemzett fikatív kéziratok könyvnek, a debreceni kollégium diákjai által gúnyver-

sekből, aforizmákból, próféciákból és megannyi másból összeállított *Csittvári krónika*nak a keletkezéstörténetéről, tartalmáról szól. Ez a könyv, hívja fel a figyelmet Szigeti, sosem létezett, csak Jókai kitalációja; azok a szövegek viszont, amelyekre a tartalmi összefoglalásban a mű elbeszélője hivatkozik, kivétel nélkül valós dokumentumok. Vagyis – vonható le a következtetés a Jókai által hivatkozott anyagot feltáró tanulmány alapján – a *Csittvári krónika* bármikor összeszerkeszthető és beilleszthető volna a honi közköltészet kéziratos szövegekpuszának darabjai közé.

Voigt Vilmos *A Guberniálmi sbírka (1819) és a magyar népdalgyűjtés kezdetének lehetséges mintái* című írása történeti áttekintés, vitairat, bírálat és elemzés egyszerre. Bár a középpontjában egyetlen népdalgyűjtemény áll, a szerző néhány, a folklorisztika tudományát meghatározó hiányossággal foglalkozik. Voigt nehezményezi, hogy a honi néprajz nem foglalkozott kellő alaposággal saját kutatástörténetével. Pedig erre komoly szüksége volna, hiszen folklorisztikánknak már 19. századi kezdeteit is az érdeklődés sokfélesége jellemzi. A honi néprajztudomány történeti, önismereti problémáit felvető professzor számára valószínűleg megnyugvást jelenthet a kötet két további, a zenetudós Tari Lujza által írt tanulmánya, a *Magyar vonatkozású darabok a Sonnenleithner-gyűjtemény morva anyagában* és a – nem közvetlenül az említett után következő – *A szülőföld hangja – Felső-magyarországi gyűjtők és gyűjtések a Népdalok és mondákban* című dolgozat. Tari az előbbi – egy dallamgyűjtemény kapcsán a morva és a magyar népdalok dallamformálási hasonlóságaihoz foglalkozó – munkájában a Voigt Vilmos által fontosnak tartott összehasonlító folklorisztikai kutatásokhoz kíván hozzájárulni. A két szerző tárgyi és módszertani érdeklődése közötti hasonlóságon nincs mit csodálkozni, ugyanis Tari Lujza gondolatmenete elején kiemeli, hogy írása, amelyben a professzor által is vizsgált 19. századi morva népdalgyűjtemény zenei szempontú áttekintésére tesz vázlatos kísérletet, Voigt felkérésére készült. A zenetudós másik kötetbeli írása egy három tanulmányból álló szerkezeti egység utolsó darabja. A dolgozatok eredetileg a 2016 szeptemberében Nagykaposon és Sárospatakon a *Népdalok és mondák I.* című kötet megjelenésének 170. évfordulójára rendezett konferenciára készültek. Tari Lujza munkája a felső-magyarországi népzenei dialektushoz köthető szövegeket keresi Erdélyi János gyűjteményében, s megállapítja, hogy a 19. századi tudós gyűjtőmunkája fontos előzménye Bartók és Kodály kutatásainak. Kardeván Lapis Gergely *Népdalciklus és szerkesztett verseskötet az 1840-es években* című tanulmánya a versciklus témájának elméleti és történeti áttekintésével

kísérletezik, s tapasztalatait arra használja, hogy Erdélyi János népdalgyűjteményében és első verseskötetében kompozíciós elveket keressen. Különösen az előbbi korpusz vizsgálatában innovatív ez a poétikai szempontokkal dúsított elemzésmód, hiszen az efféle gyűjteményekben túlnyomórészt a rendszerezés formális (kronológiai, tematikai, betűrend szerinti stb.) modellje szokott érvényesülni. Az Erdélyi-konferenciára készült tanulmányok harmadik darabját, Jarábik-Lang Anna *A szerkezet mint olvasati lehetőség a Népdalok és mondák I. (1846) Történeti és nemzeti dalok című fejezetében* címmel ellátott írását Kardeván Lapis Gergely munkájához hasonló szándékok vezérlik. Az Erdélyi-kötet egyik önálló címmel ellátott szövegcsoportjának strukturális elveire irányuló vizsgálat alapkérdése az, hogy miként lesz a történelmi témájú versekből történelmi szerep- és hivatástudat közvetítésére szolgáló csokor, vagyis – kissé tágabban szemlélve e témát – miféle fonál vagy madzag kötheti össze a külön csoportba sorolt műveket. A dalok (a Szent László, Mátyás király, Mohács, a török uralom témáiról szóló népköltészeti alkotások) feltételezett összefüggések alapján – szól a tanulmány egyik legfontosabb végkövetkeztetése – a nemzetről folyó reformkori diskurzusba illeszkednek.

Knapp Éva írása, „*Az árvák fohásza*” – *Többfunkciós marcali ponyvanyomtatványok* témáját tekintve Csörsz Rumen István dolgozatához áll közel, ugyanis a ponyvanyomtatványok feltárására irányuló forráskutatásoknak a szerző által említett lemaradását éppen Csörsz munkálatai igyekeznek pótolni. Kettejük vizsgálódása között csupán a kútfők rendszerezésének módjában fedezhetők fel komolyabb eltérések. Míg Csörsz esetében a ponyvanyomtatványok osztályozását és leírását az anyag publikálásának kronológiai relációja szabja meg, addig Knappnál a regionalitás válik fő rendszerezési elvvé, ugyanis ő a 20. század első felében, Marcaliban működő nyomdák ponyvakiadványait lajstromozza és jellemzi.

Katona Csaba *Bostoni balladák, avagy két kései paszkvillus egy egyesületi tisztújításról* című munkájának centrumában az 1983-ban a massachusettsi – korábban bostoni – Magyar Egyesület személyi ellentétekhez kötődő intézményi válságának idején és következtében keletkezett két gúnyvers áll. A versekkel – amelyeket írása végén betűhíven közöl is – a szerző azt igyekszik igazolni, hogy a közköltészeti tradícióhoz kötődő műfaj még a 20. század végén sem vált anakronisztikussá.

A kiadvány utolsó tanulmányát Kálmán C. György irodalomtörténetész jegyzi. Az írás címe *Dylan népisége és egyedisége*. A tanulmány meg-

írásához Bob Dylan 2016-ban kapott irodalmi Nobel-díja adta a lendületet. Kálmán C. szerint a költő és előadóművész évtizedek óta töretlen tengerentúli sikere annak köszönhető, hogy népszerű dalaival olyan stílust vagy műfajt teremtett, amely a zenei kultúrában hasonló jellegzetességekkel bír, mint a nép- vagy közköltészet a folklórban és az irodalmi tradícióban: könnyen énekelhető, ének- és hangszeres tudást nem igénylő, szabadon terjeszthető, variábilis, az előadó és közössége saját ízlésére formálható.

Zárásként csak egyetlen megjegyzés: a *Doromb* sorozat több ezer oldalnyi tudományos dokumentációja egyáltalán nem mutat a 2012-ben kezdeményezett interdiszciplináris diskurzus lezárásának irányába. Sőt! Az ötödik kötet *Előhangjában* Csörsz Rumen István kiemeli, hogy bár a kutatásokat és a kiadványsorozatot lehetővé tévő pályázat lezárult, a közköltészetre vonatkozó irodalom-, történettudományi és folklorisztikai vizsgálódások még korántsem értek véget. Bízhatunk benne, hogy egy újabb projekt keretei között a már fél évtizede megpendített hangszeres szám nem némul el, s hangja egy folytatódó tudományközi párbeszéd szövegeiben éled újra.

Nényei Pál

Ne bántsd a Zrinyit!Kortárs Kiadó
Budapest, 2015

Maróthy Szilvia

NÉNYEI NAXOS SZIGETÉN

Nényei Pál *Zrinyi*-kötete már a legelejétől hagyja magát irodalmi műalkotásként olvasni: kevert műfaji és stílári sajátságai, kompozíciós megoldásai, rejtett és explikált ars poeticái pedig megerősítenek abban, hogy a könyvet nincs értelme irodalomtörténeti monográfiaként venni a kezünkbe. A kötet a Kortárs Kiadó esszé sorozatában jelent meg, s maga a szerző is „esszéisztikus elmélkedésnek” nevezi művét (323). Egy ponton hivatkozik még az általa választott műfaj szabályaira: „Kedvem lenne mostantól abbahagyni az írást, és átengedni mindent Zrinyinek. De hát... a műfaj nem engedi. Sajnos. Kénytelen vagyok okosságokat írni” (194). Ennél közelebbit azonban nem tudunk meg: Laczházi Gyula a *Ne bántsd a Zrinyit!* című könyvről írt recenziójának¹ megfigyelésére azonban, amely szerint a kötet első része inkább vitairat, mint esszé, Nényei helyeslő választ adott. A vitatkozó hangnem az egész kötetre jellemző, de „sajnos a Kortárs Kiadónak nincs Vitairatok-sorozata, amiben ez a könyv megjelenhetett volna”.² A *Zrinyi*-kötetnek tehát vagy nem, vagy csak utólag választott műfajt a szerző – a kiadói koncepció mentén. Az esszén és vitairaton túl azonban más műfajokkal és

- 1 LACZHÁZI Gyula a „Ne bántsd a Zrinyit!” kötetéről, Reciti.hu 2016. február 2., <http://reciti.hu/2016/3587>.
- 2 NÉNYEI Pál hozzászólása Laczházi recenziójához, Reciti.hu 2016. február 3., <http://reciti.hu/2016/3587#comment-2682>.

stílári rétegekkel is találkozhatunk: drámai és novellisztikus betétekkel, valamint a szóbeli stílus különféle típusaival a „falurádió” stílusrétegétől a (jó értelemben vett) középiskolai tanóráig.

A *Zrinyi*-kötet alaphangulata azonban a drámaiság: drámai pillanatok az erdőben (11), dráma a hálósobában (248) és dráma az égen (216). De a kötet műfaji értelemben is drámai: gondoljunk csak a vadászbaesetet vagy a siettében író költőt megjelenítő betétekre, vagy a dramaturgiai fogásokra, amelyek nemcsak a kötet szerkezetét, de annak hivatkozási technikáját is meghatározzák. Nényei számára Zrínyi az egyik legnagyobb magyar drámaíró (293), s ez a *Syrena*-kötet szerkezetének felfejtését és tartalmi értelmezését alapvetően meghatározza. A kompozíció drámai szerkezetét szerinte a monológok és dialógok adják (251), a szereplők mozgatója és átváltozásai pedig a színházi maszkok, illetve a színház a színházban játék megvalósulásai (vö. *Visszatekintés* [3–5]). Az operalibrettó műfaja már Bene Sándor egy tanulmányában felmerült Zrínyi kapcsán: Nényei Pál a *Syrena*-kötet egészére is kiterjeszhetőnek véli ezt az értelmezést. „Egy olyan tökéletes operalibrettó van elrejtve a kötetben, aki, mint Csipkerózsika a herceget, csöndben várja a zeneszerzőjét” (353). Nényei ugyan bevallja magáról, hogy nem zeneszerző, de nincsenek kétségei afelől, hogy herceg. Zrínyi (szerinte) szendergő kötetének felébredését hivatásának érzi. A verskötet dráma felőli megközelítését a műnemhez köthető szólófordulások is alátámasztják: a „dráma” tizenhétszer, a „drámai” harminckilencszer, a „dramaturg(iai)” háromszor, a „színház” tizennégyszer, a „színpad” tizenötször, a „tragédia” tizennégyszer, a „tragikus” tizenháromszor, a „komédia” és a „komikus” egyszer, a „bohózat” pedig kétszer fordul elő Nényei könyvében.³

Ha az irodalomtudomány felől aggályos is Nényei munkamódszere, a kötet műalkotásként igen inspirálóan hat olvasójára – a szerző által szem előtt tartott nagyközönségre – csakúgy, mint az irodalomtudomány művelőire. Ezért nem tehetem meg, hogy ne reflektáljak egyúttal a szerzőnek a *Syrena*-kötettel kapcsolatos mondanivalójára is.

Nényei először a barokk világba kalauzolja el olvasóját. Cesare Ripa *Iconologiájára*, Zsámboki János *Emblematájára* hivatkozva leszögezi, hogy „a barokk nem kedveli a többértelműséget” (117), a barokk allegóriának szigorúan egy megfejtése van. Miért éppen Ripa és Zsámboki műveit hozza példaként? S mi lehet az oka, hogy mégis lépten-nyomon

3 Ezúton köszönöm Horváth Bencének, a Kortárs Kiadó szerkesztőjének, hogy a *Ne bántsd a Zrinyit!* digitális (pdf) változatát is rendelkezésemre bocsátotta.

többértelműségekbe botlunk Nényei *Syrenához* adott fonalát követve? Nem tudjuk meg. A szereplők és szerepek, valamint a történet kompozíció-, mitológia- és életrajzbeli értelmezése mindenesetre nem egy megoldást ad. A központi alakok komplexitása sem segít a többértelműséget eloszlatni. A Vadász egyszersmind Orfeus, Orion és Zrínyi is; Viola egyben Júlia, Euridice és Draskovich Mária; a Hajnal pedig mint a haza és az egyén üdve jelenik meg a *Syrena*-kötetben Nényei véleménye szerint. Bár az egyértelműséget feltehetőleg a mű végső értelmében, a szerző végső intenciójában keresi, de ott is kétféleképpen találja meg. A *Syrena*-kötet egy drámai szerelmi történet egyfelől, másrészt az egyén fejlődéstörténete a szerelem üldözésétől az üdvösség kereséséig (vö. 138). Nényei Pázmány Péter *Isteni igazságra vezérlő kalauzát* hozza fel példaként a barokk egyértelműségekre, de ugyanerre a megfejtésre jut Zrínyi kötetek kapcsán is. Megkockáztatom, ez sok egyéb, a barokk korszakban készült műre igaz lehet: végső megfejtése, értelme az igazság, az üdvösség. Talán az sem véletlen, hogy a *Ne bántsd a Zrinyit!* központi fejezetében (*A Syrena-köteten át vezérlő kalauz*) Nényei Ariadné bőrébe bújva játszik Pázmány Pétert. A fejezet címe szerint *Kalauz*, kerete szerint fonal a labirintusban. Igaza van azonban Nényei Pálnak: ahhoz, hogy működjön a Zrínyi és az ő kötetére alkalmazott labirintusallegória, keresni kell egy Minotauruszt is (117).

Talán nem sértem meg vele a szerzőt, ha azt írom, a *Syrena*-köteten végigvezetett sokrétegű, s valóban impozánsan összekapcsolódó értelmezései érzékeny irodalomtörténészre vallanak. Azt a szakirodalmi vonalat követi, amely szerint a *Syrena*-kötet versei egy lírai önéletrajzot tárnak az olvasó elé. A férfi történetét, aki a szerelméért, majd az üdvözülésért küzd. A szerelmesét egy ideig hiába üldözi, majd mégis övé lesz, aztán elveszíti. A szerelem és a hivatás pedig a férfiban küzd egymással: végül utóbbi kerül ki győztesen. Mint azt korábban Kovács Sándor Iván is behatóan elemezte *A lírikus Zrínyi*-ben, a kötetben meghatározó szerephez jut a metamorfózis. Nényei Pál szerint Zrínyi magasan meghaladja Ovidius *Metamorphosés*ét: „Műve nem átváltozás-történetek lazán összefűzött gyűjteménye, hanem művét maguk az átváltozások szervezik” (316). Az átalakulások és egymásba fonódások értelmezését számos szöveghely támogatja. A metamorfózisok részint költeményről költeményre, részint költeményen belül mennek végbe. A kötetben elsőként szereplő *Idilium* például a szarvast üldöző Vadász alakját jeleníti meg, a következő *Idilium* a szarvasként üldözött Violát és a Vadászt, aki – tegyük hozzá – maga is szarvas, amint forrásvíz után fut. Az átválto-

zásokra Zrínyi szabályszerűségekkel is rámutat, Nényei két ilyen esetet említ (150, 205). Az egyik az első *Idilium* végén található kiszólás Violának („Kit gyüölösz Viola kedvedben léssen az”), a másik az *Arianna sírásának* kilencedik versszaka, ahol a „lírikus én” Violához fordul. Arianna panaszáának megéneklése itt „Halljad meg” felkiáltással neki szól.

A nőalakok összefonódását is szuggesztíven mutatja be Nényei Pál. A vágyott nő alakjai az udvarlás alatt Viola, megszerzése (vagy a házasság) után Júlia, elvesztésekor (vagy megmérgezésekor) Euridice. Arianna is a nőalakok sorába kerül: Nényei szerint Arianna itt az a vágyódó szerelmes, aki Viola sosem volt, de amilyen a költő szeretné, hogy legyen. Viola Ariannaként való énekeltetése így önmagának szóló vigasztalás és kéjes bosszú, legalábbis gondolatban (211). Kicsit bonyolultnak tűnik ez a megfjtés, de kétségtelen, hogy a szerző filológiai érveit éppen a kötet azon pontjai adják, amelyekkel idáig a szakirodalom sem boldogult. Visszatérve a nőalakokra, az Orfeus-vers értelmezéséhez talán érdemes még hozzátenni, hogy – ha a mérgezés nem is – Euridice „ismeg” eltűnése valóban Orfeus hibája: „meg nem tűrhette, hogy rá ne tekintett volna, azért ismeg eltűnt előtte Euridice”. A férfi, aki a nő eddig vadászként maga előtt űzte sikertelenül, most a nő elébe kerül, és csak remélni tudja, hogy inkább őt választja a pokol helyett. A valóban drámai helyzet a történetben az, hogy a nő Viola-alakját is csak addig tudhatta közelében, míg szem előtt tartotta – így végül a férfi bizalmatlansága juttatja a nőt a pokolba.

Külön figyelmet érdemel a szerző tipográfiai érzékenysége. Az eposz két számozatlan strófájának betoldását illetően Kovács Sándor Iván magyarázatát elvetve új ötlettel áll elő. Véleménye szerint azokat eredetileg nem a tipográfiai szükség hozta létre, hanem fontos kompozíciós szerepük van. Az epigrammákban megszólaló négy hős a *Szigeti veszedelemben* mind „hősbúcsúztatót” kap: így a XIV. ének végén Deli Videt, a XV. végén magát a hős Zrínyi Miklóst búcsúztatja a narrátor (286–287). A *Fantasia poeticát* kettéválasztó, Nényei kifejezésével élve „duplavonal” ha nem is egyenesen az esküvőt jelenti (233), mindenképpen figyelemre méltó határjelölő a kompozícióban: jelzi az ecloga és az echós vers összetartozását, s azt a hiányt a történetben, amit narrációval nem tölt ki (ellentétben az Orfeus-verssel, ahol prózai narráció kapcsolja össze a két részt). A két egységet itt a számozás újraindulása jelzi – az Orfeus-versnél a második egységben a számozás hiánya. A számok kompozíciós jelentőségével egyébként külön alfejezet is foglalkozik, mely szintén a tipográfiai jellemzők pontos megfigyelésén alapszik. Érthető,

ha Nényei ezek után Zrínyi költeményeinek kiadásával kapcsolatban olyan javaslattal áll elő (354), amelyet legfeljebb egy hasonló kiadás tud teljesíteni. Vagy inkább – teszem hozzá – egy elektronikus, nagy felbontású fotómásolattal is ellátott, annotálható kiadás?

Ha nem teljesen előzmény nélkül való is, dicséretes Nényei Pál azon törekvése, hogy a *Syrena*-kötetet mint kompozíciót vizsgálja. A *Ne bánts a Zrinyit!* sok állítása – mint az egy vitairathoz illik – a tudományos diskurzusok körüli vélt és valós ellentétek mentén fogalmazódik meg. A kötet életrajzi és belső kontextusa, vagy imitált szövegei és belső kontextusa közé feszített ellentéteken túl ilyen az (irodalmi) szöveg történettudományos és irodalomtudományos, illetve tudományos és nem tudományos megközelítésének szembeállítás. Ezen ellentétek olykor túlzók, olykor jogosak – szemléltetésüket azonban szórakoztatóan oldja meg a szerző. Például amikor a „megélhetési Zrínyi-szakértők” (52) átveszik egymás tévedéseit, illetve „pikáns bugyikat” varrnak egymásnak (43). Bár még nem látom be, ha csak egymásnak varrnak (varrunk) „pikáns bugyikat”, abból hogyan lehet megélni (kicsi a piac), az általános tapasztalat, hogyan vesznek (veszünk) át egymástól, kritika nélkül, téves adatokat, megállapításokat. Megvédve azonban a mindannyiunk lelke mélyén lakozó pozitivistát, meg kell jegyezmem, hogy az életrajz iránti érdeklődés Nényei Pálból sem hunyt ki teljes mértékben: a *Syrena*-kötet értelmezésének súlyát nála éppen a „lírai én” Zrínyi személyével való azonosítása adja.

Visszakanyarodva a *Ne bánts a Zrinyit!* elemzéséhez, amint azt Nényei a barokk költő munkamódszeréről megjegyzi, a kompozíció, s azon belül a számszimbolika a szövegen ejtett szándékos hibák által válik csalogatóvá, s egyúttal megfjethetővé. Talán nem indokolatlan a Zrinyit, Pázmányt alludáló szerzőről azt feltételezni, hogy ily módon a maga kompozíciójában is szerepet játszanak a számok. Ezen értelmezésre a szerző legbátorítóbb gesztusa talán nem is a kötet öt fejezetének számozott és számozatlan egységei, a beiktatott *Appendix* stb. – hanem a *Visszatekintés* fejezet végén található dátumozás. „A kéziratot elkezdtem dolgozni 2013. szeptember végén, késznek nyilvánítottam, és lezártam Budapesten, a Nemzeti Könyvtárban 2015. november 18-a délután, percre pontosan 351 évvel azután, hogy Zrínyi Miklós és az a vadkan összetaláltak egymással.” Nényei számszimbolikus kötetkomponálása azonban nem merülhet ki ennyiben.

A *Ne bánts a Zrinyit!* egyediségét nemcsak a műfaji és stílári változatosság, a Zrínyi- és Pázmány-allúziók sűrű és jelentésszővete,

s a dráma dimenziói adják, hanem a vállalt személyesség s (az értelmező) egyén metamorfózisai is. A szerzőt az élet, az élet értelme érdekli. Az élet értelme: a szerelem (141) vagy a hivatás (178). Nényei Zrínyi barátja, beszélgetőtársa (151), miatta álmatlan éjszakák gyötrik (240). Szövege Zrínyi szövegeit (a *Syrena*-köteten túl az *Áfiumot*, a *Vitéz hadnagyot*) szólaltatják meg egyes szám első személyben: olyan mély barátság ez, amely szinte az azonosulással egyenlő. Zrínyi védelme önmaga védelmébe csap át, *Kalauzában* Arianna, a *Visszatekintésben* Thészeusz maszkját ölti magára Nényei, tehát Zrínyi szereplőivel is azonosul – akárcsak, szerinte, maga Zrínyi.

De miért Zrínyi Miklós és a *Syrena*-kötet? Nényei szerint Zrínyi művének nagyszerűsége Dante *Isteni színjátékához* fogható, s magas szinten meghaladja Ovidius *Metamorphosesét*. A *Syrena*-kötet egyúttal arra is lehetőséget kínál, hogy értelmezésével párhuzamosan az értelmezés értelmezésének allegóriáját is adja, amelynek barokk egyértelműséggel egy megfejtése van, Nényei hivatása: leszámolni a tudományos diskurzussal (325). „Mikor róla írok, nem az egyetemi hallgató vagy az irodalomtörténész kötelességtudata hajt, hanem nem tehetek mást. Össze kell szednem magam. Ha nem írok róla, sohasem leszek kész” (52).

Szilágyi Márton

Forrásérték és poétika – Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója

reciti Kiadó
(Irodalomtörténeti Füzetek 177.)
Budapest, 2017

Gyimesi Emese

MIKROTÖRTÉNET ÉS IRODALOMTÖRTÉNET HATÁRVIDÉKÉN

Szilágyi Márton 2017-ben megjelent, Kazinczy Ferenc *Fogságom naplója* című börtönmemoárját elemző könyve komoly kutatási előzményekre tekinthet vissza a szerző életpályáján. A Kazinczy Ferenc műveinek kritikai összkiadását gondozó könyvsorozatban 2011-ben napvilágot látott a *Fogságom naplója* szövegkiadása, amelyet Szilágyi Márton rendezett sajtó alá. Korábban két alkalommal, 2000-ben és 2009-ben a *Fogságom naplója* két népszerű kiadásának szöveggondozását végezte. A kritikai kiadás munkálatai közben felfedezett értelmezési lehetőségek, kutatási irányvonalak és módszertani meglátások mélyebb és bővebb kifejtésére a szövegkiadás jegyzetei, kommentárjai keretében nem volt mód, így a most megjelent könyv erre ad lehetőséget.

A *Forrásérték és poétika* – ahogyan maga a cím is sejteti – egy nagyszabású kísérlet a társadalomtörténet és irodalomtörténet határmezsgyéjén elhelyezkedő, interdiszciplináris kutatási módszerek kidolgozására. A *Fogságom naplóját* történeti forrásként és irodalmi alkotásként egyaránt elemzi a szerző. Egyik legfőbb hipotézise, hogy a szöveg akkor érthető meg igazán történeti forrásként, ha a retorikai felépítésének következményeit is figyelembe vesszük.

A *Fogságom naplója*, amely az 1848-at megelőző időszak egy sajátos szamizdatjának is tekinthető, bonyolult másolási tradícióval rendelkező

tiltott olvasmánynak tűnik. Ezért is különösen feltűnő, hogy nem születtek róla olyan politikatörténeti, köztörténeti szempontú értelmezések, amelyekhez képest (némileg ezek oppozíciójaként) kirajzolódhatott volna annak felismerése, hogy mikrotörténeti szempontból érthetőek meg leginkább a szöveg forrásértékében rejlő lehetőségek. A szerző több alkalommal is hangsúlyozza, hogy „kiváló mikrotörténeti forrásról van szó”, ez adja a könyv fő vezérfonalát, amelyhez számos olyan kurrens, figyelmet érdemlő kutatási probléma elemzése csatlakozik, mint a kéziratossá nyilvánosság, a családi emlékezet vagy a megélt élet, az érzelmek történetének kérdésköre.

A 18. század végi, 19. század eleji börtönviszonyokat és a rendi társadalom működésének sajátosságait személyesen megtapasztaló egyén memoárjának mikrotörténeti elemzése az invenciózus megközelítést és az újszerű módszertani lehetőségek felismerését kívánja meg, mivel merőben más feladatok elé állítja a kutatót, mint amelyeket a legtöbbször konfliktusok körül kialakuló források elemzésére támaszkodó mikrotörténeti tradícióból ismerhet. A könyv mégis szorosan kapcsolódik az eredeti, olasz mikrotörténet-írás, a *microstoria* jellemzőihez, a mikrotörténelem definíciójának három fő kritériumaként tekintett mikroelemzés, a makroszinthez is kötődő „nagy történelmi kérdés” középpontba állítása, valamint az egyéni cselekvőképességre, ágenciára fordított figyelem egyaránt fontos szerepet játszik benne. Recenzióban azt tekintem át, hogy e három fő kritérium hogyan jelenik meg ebben a mikrotörténeti ihletettségtől szakmunkában.

A mikrotörténet legközismertebb kritériuma, hogy egy jól körülhatárolható kisebb egység (leggyakrabban esemény, falu, család vagy egyén) intenzív és mély történeti vizsgálatára törekszik, az elemzés fókuszát konkrét esetekre, személyekre irányítja. Szilágyi Márton könyve egy konkrét szöveg, a *Fogságom naplója* kapcsán olyan mikroelemzéseket végez el, amelyek Kazinczy különféle stratégiái és börtöntapasztalásának társadalmi státuszából fakadó jellemzői körül összpontosulnak. A könyv középpontjában Kazinczy Ferenc *Fogságom naplója* című szövege áll, amely egy speciális ego-dokumentumnak tekinthető, mivel visszatekintő, emlékező pozícióból, mégis naplóformában íródott meg. Így voltaképpen naplónak nevezett önéletírás, amelyet a szerző kiváló mikrotörténeti forrásnak tekint, hangsúlyozva, hogy „a szöveg forrásértékének speciális lehetőségei a mikrotörténet szempontjai felől mutatkoznak meg a legjobban” (150). A könyv ezenkívül is több alkalommal utal arra, hogy a mikrotörténet elméleti és módszertani javaslatai

igen gyümölcsözőek lehetnek olyan karakterű szövegekből kiinduló vizsgálatok során, mint a *Fogságom naplója*. A mikrotörténeti munkák gyakran kifejezetten egy perhez, konfliktushoz kötődő iratanyagra épülnek. Kazinczy esetének ilyen szempontú elemzése kézenfekvő lehetne, műve azonban nem az ellene folytatott vizsgálat és per részleteire koncentrálna, a vád megalapozatlanságáról és az összeesküvés részleteiről nem ír, ily módon az öngazolás szándéka is hiányzik belőle, és egy egészen más szempontú elemzés lehetőségeit kínálja fel. Attól lesz izgalmas ego-dokumentum, hogy arra fókuszál, miként éli meg egy „európai kultúrán és etikai hagyományon iskolázódott ember” (151) a börtönviszonyok méltatlan körülményeit, amelyekbe önhibáján kívül került, és milyen túlélési stratégiákat alakít ki ezek méltó elviselésére.

Jellemző a könyvre a mikrotörténeti munkák egyik fő ismérve, a szerzetágósság, amely azt jelenti, hogy a kutató minél több kontextust rekonstruál annak érdekében, hogy a vizsgált problémát (például a központba állított személyt) minél mélyebben megértse. Szilágyi Márton munkája olyan forrásanyagra épül, amely nemcsak egy politikai per szubjektív vetületét tárja az olvasó elé, hanem a rendi társadalom működésének és a köznemesi mentalitásnak olyan jellemzőit is, amelyekbe egyébként ritkán nyerhetünk bepillantást. A többnyelvű kommunikáció, a nyelvhasználat és a társadalom rendi tagoltságának összefüggéseit vizsgáló *Rendiség, mentalitás, nyelvhasználat* című fejezetből kiderül, hogy olykor a tagadhatatlan kiszolgáltatottságot is felülírta a rendiség logikája, amely a nemesember státuszának járó formai követelmények betartására kötelez. Ugyanakkor a könyv egyik legfontosabb tézise, hogy a *Fogságom naplója* esetében a szöveg retorikussága miatt a történeti forrásérték és az irodalmi értékelés szervesen összefügg, vagyis úgy érthetjük meg leginkább a szöveget mint történeti forrást, ha a retorikai felépítést elemezzük. Ehhez szorosan hozzátartozik Kazinczy forrás-használatának kérdése is, aki korábbi feljegyzései, rajzai alapján, mások visszaemlékezését is figyelembe véve írta meg a *Fogságom naplóját*, egy olyan szöveget hozva létre, amely az anekdotikusság és a naplóforma metszetében helyezkedik el. Kazinczy a „többszörös reflektáltság pozícióját teremti meg” (102) azáltal, hogy évtizedekkel az események után, emlékező pozícióból, saját egykori feljegyzéseit és más, utólagosan beszerzett információkat is forrásként használva, azokat koncepciózusan elrendezve, a kiemelés és a szelektálás műveleteit is alkalmazva alkot meg egy olyan memoárt, amely formailag naplószerű szöveget imitál. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy Kazinczy szövegét Bártfay László

másolatából ismerjük, mivel az eredeti, autográf kézirat nem maradt fenn. Mindez számos olyan kérdést felvet, amely a könyv több, különböző szempontból közelítő fejezetét is meghatározza. Az első, textológiai szempontú, több alfejezetet is magában foglaló rész a kézirat másolatok és kiadások történetét, az eredeti kézirat és az elsődleges másolat viszonyát és az egyéb másolatokat, valamint a *Fogságom naplójához* kapcsolódó más szövegegységeket és levélmagyot tekinti át, és különös hangsúlyt fektet a kiadástörténet textológiai tanulságaira. A *Hogyan írható le egy kivégzés?* című fejezet felütése Benda Kálmán forráskiadására utal, aki egyértelműen történeti forrásként kezelte a *Fogságom naplóját*. Ez a fejezet fejt ki talán legrészletesebben, hogy a Martinovics és társai ellen folytatott perhez adalékokat szolgáltató, köztörténeti forrásként számon tartott szöveg forrásértékének kérdéseit nem lehet megérteni az esztétikai megformáltság elemzése nélkül. Kazinczy szövegét leginkább a Martinovics-kivégzéssel kapcsolatban szokás idézni, sőt ezzel kapcsolatban ez a leggyakrabban használt dokumentum, holott egykori sajtótudósítások és más korabeli beszámolók is fennmaradtak. Martinovics kivégzése a magyarországi nyilvános, népszórakoztató funkcióval is bíró kivégzések egy kései példája volt, ahol Kazinczy nem lehetett jelen nézőként, így másoktól származó információkra támaszkodva alkotta meg a kivégzés általa leírt narratíváját. Erre azonban nem hívta fel a figyelmet, hanem olyan szöveget komponált, amelyben az elbeszélő minden eseményt pontosan nyomon követ.

Az egyszerű dokumentálás helyett egy olyan konstrukcióba helyezte a történeteket, melynek középpontjában az egyes szereplőknek az erőszakos halál próbatételére adott morális reflexiói állnak. Így például Hajnóczy a halálra elszánt értelmiségi mintaképe lett, aki szókratészi nyugalommal hallgatja az ítéletet és a méltatlan fogság helyett örömmel vállalja a halált, míg Verseghy negatív ellenpéldaként gyávának és rettegőnek ábrázolja a szöveg. Szilágyi Márton szerint a „szókratészi” melléknév egy belső utalásrendszer elemeként értelmezhető, Hajnóczy „szókratészi karakterének” megkonstruálása pedig nem csupán magáról Hajnóczyról szól, hanem arról az antik mintákon nyugvó viselkedési morálról, amelyet Kazinczy is követni kíván, és hangsúlyozza is az ön maga és Hajnóczy között vélt hasonlóságot, valamint azokat a gesztusokat, amelyek nyomán Hajnóczy örökösének tekintheti magát. Hajnóczy figurájának tehát meghatározott retorikai pozíciója van a szövegben, ennek következményeit pedig érdemes figyelembe venni, amennyiben történeti forrásként szeretnénk használni a művet, és

a dokumentatív jellegű hitelesség keresése helyett más módszereket találni az értelmezéséhez.

A különböző kérdéseket különböző kontextusokban vizsgáló fejezeteket összeköti az a központi nagy kérdés, hogy miként élte meg és később hogyan írta meg a fogság élményét egy olyan köznemesi származású, esztétikai és etikai alapú világszemlélettel rendelkező értelmiségi, aki a börtönben is műveltségét használta a rabtársakkal való kapcsolattartás és a túlélés legfontosabb eszközeként. A Kazinczy esetén túlmutató jelentőség a fentiekben túl pedig magában a forrásban is megragadható, amelyről a szerző hangsúlyozza, hogy „az egyetlen ismeretes forrás, amely ezen évek börtönviszonyairól szubjektív módon, személyes hittel és megszenvedett tapasztalatokkal beszámol, s nemcsak a magyar nyelvű források között illeti meg ez a kivételes hely, hanem a Monarchia egészén belül is” (134). Így a *Fogságom naplója* komparatív szempontból is kiemelkedő jelentőségű, izgalmas alkotás, egy olyan egyedi fogságnapló, amely páratlan módon árulkodik a Habsburg-birodalom börtönviszonyainak megéleltörténetéről.

A Kazinczy családban a fogságélmény, a börtöntapasztalat a szóbeli emlékezet része lehetett, ugyanis Kazinczy Ferenc ükapja, Kazinczy Péter részese volt a Wesselényi-féle összeesküvésnek, így letartóztatták, s az mentette meg a kivégzéstől, hogy katolizált. Erről Kazinczy Ferencnek bizonyíthatóan volt tudomása, ugyanakkor nem maradt fenn olyan személyes dokumentum az egykor elítélt ősétől, amely a börtön elviselésének technikáiról szólt volna. Ugyanakkor feltehetően az írásbeliség nélkülözhető, szóbeli családi hagyomány is elég volt ahhoz, hogy a családtagok ismerjék a börtönbüntetéssel járó pszichológiai kockázatokat. Ilyen jellegű aggodalmaikat Kazinczy egyik levele rögzítette, ahogyan saját kezdeti félelmét is az elmeháborodástól. A szerző az erre vonatkozó forrásokat a *Fogságom naplója* műfaji előzményeiről szóló részben elemzi, ahol a mű kora újkori börtönirodalomhoz való viszonyát is tárgyalja, ugyanakkor ez a történet is szoros kapcsolatban van a börtön tapasztalattörténetével, a megélt étellel és az egyéni akarattal, cselekvőképességgel, ágenciával (*individual agency*), amelyre a mikrotörténeti vizsgálódások különös figyelmet fordítanak.

Miben nyilvánulhat meg az egyén ágenciája, cselekvőképessége egy olyan kiszolgáltatott helyzetben, mint a fogság? Szilágyi Márton könyvéből kiderül, hogy Kazinczy Ferenc a börtönben egy egészen összetett módszertant dolgozott ki, amely jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy nemcsak túlélte a börtönt, hanem mind fizikailag, mind mentálisan

egészségesen, jelentős személyiségzavar nélkül tudta folytatni az életét szabadulása után. Ez a módszertan pedig azért is jelentős, mert szorosan kötődik mind Kazinczy kiemelkedően magas műveltségi szintjéhez, mind a hasonló háttértudással rendelkező börtöntársakhoz, akikkel éppen a közös kulturális tudásra épülhetett a kommunikáció. Az egymástól elválasztott rabok ugyanis kialakítottak egy olyan kopogtatásra épülő ábécét, amelyben a kopogtatások száma jelölte, a latin ábécé hányadik betűjéről van szó. A Kazinczyval egy időben Munkácson raboskodó matematikus, Andreas Riedel kifejlesztette ennek egy egyszerűbb verzióját is. Annak érdekében, hogy kevesebb kopogtatással járjon a gondolatközlés, az ábécét kezdetben kettő, majd négy részre osztotta, az első csoport például A-tól F-ig, a második G-től N-ig tartott. Ha az utóbbira kívánt utalni a kopogtató, akkor egy dupla ütessel jelölte, hogy a G betűtől való távolságot figyelje a hallgató. Bár a kopogtatással való kommunikáció módszerét Andreas Riedel és Kazinczy már találkozásuk előtt is, egymástól függetlenül ismerték, a továbbfejlesztett verziót Riedel alakította ki Munkácson. Az új jelrendszert pedig úgy közölte a többiekkel, hogy Ovidius-idézeteket kopogott el a régi és az új módon. Mindez Kazinczy feljegyzésén kívül onnan is tudható, hogy Riedel ellen folytattak egy olyan vizsgálatot, amely épp a foglyok börtönbeli kommunikációjának feltárására irányult, és a jegyzőkönyv leírása Szilágyi Márton szerint olyan hasonlóságot mutat a Kazinczy által lejegyzett ábécével, hogy az utóbbi végső soron az előbbi illusztrációjának is tekinthető. Ennek a részletes taglalása azért is jelentős a könyv Kazinczy és Andreas Riedel kapcsolatáról szóló fejezetében, mert felhívja a figyelmet arra, hogy még egy látszólag teljesen megbénított helyzetben is megnyilvánulhat az egyén cselekvőképessége, falakkal elválasztott emberek között is létrejöhet kommunikáció, és ebben éppen a közös műveltség (például Ovidius szövegeinek ismerete) jelenthet segítséget. A Martinovics-összeesküvés elítélteinek börtönvilágáról szóló fejezet még többet elárul a börtönélet elviselésének intellektuális stratégiáiról (például a cella rajzokkal és falfirkákkal való dekorálásáról, az olvasmányok szerepéről és a könyvek egymás közötti cserélgetéséről, az írás leginkább illegális formájában történő gyakorlásáról), valamint a műveltségen alapuló börtönkommunikációról, amelynek Kazinczy aktív részese volt.

Kracauer a megtapasztalás, az átélés megteremtését kívánja meg a mikrotörténeti munkáktól.¹

1 SZIJÁRTÓ M. István, *A történetész mikroszkópja – A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata*, L'Harmattan, Budapest, 2014, 240.

Úgy vélem, ennek egy hatékony eszköze lehet az, ha az egyéni ágenzia fogalmához soroljuk a látványosan egyedi cselekvéseken túl azokat a finom gondolkodásmódokat is, amelyekben megnyilvánulhat az egyéni akarat, vágy, törekvés vagy akár esendőség. Kazinczy ugyanis épp bizonyos értelemben vett esendősége, a korlátozott lehetőségek között felmutatott egyéni gondolkodásmódja miatt vált mikrotörténeti értelemben is cselekvő személyiséggé.

Szilágyi Márton könyvét nemcsak a rendkívül gazdag és szerteágazó forrásanyag, valamint a *Fogságom naplója* szövegének újraértelmezése teszi értékké, hanem az a sokrétűség is, amelynek következtében mind a források retorizáltságára figyelő, az irodalom- és történelemtudomány határterületei és módszertani kapcsolatai iránt fogékony történészek, mind az ego-dokumentumok, az egyre nagyobb figyelmet kapó érzelmtörténet és tapasztalattörténet kutatói, mind a mikrotörténet-írás 21. századi lehetőségei iránt érdeklődők fontos inspirációkat nyerhetnek belőle.

Rózsafalvi Zsuzsanna (szerk.)

**„Más csak levelenként
kapja a borostyánt...”
– Kincsek, kultusz,
hatástörténet**

OSZK
Budapest, 2017

Ficsor Benedek

„LENNI KÖZÖNSÉGES EMBER”

Minden szál hozzá vezetett, és minden szál tőle vezet, a magyar szellemi életnek ő a sugárzási központja – írta Szerb Antal Arany János-

ról,¹ akit Németh László a legmagyarabb költőnek nevezett,² Németh G. Béla szerint pedig „ő volt a magyar vers és nyelv legnagyobb mestere”.³ Arany recepciója mindezek alapján a kánonképzés ideális modelljét rajzolja fel, amelyben a költő nem csupán saját életművének, de a magyar nyelvű kultúra értelmezési rendszerének is origója.

Egy emlékév, különösen ha annak a születés 200. évfordulója ad tekintélyparancsoló távlatot, az ünnep teréből jórészt kizárja az irodalmi reflexió gyanús kérdéseit, ám közel sem ilyen szigorú az egyértelmű üzenettel bíró apoteózissal. Ez az ünnep természetéből következik, nincs okunk megkérdőjelezni, különösen akkor nem, ha a reflexió igénye és a reflektálatlan elfogadás vágya találkozik egymással. És hol máshol bukkanhatnánk ilyen metszéspontra, ha nem Arany János alakjában? Arany a magyar nyelv legnagyobb, legmagyarabb mestereként ugyanis felolvad a nyelvben, eggyé válik azzal. Aranyról való beszédünk – ha elfogadjuk a fenti premisszákat – így nem csupán róla, hanem általa szól, egyszerre tárgya és anyaga a szövegnek, ő maga a magyar nyelv. S ha ezt túlzásnak érezzük, forduljunk ismét Szerb Antal magyarázatához: „aki az örök magyar sorsot akarja kifejezni, annak az örök magyar nyelvet, a lényegnyelvet kell megteremtenie”.⁴ Ha pedig a költő a lényegnyelven szól, akkor az örök magyar nyelv időtlenségébe zárva mi mindannyian Arany szavait használjuk, emiatt pedig látszólag alig van különbség aközött, hogy kérdéseket szegezünk az életműnek, vagy megünnepeljük azt.

Ám ha valaki nyelvvé lesz, és a saját nyelvhasználatunk eszközkészletének részévé válik, óhatatlanul szem elől tévesztjük az arcát. Arany portréit természetesen jól ismerjük, dús bajusszal, oldalra fésült hajjal, mélyen ülő szemekkel, de az arca így is elvész abban a totalizált szövegkorpuszban, amely a nyelvi kompetenciánkat és performanciánkat egyaránt meghatározza. Ahhoz, hogy felismerjük a szövegszervező elveket, hogy arcot adjunk a névnek, amely – mint láttuk – sokak számára egyet jelent az anyanyelvvél, egyszerre kevesebb és több kell az ünneplésnél, az Arany János-emlékévtől így aligha várhatunk mást, mint a bejáratott kulturális sztereotípiák ismétlését, egészében és részleteiben egyaránt. Ennek fényében egy, a teljes életművet bemutatni

1 Szerb Antal, *Magyar irodalomtörténet*, II., Erdélyi Szépművés Céh, Kolozsvár, 1934, 72.

2 NÉMETH László, *Arany János* = Uő., *A minőség forradalma – Kisebbségben*, Püski, Budapest, 1992, 404.

3 NÉMETH G. Béla, *Arany János* = Uő., *Mű és személyiség*, Magvető, Budapest, 1970.

4 Szerb, I. m., 72.

kívánó átfogó tárlat, és az annak nyomán született pazar kiállítású kötet sem lehet bírálat tárgya az Arany János-i magyar nyelv működés-módja felől.

Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) a „*Más csak levelelként kapja a borostyánt...*” – *Kincsek, kultusz, hatástörténet* című, 2017. december 20-ig látogatható kiállítással csatlakozott az emlékév programjaihoz. A tárlat – amelynek kurátora Rózsaferi Zsuzsanna irodalomtörténész – az OSZK Kézirattárának páratlan kincseire épül, kiegészülve a korabeli első folyóirat-megjelenésekkel, kötetkiadásokkal; központi eleme a Toldi-trilógia kéziratgyűjtése, amelyet a költő leszármazottai adományoztak az intézménynek 1899-ben. De bepillantást nyerhetünk Arany akadémiai munkájába, a Petőfivel való levelezésébe, és az életút kronologikus és témaorientált bemutatása mellett helyet kapnak az összeállításban a személye és életműve által ihletett képzőművészeti alkotások eredetijei is – így Barabás Miklós, Székely Bertalan, Buday György, Stróbl Alajos munkái is. Napjaink Arany-kultuszát pedig közel száz kortárs magyar költő verses reflexiója hivatott bemutatni.

A kiállítás katalógusa csupán a közvetítő közeg szükségszerű különbségei miatt tér el a tárlattól, máskülönben mintha valóban az OSZK termeiben sétálnánk az Arany-kultusz rekvizitumai között. Rózsaferi Zsuzsanna nem csak kurátorként, szerkesztőként is egy emlékévhöz méltó főhajtást állított össze, és nem feledkezhetünk el a kötet képanyagának összeállításában segédkező társkurátorról, Borbély Mónikáról sem. Már csak azért sem, mert a tárlat és a kötet alapvetően a képekre fókuszál. És ez alól a kéziratok, levelek, dokumentumok sem jelentenek kivételt, hiszen a kiállítás (és ennek a kötetbe transzponált) terében a szövegek is elsősorban képként mutatkoznak meg előttünk, a kultusz vitrinbe zárt lenyomataiként.

A kronologikus sorrendbe állított, életrészekre bontott kötet értelem szerűen Nagyszalontán kezd a történetet. Az elszegényedett nemesi családba született Arany János tizedik gyermek volt a sorban, ám csupán a második, aki életben maradt. Tisztes szegénységben éltek, a csodagyermekként kezelt Arany tizenöt évesen már „soros praepceptor” volt, azaz egyszerre tanult, tanított, és az egyházi szolgálat különféle teendőit is elvégezte. 1833-tól a debreceni Református Kollégiumba járt, ahol „országos hírvű professzorai ellenére sem érzi jól magát” (23). Kisújszállás, majd a színpad, végül újra Nagyszalonta következett. Corrector, magántanár, majd másodjegyző, „hivatali munkájával kivívta környezete elismerését, tiszteletét” (24), s ekkor fel is jegyezte

magának: „nem olvasni többet, hanem élni hivatalomnak, családomnak, lenni közönséges ember, mint más” (24).

Fogadalmát nem tartotta be, az irodalomtól sem a hivatal, sem felesége, Ercsey Julianna, sem gyermekei, Juliska és László kedvéért nem tudott lemondani (bár ez feltehetően inkább belső kényszer volt, semmint a környezete ultimátuma). A közönséges ember ethosza azonban a *Toldi* elsöprő sikere ellenére is Arany irányjelzője maradt, ahogy a kötet többször is hangsúlyozza, még a hírnév csúcán is az egyszerű hivatalnok pozíciójából kommunikált.

Pedig a Kisfaludy Társaság 1846-os pályázatára írt *Toldi* – amelynek saját kézírású munkapéldánya is szerepel a kiállításon és a kötetben egyaránt – egy csapásra híressé tette, és nem mellesleg a műnek köszönhetően hívta fel magára Petőfi Sándor figyelmét. A pályatárs 1846 februárjának elején küldött levelet Aranyra, benne az *Arany Jánoshoz* című verssel, méltatása két hónap múlva nyomtatásban is megjelent, és attól kezdve napjainkig meghatározza az Arany-kultusz értési módjait. Nem véletlenül e versből kölcsönözte címét a kiállítás, és így a kötet is: „Más csak levelenként kapja a borostyánt, / S neked rögtön egész koszorút kell adni.”

A sikert, majd a szabadságharc bukását követő „kiábrándulás éveit”, végül a nagykorú tanári pályát is jórészt ebből az irányból, Petőfi felmagasztaló szavai felől vizsgálhatjuk, mintha a koszorú leveleit egyenként olvasnánk rá az életútra. Arany költészetének változása, a nagykorú évek lírai és epikai formakeresése ellenére az állandóság a központi motívummá tett borostyánlevelek miatt – amelyeket nem egyenként kap a költő – folyamatosan biztosított. Az életrajz további ismert állomásai, a pesti évek, a Magyar Tudományos Akadémia titoknoki állása ebben a kontextusban szintén egyértelmű jelentéssel bírnak, amelyhez olvasóként nem tudunk mit hozzátenni, a kötet – miként a kiállítás is – lezárja a teret Arany körül. Az emésztő kételyek, a létbizonytalanság, a poétikai útkeresés a tárlat képeiből összeáll, tökéletesre csiszolt portré lábjegyzeteiként tűnnek fel csupán. Arany arca eltűnik a portré teljességében.

A lekerekítettség a befejezettség illúzióját kelti, és elolvasásra váró szöveg helyett csodálni való képként értelmezi a költői életművet. Mintha a befogadást a tökéletes afirmáció helyettesítené, és a nyelvi megalapozottság ez esetben azt üzenné, ha már úgyis Arany nyelvén beszélünk, amikor az anyanyelvünkön szólunk, akkor kérdéseknek nincs helye a szövegben, a megértés helyét átveszi a látvány, a kiállítási vitrin. Arany

ez alapján számunkra annyi, mint a „lenni közönséges ember” álcája mögötti géniusz, azaz, Babits Mihály megfogalmazásában: „Arany zseni a nyárspolgár álarcában.”⁵

A megismerés azonban – egy költő esetében – elsősorban szöveg-szerű, ha közel akarunk kerülni Aranyhoz, azt a diszkurzív terek bejárásával tehetjük meg, mert bár a csodálat tiszteletre méltó dolog, ám a tisztelet talán még annál is csodálatosabb. A folyamatos olvasásnál és értelmezésnél nagyobb tiszteletet pedig nehezen adhatnánk.

S bár a kötet kincseket, kultuszt és hatástörténetet ígér, elsősorban a kultusz kincseit mutatja be. A hatástörténet ugyan a kortárs költők parafrázisaiban eleven erővel jelenhetne meg, ám a kiállítás természete miatt ezek az átiratok, lírai főhajtások, stílusjátékok ugyancsak a vitrinnek zárt tereiben rekednek, így az eredeti művekkel való párbeszédük is korlátozott, akárcsak a közönséggel való diskurzusuk.

Enélkül azonban nehezen nyílnak meg, és nyílnak meg Arany számunkra. A hatástörténet ugyanis jóval több az Arany János-életmű feldolgozásainak bemutatásánál. Ha megállunk itt, fogalmunk sem lehet arról a kritikai térről, amelyben a csodálat helyett egészen más fogalmakkal operálnak a résztvevők. Holott ahhoz, hogy felfedezzük az arcot, szükségünk lehet például arra a formai újításokkal szembeni (modern) szkepszisre, amely Szegedy-Maszák Mihály *Az átlényegített dal (A lejtőn)* című tanulmányában körvonalazódott. Szegedy-Maszák szerint Arany „nem került az európai fejlődés élvonalába, műve ezért oly rendkívül egyenetlen, ezért hiányzik nyelvéből a belső koherencia”.⁶

A szöveg önreflexív vonásait kihangsúlyozó (poszt)modern értelmezések is közelebb vihetnek a nyárspolgár álarcába bújó költőhöz. Szilasi László *A nagyidai cigányokról* írta, hogy a szöveg „tudja, hogy a nyelvvel baj van: a reprezentáció tökéletlen, az alkalmazás problémás”.⁷ Márpedig ha a nyelvvel baj van, akkor a recepció tökéletességével, befejezettségével, vagyis a csodálat vágyában rejlő önidentikus reprezentációval is adódhatnak problémák. Amiről mások mellett Milbacher Róbert Arany-könyvéből (*Arany János és az emlékezet balzsama*) is értesülhetünk: „a Toldi, Petőfi, balladák, melankólia, parasztfiú, népiesség, epikus, Őszikék, morális nagyság, mandátumos költő, nemzeti eposz stb. olyan mátrixot alkotnak, amely a magától értetődőség örömeivel

5 BABITS Mihály, *Petőfi és Arany*, Nyugat 1910/3., 1584–1586.

6 SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Az átlényegített dal (A lejtőn)* = *Az el nem ért bizonyosság*, szerk. NÉMETH G. Béla, Akadémiai, Budapest, 1972, 293–294.

7 SZILASI László, „Környezeti már néminemű kétség” (*Arany János: A nagyidai cigányok*), Irodalomtörténeti Közlemények 1996/4., 398.

ajándékozhatja meg az emlékezőt. Olyan egyértelmű tudáshoz való csatlakozás illúzióját kelti az emlékezetközösség tagjában, amely biztos orientációs pontként szolgálhat a múlt megértéséhez.”⁸

Az egyértelmű jelentéssel bíró csodálat tehát nem csupán az egyszerű olvasó esetében vezethet tévútra, de az értelmezőközösség egészét is megtévesztheti. „A közösségi emlékezet működési mechanizmusa megköveteli a memorizálhatóságot, az ismételhetőséget és a magától értetődőséget, amely indexszerűen segít felidézni és újramondani, újraélni a közösség identitásának szempontjából meghatározó elbeszéléseket – folytatja Milbacher. „Ezek az elbeszélések aztán az oktatás segítségével öröklődve a történeti valóság, igazság, hitelesség igényével lépnek fel, illetőleg önnön esetlegességüket (diktátum voltukat) ezen igénnyel próbálják elmismásolni és saját státusukat abszolútizálni.”⁹

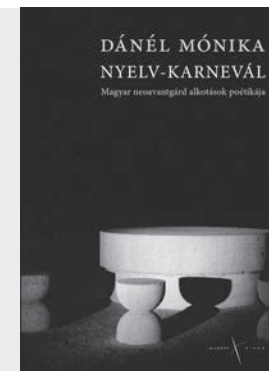
Vagyis a szoros olvasás gyanús kérdései és a reflektálatlanság vágya csak első látásra kerülnek fedésbe Arany alakjában, hiszen reflexió nélkül még ezt az „alakot” sem határozhatjuk meg pontosan. A nyelvi megalapozottság, vagy másként az Arany János-i anyanyelv elsősorban problémaként tűnhet fel, így a költő arca a folyamatos kérdések diszkurzív játékában rajzolódhat ki. De, hangsúlyozom még egyszer, egy központi megemlékezést és csatolt részeit nem vonhatunk felelősségre a szöveg vizsgálatának elmaradása miatt. Az ünnep a közösségi identitást meghatározó elbeszélések újramondásának eseménye, amelyet a kiállítás és a kötet is tökéletesen megvalósít. Ha pedig letelik az emlékvé, felkutatjuk Arany Jánost.

8 MILBACHER Róbert, *Arany János és az emlékezet balzsama*, Ráció, Budapest, 2009, 12. Uo.

Dánél Mónika

Nyelv-karnevál – Magyar neoavangárd alkotások poétikája

Kijárat Kiadó
Budapest, 2016

Balázs Imre József

AZ ELHALLGATÁS ASZTALÁNAK MEGTERÍTÉSE

Dánél Mónika második könyvének címlapján Constantin Brâncuși *Hallgatás asztala* című munkájának reprodukciója szerepel. Kettős vizuális idézetről van szó, hiszen az eredeti szoborcsoport és vele az avantgárd megidézésén túl a képválasztás a magyar neoavangárd egyik vezető folyóiratára, az újvidéki Új Symposionra is utal. A lap vizuális identitásának kialakításakor ugyanis a szerkesztők a szoborcsoport két egymásra helyezett félgömböt formázó ülőkéből indultak ki, a homokóra alakját is belelátva, belefoglalva saját értelmezéseikbe. Tolnai Ottó írja ezzel kapcsolatban: „A homokóra-forma (pontosabban két fordított félgömb), immár folyóiratunk kedvenc formája, a HALLGATÁS ASZTALA körül, talán a végső határa Brancusi redukciójának, de éppen ezért, egyben a vitális erő végső koncentrációja is.”¹ A szoborban a mozgás lenyomatát, lehetőségét figyeli Tolnai, egy másik avantgárd szobrász, Hans Arp koncepcióját is megidézve, aki az erdőbe, hegyekbe, a természetbe képzelte saját szobraiát. Brâncuși letisztult formái természeti képződményeket, illetve bizonyos értelemben talált tárgyakat idéznek vizuálisan – és itt máris az avantgárd egyik kedvelt műtípusának közelében járunk.

Dánél Mónika részletesen vizsgálja az újvidéki folyóirat névadásának implikációit (evés-ivás, tudós társalgás, asztal motívumainak összekap-

1 TOLNAI Ottó, *Brancusi homokórái*, Új Symposion 1967/29–30., 2.

csolódásai), a szoborcsoport megnevezését pedig a következőképpen interpretálja: „A saját határát, a beszéd nyomát, terét teremti, miközben hallgat. A *Hallgatás asztala* rá van utalva a székek társaságára, melyek a maguk során ki vannak helyezve az odalátogatóknak” (48). Az asztal és körülötte az ülőalkalmatosságok a nyitottságot, befejezetlenséget, a körök végtelenné tágíthatóságát jelenthetik.

A *Nyelv-karnevál* borítóterve arra csábít, hogy a szoborcsoport értelmezéseiben feltáruló jelentéseket a könyv tárgyára, a magyar neoavantgárd irodalomra is vonatkoztassuk. Noha az utóbbi két évtizedben (saját könyvének formálódását a szerző mintegy tizenhat évnyi időtartamra terjeszti ki) történetek kísérletek arra, hogy a neoavantgárd szövegek ismertebbé váljanak szövegkiadások, tanulmányok, egyéni és többszerzős kötetek révén, a recepciót befolyásoló tényezők olyannyira strukturális meghatározottságúak a magyar irodalomtörténet-írás terében, hogy még mindig nem túlzás a magyar neoavantgárdot övező *hallgatásra* figyelmeztetni. Ilyen értelemben is szerencsésnek tartom a kötet karneválra utaló címválasztását, hiszen azon túl, hogy a neoavantgárd beszédmódok egy jellegzetes stratégiáját ragadja meg, mintegy színre is viszi performatív értelemben a hallgatás megtörését, azt, ami egyfajta szümpozíonként az asztal körül történhet. A megközelítés egyszerre poétikai és recepciótörténeti – ilyenformán sok tekintetben nyomozásnak is tekinthető, amely a tárgyra vonatkozó megjegyzések bizonyos típusainak azonosítását magyarázó elvvé tudja alakítani: „utánajárva az értelmezések elmaradásának olyan – legtöbb esetben nem csupán esztétikai, hanem kultúrpolitikai – összefüggések nyomai sejlének fel, amelyek ebben a hiányban (és itt körülírásként szerepelhetnek az elhallgatattatás, kirekesztés, megtiltás stb.) érhetőek tetten” (13).

Vegyük sorra, milyen értelemben tekinti maga a szerző strukturálisnak a magyar neoavantgárd befogadásdeficitjét. Az egyik döntő tényező ebben az összefüggésben a „nyugati magyar irodalom” értelmezési kerete, hiszen a magyar neoavantgárd irodalom több fontos folyóiratát (köztük a párizsi Magyar Műhelyt és a Silver Springben, Washington vonzáskörzetében kiadott Arkánomot) emigrációs helyzetben, a kádári Magyarországtól távol alapították. A szocialista kultúrpolitika számára nyilván a tiltás attitűdje volt sokáig meghatározó ezekkel a fórumokkal kapcsolatban, a rendszerváltást követően pedig, amikor a „nyugati magyar irodalom” bekerülhetne a recepció folyamatokba, „az irodalomértés változik meg oly módon, hogy már nincs egyetlen »igazi«, ahová be lehetne kerülni”, jegyzi meg Dánél Mónika (15). A *nyugati és a határon*

túli magyar irodalom köztes tere című fejezet arra is felhívja a figyelmet, hogy az Új Symposion vagy más korabeli határon túli folyóiratok szerzőinek befogadása is hasonló mintázatot mutat, hiszen voltaképpen a nemzeti irodalom ideológiájának vállalt vagy reflektálatlan érvényesülésére vezethető vissza (36).

A másik fontos tényező a neoavantgárd vonatkozási körének és posztmodernhez való viszonyának vitatott kérdésköre. Ezzel a problémával részletesen foglalkozik *A közöttiség alakzatai – magyar neoavantgárd szövegek poétikájáról* című fejezet, amely egy fogalomtörténeti áttekintés után lényegében arra tesz javaslatot, hogy a magyar irodalom történetére vonatkozóan Kulcsár Szabó Ernő által felvázolt klasszikus modernség – avantgárd – késő modern – posztmodern egymásra következésének logikáját kiegészítve, az avantgárd és posztmodern közt, de azokkal valamelyest egyidejűtlen egyidejűségben tételezve helyezzük el a neoavantgárd (posztavantgárd) paradigmát (96–97). A neoavantgárd-posztmodern kapcsolat leírásakor Dánél Mónika Bónus Tibor Garaczi-monográfiájának álláspontját fogadja el, szerinte ugyanis Bónus „a beidegződött irodalmi kánonokból való igazságtalan kimaradás felfogása helyett a neoavantgárd értelmezői hangtalanságát a nyelvhez való viszony felől látja megközelíthetőnek, illetve a történeti alakulás felől: »a neoavantgárd sorsa sokkal inkább annak szükségszerű következményeként [tűnhet fel], hogy egyrészt a poétikai eljárásainak a hazai irodalomban nem túl erős a klasszikus avantgárdbeli hagyománya, másrészt pedig – s ez alighanem még fontosabb – nyelvszemléletük a posztmodern fokozatosan teret nyerő kontextusában egyre kevésbé bizonyult tarthatónak» (137). Jól látható az idézett Bónus-részletből is, hogy a neoavantgárd befogadási deficitje tehát egy másik értelemben is strukturális, a posztmodern felől nézve ugyanis egy másfajta nyelvszemlélet jellemző rá, és amennyiben a posztmodern nyelvszemléletét tekintjük a kanonizáció arkhimédészi pontjának, a neoavantgárd szükségszerűen fog „alulmaradni” ebben a játszmában. Mivel – mint Dánél pontosan kimutatja – a nyugati szerzők neoavantgárd szövegeinek magyarországi recepciója kényszerűen utólagosan alakult, ebből a paradox időhurokból mindmáig nem sikerült kikeverednie. A magam részéről ezt a gondolatmenetet annyiban tartom felülvizsgálandónak, hogy latens normativitást olvasok ki a Bónus-idézet szukcesszivitás-logikájából, amely leíró értelemben természetesen helytálló lehetne. Vagyis a nyelvszemléleteknek és művészeti színtereknek egy olyasfajta pluralitásában, amely az utóbbi évtizedekben kialakult, a leíró értelemben átfogalmazható észrevétel

egyben saját történetiségét és érvényességének ilyen értelmű relativitását is megmutatja. Dánél Mónika saját értelmezői javaslatként egy olyan heterogenitásfogalom bevezetésével hártja el a nyelvszemléleti értelemben strukturálisnak mondható recepciós akadályt, amely a multimedialitás és az eleve plurális jelleg irányába tereli a befogadást: „a neoavantgárd mint művészeti eljárás mód, stílus és/vagy korszak körvonalazódása az egyes alkotásokat értelmezve, és ezekből sajátosságokat elvonatkoztatva válhat lehetségessé. Azonban, amint már többször is kiemelttem, e művek heterogenitása erőteljesen ellene tör ezen korszakoló eljárásnak, hiszen pontosan a heterogenitás, a besorolhatatlanság a fő stílusmeghatározójuk. Maga a heterogenitás, a képlékenység válik stílussá ezekben az alkotásokban. A nyelv nomád tapasztalatát színre vivő heterogenitásuk a műfaji, műnemi besorolhatatlanságokban is megmutatkozik, legfőbb sajátosságuk a nyelvek, stílusok, műfajok egymásra kasírozása, műnemek kollázsolása, illetve a különböző médiumok együtt hatása, intermedialitás és multimedialitás értelmében is” (143–144).

A kötet jelentős részét kitevő műértelmezések tehát koncepcionálisan azért is fontosak, mert a szerző meggyőződése szerint az egyes alkotások poétikai eljárásai felől kell indulnia a neoavantgárd poétika-típusok elvonatkoztatásának. Leginkább a konkrét költészet bizonyos eljárásai, a performativitás, illetve egy sajátos szinkretizmus tételezése válnak visszatérő módon is fontossá az elemzésekben, és a neoavantgárd jellegű kollázs/intertextualitás körében mozogva is lényeges árnyalatokat mutat meg Dánél Mónika könyve.

Az elemzett szerzők főként az Arkánium köréhez tartoznak (Kemenes Géfin László, Bakucz József, Vitéz György), de természetesen ez a társaság is szoros érintkezésben áll a párizsi Magyar Műhely körével, hiszen kötetek jelentős része a Magyar Műhely kiadásában jelent meg. A vajdasági szerzők közül individuálisan Domonkos István és Ladik Katalin kapnak fontosabb szerepet a könyvben, de az Új Symposium lap-számainak főként vizuális kódjait áttekintő elemzés is a könyv emlékezetes részei közé tartozik (*A hiány plasztikus helye. Kép és szöveg megnyíló terei az Új Symposiumban* [44–77]). Jól érzékelhető, hogy a szerző rendszeresen és kortárs elméleti keretben foglalkozik a vizualitás különböző változataival, előző kötetének egyik fókuszja épp erre a területre esett.²

A könyv szerkezeti értelemben a tanulmánykötet és egy téma monografikus feldolgozása között helyezkedik el, értelmezői apparátusát

2 DÁNÉL MÓNIKA, *Áttetsző keretek. Az olvasás intimitása*, Korunk–Komp-Press, Kolozsvár, 2013.

maga a szerző is reflektáltan minősíti heterogén, nomád jellegűnek (22). Ugyanakkor fontos, hogy a magyar neoavantgárd irodalomról alkotott képet az utóbbi másfél évtizedben markánsan alakító szövegek most egyazon könyvtestben, egy kötet fejezeteivé alakítva is olvashatók, a szerző értelmezői koncepcióját árnyaltabban megmutató struktúrában. Ne feledjük, hogy Dánél Mónika volt *A magyar irodalom története* című kötet neoavantgárd tárgyú részeinek egyik társszerzője,³ illetve hogy fontos tanulmányt közölt a *Né/ma? Tanulmányok a magyar neoavantgárd köréből* című többszerzős kötetben.⁴ Azt gondolom, a magyar neoavantgárd irodalom recepciós kereteinek felvázolását, illetve az Arkánium-kör egyes szerzőinek (különösen Kemenes Géfin Lászlónak) az értelmezését tekintve Dánél megkerülhetetlen könyvet írt. Vizuális műértelmezések iránti fogékonysága, elméleti tájékozottsága ugyanakkor olyan aspektusokkal gazdagította például az Új Symposium körének valamivel tekintélyesebb szakirodalmát, amelyek további értelmezésekhez szolgálhatnak modellként, a konkrét költészet más terepein is.

Olyan könyvek időbeli közelségében, mint Hegedűs Mária *Kalandozás Bakucz József költészetében* című munkája,⁵ vagy G. Komoróczy Emőke *Avantgárd kontinuitás a XX. században* című műve,⁶ Dánél Mónika vállalkozása arról is szól, hogy értelmezői munkája korántsem magányos, kuriózumok után vadászó teljesítmény. Higgadt törekvése, hogy a neoavantgárd és posztmodern szövegek találkozási pontjaira és felületeire irányítsa a figyelmet, illetve hogy a neoavantgárd szövegkorpusz karneváli sokféleségéből induljon ki, úgy enged rálátni a neoavantgárd recepció helyzetére, hogy egyben ki is jelöli azokat a lehetséges útvonalakat, amelyeken az utóbbi évtizedekben domináns értelmezői kánonok logikáját követve eljuthatunk a neoavantgárd szövegekig. Medialitásra, illetve genderszempontokra is érzékeny elemzései egyben pluralizálják is azokat a megközelítésmódokat, amelyek felől a neoavantgárd szövegalkotás csupán valamiféle posztmodernelőzményként tarthatna számot az értelmezői gyelemre.

3 *A magyar irodalom története 1920-tól napjainkig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály – VERES András, Gondolat, Budapest, 2007.

4 *Né/ma? Tanulmányok a magyar neoavantgárd köréből*, szerk. DERÉKY Pál – MÜLLNER András, Ráció, Budapest, 2004.

5 HEGEDŰS Mária, *Kalandozás Bakucz József költészetében*, Magyar Műhely, Budapest, 2017.

6 G. KOMORÓCZY Emőke, *Avantgárd kontinuitás a XX. században*, Hét Krajcár, Budapest, 2016.

Bányai Éva

Fordulat-próza – Átmenetnarratívák a kortárs magyar irodalomban

Erdélyi Múzeum-Egyesület
Kolozsvár, 2016

Zólya Andrea Csilla

AZ ÁTMENETEK TÉRFOGLALÁSA

A közelebbi és távolabbi környezetben való tájékozódáshoz elengedhetetlen, hogy a bennünk kialakuló különböző térképzeteket – az újabb és újabb tapasztalatok alapján – folyamatosan újragondoljuk és módosítsuk. Tulajdonképpen csak így rendelkezhetünk egy működőképes és megbízható belső GPS-szel vagy virtuális térképpel, hiszen a természeti, történelmi, társadalmi és kulturális történéseknek engedve örökkön változhatnak a terek is, mi is, és ezáltal a viszonyunk is hozzájuk, akárcsak önmagunkhoz.

Ilyen értelemben, ha a 20. századi szépirodalmi művekben vagy akár a közgondolkodásban körvonalazódó Erdély-képet és az erdélyiség fogalmának mibenlétét nézzük, a különböző valós és képzeletbeli helyszínek térbeli leképeződéseinek számos átmenetével és (át)változásával szembesülünk. Közismert és talán még ma is az egyik legnépszerűbb az a romantikus és illuzórikus felhangokkal átítatott Erdély-kép, amelyet nemcsak a fenyőillat és a szilvapálinka íze leng körül, hanem hozzátartoznak a Kárpátok kies ösvényein és hágóin csatangoló, medvétán-coltató virtussal megáldott, ráadásul a régi tiszta magyar nyelvet beszélő, valódi magyar hagyományokat őrző, de a kegyetlen sors viharainak ellenálló igaz emberek is. Ezeket a – sok esetben még ráadásul hibás – sztereotípiákká égett képeket ugyan időnként elbizonytalaníthatja, ha felvillannak a hetvenes–nyolcvanas évekből a boltok előtt, az utcákon

végtelen sorokban álló emberek alakjai, az üzletek üres polcai, az (el/ki)hallgatások és általuk a diktatúra alatti elnyomás, nélkülözés és üldöztetés élet- és emlékképei. Vagy az 1989-es fordulat és az azt követő évtizedek hol erősödő, hol csökkenő lelkesedése, változásai, illetve a múlt történéseivel és traumáival szembenézni kísérő ember alakja. Azonban elengedhetetlen, hogy át/kilépünk a fent említett sztereotípiák bűvkörén, mert csak így körvonalazódhat egy jóval árnyaltabb és egyben valóságosabb Erdély-kép. Ez csakis újraértelmezések révén lehetséges, ezáltal válhat élővé e régió a szépirodalmi művekben, illetve azok olvasataiban, így ölhetnek testet az erdélyi városok, emberek és a különböző korszakok.

Az erdélyiség fogalmának újraértelmezésében a kortárs irodalomnak a szerepe elvitathatatlan, ezt hangsúlyozza Balázs Imre József a Literán olvasható esszéjében Vida Gábor, Tompa Andrea és Láng Zsolt regényei kapcsán: „tulajdonképpen többet tettek Erdély újraértése érdekében, mint több könyvespolcnyi irodalom- és társadalomtörténeti tanulmány”.¹ E megállapítással csengnek össze Szilágyi Júlia szavai is: „Egy friss irodalmi nemzedék tölt be napjainkban a mit sem sejtő utókor számára is fontos feladatot: beviszi az irodalomba a közelmúltat. Demény Péterre, Dragomán Györgyre, Józsa Mártára – és most már Tompa Andreára gondolok. A gyermekkor szociográfiává és történelmi tanúvá avanzsál.”² Ugyancsak az erdélyiség újraértelmezésének, a múlt feldolgozásának aktualitását és lezáratlanságát jelzi az is, hogy a frissen megjelenő kötetek között többekben meghatározó e kérdéskör nyelvi megformálása.³

Bányai Éva legújabb, *Fordulat-próza – Átmenetnarratívák a kortárs magyar irodalomban* címmel megjelent tanulmánykötete ebben az újraértelmezésben ad figyelemre méltó támpontokat. Egyrészt a fentebb említett erdélyiség mibenlétére mutat rá, ezáltal egyfajta kortárs erdélyi irodalmi GPS-ként is kiválóan alkalmazható, ahogy tájékozódni is tanítja olvasóját. Másrészt mivel széles irodalmi tereket jár be, több fontos kortárs magyarországi és vajdasági szerző művét is vizsgálja.

- 1 BALÁZS Imre József, *Gyorstalpaló a kortárs erdélyi magyar irodalomhoz, négy tételben*, Litera.hu 2017. október 6., www.litera.hu/hirek/balazs-imre-jozsef-gyorstalpalo-a-kortars-erdelyi-magyar-irodalomhoz-negy-tetelben.
- 2 SZILÁGYI Júlia, *Tompa Andrea: A hóhér háza*, Látó 2010/11., www.lato.ro/article.php/Tompa-Andrea-A-h%C3%B3h%C3%A9r-h%C3%A1za/1834.
- 3 A legújabbak közül Csutak Gabi *Csendélet sárkánnyal* című kötetét emelném ki, amely a diktatúra ideje alatt gyerekeffel megélt abszurdítások és bejárt terek között keres felnőttként kapcsolódási pontokat a jelen színtereivel és történéseivel: CSUTAK Gabi, *Csendélet sárkánnyal*, Prae.hu–JAK, Budapest, 2017.

A *Fordulat-próza* a kétezres évek elejétől megjelenő prózairodalomnak azt a meghatározó vonulatát vizsgálja, amelyek megkísérik újra/elmondani a diktatúra, a totalitárius rendszer abszurd időszakát, a romániai 1989-es történelmi, társadalmi változásokat vagy az azt követő átmeneti időszakot. De a korrajz további elmélyítéseként Barnás Ferenc *A kilencedik* című regénye révén a magyarországi kádári időszak élethetetlen világrendjével is szembesülünk vagy az (Erdélyből vágyott) országhatár túloldalán levő határ menti mikrokörnyezetben élők kirekesztettségével, nincstelenségével, kilátástalanságával és szegénységével (Borbély Szilárd *Nincstelének* című regényében).

Bányai tanulmánykötete többek között e prózaművek nyelvi le/megképzésének vizsgálatára vállalkozik arra fókuszálva, hogy ebben az újra/elmondásban hogyan formálódnak meg/újra „az Erdély-re-prezentációk” vagy az idealizált vidék ábrázolástól nagyon is távol eső marginalizált települések lakóinak mindennapjai. Az úgynevezett „lejáró szavatosságú” Erdély-narratívákkal ellentétben a Bányai által vizsgált prózaművekben már nem az ideológiai szerepvállalás a meghatározó, hanem a folyamatos átmenetek és a fordulat nyelvi megkonstruálása, amelyek egyúttal új perspektívába is helyeződnek. Bányai Éva az általa fordulat-prózáknak nevezett művekben nemcsak az 1989-es romániai változások nyelvi, poétikai leképeződéseit elemzi, hanem érzékeny figyelemmel követi az általuk megjelenített további meghatározó történelmi/társadalmi/kulturális fordulatokat és átmeneti korokat is, mint amilyenek Trianont vagy az 1956-os magyar szabadságharcot követték.

A szerző a kortárs irodalomtörténeti és irodalomelméleti diskurzusok széles szempontrendszerét egyszerre alkalmazza az általa kiemelt erdélyi, valamint vajdasági és magyarországi írók műveinek olvasása közben. Bányai kötetének egyik kiemelkedő erénye, hogy nemcsak az egyes műveket szemléli, hanem életműveket elemez, és azokat folyamatosan egymás mellé és egymással szembeállítja, összefüggéseket keres, a folyamatok és a jelenségek mögöttes mozgatóit igyekszik megragadni. Egyidejűleg olvassa Bodor Ádám, Láng Zsolt, Vida Gábor, Tompa Andrea, Dragomán György, Bogdán László, Józsa Márta, Szabó Róbert Csaba, Papp Sándor Zsigmond, Demény Péter könyveit Barnás Ferenc *A kilencedik*, Borbély Szilárd *Nincstelének* című regényeivel, melyek mellett helyet kap Gion Nándor *Latroknak is játszott* és Závada Pál *Jadviga párnája* című műveinek rövid elemzése is.

A *Fordulat-próza* című tanulmánykötet izgalmas és hiánypótló irodalomtörténeti munka. Bányai Éva e kötetben a prózaművek elemzése

során egyrészt továbbviszi a korábbi, a térviszonyok szempontjából történő vizsgálatait,⁴ másrészt kiegészíti azokat a temporalitás perspektívájával. A tér- és időbeli viszonylatok elszakíthatatlanok egymástól, ezért Bányai e kötetébe már beemeli a kronotoposzok poétikai vizsgálatát is. „A legtöbb prózamű esetében – hangsúlyozza Bányai – fontos szövegkonstituáló jelleggel bír a kronotopikus koordináták meghatározottsága (leszűkítve: általában meghatározó, hogy egy romániai, erdélyi város alkotja a szövegteret, a regények által elbeszélte idő a nyolcvanas évekre, valamint a Fordulatra, átmenetre szűkíthető), ennél fogva a kottexusok [!], a külső világok szövegekbe való beáramlása meghatározza a szövegvilág kontextusát is” (12).

A kiválasztott művekben a tér taglalása több szempontból vizsgálat tárgyát képezi: mint a kulturális tereké, amelyek önazonosságukból fakadóan kettősek, hordozzák az etnikai együvé tartozás narratíváit, másrészt különbözőségükkel olyan önálló geokulturális térformációként léteznek, amelyek hitelt érdemlően megközelíthetetlenek egyetlen nemzet perspektívájából. Az erre a régióra jellemző etnikai sokszínűség értelemszerűen e művek mindenikében leképeződik. „Az itt szóba kerülő narratívákban a tér, táj, »föld« nem a nemzeti identitás, az oda tartozás, az önazonosság lényegének a kifejezője, hanem egy kulturális tér, különböző relációk, viszonyok révén kialakult többes, hibrid identitás, bizonyos határidentitás egyik attribútuma, amelybe kulturális jelentések és értékek vannak belekódolva. Tehát a tér – amelynek vizsgálatakor előtérbe kerül a határ és a peremvidék –, a kulturálisan értelmezett tájképek értelmezése nélkülözhetetlenné válik, ugyanis alapvető attribútumai a geokulturális narratíváknak” (14). A Bányai által felsorolt művek e szempontból is összefüggő szövegkorpuszként működnek, egy adott térhez kötődnek (többekben visszatérő helyszín például Kolozsvár, de feltűnnek más erdélyi városok is vagy térségek), amelyben az átmenetiség, a köztesség és a változás a meghatározó. E tér-koordináták konkrét idő-koordinátákkal rendelkeznek, amelyek a romániai 1989-es eseményekhez viszonyulnak, az előtte történt eseményekre és az azt követőkre. E korszak megjelenítése és térvizsgálata közben viszont kikerülhetetlen dilemma, a vizsgált regényekben hogyan jelennek meg

4 Korábbi két kötetében a szerző Bodor Ádám, Láng Zsolt, Dragomán György, Papp Sándor Zsigmond, Vida Gábor, Selyem Zsuzsa és Demény Péter regényében megmutatózó térképzeteket, másság- és idegenségképeket, határidentitásokat és névtérképeket elemzte. BÁNYAI ÉVA, *Térképzetek, névtérképek, határidentitások*, Komp-Press, Kolozsvár, 2011., illetve BÁNYAI ÉVA, *Terek és határok – Térképzetek Bodor Ádám prózájában*, RHT Kiadó, Kolozsvár, 2012.

valamely város konkrét vagy fiktív várostérképének körvonalazásakor a totalitárius rendszer toposzai, s általuk hogyan testesül meg és teresül a félelem természetrajza.

E szempontokkal egyszerre olyan kérdésekre keresi a választ a kötet, hogy a vizsgált művekben a geokulturális márkanevek és meghatározottságok miként befolyásolják az emlékezet poétikáját. Fontos ez, mivel e szövegeket kétségtelenül „másként értelmezik azok, akik belül, és másként, akik kívül vannak a kulturális nyelvhatáron” (13). Az úgynevezett külső olvasó ilyen szempontból egyfajta két/többnyelvűséggel szembesülhet egy nyelvhasználaton belül, hiszen bizonyos tárgyak, kifejezések (borkán, elvették a villanyt, szekus, szukk, rahát, az autók páros és páratlan vasárnapja, sorban állás, jegyre adott élelmiszer, ap-rozár, alimentára, punga, zavarják a Szabad Európát, Megéneklünk Románia Fesztivál, Gyorgyudézs, kukoricaszedés, a két szilveszter megünneplése stb.) megnevezésének megértésekor „különféle össze-olvasó stratégiákra” kényszerülhet, majd az így megszerzett jelentések megfejtésének birtokában térhet vissza a regények cselekményszálainak és összefüggésrendszereinek felfejtéséhez. Viszont azok, akik e geokulturális tér nyelvhatárain belül vannak, e kötetekben saját egykori emlékeikkel, kérdéseikkel és történeteikkel találkozh(ot)nak.

Bányai Éva kiemelt figyelmet szentel az emlékezésnarratíva működésének. „E prózaművek az egyéni és családtörténeti rétegek mellett a romániai/erdélyi köz- és magándiskurzusoknak, a kollektív és a privát emlékezet elmondhatatlannak tűnő, rituális meghatározottságú történeteinek manifesztumai, irodalmi-fikciós konstrukciói is” (17). Kérdés tehát e sokszorosán egymásra tevődő és egymásba mosódó emlékezet-rétegek kapcsán, hogy mennyire és hogyan beszélhetők el. Egyáltalán lehetséges-e maradéktalanul elbeszélni őket? A terek és térviszonyok, illetve azok változásai hogyan befolyásolják az emlékezés és a felejtés konstruáló folyamatait és azok módosulásait? Milyen poétikai relevanciája van az elbeszélhetőség és/vagy elmondhatatlanság szempontjából az emlékmorzszakból építkező többoldalas (akár fejezet hosszúságú) folyammondatoknak? Miért is annyira kedvelt a totalitárius rendszert megidéző regényekben a gyereknarrátor hangján keresztül való megszólalás és tulajdonképpen milyen poétikai szerepe van a regénykonstruálásban a gyerek/kamasz/kamaszlány perspektíváján, emlékképein keresztül megszólaltatott elbeszélőnek?

Bányai a fenti kérdésekre és kérdéscsoportokra a vizsgált regények együttolvasása során keresi a választ. A tanulmánykötet ezzel az olvasó

számára felettebb izgalmas és széles perspektívát nyit a kortárs erdélyi irodalomra. Hiszen a kétezres évek elejétől megjelenő erdélyi prózairodalomnak e vonulata fontos tükröt tart a közelmúlt (saját korábbi vagy a szülők, esetleg a nagyszülők által át/megélt) történéseinek ábrázolásán keresztül a ma embere számára. Bányai Éva kötete rávilágít e kötetekben körvonalazódó különálló világok rokonságára vagy mégis együvé tartozására, az összefüggések, folyamatok, átmenetek közös hátterére, irányára. Jó példa erre a regényekben az emberek és közterek, utcák neveinek változatai és változtatásai, amelyek a totalitárius rendszer abszurditásaira, a korok és korszakok közötti komikumba hajló ellentmondásokra mutatnak rá, mint ahogy az emberek esetében a hatalomnak az egyén identitását, egyediségét, családi gyökereit felszámoló gesztusrendszereire is. „A név nem az állandóság, hanem a permanens transzformáció mutatója, a tételnevezéseken kívül a nagypapa neve is az identitás rögzíthetlenségét jelzi, ahogyan egy évszázad folyamán Kühn Lászlóból, Kun, Kohn, majd Vasile Kohn lesz” – olvashatjuk Tompa Andrea *A hóhér háza* című regényének elemzésében (39). A névváltás, névváltoztatás feltűnik Láng Zsolt regényében is: ott a Víziből Vizi, a Deákból Deacu, Karikásból Caricaş lett, de Bányai utal Demény Péter *Visszaforgatás* című regényében megjelenő névváltoztatásra is: Asztalos János Jon Astaloşsá változik. Bodor Ádám regényeiben szintén meghatározó a névváltás/névesztés, hiszen a körzetbe kerülők egyből más nevet, álnevet kapnak, illetve sok esetben azok is változnak. Tompa Andrea *Fejtől s lábtól* című regényében az elbeszélői narráció is hangsúlyozza a név fontosságát, mégis meghatározó a műben a név/nevek elvesztése, megváltoztatása, hiszen egyrészt utalás történik a medika családja kapcsán egy megtörtént névmódosításra, másrészt a két narrátor főszereplő mindvégig névtelen marad, bár róluk nevezik el a segítségükkel világra hozott ikreket.

Kétségtelen, hogy Bányai Éva kötetének legerősebb oldala az, ahogy a kétezres évektől megjelenő erdélyi irodalomnak e bemutatott vonulatát elemzi, viszont fontos színfoltot ad Borbély Szilárd *Nincstelének* és Barnás Ferenc *A kilencedik* című regényeinek közös olvasata is, amelyek szintén hiteles korrajzot adnak a magyarországi hatvanas évek kádári időszakáról és a szocialista világrend élehetlenségeiről. „Kiváló korrajz mindkét regény, de mivel a szegénység és nincstelenség kortól és korszakoktól független állapot, időtlenné is válhat” (129). A kortárs próza-irodalom átmenetiséget és változást megjelenítő átmenetnarratíváinak bemutatását felvállaló tanulmánykötet írásai közül kilóg a két utolsó,

Gion Nándor *Latroknak is játszott* és Závada Pál *Jadviga párnája* című regényeiről szóló írás. Vitathatatlan, hogy gazdagítják a kortárs próza-irodalom átmenetnarratíváinak kutatási terepét, de a kötet többi írása esetében alkalmazott elméleti diskurzusok és módszertani szempontrendszerek esetükben kevésbé érvényesülnek.

A *Fordulat-próza* remélhetőleg egy ígéretes komparatív vizsgálat nyitánya, amelyet további kutatások fognak követni napjaink szépirodalmának további, az átmenetiség narratíváin keresztül a közelmúlt eseményeit bemutató műveiről. Addig is használják Bányai Éva remek kortárs irodalmi GPS-ét barangolásaik közepette, nem fognak csalódní!

REPERTÓRIUM

2017. szeptember–október

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2017. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetében (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetőek el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Alföld, 2017. 9., 10.	Jelenkor, 2017. 9., 10.
Apokrif, 2017. 1., 2.	Kalligram, 2017. 9., 10.
Bárka, 2017. 5.	Kortárs, 2017. 9., 10.
Confessio, 2017. 3.	Korunk, 2017. 9.
Élet és Irodalom, 2017. szeptember 1., szeptember 8., szeptember 15., szeptember 22., szeptember 29., október 6., október 13., október 20., október 27.	Látó, 2017. 10.
Életünk, 2017. 7–8., 9.	Magyar Műhely, 2017. 3.
Eső, 2017. 2.	Magyar Napló, 2017. 9., 10.
Ex Symposion, 2017. 2.	Mozgó Világ, 2017. 9., 10.
Ezredvég, 2017. 5.	Műhely, 2017. 4.
Forrás, 2017. 9., 10.	Műút, 2017. 3.
Helikon (Kolozsvár), 2017. augusztus 25., szeptember 10., szeptember 25., október 10., október 25.	Napút, 2017. 7.
Hitel, 2017. 9., 10.	Székelyföld, 2017. 9., 10.
Irodalmi Jelen, 2017. 9., 10.	Szépirodalmi Figyelő, 2017. 4.
	Tiszatáj, 2017. 9., 10.
	Új Forrás, 2017. 9.
	Vár, 2017. 3.
	Várad, 2017. 6., 7.
	Vigilia, 2017. 9., 10.
	Zempléni Múzsza, 2017. 3.

Vers

1. ACZÉL Géza: *álszent.* = Élet és Irodalom, szeptember 29. 17. p.
2. ACZÉL Géza: *alszik.* = Élet és Irodalom, szeptember 29. 17. p.
3. ACZÉL Géza: *által.* = Élet és Irodalom, szeptember 29. 17. p.
4. ACZÉL Géza: *ám.* = Élet és Irodalom, szeptember 29. 17. p.
5. ACSAI Roland: *Esküvői képeslap.* = Irodalmi Jelen, 9/38. p.
6. ÁDÁM Tamás: *Az atléta trikója.* = Tiszatáj, 9/19. p.
7. ÁDÁM Tamás: *Formás zuhanás.* = Tiszatáj, 9/20. p.
8. ÁDÁM Tamás: *Megyék utánam.* = Tiszatáj, 9/19–20. p.
9. ADY András: *Géerr.* = Székelyföld, 10/44–45. p.
10. ADY András: *Köbe körbe.* = Székelyföld, 10/43. p.
11. ADY András: *Mit kezdenénk?* = Székelyföld, 10/43. p.
12. ADY András: *Van más.* = Székelyföld, 10/44. p.
13. ÁFRA János: *Kötélék.* = Ex Symposion, 2/77. p.
14. ÁFRA János: *A védelem köre.* = Vigilia, 9/666. p.
15. AMBRUS Lajos: *Türelmekor.* = Vár, 3/3–4. p.
16. ÁPRILY Lajos: *Kálvin, 1535.* = Látó, 10/109–110. p.
17. ÁRMOS Lóránd: *Apa én.* = Székelyföld, 10/18. p.
18. ÁRMOS Lóránd: *Bodzafehéren.* = Irodalmi Jelen, 10/31–32. p.
19. ÁRMOS Lóránd: *Ha kérdik.* = Székelyföld, 10/18–19. p.
20. ÁRMOS Lóránd: *Kedd lebet.* = Székelyföld, 10/19. p.
21. ÁRMOS Lóránd: *Egy körtefűt.* = Kortárs, 9/9. p.
22. ÁRMOS Lóránd: *Nincs.* = Kortárs, 9/8. p.
23. ÁRMOS Lóránd: *Egy nyári hónap krónikája.* = Irodalmi Jelen, 10/29–31. p.
24. ÁRMOS Lóránd: *Egy nyári hónap krónikája.* = Kortárs, 9/10–11. p.
25. ÁRMOS Lóránd: *Egy nyári hónap krónikája.* = Székelyföld, 10/20–24. p.
26. ÁRMOS Lóránd: *Újrakezdés.* = Helikon, szeptember 25. 9. p.
27. ÁRMOS Lóránd: *A vers kényes.* = Székelyföld, 10/19–20. p.
28. ASAF, Uri: *Anyanyelv...* = Vigilia, 10/760. p.
29. ASAF, Uri: *Az előtér...* = Vigilia, 10/760. p.
30. ASAF, Uri: *Kezeden...* = Vigilia, 10/760. p.
31. ASAF, Uri: *Régi és bevált tudat...* = Vigilia, 10/760. p.
32. BAÁN Tibor: *Az állatok farsangja.* Oroszlán. Akvárium. Elefánt. = Műhely, 4/31–32. p.
33. BAKA Györgyi: *Szeliden áradó jelenlét.* Arany János műveit olvasva. = Napút, 6/67. p.
34. BALASKÓ Ákos: *Karúszók.* = Tiszatáj, 9/35. p.
35. BALASKÓ Ákos: *Migránsanya.* = Eső, 2/3. p.
36. BALASKÓ Ákos: *Stockholm, retrospektív.* = Eső, 2/3–4. p.
37. BALÁZS F. Attila: *és akkor megfordultam.* = Napút, 7/60. p.
38. BALÁZS F. Attila: *a játék.* = Napút, 7/60. p.
39. BALÁZS F. Attila: *szél lapozza.* = Napút, 7/59. p.
40. BALÁZS F. Attila: *újrafestett rácsok.* = Napút, 7/59. p.
41. BALÁZS Imre József: *A buszsofőr moziba megy.* = Helikon, október 10. 7. p.
42. BALÁZS Imre József: *Legyenek ablakok.* = Helikon, október 10. 7. p.
43. BÁLINT Szilárd: *Fogócska.* = Irodalmi Jelen, 10/125. p.
44. BÁLINT Szilárd: *Kegyelem.* = Irodalmi Jelen, 10/125. p.
45. BÁLINT Szilárd: *Les Dunes.* = Irodalmi Jelen, 10/126. p.
46. BÁLINT Tamás: *Mielőtt végleg megvakulsz.* = Irodalmi Jelen, 9/47. p.
47. BÁLINT Tamás: *Hibalista.* = Helikon, október 10. 4. p.
48. BÁLINT Tamás: *A kőkösi hídon kettőzertizzenhétben.* = Helikon, október 10. 4. p.
49. BALOGH Anett: *A csúson.* = Műút, 3/7. p.
50. BALOGH Anett: *Egyszer kellett vesztenie.* = Műút, 3/40. p.
51. BALOGH Dezső: *Elmosódik.* = Hítel, 10/73–74. p.
52. BALOGH Dezső: *Manneken Pis.* = Hítel, 10/74. p.
53. BÁNKÖVI Dorottya: *Blokk.* = Apokrif, 2/25–27. p.
54. BÁNKÖVI Dorottya: *Félig.* = Apokrif, 2/24–25. p.
55. BÁNKÖVI Dorottya: *Rianás.* = Apokrif, 2/28–29. p.
56. BARAK László: *Gyalog galopp-remake.* = Napút, 7/56. p.
57. BARAK László: *Két hét magány (Cambridgeben).* = Napút, 7/57–58. p.
58. BARAK László: *Londonban, hej...* = Napút, 7/55. p.
59. BARAK László: *Reflex.* = Napút, 7/54–55. p.

60. BÁTHORI Csaba: *Csendélet szilvakosárral.* = Műhely, 4/43. p.
61. BÁTHORI Csaba: *Lassú hideg élet.* = Műhely, 4/42. p.
62. BÁTHORI Csaba: *Melankólia CV.* = Műhely, 4/42. p.
63. BECSY András: *Levél James Joyce Tanár Úrnak.* = Irodalmi Jelen, 9/31. p.
64. BECSY András: *Levél a Kis-Balaton mellől.* = Irodalmi Jelen, 9/46–47. p.
65. BÉK Timur: *Időhatározó.* = Kortárs, 9/43. p.
66. BENDE Tamás: *A felejtés lucfenyői.* = Műhely, 4/33. p.
67. BENDE Tamás: *Félúton.* = Műhely, 4/34. p.
68. BERETI Gábor: *Anyád s apád már rég.* = Apokrif, 44–45. p.
69. BERETI Gábor: *Az aranylógó hang.* = Ezredvég, 5/26. p.
70. BERETI Gábor: *Ezt a tapintást.* = Apokrif, 41. p.
71. BERETI Gábor: *Hiába fordítod meg.* = Apokrif, 43–44. p.
72. BERTÓK László: *Nem a föld, nem az ég.* (Firkák a szalmaszálra). Följebb. Ház. Között. Egy kritikusra. Öreg férj, fiatal feleség. Kor nélküli. Napok. Határ. Hallgasd csak. = Műhely, 4/29. p.
73. BIRTALAN Ferenc: *Aztán ha.* = Tiszatáj, 10/33. p.
74. BIRTALAN Ferenc: *Távolit anziksz.* = Irodalmi Jelen, 9/29. p.
75. BIRTALAN Ferenc: *Záróra.* = Tiszatáj, 10/33–34. p.
76. BÓDIS Attila: *a büntudat börtöne.* = Napút, 7/66. p.
77. BÓDIS Attila: *Kiürült.* = Napút, 7/68. p.
78. BÓDIS Attila: *Láttam.* = Napút, 7/66. p.
79. BÓDIS Attila: *Megtűröm.* = Napút, 7/67–68. p.
80. BODNÁR Gyula: *Árubázi intermezzo.* = Napút, 7/69–70. p.
81. BODNÁR Gyula: *Érintők (II.).* = Napút, 7/70. p.
82. BODNÁR Gyula: *Három emelet.* = Napút, 7/71. p.
83. BODNÁR Gyula: *Ragadozók ideje.* = Napút, 7/72. p.
84. BODROGI Sára: *Inak közt az idill.* = Műhely, 4/39–40. p.
85. BODROGI Sára: *A megmaradás törvénye.* = Műhely, 4/40. p.
86. BODROGI Sára: *Megváltozott forgalom.* = Műhely, 4/39. p.
87. BOGDÁN László: *Képeslapok Nakonxipánból a Sebolla.* = Irodalmi Jelen, 9/24–25. p.
88. BOGNÁR Péter: *A fényes rend.* részlet. = Apokrif, 1/77–78. p.
89. BOLDOGH Dezső: *Bent a malomban.* = Kortárs, 9/44. p.
90. BORDA Réka: *A opció.* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 17. p.
91. BORDA Réka: *Az akropoliszi kagyló.* = Alföld, 9/19. p.
92. BORDA Réka: *B opció.* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 17. p.
93. BORDA Réka: *Cirkadiána.* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 17. p.
94. BORDA Réka: *Ha kicserélnénk virágokra.* = Alföld, 9/20. p.
95. BORDA Réka: *Lenin arca.* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 17. p.
96. BORDA Réka: *Mimikri.* = Alföld, 9/19–20. p.
97. BORDA Réka: *A sötétben ülök.* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 17. p.
98. BORDÁS Máté: *Közös fürdőzés.* = Helikon, szeptember 25. 10. p.
99. BORDÁS Máté: *Libabőrben.* = Helikon, szeptember 25. 10. p.
100. BORDÁS Máté: *Stop.* = Helikon, szeptember 25. 10. p.
101. BORDÁS Máté: *Szomjas, vörös sörényű.* = Helikon, szeptember 25. 10. p.
102. BORDÁS Máté: *Varjak.* = Helikon, szeptember 25. 10. p.
103. BÖDECS László: *Nem volt esély.* = Apokrif, 1/13. p.
104. BÖDECS László: *Sebol.* = Apokrif, 1/14–15. p.
105. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Kényszerleszállás Shannonban.* = Irodalmi Jelen, 9/3. p.
106. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Képeslapok a fekete pillangók földjéről.* A gondolatok bórén. Schová. = Irodalmi Jelen, 9/23–24. p.
107. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Soproni történet ezerkilencszázötvenhatból.* = Irodalmi Jelen, 10/3–4. p.
108. BUDA Ferenc: *Árnyékvilág.* Egy Árpád-kori sír képe alá. = Székelyföld, 9/7. p.
109. BUDA Ferenc: *Ingajárat.* = Forrás, 9/14–17. p.
110. BUDA Ferenc: *Túrve, meztláb.* = Székelyföld, 9/7. p.
111. CZAPÁRY Veronika: *Nem maradhat így, nem maradhat így.* = Kalligram, 9/55. p.
112. CZAPÁRY Veronika: *Vagy csak viccnek szánta Isten az egészséget.* = Kalligram, 9/56–57. p.
113. CZIGÁNY György: *Hármaskép.* Chopin trilái. Előbb még. Consolations. = Élet és Irodalom, szeptember 22. 14. p.

114. CZILCZER Olga: *Egyszer még.* = Műhely, 4/30. p.
115. CZILCZER Olga: *Vakvilág, vakablak.* = Műhely, 4/30. p.
116. CSÁJI László Koppány: *Arany Jankó balladája.* = Napút, 6/110–112. p.
117. CSÁK Gyöngyi: *Álmomban.* = Vár, 3/85. p.
118. CSÁK Gyöngyi: *Átirat.* = Vár, 3/85. p.
119. CSÁK Gyöngyi: *Groteszkek.* = Vár, 3/85. p.
120. CSÁK Gyöngyi: *léptei nyomán.* = Vár, 3/85. p.
121. CSEH Katalin: *Álom.* = Látó, 10/32–33. p.
122. CSEH Katalin: *Papleány.* = Látó, 10/31–32. p.
123. CSEH Katalin: *Próbababa.* = Látó, 10/34. p.
124. CSEH Katalin: *Törés.* = Látó, 10/33–34. p.
125. CSEHY Zoltán: *Szerdabehelyi játszótérek.* = Napút, 7/3–4. p.
126. CSIDER István: *A nép szabad.* [Slam]. = Bárka, 5/22–24. p.
127. CSIDER István: *Tíz dolog, amit utálok bened.* [Slam]. = Bárka, 5/20–22. p.
128. CSILLIK Kristóf: *Hímorezlán.* = Apokrif, 1/37. p.
129. CSONTOS János: *Illuzionizmus.* = Magyar Napló, 9/52. p.
130. CSONTOS János: *Megkésett koccintás.* = Magyar Napló, 9/53. p.
131. CSONTOS János: *Négy évszak.* = Magyar Napló, 9/52. p.
132. CSORNYIJ Dávid: *Anubisz kegyelmes hozám.* = Irodalmi Jelen, 10/61–62. p.
133. CSORNYIJ Dávid: *Határeset.* = Irodalmi Jelen, 10/59. p.
134. CSORNYIJ Dávid: *Hiba az isteni kreációban.* = Irodalmi Jelen, 10/61. p.
135. CSORNYIJ Dávid: *Momentum.* = Irodalmi Jelen, 10/60. p.
136. CSORNYIJ Dávid: *Nyári vers a Jelennek.* = Irodalmi Jelen, 9/53. p.
137. CSORN[Y]J Dávid: *Rossz cigit szívtam el.* = Helikon, augusztus 25. 15. p.
138. DANKULY Csaba: *Idegen.* = Székelyföld, 9/18. p.
139. DANKULY Csaba: *Tigris.* = Székelyföld, 9/19. p.
140. DEBRECZENY György: *Alázatosan jelentem.* = Ezredvég, 5/13–17. p.
141. DEBRECZENY György: *felemás korláton.* = Ezredvég, 5/12–13. p.
142. DEBRECZENY György: *megérkeztünk.* = Vár, 6/8. p.
143. DEBRECZENY György: *a meztelen lány.* = Vár, 6/10–11. p.
144. DEBRECZENY György: *mozgás és nyugalom.* = Vigilia, 10/766–767. p.
145. DEBRECZENY György: *a postást várom.* = Vár, 3/76–77. p.
146. DEBRECZENY György: *robban markomban a dió.* = Vár, 3/77. p.
147. DEBRECZENY György: *születésnapj vers.* = Vár, 3/78. p.
148. DEBRECZENY György: *Ulysses bolyongásai.* = Vár, 6/11–12. p.
149. DEBRECZENY György: *visszagyömöszöltük a háborút.* = Vár, 6/12–13. p.
150. DEBRECZENY György: *zsebkendőkkel integetünk.* = Vár, 6/9–10. p.
151. DEMÉNY Péter: *Vanitatum vanitas.* = Eső, 2/63–64. p.
152. DERES Kornélia: *Nem kettővel.* = Élet és Irodalom, október 13. 14. p.
153. DERES Kornélia: *Nulladik néző.* (Árnyék). = Élet és Irodalom, október 13. 14. p.
154. DEZSŐ Katalin: *Abogy esni szokott.* = Helikon, október 25. 12. p.
155. DEZSŐ Katalin: *Amikor még rád.* = Helikon, október 25. 12. p.
156. DEZSŐ Katalin: *Buborék.* = Helikon, október 25. 12. p.
157. DEZSŐ Katalin: *Bugyi és bugyogó.* = Helikon, október 25. 13. p.
158. DEZSŐ Katalin: *Idegenek.* = Helikon, október 25. 12. p.
159. DEZSŐ Katalin: *Ingovány.* = Helikon, október 25. 12. p.
160. DEZSŐ Katalin: *Res Gesta.* = Helikon, október 25. 13. p.
161. DEZSŐ Katalin: *Szabadrúgás.* = Helikon, október 25. 13. p.
162. DEZSŐ Katalin: *Szillogizmus / Időben megszabadulni.* = Helikon, október 25. 12–13. p.
163. DEZSŐ Katalin: *Tarthatatlan.* = Helikon, október 25. 13. p.
164. DOBAI Lili: *Sorok.* = Élet és Irodalom, október 6. 17. p.
165. DOMBI TINÓDY László: *A madár szeme.* = Napút, 6/68. p.
166. DOMONKOS István: *Valóban mi lett velünk?* = Forrás, 9/3. p.
167. DUSA Lajos: *Az éjen át.* = Hítel, 9/82. p.
168. EGYED Emese: *A dupla szemüvegről.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
169. EGYED Emese: *A hetedik.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
170. EGYED Emese: *Holló márkanév.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
171. EGYED Emese: *Kísérletek.* Kérdezett. Lina lánya. = Látó, 10/61. p.
172. EGYED Emese: *Kolozsvári ecloga.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.

173. EGYED Emese: *A lego-kakasok imádkoznak a templomban.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
174. ERDÉLYI Z. János: *A titkos ara.* (Kund Abigél regéje). = Napút, 6/65–66. p.
175. ESZTERÓ István: *Abol imád sosem hamis.* = Helikon, augusztus 25. 14. p.
176. ESZTERÓ István: *Álomba ringató.* = Helikon, augusztus 25. 14. p.
177. ESZTERÓ István: *Földbe gyökerezett lábbal.* = Helikon, augusztus 25. 14. p.
178. ESZTERÓ István: *Visszatérő álom.* = Helikon, augusztus 25. 14. p.
179. ÉVELLEI Kata: *etetés.* = Apokrif, 1/12. p.
180. ÉVELLEI Kata: *mínusz.* = Apokrif, 1/11–12. p.
181. FALUSI Márton: *Zuglói, fagyuzagos kertek.* = Kortárs, 10/38–41. p.
182. FARKAS WELLMANN Éva: *Addig megmarad.* = Irodalmi Jelen, 10/49. p.
183. FECSKE Csaba: *Együtt.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 14. p.
184. FECSKE Csaba: *Hajnalban.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 14. p.
185. FECSKE Csaba: *Hőember.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 14. p.
186. FECSKE Csaba: *Mire megyek.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 14. p.
187. FEHÉR Renátó: *Holtidény.* = Jelenkor, 10/1071–1072. p.
188. FEHÉR Renátó: *logopédia.* = Apokrif, 1/27. p.
189. FEHÉR Renátó: *Pompeji Szálló.* = Apokrif, 1/26. p.
190. FEKETE Anna: *Agyonbeszélte föld.* = Eső, 2/28. p.
191. FEKETE Anna: *Dissonance.* = Eső, 2/27. p.
192. FEKETE Anna: *A szfv.* = Eső, 2/28. p.
193. FEKETE Anna: *Triunfo.* = Eső, 2/28. p.
194. FEKETE Vince: *Mire jó a szex?* Egy ifjú patikusségéd kézzel írott, titkos receptkönyvéből. = Bárka, 5/14–17. p.
195. FEKETE Vince: *Nothing else matters.* = Székelyföld, 10/141. p.
196. FEKETE Vince: *Székelyföld.* = Bárka, 5/12–14. p.
197. FELLINGER Károly: *Elalvás előtt.* = Kalligram, 9/61. p.
198. FELLINGER Károly: *Emelkedő.* = Kalligram, 9/61. p.
199. FELLINGER Károly: *Gyanakvás.* = Vár, 3/72. p.
200. FELLINGER Károly: *Hadüzenet nélkül.* = Kalligram, 9/62. p.
201. FELLINGER Károly: *Halottak élén.* = Kalligram, 9/61. p.
202. FELLINGER Károly: *Holmi.* = Székelyföld, 9/20. p.
203. FELLINGER Károly: *Karácsonyi ének.* = Kalligram, 9/62. p.
204. FELLINGER Károly: *Kint és bent.* = Kalligram, 9/61. p.
205. FELLINGER Károly: *Mészkö.* = Vár, 3/73. p.
206. FELLINGER Károly: *Rajongás.* = Vár, 3/72. p.
207. FELLINGER Károly: *Szímerring.* = Vár, 3/72–73. p.
208. FELLINGER Károly: *Tyúkbúr.* = Székelyföld, 9/20–21. p.
209. FELLINGER Károly: *Üzemanyag.* = Kalligram, 9/62. p.
210. FENYŐ Dániel: *Ívek.* = Helikon, október 10. 13. p.
211. FENYŐ Dániel: *Nekrológ.* = Helikon, október 10. 13. p.
212. FENYŐ Dániel: *Takarítás.* = Helikon, október 10. 13. p.
213. FENYVESI Orsolya: *Az akt.* = Alföld, 10/20–21. p.
214. FENYVESI Orsolya: *A misszionárius.* = Alföld, 10/19–20. p.
215. FENYVESI Orsolya: *Ne csinálj magadnak ebetű képet.* = Alföld, 10/18. p.
216. FENYVESI Ottó: *A római úton.* = Ex Symposion, 2/85. p.
217. FERENCZES István: *Bogács Ábel versei.* A gazdi hiánya. A konyha titkai. A mérges gombárol. Az ajtó mögötti gazdi. = Székelyföld, 10/142–146. p.
218. FILIP Tamás: *b.* = Kortárs, 10/21. p.
219. FILIP Tamás: *Lehetek örökké?* = Székelyföld, 9/33. p.
220. FILIP Tamás: *Mégis köszönöm.* = Székelyföld, 9/33–34. p.
221. FILIP Tamás: *Párbajsegédeink egymástól kérdezzük:* = Székelyföld, 9/34–35. p.
222. FILIP Tamás: *Találkozás a lépcsőn?* = Kortárs, 10/21. p.
223. FILIP Tamás: *Vörös és fehér.* = Irodalmi Jelen, 9/55. p.
224. FÖVÉNYI Sándor: *A nagymamám.* = Ezredvég, 5/57. p.
225. FÖVÉNYI Sándor: *Nézz vissza.* = Ezredvég, 5/58. p.
226. FÖVÉNYI Sándor: *Sirass el.* = Ezredvég, 5/57–58. p.
227. FÜLEKI Gábor: *Hallgatni Arany(t).* = Napút, 6/56–57. p.
228. FÜZESI Magda: *Dagerrotítpia odaátira.* = Confessio, 3/62–63. p.
229. GAJDOS András: *Fény és nem árnyék.* Őszi napló. = Ezredvég, 5/3–5. p.

230. GÁL János: *Egy olvasó levele Arany Jánoshoz.* = Napút, 6/58. p.
231. GÉCZI János: *Apolló.* = Vigília, 9/680. p.
232. GÉCZI János: *Balácsa.* = Ex Symposion, 2/34–35. p.
233. GÉCZI János: *Betűk* = Irodalmi Jelen, 10/38. p.
234. GÉCZI János: *Mi lenne, Uram?* = Irodalmi Jelen, 10/38. p.
235. GÉCZI János: *Történelem.* = Irodalmi Jelen, 10/37. p.
236. GÉCZI János: *Üzenet 2017-ből 1979-be.* = Irodalmi Jelen, 9/65–66. p.
237. GÉCZI [János –] MARNÓ János: *Hallgaszon.* = Alföld, 9/3–5. p.
238. GÉCZI [János –] MARNÓ János: *Mert kell.* = Alföld, 9/5–6. p.
239. GÉCZI [János –] MARNÓ János: *Ők azok.* = Alföld, 9/6. p.
240. G[ÉHER] ISTVÁN LÁSZLÓ: *Féktelen.* = Jelenkor, 10/1041–1042. p.
241. G[ÉHER] ISTVÁN LÁSZLÓ: *Hogy tegyem össze.* = Jelenkor, 10/1042. p.
242. G[ÉHER] ISTVÁN LÁSZLÓ: *Nem lehet utolsó.* = Alföld, 10/13. p.
243. G[ÉHER] ISTVÁN LÁSZLÓ: *Sakktábla.* = Alföld, 10/13–14. p.
244. GERGELY ÁGNES: *A 80-as évek.* = Székelyföld, 9/5–6. p.
245. GERGELY ÁGNES: *Csonka szimfónia.* = Székelyföld, 9/5. p.
246. GERGELY ÁGNES: *Sylvia.* = Élet és Irodalom, szeptember 15. 17. p.
247. GERGELY ÁGNES: *Az utolsó pillanat.* = Tiszatáj, 10/3. p.
248. GOTHÁR TAMÁS: *Becci.* = Székelyföld, 9/31. p.
249. GOTHÁR TAMÁS: *Becci városa.* = Székelyföld, 9/32. p.
250. GOTHÁR TAMÁS: *Szerda.* = Székelyföld, 9/30–31. p.
251. GÖMÖRI GYÖRGY: *Nyár a Farkastónál.* = Vigília, 10. 753. p.
252. GÖMÖRI GYÖRGY: *Szerb Antal fényképre.* = Vigília, 10. 752. p.
253. GYÖRI LÁSZLÓ: *Fobász.* = Magyar Napló, 9/11. p.
254. GYÖRI LÁSZLÓ: *A Föld eltávolítása a Naprendszerből.* = Magyar Napló, 9/11. p.
255. HAJÓS ESZTER: *Erdőgömb tavasszal.* = Várad, 6/19–20. p.
256. HAJÓS ESZTER: *Hogyan válaszolsz a napsugárra.* = Várad, 6/23–25. p.
257. HAJÓS ESZTER: *Napsütés szobán.* = Várad, 6/21–22. p.
258. HALMAI TAMÁS: *Vajákolás.* = Napút, 6/16. p.
259. HALMI TIBOR: *Az őstulok árnyékában.* = Apokrif, 1/54–56. p.
260. HANDI PÉTER: *Ablakokból.* = Ezredvég, 5/65. p.
261. HANDI PÉTER: *Gondolat-részlet.* = Ezredvég, 5/64. p.
262. HANDI PÉTER: *(Régi ablak).* = Ezredvég, 5/66. p.
263. HANDI PÉTER: *(Vendég ablak).* = Ezredvég, 5/66. p.
264. HANDI PÉTER: *(Veszélyes ablak).* = Ezredvég, 5/66. p.
265. HARCOS BÁLINT: *Anyaföld.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
266. HARCOS BÁLINT: *Hablédny.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
267. HARCOS BÁLINT: *Pórvz.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
268. HARCOS BÁLINT: *Rév.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
269. HARCOS BÁLINT: *Szúrás.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
270. HARCOS BÁLINT: *Tánc.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
271. HARCOS BÁLINT: *Teher.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
272. HARCOS BÁLINT: *Tűz.* = Élet és Irodalom, szeptember 8. 17. p.
273. HARTAY CSABA: *Egy betörés leleplezése.* = Tiszatáj, 9/3–4. p.
274. HARTAY CSABA: *Egy lépcsőház melankóliája.* = Tiszatáj, 9/4. p.
275. HARTAY CSABA: *Magánidő.* = Tiszatáj, 9/5. p.
276. HARTAY CSABA: *Mélyül.* = Tiszatáj, 9/3. p.
277. HARTAY CSABA: *A nap portréja.* = Tiszatáj, 9/3. p.
278. HARTAY CSABA: *Szárazföldi vitorlák.* = Tiszatáj, 9/6. p.
279. HEGYI BOTOS ATTILA: *Zugligeti üzenetek Borgesnek.* Jorge Luis Borges: A dél. Zugligeti üzenet. = Irodalmi Jelen, 9/35–37. p.
280. HEVES JUDIT: *Tülevelek alatt.* = Irodalmi Jelen, 9/22–23. p.
281. HODOSSY GYULA: *Macskaköves emlék.* = Napút, 7/5. p.
282. HOLLÓSVÖLGYI IVÁN: *Az elhagyott robot.* = Tiszatáj, 10/28–29. p.
283. HORVÁTH BENJI: *Krisztiánnak nincs témája.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
284. HORVÁTH BENJI: *Magyar átiratok: Porig [Átirat].* (Szabó Lőrinc: A hitetlen büntetése). = Helikon, október 10. 7. p.
285. HORVÁTH BENJI: *Öreg kakas bánata.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.

286. HORVÁTH BENJI: *Piroska elmeen Sváccba, takarít és táncol a Princsel, aki vesz neki dresszt.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
287. HORVÁTH ESZTER: *Anyaság.* = Műút, 3/9. p.
288. HORVÁTH ESZTER: *Nyelktan.* = Műút, 3/9. p.
289. HORVÁTH FERENC: *Hommage.* (Találás kérdésbe csomagolva). = Napút, 6/59. p.
290. HORVÁTH IMRE OLIVÉR: *Előhang.* = Kalligram, 9/14. p.
291. HORVÁTH IMRE OLIVÉR: *Impotencia.* = Kalligram, 9/14. p.
292. HORVÁTH IMRE OLIVÉR: *Séta.* = Kalligram, 9/15. p.
293. HORVÁTH JÁNOS ANTAL: *ariel.* = Zempléni Múzsa, 3/71. p.
294. HORVÁTH JÁNOS ANTAL: *ősi reggel.* = Zempléni Múzsa, 3/72. p.
295. HORVÁTH JÁNOS ANTAL: *sirály.* = Zempléni Múzsa, 3/73. p.
296. HORVÁTH LÁSZLÓ, P.: *Megint csak dühös ima.* = Vár, 3/29–30. p.
297. HORVÁTH VERONIKA: *árnyékfalók.* = Helikon, október 10. 13. p.
298. HORVÁTH VERONIKA: *trónfosztás.* a kórterem anyakirálynője. = Helikon, október 10. 13. p.
299. HYROSS FERENC: *ceyx tengerszemmel ébredt.* = Apokrif, 1/23. p.
300. IVÁN PÉTER: *Útravaló.* = Ezredvég, 5/25. p.
301. IZSÓ ZITA: *Csendélet.* = Apokrif, 2/7. p.
302. IZSÓ ZITA: *Az első hazugság.* = Apokrif, 2/8–9. p.
303. IZSÓ ZITA: *A legöregebb rokon.* = Apokrif, 2/11. p.
304. IZSÓ ZITA: *Szoborarc.* = Apokrif, 2/10. p.
305. IZSÓ ZITA: *Végződések.* = Apokrif, 2/7–8. p.
306. JÁSZ ATTILA: *Képlapok a nyári fényfalakra.* = Irodalmi Jelen, 9/20–22. p.
307. JÁSZ ATTILA: *Mediterrán fények.* (~napló). (~védelem). (kőnyű-). (~kék). = Ex Symposion, 2/18. p.
308. JÁSZ ATTILA: *Az utolsó füzet.* = Új Forrás, 9/35. p.
309. JÓZSA EVELIN: *Haikuk.* = Várad, 6/42–44. p.
310. JUHÁSZ MÁRIÓ: *kóbor.* = Helikon, szeptember 10. 10. p.
311. JUHÁSZ MÁRIÓ: *körülírt vonzódás.* = Helikon, szeptember 10. 10. p.
312. JUHÁSZ MÁRIÓ: *masturbation on margaret island (avagy a ragrim két es diadala).* = Helikon, szeptember 10. 10. p.
313. JUHÁSZ MÁRIÓ: *Nem várt fordulat.* = Helikon, szeptember 10. 10. p.
314. JUHÁSZ RÓBERT: *Fekete bárány.* = Helikon, augusztus 25. 12. p.
315. JUHÁSZ RÓBERT: *A lé benne minél tovább állt.* = Helikon, augusztus 25. 12. p.
316. JUHÁSZ TIBOR: *Cegajások.* = Ex Symposion, 2/81. p.
317. JUHÁSZ ZSUSZANNA: *%.* = Hítel, 10/102. p.
318. JUHÁSZ ZSUSZANNA: *Előérzet.* = Hítel, 10/102. p.
319. JUHÁSZ ZSUSZANNA: *És a tömeg.* = Hítel, 10/102. p.
320. JUHÁSZ ZSUSZANNA: *Négy pontos.* = Hítel, 10/103. p.
321. JUHÁSZ ZSUSZANNA: *Poézis.* = Hítel, 10/103. p.
322. JUHÁSZ-BOYLAN KINCŐS: *fehér és piros.* = Helikon, október 25. 10. p.
323. JUHÁSZ-BOYLAN KINCŐS: *hajnalban megengedik.* = Helikon, október 25. 10. p.
324. JUHÁSZ-BOYLAN KINCŐS: *otthon.* = Helikon, október 25. 10. p.
325. KALÁSZ MÁRTON: *Emlék – nagyapám.* = Magyar Napló, 9/3. p.
326. KALÁSZ MÁRTON: *Pótkenyér–elegia, 2016.* = Magyar Napló, 9/3. p.
327. KÁNTOR PÉTER: *Hogy vagy?* = Élet és Irodalom, október 20. 14. p.
328. KÁNTOR ZSOLT: *Belegondolja a szóba a létet.* = Magyar Napló, 9/18. p.
329. KÁNTOR ZSOLT: *Idő és nyelv.* = Ezredvég, 5/37. p.
330. KÁNTOR ZSOLT: *Páratextus.* = Magyar Napló, 9/18. p.
331. KARÁCSONYI ZSOLT: *Csak a hiánynak van súlya.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
332. KARÁCSONYI ZSOLT: *A fecskébeka állapot.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
333. KARÁCSONYI ZSOLT: *A javítás feletti tér.* = Tiszatáj, 10/18. p.
334. KARÁCSONYI ZSOLT: *A szerelem mint kép és képmutató.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
335. KARÁCSONYI ZSOLT: *A tücsök és a hangya társalog.* = Helikon, szeptember 25. 16. p.
336. KARAFIÁTH ORSÓLYA: *Az ékszer.* Magam. Duplán. Hármast. Határ. Négykézláb. Az ötös. Hat. Hétre. Szupernyolcas. Kilenc élet. Neon. A tizenegyes. Dél. Szerencsés tizenhárom. Karát. = Élet és Irodalom, október 27. 17. p.
337. KAZSIMÉR SOMA: *Fűtőszeszen.* = Kalligram, 9/34. p.
338. KAZSIMÉR SOMA: *Hárító.* = Kalligram, 9/34. p.
339. KAZSIMÉR SOMA: *Légópince.* = Kalligram, 9/35. p.
340. KELEMEN LAJOS: *Arany – a tisztás.* = Napút, 6/69. p.

341. KÉPES Gábor: *Írás a kézfejedén.* = Ezredvég, 5/21. p.
342. KÉPES Gábor: *Vizesblokk.* = Ezredvég, 5/20. p.
343. KERBER Balázs: *Conquest (V).* Stratégiai verspróza (részlet). = Apokrif, 1/34–35. p.
344. KESZTHELYI György: *Égrendelet.* = Várad, 6/28. p.
345. KESZTHELYI György: *Metamorfózis.* = Várad, 6/30. p.
346. KESZTHELYI György: *Örökösödés.* = Várad, 6/27. p.
347. KESZTHELYI György: *Rend van.* = Várad, 6/29. p.
348. KESZTHELYI György: *Szinterek a végállomásig.* = Várad, 6/31–33. p.
349. KESZTHELYI György: *Új világcsend vénülése.* = Várad, 6/26–27. p.
350. KIRÁLY Farkas: *Milliárd vízmolekula.* június 18. június 24. = Irodalmi Jelen, 9/44–45. p.
351. KIRÁLY Gábor: *Izofrénia.* = Ezredvég, 5/43. p.
352. KIRÁLY Gábor: *Magam bandom a büntetését.* = Ezredvég, 5/42. p.
353. KIRÁLY Gábor: *Az örök gisz.* = Ezredvég, 5/41. p.
354. KIRÁLY Zoltán: *Transsylvaniaicum Hungaricum.* = Székelyföld, 10/32. p.
355. KIRILLA Teréz: *Meditációk.* = Élet és Irodalom, szeptember 29. 14. p.
356. Kis Pál István: *Margitszigeti rigóének 1877-ből.* = Napút, 6/70. p.
357. Kiss Benedek: *Én vagyok hátra.* = Magyar Napló, 9/4. p.
358. Kiss Benedek: *Agyalogos.* = Magyar Napló, 9/4. p.
359. Kiss Dániel: *Allen Ginsberg Amerikája.* = Ezredvég, 5/48. p.
360. Kiss Dániel: *Annának bosszúja.* = Ezredvég, 5/51. p.
361. Kiss Dániel: *Baudelaire birodalma.* = Ezredvég, 5/52. p.
362. Kiss Dániel: *Csenge.* = Ezredvég, 5/51. p.
363. Kiss Dániel: *éhség.* = Ezredvég, 5/49. p.
364. Kiss Dániel: *hiány.* = Ezredvég, 5/51. p.
365. Kiss Dániel: *horvátország.* = Ezredvég, 5/50. p.
366. Kiss Dániel: *Kerouac keresése.* = Ezredvég, 5/47. p.
367. Kiss Dániel: *mrjuan.* = Ezredvég, 5/47. p.
368. Kiss Dániel: *pszichoanalitikus lánykérés.* = Ezredvég, 5/50. p.
369. Kiss Dániel: *spóraszfalton.* = Ezredvég, 5/49. p.
370. Kiss Dániel: *Szeretkezés után.* = Ezredvég, 5/47. p.
371. Kiss Judit Ágnes: *Ballada a szerellemnek mulandóságáról.* (Beatriz de Dia hagyatékából). Ajánlás. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 17. p.
372. Kiss Judit Ágnes: *Bolt.* = Eső, 2/58. p.
373. Kiss Judit Ágnes: *Limerickek.* = Bárka, 5/30–31. p.
374. Kiss Lóránt: *A kastély.* = Műút, 3/13. p.
375. Kiss Lóránt: *Zarándoklat a cédrusokhoz.* = Műút, 3/13. p.
376. Kiss Ottó: *Állatok, erdő, bátorság.* Laci bácsi rimes állatkalauza. = Bárka, 5/36–40. p.
377. KODOLÁNYI Gyula: *Az idő egészéből.* = Bárka, 5/52–53. p.
378. KONCZEK József: *Arany János vendégei.* = Napút, 6/71–72. p.
379. KOOSÁN Ildikó: *Arany János bicentenáriuma XIX. sz.-i stílusban.* = Napút, 6/73. p.
380. KOPRIVA Nikolett: *Az inggallérod mögött.* = Helikon, augusztus 25. 16. p.
381. KOPRIVA Nikolett: *Long Cold Summer.* = Helikon, augusztus 25. 16. p.
382. KOPRIVA Nikolett: *Mr. Morrison, kedves!* = Irodalmi Jelen, 9/30. p.
383. KOVÁCS István: *(félúton).* = Hítel, 10/65–66. p.
384. KOVÁCS István: *Mesebeli kert a nyár derekán.* = Hítel, 10/66–67. p.
385. KOZMA Tamás: *Bátor kiállítás.* (Coming out). = Mozgó Világ, 10/43–44. p.
386. KOZMA Tamás: *Nagyon nagy zenei sejtés.* = Mozgó Világ, 10/43. p.
387. KOZMA Tamás: *Szellemképkalkotó eljárás.* = Mozgó Világ, 10/44. p.
388. KOZMÁR Klára: *Keresés.* = Kalligram, 9/42–43. p.
389. KOZMÁR Klára: *Korál.* = Kalligram, 9/43. p.
390. KOZMÁR Klára: *Rondó.* = Kalligram, 9/44. p.
391. KÖRÖSZTÖS Gergő: *e4–e5.* = Műút, 3/42. p.
392. KÖRÖSZTÖS Gergő: *a merev komponista.* = Műút, 3/15. p.
393. KÖRÖSZTÖS Gergő: *nehézféber.* = Műút, 3/15. p.
394. KÖVES István: *Miből lesz a mindenféle bogársere.* (kuponkedvezményvel készülő regényrészlet). = Ezredvég, 5/89–90. p.
395. KÖVES István: *Migránsok.* = Ezredvég, 5/90–91. p.
396. KRAUSZ Tivadar: *Átjárás.* = Ex Symposion, 2/70. p.
397. KULCSÁR Ferenc: *Elvárásolt erdő.* = Napút, 7/120. p.

398. KULCSÁR Ferenc: *Fájdalmas voltam, körbe gondolt s tömör.* 1/1 Kaszanyél és kereszt. 1970–1994. 1/2 Kővaden tüskéje. 1995–2005. 1/3 Megszabadított-szépek. 2006–2013. 1/4 Örök jelenünkben. 1991–2013. = Napút, 7/121–125. p.
399. LACKFI János: *Atomtól atomig.* = Hítel, 9/55–56. p.
400. LACKFI János: *Búcsi Brüsszeltől.* = Kalligram, 10/17. p.
401. LACKFI János: *Bulizóknak való.* = Látó, 10/19–20. p.
402. LACKFI János: *Csalotti beszéd.* = Alföld, 9/21–22. p.
403. LACKFI János: *Csapatépítő krónika 2017-ből.* = Mózgó Világ, 9/53–54. p.
404. LACKFI János: *Csöppes, furcsa játék.* = Látó, 10/18–19. p.
405. LACKFI János: *Elúszó.* = Hítel, 9/54–55. p.
406. LACKFI János: *Emlékezés egy sulibulira.* = Eső, 2/61–62. p.
407. LACKFI János: *Három gyanús Janus.* 1. Primőrök dicsérete. 2. Széplányok dicsérete. 3. Ellenörök dicsérete. = Kalligram, 10/19. p.
408. LACKFI János: *Hivatali hajnal.* = Korunk, 9/65–67. p.
409. LACKFI János: *János imája.* = Látó, 10/17. p.
410. LACKFI János: *Józanok mámore.* = Jelenkor, 10/1038–1041. p.
411. LACKFI János: *Egy netentüli ajánlatról.* = Kalligram, 10/18. p.
412. LACKFI János: *Oszlályterem.* = Eső, 2/62–63. p.
413. LACKFI János: *A pixelkor költői.* = Mózgó Világ, 9/52–53. p.
414. LACKFI János: *Plüssmaci, roller, betonkeverő.* = Élet és Irodalom, október 20. 17. p.
415. LACKFI János: *Egy tengerentüli mentőlétréről.* = Kalligram, 10/18. p.
416. LACKFI János: *Zsoltár-képeslap a töredelemről.* = Irodalmi Jelen, 9/25–27. p.
417. LADÁNYI István: *N47.04456, E17.88793.* = Ex Symposion, 2/12–13. p.
418. LADÁNYI Pál: *Világgyetemszubsjektív.* 1. Dzsungelszám dzsungelzemélyben. 2. Ingerel geometria indiánlány. 3. Világgyetemvárva. = Magyar Műhely, 3/1–2. p.
419. LANCZKOR Gábor: *Őnarckép bójt után.* = Ex Symposion, 2/15. p.
420. LÁNGI Péter: *Ilyennek őrzöm.* = Vár, 3/57–58. p.
421. LÁNGI Péter: *Nem hajolt.* = Vár, 3/56. p.
422. LÁNGI Péter: *Órizzük nevét.* = Vár, 3/55. p.
423. LÁRAI Eszter: *Nő feketében.* = Hítel, 9/32. p.
424. LÁRAI Eszter: *Száll.* = Hítel, 9/32–33. p.
425. LÁSZLÓ Noémi: *Bobumil Hrabalról.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
426. LÁSZLÓ Noémi: *A Diego-maciról.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
427. LÁSZLÓ Noémi: *Matekesből lett bölcsészlet sirató édesanyjának.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
428. LÁSZLÓ Noémi: *A szívozságról.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
429. LÁSZLÓ Noémi: *A szöke szúnyogokról.* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
430. LÁZÁR Balázs: *Az ágyhoz rendületlenül.* = Eső, 2/64–65. p.
431. LÁZÁR Balázs: *H.e.l.s.i.n.g.ö.r.* = Magyar Napló, 9/21. p.
432. LÁZÁR Balázs: *Színészparadoxon.* = Magyar Napló, 9/21. p.
433. LÁZÁR Balázs: *Tartózkodó kérelem.* = Eső, 2/65. p.
434. LEBER Veronika: *concertus.* = Műút, 3/17. p.
435. LEBER Veronika: *gyerb falak mentén...* = Műút, 3/43. p.
436. LEBER Veronika: *gyengület.* = Műút, 3/17. p.
437. LEGÉNDY Jácint: *Elektrodák szikráit.* Aligvers. = Tiszatáj, 10/30. p.
438. LÉKA Géza: *Legenda.* = Hítel, 10/23. p.
439. LÉKA Géza: *Menj tutira!* = Hítel, 10/24–25. p.
440. LÉKA Géza: *Ösvény a Bükkben.* = Hítel, 10/26. p.
441. LENNERT-MÓGER Timea: *Földöntküli képeslap.* = Irodalmi Jelen, 9/47. p.
442. LŐRINCZ P. Gabriella: *Alba.* = Helikon, augusztus 25. 3. p.
443. LŐRINCZ P. Gabriella: *Anyám elindul.* = Helikon, augusztus 25. 3. p.
444. LŐRINCZ P. Gabriella: *Kövek.* = Helikon, augusztus 25. 3. p.
445. LŐRINCZ P. Gabriella: *Menthetetlenül.* = Irodalmi Jelen, 9/45. p.
446. LUZSICZA István: *Bagolykőpet.* = Hítel, 9/104. p.
447. LUZSICZA István: *Tartozás.* = Hítel, 9/103–104. p.
448. MAGYAR Eszter Csenge: *Pillanatfelvételek az idő bőtágulásáról.* június, Antarktisz. július, Köln. augusztus, Miami. szeptember, Budapest. = Irodalmi Jelen, 9/56–58. p.
449. MAIER Péter: *Front.* = Műút, 3/19. p.
450. MAIER Péter: *Gyöztes.* = Műút, 3/44. p.
451. MAIER Péter: *A telepen rügyezni.* = Műút, 3/19. p.
452. MAKLÁRI Éva, P.: *Giordano Bruno szobra a Virágok terén Rómában.* = Vár, 3/28. p.

453. MAKLÁRI Éva, P.: *Hétköznapi ima*. = Vár, 3/27. p.
454. MAKLÁRI Éva, P.: *Vészhelyzet*. = Vár, 3/27–28. p.
455. MARCZINKA Csaba: *A 7×7 év*. = Székelyföld, 9/61. p.
456. MARCZINKA Csaba: *Még egy kis líra*. = Székelyföld, 9/62. p.
457. MARKÓ Béla: *Befőtt*. = Székelyföld, 10/5. p.
458. MARKÓ Béla: *Büntetés*. = Vigilia, 9/674. p.
459. MARKÓ Béla: *Előjelek*. = Székelyföld, 10/6. p.
460. MARKÓ Béla: *Halál után*. = Vigilia, 9/675. p.
461. MARKÓ Béla: *Kései ars poetica*. = Székelyföld, 10/7. p.
462. MARKÓ Béla: *Kezdetben az Isten*. = Alföld, 10/4–5. p.
463. MARKÓ Béla: *Legő*. = Mozgó Világ, 10/45–47. p.
464. MARKÓ Béla: *Örök torzó*. = Látó, 10/62. p.
465. MARKÓ Béla: *Predestináció*. = Alföld, 10/3–4. p.
466. MARKÓ Béla: *Sebhely*. = Kortárs, 10/4. p.
467. MARKÓ Béla: *Sok*. = Vigilia, 9/674–675. p.
468. MARKÓ Béla: *Történet Annának*. = Kortárs, 10/3. p.
469. MARKÓ Béla: *Utolsó fohász*. = Alföld, 10/5. p.
470. MARNO János: *A cselekmény, Isten ha egyszer lábra kap*. 22. 22/b. 23. 23/b. 24. 24/b. 25. 25/b. = Ex Symposion, 2/19–22. p.
471. MARNO János: *Fényképek né.* = Jelenkor, 9/945–946. p.
472. MARNO János: „*Ne csak beszélj, kiszéj is*”. = Kortárs, 10/19–20. p.
473. MARNO János: *Négysoros*. = Jelenkor, 9/946. p.
474. MARNO János: *Száravizibar*. = Élet és Irodalom, október 6. 17. p.
475. MARNO János: *Szóképek*. = Élet és Irodalom, október 6. 17. p.
476. MARNO János: *Vadkacsák*. = Kortárs, 10/18. p.
477. MAROSITS József: *Gondolatok egy tájról*. = Tiszatáj, 9/33–34. p.
478. MAROSITS József: *Kék Nap*. = Tiszatáj, 9/34. p.
479. MECHIÁT Zina: *Fotó*. = Tiszatáj, 9/17. p.
480. MECHIÁT Zina: *Hideg*. = Tiszatáj, 9/18. p.
481. MELIORISZ Béla: *Megyünk*. = Jelenkor, 9/952. p.
482. MELIORISZ Béla: *Míg*. = Jelenkor, 9/952–953. p.
483. MELIORISZ Béla: *Olyankor*. = Jelenkor, 9/953. p.
484. MESTERHÁZY Balázs: *Soba nem látott bálnak bangja*. 1 [száritókötél]. 2. [bálnak hangját]. 3. [XXI.]. 4. [háttal előre]. 5. [buszjegy]. 6. [Amikor először megszólaltam]. 7. [Sergio Ramos]. 8. [22 éve Malinszában, Krk szigetén]. 9. [a pályán lévő játékosok]. 10. [A nyár utolsó napján megnéztem]. 11. [Mesterházy Balázs]. = Jelenkor, 9/949–951. p.
485. MIKLYA Csanád: *Apakép*. = Műút, 3/45. p.
486. MIKLYA Csanád: *cigánytánc*. = Műút, 3/21. p.
487. MIKLYA Csanád: *parov stelar*. = Műút, 3/21. p.
488. MIKLYA Zsolt: *Két szótábla*. Árok mélyéről. Térszerkezet. = Alföld, 10/26–28. p.
489. MIZSUR Dániel: *Folyam*. = Apokrif, 1/36. p.
490. MOHAI Szilvia: *Egy este Kovácséknál*. = Napút, 6/60–62. p.
491. MOHAI V. Lajos: *Alföldi úton*. = Forrás, 9/13. p.
492. MOHAI V. Lajos: *A szökőkút közepébe díszkosz hull*. = Vigilia, 9/694–695. p.
493. MOHAI V. Lajos: *A tegnapi bóbérok*. = Vigilia, 9/693–694. p.
494. MOHAI V. Lajos: *Van-e baládmadarral?* = Vigilia, 9/694. p.
495. MOHAI V. Lajos: *A vesztőhelyek most üresek*. = Vigilia, 9/695. p.
496. MÓROCZ Kriszta: *Képeslapok Virágnak, hosszú levél helyett*. = Vár, 3/65–66. p.
497. MÓROCZ Kriszta: *Séta, vizeklés*. = Vár, 3/66–67. p.
498. MUKLI Ágnes: *Képmások*. = Műhely, 4/41. p.
499. MURÁNYI Zita: *bőségszaru*. = Műhely, 4/38. p.
500. MURÁNYI Zita: *con tristezza*. = Tiszatáj, 9/28–29. p.
501. MURÁNYI Zita: *még minden*. = Műhely, 4/38. p.
502. NAGY Attila: *Ádám*. = Látó, 10/43–44. p.
503. NAGY Attila: *Angyalok*. = Látó, 10/40. p.
504. NAGY Attila: *Csend*. = Látó, 10/45. p.
505. NAGY Attila: *Hangulatok*. = Látó, 10/40–41. p.
506. NAGY Attila: *Illatos bibe*. = Látó, 10/41. p.
507. NAGY Attila: *Intarzia*. = Látó, 10/44. p.
508. NAGY Attila: *Kvantumok és illatok*. = Látó, 10/42. p.
509. NAGY Attila: *Vivaldi-rózsa*. = Látó, 10/42–43. p.
510. NAGY Hajnali Csilla: *Csontvezetés*. = Apokrif, 1/17. p.

511. NAGY Izabella: *Selyembarisnya az érintésed*. felborult. felöltözve. mindennapjaink. vasárnap. = Irodalmi Jelen, 9/51–52. p.
512. NAGY Kata: *Hosszú út munkából baza*. = Alföld, 9/7–8. p.
513. NAGY Kata: *Rontásvetél*. = Alföld, 9/6–7. p.
514. NAGY Márta Júlia: *Bordalköltő emlékműve*. = Tiszatáj, 10/27. p.
515. NAGY Márta Júlia: *Pökország*. = Tiszatáj, 10/26. p.
516. NAGY Márta Júlia: *A rendező pályaudvar természete*. = Tiszatáj, 10/25. p.
517. NAGY Zopán: *Két lapu-levél, egy anzix*. = Irodalmi Jelen, 9/32–34. p.
518. NAGY Zopán: *„Tél-idő” haikuk*. = Székelyföld, 9/68. p.
519. NAGY Zsuka: *Folt*. = Eső, 2/33. p.
520. NAGY Zsuka: *Legyőzöttek*. = Eső, 2/34. p.
521. NAGY Zsuka: *Nedvek*. = Eső, 2/34. p.
522. NAGY Zsuka: *Tanítás*. = Eső, 2/33–34. p.
523. NAGY Zsuka: *Töredékek egy házasságból*. felsorolás. fokozás. remény. szegény. házasság. = Eső, 2/32–33. p.
524. NAGY Zsuka: *Vacsora*. = Eső, 2/32. p.
525. NAGYPÁL István: *Kambodzsai anzix*. = Irodalmi Jelen, 9/49. p.
526. NEMES Z. Márió: *Reakciós szerelem*. = Jelenkor, 10/1070. p.
527. NEMES Z. Márió: *Sematikus fa*. = Jelenkor, 10/1069. p.
528. NÉMETH Erzsébet: *Remény a reményben*. = Napút, 6/74. p.
529. NÉMETH Gábor Dávid: *cukor*. = Apokrif, 1/70. p.
530. NÉMETH Gábor Dávid: *Csöpög*. = Székelyföld, 9/69. p.
531. NÉMETH Gábor Dávid: *Szobafogság*. = Székelyföld, 9/70. p.
532. NÉMETH Gábor Dávid: *Takar*. = Székelyföld, 9/69. p.
533. NÉMETH Gábor Dávid: *Vacsora*. = Székelyföld, 9/69. p.
534. NÉMETH István, Z.: *Hiba*. = Napút, 7/52. p.
535. NÉMETH István, Z.: *Ikarusz*. = Napút, 7/53. p.
536. NÉMETH István, Z.: *Játszik*. = Napút, 7/52. p.
537. NÉMETH Zoltán: *Balaca*. = Ex Symposion, 2/1. p.
538. [NYERGES Gábor Ádám] PETRENCE Sándor: *Döglőt számár*. = Jelenkor, 9/957. p.
539. [NYERGES Gábor Ádám] PETRENCE Sándor: *Hajnali bangok*. = Jelenkor, 9/957. p.
540. NYERGES Gábor Ádám: *Leginkább*. = Apokrif, 1/69. p.
541. NYERGES Gábor Ádám: *Még pár év*. = Látó, 10/35. p.
542. [NYERGES Gábor Ádám] PETRENCE Sándor: *Sorsom bármít hoz*. = Jelenkor, 9/958. p.
543. NYILAS Attila: *Pilisi rigmus*. (Egy babonakönyv nyomán). = Székelyföld, 9/51. p.
544. NYILAS Attila: *Polgári*. = Székelyföld, 9/52–53. p.
545. NYILAS Attila: *Vadászat*. = Székelyföld, 9/52. p.
546. NYILAS Attila: *Varázsige*. = Székelyföld, 9/51–52. p.
547. NYIRÁN Ferenc: *Kentaur, az elmenő*. = Zempléni Műzsa, 3/67. p.
548. NYIRÁN Ferenc: *Kentaur, a tanácstalan*. = Zempléni Műzsa, 3/66. p.
549. OLÁH András: *áporodott walesi álmok*. = Napút, 6/63–64. p.
550. OLÁH András: *felújításra várva*. = Ezredvég, 5/76. p.
551. OLÁH András: *[bordaleköd vagyok]*. = Ezredvég, 5/76. p.
552. OLÁH András: *jövendölés*. = Alföld, 10/21–22. p.
553. OLÁH András: *kiszáradt torokkal*. = Ezredvég, 5/76. p.
554. OLÁH András: *kontraszt*. = Alföld, 10/22. p.
555. OLÁH András: *száműzött idő*. = Ezredvég, 5/77. p.
556. OLÁH András: *várolistán*. = Alföld, 10/21. p.
557. ORAVECZ Péter: *Balaton*. = Tiszatáj, 10/23. p.
558. ORAVECZ Péter: *Felidae (IV.)*. = Magyar Napló, 9/36. p.
559. ORAVECZ Péter: *Síva*. = Tiszatáj, 10/23–24. p.
560. PÁL Marianna: *Egy pár*. = Bárka, 91. p.
561. PÁL Marianna: *Lyukasóra*. = Bárka, 92. p.
562. PÁL Marianna: *Üszásóra*. = Bárka, 93. p.
563. PÁL Marianna: *Vattacukor*. = Bárka, 91–92. p.
564. PALÁGYI László: *Nélküled Budapest*. = Apokrif, 1/25. p.
565. PARTI NAGY Lajos: *a cakkos elem*. = Élet és Irodalom, október 13. 17. p.
566. PARTI NAGY Lajos: *Morpheus mákostésztaja*. (létbüfé-kivágatok). = Jelenkor, 10/1033–1034. p.
567. PARTI NAGY Lajos: *A stílygak alatt*. (létbüfé-kivágatok). = Látó, 10/5–7. p.
568. PÁSZTOR Béla: *Podraghi éjszakák*. = Kalligram, 10/21. p.
569. PÁSZTOR Béla: *Út a magasságok között*. = Kalligram, 10/25. p.

570. PÁSZTOR Béla: *Vadászat*. = Kalligram, 10/25. p.
571. PÁSZTOR Béla: *Vágbeszterce*. = Kalligram, 10/22–23. p.
572. PÁSZTOR Béla: *Visszafelé a Golgotán*. = Kalligram, 10/24. p.
573. PATAKI Tamás: *Szerezz Honoluluban*. = Irodalmi Jelen, 9/49–50. p.
574. PENCs Attila: *Hidegzubany*. = Helikon, szeptember 25. 11. p.
575. PENCs Attila: *Hidegzubany*. = Műút, 3/23. p.
576. PENCs Attila: *Hotel*. = Helikon, szeptember 25. 11. p.
577. PENCs Attila: *Mindeközben a király menekül*. = Műút, 3/46. p.
578. PENCs Attila: *Tetőfők*. = Helikon, szeptember 25. 11. p.
579. PENCs Attila: *Tetőfők*. = Műút, 3/23. p.
580. PÉNZES Tímea: *Képeslap a kertbe*. = Irodalmi Jelen, 9/39–41. p.
581. PETŐCZ András: *Képeslap ismeretlen földről*. = Irodalmi Jelen, 9/48–49. p.
582. PETŐCZ András: *A költő a magasban*. = Tiszatáj, 10/15–16. p.
583. PETŐCZ András: *Megfigyel az Isten*. = Magyar Napló, 9/30. p.
584. PETŐCZ András: *Találkozás a Kastélyban*. = Irodalmi Jelen, 10/13–14. p.
585. PETŐCZ András: *Üzenet a begyettéről*. = Tiszatáj, 10/16–17. p.
586. PETŐCZ András: *Vár rám az apám*. = Magyar Napló, 9/30. p.
587. PETRIK Iván: *Morbus vivendi*. = Jelenkor, 9/956. p.
588. PETRIK Iván: *Nem küzdelem*. = Jelenkor, 9/955. p.
589. PIROS Vera: *meteorológia*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 14. p.
590. PIROS Vera: *underground*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 14. p.
591. POLGÁR Anikó: *Eurüdiké beilleszkedik*. = Napút, 7/129. p.
592. POLGÁR Anikó: *Eurüdiké duzzog*. = Napút, 7/130. p.
593. POLGÁR Anikó: *Eurüdiké külön útja*. = Napút, 7/129. p.
594. POSTA Marianna: *Elvarratlan*. = Helikon, október 10. 10. p.
595. POSTA Marianna: *Kártevők*. = Helikon, október 10. 10. p.
596. POSTA Marianna: *Kémtükör*. = Helikon, október 10. 10. p.
597. POSTA Marianna: *Palinta*. = Helikon, október 10. 10. p.
598. PUSKÁS Dániel: *Hideg*. = Tiszatáj, 9/30. p.
599. PUSZTAI Zoltán: *Akárba valóság lenne*. = Magyar Napló, 10/22. p.
600. PUSZTAI Zoltán: *Akkor*. = Magyar Napló, 10/22. p.
601. RÁDAY Zsófi: *fekete film*. = Zempléni Múzsza, 3/64. p.
602. RÁDAY Zsófi: *hiánypótló vers*. = Zempléni Múzsza, 3/65. p.
603. RÁDAY Zsófi: *utánad*. = Zempléni Múzsza, 3/63. p.
604. RADNÓTY Zoltán: *Az angyal elővetete*. = Apokrif, 1/67–68. p.
605. RÉKAI Anett: *Csont és csőr*. = Műút, 3/25. p.
606. RÉKAI Anett: *Feminista játékok öregapáinknak*. = Műút, 3/47. p.
607. RÉKAI Anett: *Afürdőzők*. = Műút, 3/25. p.
608. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Képeslapok Botondkának, aki lassan három hónapos*. = Irodalmi Jelen, 9/39. p.
609. RÓZSA Iván: *Stadion-avatás*. = Napút, 6/75–77. p.
610. SÁNTA Miriám: *Beton*. = Helikon, szeptember 10. 10. p.
611. SCHEIN Gábor: *Ajándék a balálnak*. = Élet és Irodalom, október 6. 14. p.
612. SCHEIN Gábor: *Kis dal*. = Élet és Irodalom, október 6. 14. p.
613. SCHEIN Gábor: *Kis esti jelenet*. = Élet és Irodalom, október 6. 14. p.
614. SERESTÉLY Zalán: *a föld*. = Helikon, augusztus 25. 8. p.
615. SIMEK Valéria: *Forgószélben*. = Vigilia, 10/761. p.
616. SIMEK Valéria: *Számvetés*. = Vigilia, 10/761. p.
617. SIMON Adri: *Balácára menni*. = Ex Symposion, 2/2. p.
618. SIMON Adri: *Taraxacum*. = Irodalmi Jelen, 9/65. p.
619. SIPOS Janka: *Ujjvilág*. = Napút, 7/61. p.
620. SIPOS Janka: *Világ bolondja*. = Napút, 7/61. p.
621. SISKÁ Péter: *Majdnem kész*. = Zempléni Múzsza, 3/68. p.
622. SISKÁ Péter: *Nem az én esőm*. = Zempléni Múzsza, 3/70. p.
623. SISKÁ Péter: *Rácsos ablakok*. = Zempléni Múzsza, 3/69. p.
624. SOPOTNIK Zoltán: *Körbetartozás*. = Helikon, október 10. 4. p.
625. STERMECZKY Zsolt Gábor: *heuréka*. = Helikon, augusztus 25. 11. p.
626. STERMECZKY Zsolt Gábor: *kutya általi zokni*. = Helikon, augusztus 25. 11. p.
627. STERMECZKY Zsolt Gábor: *málagai Stendhal*. = Helikon, augusztus 25. 11. p.

628. STERMECZKY Zsolt Gábor: *Wittgenstein a jészbükön*. = Helikon, augusztus 25. 11. p.
629. STOLCZ Ádám: *A pszichopata*. = Apokrif, 1/45–46. p.
630. STOLCZ Ádám: *Tanár*. = Apokrif, 1/46–47. p.
631. SZABÓ T. Anna: *Cím nélkül, 2017*. = Helikon, október 25. 9. p.
632. SZAKÁLLAS Zsolt: *Avar alatt*. = Magyar Műhely, 3/11. p.
633. SZAKÁLLAS Zsolt: *Tajték nélküli*. = Magyar Műhely, 3/12. p.
634. SZAKÁLLAS Zsolt: *Úgy, ahogy*. = Magyar Műhely, 3/13. p.
635. SZÁLINGER Balázs: *Hogyan lehet túlélni egy hal belsejében?* = Helikon, szeptember 25. 17. p.
636. SZÁLINGER Balázs: *Kerekesszék*. = Helikon, szeptember 25. 17. p.
637. SZÁLINGER Balázs: *Migránsügyben a tápos*. = Helikon, szeptember 25. 17. p.
638. SZÁLINGER Balázs: *Vénül a harmonika*. = Helikon, szeptember 25. 17. p.
639. SZANKA Dóra: *Kárbozat*. = Kalligram, 9/37. p.
640. SZANKA Dóra: *A rossz kulcsok*. = Kalligram, 9/37. p.
641. SZANKA Dóra: *Tavaszi zsongás*. = Kalligram, 9/36. p.
642. SZANKA Dóra: *Tűz és jég*. = Kalligram, 9/37. p.
643. SZANKA Dóra: *Újra meg újra*. = Kalligram, 9/37. p.
644. SZARKA István: *Dubáji anizsok*. = Ezredvég, 5/70. p.
645. SZARKA István: *Einstand*. = Ezredvég, 5/70. p.
646. SZARKA István: *Eliza hároméves*. = Ezredvég, 5/70. p.
647. SZARKA István: *Virágzó*. = Ezredvég, 5/71. p.
648. SZÁVA Csanád: *(nyár)*. = Napút-füzetek, 116/2–7. p.
649. SZÁVA Csanád: *(ősz)*. = Napút-füzetek, 116/15–21. p.
650. SZÁVA Csanád: *(tavasz)*. = Napút-füzetek, 116/9–13. p.
651. SZÁVA Csanád: *(tel)*. = Napút-füzetek, 116/23–30. p.
652. SZÁVA Csanád: *(töredék egy szonettkoszorúból)*. = Napút, 6/78. p.
653. SZEIFERT Natália: *Egyetek, állatok*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 14. p.
654. SZEIFERT Natália: *Húz a zoom*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 14. p.
655. SZÉNÁSI Miklós: *Az állomás közelsége*. = Alföld, 9/24–25. p.
656. SZÉNÁSI Miklós: *Keleti blokk*. = Alföld, 9/24. p.
657. SZÉNÁSI Miklós: *Mi lett volna jó*. = Alföld, 9/22–23. p.
658. SZÉNÁSI Miklós: *Mintba cseppfolyóssá válna*. = Alföld, 9/24. p.
659. SZIGETI Lajos: *Arany-emlékévre*. = Vár, 3/54. p.
660. SZILÁGYI Kinga Magdolna: *Anzix 2025-ből magamboz*. = Irodalmi Jelen, 9/66. p.
661. SZILÁGYI Sára: *Bölcsök köve*. = Műút, 3/48. p.
662. SZILÁGYI Sára: *Szünet kávézó*. = Műút, 3/27. p.
663. SZILÁGYI Sára: *Tagadás helyett*. = Műút, 3/26–27. p.
664. SZITA Szilvia: *Tekereg*. = Tiszatáj, 10/35. p.
665. SZOKOLAY Zoltán: *Hat képeslap Erdélyből*. = Irodalmi Jelen, 9/58–59. p.
666. SZOMBATHY Bálint: *Versék repedések mentén*. = Ex Symposion, 2/74–75. p.
667. SZONDY György, J.: *Bármilyen határán*. = Hítel, 10/56. p.
668. SZONDY György, J.: *Kímélet*. = Hítel, 10/56. p.
669. SZONDY György, J.: *Egy pohár vörösbőr*. = Hítel, 10/57–58. p.
670. SZONDY György, J.: *Zéró K*. = Hítel, 10/58. p.
671. SZÓKE Kálmán: *Látélet*. = Hítel, 9/73. p.
672. SZÓKE Kálmán: *Magyarok utódai*. = Hítel, 9/72. p.
673. SZÓKE Kálmán: *Őszi nóta*. = Hítel, 9/73. p.
674. SZÓKE Kálmán: *Radnóti*. = Hítel, 9/74. p.
675. SZÖLLŐSI Mátyás: *Lélekket*. = Élet és Irodalom, október 20. 17. p.
676. SZÖLLŐSI Mátyás: *Szégénylős álmok*. = Mozgó Világ, 10/42. p.
677. TÁBOR Ádám: *Konstelláció*. = Élet és Irodalom, október 27. 14. p.
678. TÁBOR Ádám: *A mi évszaktunk*. = Élet és Irodalom, október 27. 14. p.
679. TÁBOR Ádám: *Nemtudni*. = Élet és Irodalom, október 27. 14. p.
680. TAKÁCS Rebeka: *A madár, ha nem dalolhat*. = Napút, 6/78. p.
681. TAKÁCS Zsuzsa: *Fogadd el, fogadd el!* = Alföld, 10/3. p.
682. TAKÁCS Zsuzsa: *Ha van lelünk ugyan*. = Jelenkor, 9/944–945. p.
683. TAKÁCS Zsuzsa: *Lidérc*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 17. p.
684. TAKÁCS Zsuzsa: *Szónok az emelvényen*. = Élet és Irodalom, október 20. 14. p.

685. TANDORI Dezső: *Tematizálatlan.* = Kortárs, 9/31–33. p.
686. TAR Károly: *Dobogott fájdalom.* = Helikon, augusztus 25. 4. p.
687. TAR Károly: *Magány.* = Helikon, augusztus 25. 4. p.
688. TARI István: *„Anyamintákban szétáradva”.* = Vár, 3/25–26. p.
689. TARJÁNI Imre: *A bölcsességbe kapaszkodom.* = Vigilia, 10/775. p.
690. TÉLFFY Ármin: *Lehetséges intelmek.* = Zempléni Múzsza, 3/75. p.
691. TÉLFFY Ármin: *Új vidék.* = Zempléni Múzsza, 3/74. p.
692. TERÉK Anna: *Repedések.* = Műhely, 4/35–37. p.
693. TÉREY János: *Beavatkozni tilos!* = Alföld, 9/25. p.
694. TÉREY János: *A déli falvak.* = Jelenkor, 10/1037. p.
695. TÉREY János: *A káli mosónőkről.* = Irodalmi Jelen, 9/67. p.
696. TÉREY János: *Személyi edző a fiatal főnöknék.* = Jelenkor, 10/1035–1036. p.
697. TINKÓ Máté: *Függések.* = Apokrif, 1/71. p.
698. TINKÓ Máté: *Egy romszakértő feljegyzései.* = Ex Symposion, 2/92. p.
699. TÓBIÁS Krisztián: *Blond tükör.* [Részletek]. Tasnádi József: *Látogató.* Rippl-Rónai József – Női profil (Zorka). = Forrás, 9/28–29. p.
700. TOKAI Tamás: *csőndnapló / bárom éjjel.* = Tiszatáj, 9/31–32. p.
701. TOMPA Zsófia: *Február.* = Vigilia, 9/687. p.
702. TOMPA Zsófia: *Verso.* = Vigilia, 9/687. p.
703. TORNAI József: *Ami él, nem tökéletes.* = Hítel, 10/3–4. p.
704. TORNAI József: *Ávas, vén csontjaid.* = Hítel, 10/5. p.
705. TORNAI József: *Csőrgökgyő-avar.* = Forrás, 10/4. p.
706. TORNAI József: *Az igazi nevünk.* = Hítel, 10/6. p.
707. TORNAI József: *A látszat piszka.* = Hítel, 10/3. p.
708. TORNAI József: *Az ördögkárómló.* = Forrás, 10/3. p.
709. TOROCZKAY András: *Apa.* = Jelenkor, 10/1072. p.
710. TOROCZKAY András: *Rákospalota, kertváros.* = Jelenkor, 10/1072. p.
711. TOROCZKAY András: *A telefonbívás.* = Jelenkor, 10/1073. p.
712. TOROCZKAY András: *Vers anyá haláláról.* = Jelenkor, 10/1073–1074. p.
713. TÓTH Csilla: *Fölfelé.* = Magyar Napló, 10/28. p.
714. TÓTH Csilla: *Vihar után.* = Magyar Napló, 10/28. p.
715. TÓTH Dominika: *sanatio.* = Helikon, augusztus 25. 16. p.
716. TÓTH Kinga: *Egon.* = Kalligram, 10/33. p.
717. TÓTH Kinga: *Logan.* = Kalligram, 10/34. p.
718. TÓTH Kinga: *Marcella.* = Kalligram, 10/34. p.
719. TÓTH Kinga: *A twin peaksi bika.* = Kalligram, 10/32. p.
720. TÖNKÖL József: *Hajnali feljegyzés.* = Magyar Napló, 10/39. p.
721. TÖNKÖL József: *Nem.* = Magyar Napló, 10/39. p.
722. TÖRÖK Panka: *portörles.* al mio sole. = Irodalmi Jelen, 9/56. p.
723. TÖRÖK Sándor Mátyás: *Egy asztalnál.* = Apokrif, 1/88–89. p.
724. TÖRÖK Sándor Mátyás: *Levegő.* = Apokrif, 1/89. p.
725. TURBULLY Lilla: *Látogató.* = Jelenkor, 9/954–955. p.
726. TURBULLY Lilla: *Partizánfilm.* = Jelenkor, 9/954. p.
727. TURCZI István: *366. pácz.* = Magyar Napló, 10/50. p.
728. TURCZI István: *Egymás nélkül semmit.* Parancs János szelid parancsa. = Műhely, 4/23. p.
729. TURCZI István: *Háromszáz-EGY.* = Magyar Napló, 10/50. p.
730. VAJNA Ádám: *Utolsó nyár a Paradisomban.* = Apokrif, 1/70–71. p.
731. VAJSZEBEK Péter: *Berlin körút – Glatfelder Gyula tér.* = Tiszatáj, 9/15. p.
732. VAJSZEBEK Péter: *Fölötte.* = Helikon, szeptember 25. 12. p.
733. VAJSZEBEK Péter: *Hajnal.* = Helikon, szeptember 25. 12. p.
734. VAJSZEBEK Péter: *Hűszévesen.* = Helikon, szeptember 25. 12. p.
735. VAJSZEBEK Péter: *A következő part.* = Helikon, szeptember 25. 12. p.
736. VAJSZEBEK Péter: *Piszkosfébér.* = Helikon, szeptember 25. 12. p.
737. VAJSZEBEK Péter: *Vasárnap.* = Tiszatáj, 9/14. p.
738. VAPAUSZ Attila: *Szolgaszív.* = Hítel, 9/84. p.
739. VAPAUSZ Attila: *Tükörtörés.* = Hítel, 9/83. p.
740. VARGA Borbála: *15°C februárban.* = Irodalmi Jelen, 9/18. p.

741. VARGA Borbála: *acélozás.* = Irodalmi Jelen, 9/18. p.
742. VARGA Borbála: *Harminc.* = Irodalmi Jelen, 9/19. p.
743. VARGA Borbála: *telefon.* = Irodalmi Jelen, 9/17. p.
744. VARGA Borbála: *a terasz mellett.* = Irodalmi Jelen, 9/17. p.
745. VARGA Borbála: *V-nyak.* = Irodalmi Jelen, 9/19. p.
746. VARGA László Edgár: *apám.* (a bejárónóm: isten klubból). = Helikon, szeptember 10. 7. p.
747. VARGA László Edgár: *apokrif.* (a bejárónóm: isten klubból). = Helikon, szeptember 10. 7. p.
748. VARGA László Edgár: *a baljós ismeretlen.* (a bejárónóm: isten klubból). = Helikon, szeptember 10. 7. p.
749. VARGA Melinda: *Szívárvány.* = Irodalmi Jelen, 9/59–64. p.
750. VASADI Péter: *Esti ajándék.* = Vigilia, 10/751–752. p.
751. VASADI Péter: *Horowitz.* = Magyar Napló, 10/15. p.
752. VASADI Péter: *Richter szerelme.* = Magyar Napló, 10/15. p.
753. VASADI Péter: *Végül.* = Vigilia, 10/750–751. p.
754. VASS Tibor: *Apokalipszis.* Az El, Kondor, pláza idejéből. = Irodalmi Jelen, 9/54. p.
755. VIDA Gergely: *Medence.* zsanérvázlat mellékalkakkal. = Napút, 7/65. p.
756. VIDA Gergely: *Vámbéry tér, Dunaszzerdahely.* = Napút, 7/64–65. p.
757. VILLÁNYI László: *Dűnek között.* = Kalligram, 10/4. p.
758. VILLÁNYI László: *Finom bőrét.* = Kalligram, 10/3. p.
759. VÖRÖS István: *1517.* = Helikon, október 25. 1. p.
760. VÖRÖS István: *Csapkodó félelem.* = Irodalmi Jelen, 9/28. p.
761. VÖRÖS István: *Eurüdiké-szonettek.* [Versciklus]. = Forrás, 9/24–27. p.
762. VÖRÖS István: *Ha eltűnünk: békés úton.* = Mozgó Világ, 9/49–50. p.
763. VÖRÖS István: *Harc a nagy törpével.* = Eső, 2/60–61. p.
764. VÖRÖS István: *Humusz.* a magyar nép zavaros zárlataiból. = Mozgó Világ, 9/50–52. p.
765. VÖRÖS István: *Ibn Rusd temetési menete Marrakeshből Cordobába (1199).* = Vigilia, 9/667. p.
766. VÖRÖS István: *A lumpenprolik.* = Eső, 2/58–59. p.
767. VÖRÖS István: *A színek kiöntése.* = Eső, 2/59. p.
768. VÖRÖS Viktória: *Francis Jammes.* = Vigilia, 10/753. p.
769. VÖRÖS Viktória: *In memoriam Emily Dickinson.* = Vigilia, 10/754. p.
770. VÖRÖS Viktória: *Mont-Saint-Michel.* = Vigilia, 10/754. p.
771. WEEBER Luca Borbála: *Csomók.* = Műút, 3/29. p.
772. WEEBER Luca Borbála: *Viasz.* = Műút, 3/29. p.
773. WEEBER Luca Borbála: *Világos.* = Műút, 3/49. p.
774. WEINER SENNYEY Tibor: *Fogalmazásgátlás.* = Élet és Irodalom, szeptember 22. 17. p.
775. WIRTH Imre: *Időről időre.* = Jelenkor, 9/947. p.
776. WIRTH Imre: *Nem is értem,* = Jelenkor, 9/947. p.
777. WIRTH Imre: *Úgy jár fel, s alá,* = Jelenkor, 9/948. p.
778. ZALAI Eszter: *Boncolás a kőpadon.* = Alföld, 9/8. p.
779. ZALAI Eszter: *Borostyánkősav.* = Alföld, 9/9. p.
780. ZALAI Eszter: *Hajnali vonatindulás.* = Alföld, 9/8. p.
781. ZALAI Eszter: *Szemét.* = Alföld, 9/8–9. p.
782. ZALAI Eszter: *Szorongás.* = Alföld, 9/9. p.
783. ZALÁN Tibor: *Ajtó.* = Magyar Napló, 10/3. p.
784. ZALÁN Tibor: *Apám.* = Magyar Napló, 10/3. p.
785. ZALÁN Tibor: *Hévízi ősz.* = Magyar Napló, 10/3. p.
786. ZALÁN Tibor: *A költő mackónadrágban és nyakkendőben felköltő.* = Bárka, 5/7–9. p.
787. ZALÁN Tibor: *A költő öltönyben, nyakkendőben nem költő.* = Bárka, 5/5–7. p.
788. ZALÁN Tibor: *Szemelvények a chiozziai tanító-dalocskából.* = Székelyföld, 9/42–43. p.
789. ZÁVADA Péter: *Hágó.* = Tiszatáj, 10/31. p.
790. ZÁVADA Péter: *A róka.* = Tiszatáj, 10/32. p.
791. ZÁVADA Péter: *Szürkület.* = Tiszatáj, 10/31–32. p.
792. ZIRIG Árpád: *ebben az országban ...* = Napút, 7/63. p.
793. ZIRIG Árpád: *emlékek a jelenből.* = Napút, 7/63. p.
794. ZIRIG Árpád: *kérdésed örök kétely.* = Napút, 7/62. p.

795. ZIRIG Árpád: *Tört lelkennek...* = Napút, 7/62. p.
 796. ZSILLE Gábor: *Dunaszerdabely*. = Napút, 7/6. p.
 797. ZSILLE Gábor: *Dunaszerdabely határa*. = Napút, 7/6. p.
 798. ZSILLE Gábor: *Hány sziget*. = Ex Symposion, 2/95. p.
 799. ZSIRAI László: *Utolsó üdvözlét*. = Confessio, 3/77. p.

Rövidpróza

800. ALKONYI Vilmos Mór: *Kialudt*. = Helikon, október 10. 11. p.
 801. ANDRÁS Sándor: *Krovitzky báró esete a kutyával és a kerttel*. = Ex Symposion, 2/86–87. p.
 802. APRÓ István: *Kertek, bokrok, emberek*. = Kortárs, 10/22–37. p.
 803. ARNÓTI András, Gy.: *Párbeszédék sodrásában*. = Ezredvég, 5/18–19. p.
 804. BAKOS Gyöngyi: *5000 darab*. = Élet és Irodalom, szeptember 22. 15. p.
 805. BALOGH Ádám: *Timor Belli*. = Eső, 2/39–40. p.
 806. BÁNKI Éva: *Ébészéről, jóllakásról, ars poeticáról*. = Eső, 2/76–77. p.
 807. BÁNYAI Tamás: *Cudar világ*. = Hitel, 9/34–53. p.
 808. BECK Tamás: *Csavar*. = Élet és Irodalom, október 6. 16. p.
 809. BENE József: *A rongyember*. = Forrás, 9/18–23. p.
 810. BENEDEK István Gábor: *A párizsi nő*. = Élet és Irodalom, október 20. 15. p.
 811. BENEDEK Szabolcs: *Még egy remake*. [Átirat – Mikszáth Kálmán: Bede Anna tartozása]. = Eső, 2/65–68. p.
 812. BERECK József: *A balkonember*. = Napút, 7/110–119. p.
 813. BERTA Zsolt: *Befutó*. = Kortárs, 9/36–42. p.
 814. BERTA Zsolt: *Vészartalék*. = Irodalmi Jelen, 10/5–12. p.
 815. BEZSENYI Tamás: *Hiánytalan*. = Apokrif, 1/73–76. p.
 816. BODÓ Márta: *A herendi helye*. = Irodalmi Jelen, 10/33–36. p.
 817. BORCSA Imola: *Maeska*. = Helikon, augusztus 25. 10–11. p.
 818. BORCSA Imola: *Szabadulás*. = Székelyföld, 10/25–31. p.
 819. BOTH Balázs: *Devictus vincit*. = Magyar Napló, 10/4–9. p.

820. BÖDÖCS Tibor: *(Móricz Zsigmond: Retyerutyák)*. [Átirat]. [Paródia]. = Élet és Irodalom, szeptember 8. 15–16. p.
 821. BÖSZÖRMÉNYI Gyula: *Láttam egyszer...* = Eső, 2/42–44. p.
 822. CSABAI Máté: *Vas*. = Apokrif, 2/46–49. p.
 823. CSATÓ Anna: *Lajos bácsi*. = Várad, 6/45–47. p.
 824. CSENDER Levente: *Mágus*. = Székelyföld, 9/44–50. p.
 825. CSENDER Levente: *Termik*. = Irodalmi Jelen, 9/10–14. p.
 826. CSENDER Levente: *Zabfoltozók*. = Magyar Napló, 10/37–38. p.
 827. CSILLAG Lajos: *A buszszonyolcadik napon*. = Kalligram, 9/28–33. p.
 828. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Emlékszoba*. = Alföld, 10/23–25. p.
 829. CSUSZNER Ferenc: *Egy ház*. = Látó, 10/36–39. p.
 830. [DARVASI László] Szív Ernő: *Fegyverbolti sztori*. = Élet és Irodalom, október 27. 14. p.
 831. [DARVASI László] Szív Ernő: *Igen...* = Élet és Irodalom, szeptember 1. 14. p.
 832. [DARVASI László] Szív Ernő: *Az író díktál*. = Élet és Irodalom, szeptember 29. 14. p.
 833. DARVASI László: *Karolina a kollégiumban*. = Forrás, 10/40–46. p.
 834. DARVASI László: *Lala néni visszajön*. = Élet és Irodalom, október 13. 15. p.
 835. DÉCSY Eszter: *A vakond*. = Helikon, szeptember 10. 12–13. p.
 836. DEMETER Erika: *Fénytörések*. = Vár, 3/74–76. p.
 837. DOBAI Lili: *Hullámkék/es*. = Vigilia, 9/676–679. p.
 838. DÖME Barbara: *Zsófi naplója*. = Irodalmi Jelen, 10/50–58. p.
 839. DRAGOMÁN György: *Hagymavágás gyorsan, egyszerűen*. = Bárka, 5/41–42. p.
 840. EGRESSY Zoltán: *Süss meg a madarat*. = Ex Symposion, 2/14–18. p.
 841. FARKAS Csaba: *Hulló levelek*. = Ezredvég, 5/62–63. p.
 842. FARKAS Csaba: *Mindenszentek a vízen*. = Ezredvég, 5/60–61. p.
 843. FARKAS Csaba: *Az ősz berendezkedése*. = Ezredvég, 5/59–60. p.
 844. FRIDECZKY Katalin: *Krizishelyzet*. = Irodalmi Jelen, 10/15–16. p.
 845. GALGÁN Anna: *Paradisomkertek*. = Műhely, 4/48–49. p.
 846. GARACZI László: *Onyanyi munyu, avagy bevezetés a kitológia elméletébe*. = Bárka, 5/3–4. p.

847. GARACZI Zoltán: *Elérni Szegedig*. = Ex Symposion, 2/71–72. p.
 848. GARACZI Zoltán: *Itbaka*. = Ex Symposion, 2/72–73. p.
 849. GARACZI Zoltán: *Sakálkölyök*. = Ex Symposion, 2/71. p.
 850. GÁSPÁR Ferenc: *Összhang*. = Irodalmi Jelen, 9/15–19. p.
 851. GYÁRFÁS Endre: *A változások virtuóza*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 16. p.
 852. GYÖRI Attila: *Szerdabely*. = Napút, 7/27–34. p.
 853. GYÖRI László: *Addig örülünk, amíg szabadok vagyunk*. = Élet és Irodalom, október 13. 16. p.
 854. HAÁSZ János: *A furulyás ember*. = Eső, 2/46–47. p.
 855. HALÁSZ Rita: *Magdolna gyapja*. = Alföld, 10/39–41. p.
 856. HARAG Anita: *Ásványvíz*. = Jelenkor, 10/1083–1087. p.
 857. HARTAY Csaba: *Az éjszaka győztese*. = Eső, 2/40–41. p.
 858. HÁY János: *Egy lány Barcikáról*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 15. p.
 859. HERCZEG Szonja: *I-es*. = Eső, 2/37–38. p.
 860. HERCZEG Szonja: *Pánik*. = Eső, 2/35–36. p.
 861. HERCZEG Szonja: *Szendvics*. = Eső, 2/36–37. p.
 862. HETÉNYI Zsuzsa: *(Nabokov, Vladimir: Kuss, felejts!)* [Átirat]. [Paródia]. = Élet és Irodalom, szeptember 8. 16. p.
 863. HORVÁTH Viktor: *Tankom*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 16. p.
 864. IVÁNDY Nóra: *A vén cigány*. = Hitel, 10/27–34. p.
 865. JUHÁSZ Béla: *Bárban*. = Irodalmi Jelen, 10/65. p.
 866. JUHÁSZ Béla: *Az érem harmadik oldala*. = Irodalmi Jelen, 10/63–64. p.
 867. JUHÁSZ Béla: *A favágó felesége*. = Irodalmi Jelen, 10/63. p.
 868. JUHÁSZ Béla: *A halál oka ismeretlen...* = Irodalmi Jelen, 10/64–65. p.
 869. JUHÁSZ Tibor: *Anna öregjei*. = Apokrif, 1/28–29. p.
 870. JUHÁSZ Zsuzsanna: *A. Alzbeimer emlékére*. = Vár, 3/79–84. p.
 871. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Kis keresztényi koporsóban forgás*. = Ezredvég, 5/67–69. p.
 872. KÁCSOR Zsolt: *Csendélet a Budapest Bárban*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 14. p.
 873. KÁCSOR Zsolt: *Csendélet Ősszel*. = Élet és Irodalom, október 13. 14. p.
 874. KERTÉSZ Dávid: *Sírrabló*. = Helikon, augusztus 25. 17. p.
 875. KERTÉSZ Dávid: *Találkozások*. = Helikon, augusztus 25. 17. p.
 876. KIRÁLY Farkas: *A gyümölcs ize*. = Magyar Napló, 9/31–36. p.
 877. KIRÁLY Farkas: *A sárkány utolsó feje*. = Székelyföld, 10/33–42. p.
 878. KIRÁLY Levente: *(Spiró György: Újrajávitott kiadás.)* [Átirat]. [Paródia]. = Élet és Irodalom, szeptember 8. 15. p.
 879. KIRÁLY Levente: *(Spiró György: Curriculum vitae.)* [Átirat]. [Paródia]. = Élet és Irodalom, szeptember 8. 15. p.
 880. KISS Judit Ágnes: *A női princípium*. = Bárka, 5/29–30. p.
 881. KISS László: *Tisztelt Miniszterelnök Úr!* = Bárka, 5/25–28. p.
 882. KISS Noémi: *Fiam, hazudtam neked*. = Alföld, 10/15–16. p.
 883. KISS Noémi: *Hidegzubany*. = Alföld, 10/16–17. p.
 884. KOVÁTS Judit: *Szabadulás*. = Élet és Irodalom, október 6. 15. p.
 885. KÖRÖSSI P. József: *Halleluja*. = Élet és Irodalom, október 6. 16. p.
 886. KÖRÖSSI P. József: *Repülőgép falun. Elmasina*. = Vigilia, 10/765–766. p.
 887. KÖTTER Tamás: *A halál árnyékának völgyében*. = Alföld, 10/6–12. p.
 888. LACKFI János: *Barom virágok*. = Élet és Irodalom, szeptember 29. 16. p.
 889. LÁZÁR Júlia: *A fülballagató*. = Új Forrás, 9/87–90. p.
 890. LÁZÁR Júlia: *A Szarka*. = Új Forrás, 9/91–92. p.
 891. LUKÁTS János: *Zsuzsánna és az ifjak*. = Kortárs, 10/42–46. p.
 892. MAGÉN István: *Gyémántkupa*. = Ezredvég, 5/6–11. p.
 893. MARCSÁK Gergely: *A halál oka: fejlődés*. = Helikon, augusztus 25. 15. p.
 894. MARNÓ János: *A nap végén*. = Élet és Irodalom, szeptember 22. 15. p.
 895. MÁZIK Orsolya: *Csilla*. = Napút, 7/41–42. p.
 896. MÁZIK Orsolya: *Én, pohár örvény*. = Napút, 7/43–44. p.
 897. MÉSZÖLY Ágnes: *Dalmorka és a napszemüveg*. [Mese]. = Bárka, 5/94–95. p.
 898. MÉSZÖLY Ágnes: *Natti, a bonbonkirálynő*. [Mese]. = Bárka, 5/95–96. p.
 899. MIKA Gabriella: *Valami elveszett*. = Zempléni Múzsza, 3/76–79. p.
 900. MOLNÁR Erzsébet: *Billog*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 6. p.

901. MOLNÁR Erzsébet: *Hűdeg napok*. = Élet és Irodalom, október 6. 6. p.
902. MOLNÁR Krisztina Rita: *Kormos csendélet*. = Élet és Irodalom, október 6. 15. p.
903. MOLNÁR Tamás: *Legyek*. = Apokrif, 2/35–39. p.
904. MOLNÁR Vilmos: *Egy barboncás színévtőltozása*. = Székelyföld, 10/176–180. p.
905. MURÁNYI Sándor Olivér: *Zseton*. = Helikon, szeptember 25. 7. p.
906. NAGY Erika: *Elltaszott pondró*. = Napút, 7/45–47. p.
907. NAGY Koppány Zsolt: *Autóink egészsége mindannyiunk érdeke*. = Bárka, 5/18–19. p.
908. NAGY Krisztián, R.: *Hodzova u. 36–42*. = Napút, 7/38–39. p.
909. NAGY Krisztián, R.: *Valami nincs rendben*. = Napút, 7/39–40. p.
910. NÉMA Judit: *... és már megint, és mindörökké*. = Műhely, 4/50. p.
911. NÉMETH István, Z.: *A verskedvelő anyajegyűzér*. = Napút, 7/48–51. p.
912. NOVÁK Zsüliet: *Napsugár utca 7*. = Eső, 2/78–79. p.
913. NYERGES Gábor Ádám: *Nem vennénk a lelkiinkre*. = Élet és Irodalom, október 20. 16. p.
914. OLÁH Máttyás László: *Erik születése*. = Élet és Irodalom, szeptember 29. 16. p.
915. ONAGY Zoltán: *Tizenhat apám volt*. egy római járda számozott kövei. = Ex Symposion, 2/76–84. p.
916. OZSVÁTH Zsuzsa: *Kilométer/óra*. = Helikon, szeptember 25. 11. p.
917. OZSVÁTH Zsuzsa: *Nincs úr a nap alatt*. A kicsi állat. Volna, ha. Kilegzés. Topáz. = Várad, 6/4–7. p.
918. PATAKI Előd: *A találkozás*. = Helikon, október 10. 12. p.
919. PATAKI Tamás: *Elephanthy Adolf masinériája*. = Székelyföld, 9/65–67. p.
920. PATAKI Tamás: *Wander professzor titka*. = Székelyföld, 9/63–65. p.
921. PÁTKAI Tivadar: *A csomag*. = Műhely, 4/45–47. p.
922. PILIZOTA Szandra: *Az allakos jány és a boka*. = Várad, 6/34–36. p.
923. PILIZOTA Szandra: *Farsangnak furkán avagy a botlábú lény*. = Várad, 6/39–41. p.
924. PILIZOTA Szandra: *A katona és a kíváncsi pörleány*. = Várad, 6/36–38. p.
925. PLONICKY Tamás: *Pongyola*. = Kalligram, 10/35–42. p.
926. PODMANICZKY Szilárd: *Amit más nem lát-hat helyettem*. = Eső, 2/80–81. p.
927. PODMANICZKY Szilárd: *Vándorló emlék*. = Mozgó Világ, 9/46–48. p.
928. PÓLIK József: *Fejsze az ajtóban*. = Forrás, 9/4–9. p.
929. POLLÁGH Péter: *A medve másik oldala*. = Élet és Irodalom, szeptember 1. 16. p.
930. POÓS Zoltán: *Étvágy az imákra*. = Élet és Irodalom, október 27. 15. p.
931. PRUZSINSZKY Sándor: *Lomtalanítás*. = Ezredvég, 5/53–56. p.
932. REISINGER Attila: *Ünnep után*. = Magyar Napló, 10/25. p.
933. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Húgyos Hajni lovai*. = Irodalmi Jelen, 10/20–28. p.
934. SÁNTHA József: *A faluban furulyáznak*. = Kalligram, 9/58–60. p.
935. SÁRFI N. Adrienn: *Pályaudvar*. = Irodalmi Jelen, 9/5–9. p.
936. SEBESTYÉN Mihály: *Maradok a tényeknél*. = Helikon, szeptember 10. 8. p.
937. SELYEM Zsuzsa: *250 tudós falevelek millióit küldi el nekünk nap mint nap, ezt olvashatjuk ki belőle*. = Székelyföld, 9/60. p.
938. SELYEM Zsuzsa: *Gát a Béke folyón*. = Székelyföld, 9/54. p.
939. SELYEM Zsuzsa: *A mormota álma*. = Székelyföld, 9/55. p.
940. SELYEM Zsuzsa: *A nagy prérityúk tánca*. = Székelyföld, 9/55–56. p.
941. SELYEM Zsuzsa: *Nagyanyánk megért a fraktálokat*. = Helikon, szeptember 25. 7. p.
942. SELYEM Zsuzsa: *Pompás fazúzógépek*. = Székelyföld, 9/56–58. p.
943. SELYEM Zsuzsa: *Tsáyyaa, a hódok hőse*. = Székelyföld, 9/54–55. p.
944. SELYEM Zsuzsa: *Urbex acid party egy elhagyott vízierőműben*. = Székelyföld, 9/58–59. p.
945. SHREK Tímea: *A szövetség*. = Helikon, augusztus 25. 16. p.
946. SZABÓ Dénes, P.: *Játék a grondon*. = Kalligram, 10/46–49. p.
947. SZABÓ T. Anna: *Felnéz, lenéz*. = Élet és Irodalom, október 6. 14. p.
948. SZABÓ T. Anna: *Mimarad*. = Élet és Irodalom, szeptember 8. 14. p.
949. SZAKÁCS István Péter: *Különös ajándék*. = Helikon, október 25. 17. p.
950. SZAKÁCS István Péter: *Szülői öröm*. = Helikon, október 25. 17. p.
951. SZALAY Zoltán: *A tökéletes szám*. = Alföld, 9/10–18. p.
952. SZÁNTÓ Péter: *A boldogság ráveti magát a kései járókelőre*. = Mozgó Világ, 9/35–45. p.
953. SZÁVA Csanád: *(intermezzo: gödör)*. = Napút-füzetek, 116/13. p.

954. SZÁVA Csanád: *(kövek)*. = Napút-füzetek, 116/1. p.
955. SZÁVA Csanád: *(nyár. a vörös, amelyik a tiéd)*. = Napút-füzetek, 116/1. p.
956. SZÁVA Csanád: *(ősz. teréz néni)*. = Napút-füzetek, 116/14. p.
957. SZÁVA Csanád: *(tavasz. líviusz világa)*. = Napút-füzetek, 116/8. p.
958. SZÁVA Csanád: *(tél. korcsolya)*. = Napút-füzetek, 116/22. p.
959. SZÁVA Csanád: *(vándorút)*. = Napút-füzetek, 116/30–32. p.
960. SZÉCSI Noémi: *Egyformák vagytok*. = Élet és Irodalom, szeptember 22. 16. p.
961. SZEDER Katalin: *Egy szó két hangon*. = Ezredvég, 5/22–24. p.
962. SZEITZ János: *Ennyi volt...* = Ezredvég, 5/78–88. p.
963. SZÉLESI Sándor: *Hetedzsiglen*. = Eső, 2/47–51. p.
964. SZENDI Nóra: *Kapirgálni jó*. = Apokrif, 1/49–53. p.
965. SZEPES Erika: *Schubert*. = Eső, 2/51–56. p.
966. SZIL Ágnes: *Arról, hogy mi a groteszk*. = Bárka, 5/10–11. p.
967. SZOMBATI István: *Esküvői fotó*. = Várad, 6/14–17. p.
968. SZOMBATI István: *Far-hát, répa nélkül*. = Várad, 6/18. p.
969. SZOMBATI István: *Müller*. = Ezredvég, 5/75. p.
970. SZOMBATI István: *A sínek merre visznek?* = Ezredvég, 5/73–74. p.
971. SZOMBATI István: *Tegnapi guanók*. = Ezredvég, 5/72–73. p.
972. SZÖLLÖSI Barnabás: *Lehetőség*. = Kalligram, 9/45–54. p.
973. SZUROMI Pál: *Martalócok*. = Vár, 3/68–71. p.
974. SZÜCS Balázs Péter: *Rádió*. = Új Forrás, 9/93–94. p.
975. TAMÁS Péter: *Dögville*. = Apokrif, 1/57–65. p.
976. TOLNAI Ottó: *A kesztyű*. = Jelenkor, 9/921–933. p.
977. TOROCZKAY András: *Átváskultúra a Tolnai Lajos utcában*. = Eső, 2/4–8. p.
978. TOROCZKAY András: *Ezüst borító, rozsdabarna gerinc*. = Eső, 2/8–13. p.
979. TOROCZKAY András: *Lángos*. = Eső, 2/13–18. p.
980. TOROCZKAY András: *Zsola*. = Apokrif, 2/30–35. p.
981. TÓTH Vivien: *Gyökérkezelés*. = Irodalmi Jelen, 10/122–123. p.
982. TÓTH Vivien: *Macskás videó*. = Irodalmi Jelen, 10/123–124. p.
983. TOTTH Benedek: *Patkányok*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 15. p.
984. TÚRI Bertalan: *Bosszú*. = Ezredvég, 5/27–36. p.
985. VAMOS Miklós: *Három piczi*. (rövidülök jeligré). = Élet és Irodalom, szeptember 1. 15. p.
986. VAMOS Miklós: *Három piczi*. (rövidülök jeligré). = Eső, 2/82–83. p.
987. VÁRADI NAGY Pál: *Nem zéró p*. = Helikon, szeptember 10. 11. p.
988. VÁRKONYI Judit: *Csenddét lett*. = Élet és Irodalom, szeptember 15. 15. p.
989. VASS Norbert: *Kék Szimó*. = Apokrif, 1/18–22. p.
990. VINCZE Ferenc: *Reggelfél a Dolmán*. = Magyar Napló, 9/27–29. p.
991. VOLONCS Attila: *Spidiszerelem*. = Székelyföld, 10/8–17. p.
992. VÖRÖS Anna: *Vadoma galaxisa*. = Vigilia, 9/672–673. p.
993. VÖRÖS Anna: *Vadoma szédül*. = Vigilia, 9/671–672. p.
994. VÖRÖS István: *Már nem hiszem*. = Élet és Irodalom, október 13. 16. p.
995. ZAKARIÁS Cecil: *Márványból*. = Helikon, október 10. 12. p.
996. ZALÁN Tibor: *Tűzmese*. = Élet és Irodalom, szeptember 29. 15. p.

Hosszúpróza

997. BALI Farkas: *Banyópinyó*. = Apokrif, 1/39–44. p.
998. BENE Zoltán: *Kiüzetés*. [Regényrészlet – Áramszünet]. = Tisztatáj, 9/21–27. p.
999. GÁSPÁR Ferenc: *Trubadúrvarázs*. 22. 23. 24. = Irodalmi Jelen, 10/39–48. p.
1000. GOTHÁR Ferenc: *A névadás lehetőségei*. (részlet). = Helikon, október 25. 10–11. p.
1001. GRECSÓ Krisztián: *Vera könyve*. regényrészlet. = Jelenkor, 9/934–943. p.
1002. GYÁRFÁS Endre: *Hetven éve is volt élet*. [Regényrészlet]. = Ezredvég, 5/38–40. p.
1003. GYÖRGY Attila: *Lucius Caius Tarquinius Porsena emlékiratai*. Laúxie Káe Tárkun Porsénéna. [Regényrészlet]. = Székelyföld, 10/147–150. p.
1004. HAKLIK Norbert: *Mona Lisa elrablása*. [Regényrészlet]. = Eső, 2/19–26. p.
1005. JUHÁSZ Tibor: *Barna vagyok, tegezzél*. (Regényrészlet). = Tisztatáj, 10/19–22. p.

1006. KRUSOVSKY Dénes: *Akik már nem leszünk sosem*. [Regényrészlet]. = Alföld, 10/29–39. p.
1007. KUN Árpád: *Aki bújt*. [Regényrészlet]. = *Eső*, 2/29–31. p.
1008. MÁRTON László: *Szamar a löstállóban*. (részlet egy készülő regényből). = *Apokrif*, 2/14–23. p.
1009. MILBACHER Róbert: *Léleknyavalyák* avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről. regényrészlet. = *Jelenkor*, 10/1075–1082. p.
1010. ORAVECZ Imre: *Ókontri*. 30. [Regényrészlet]. = *Székelyföld*, 9/8–17. p.
1011. ORAVECZ Imre: *Ókontri*. 36. [Regényrészlet]. = *Jelenkor*, 10/1043–1050. p.
1012. ORAVECZ Imre: *Ókontri*. [Regényrészlet]. = *Élet és Irodalom*, október 27. 16. p.
1013. ORAVECZ Imre: *Ókontri*. [Regényrészlet]. = *Magyar Napló*, 10/10–14. p.
1014. ORAVECZ Imre: *Ókontri*. (részlet). 33. = *Kortárs*, 9/3–7. p.
1015. POTOZKY László: *Égéstermék*. [Regényrészlet]. = *Kalligram*, 9/38–41. p.
1016. POTOZKY László: *Égéstermék*. (1994). (1996). (1998). (2000). (2002). [Regényrészlet]. = *Székelyföld*, 9/22–29. p.
1017. SIMON Emőke: *Avárosés*. Részlet. = *Látó*, 10/21–30. p.
1018. SZEIFERT Natália: *Az altató szerekről*. (Zelma). (Zsuzsa). [Regényrészlet]. = *Kalligram*, 9/16–23. p.
1019. SZEIFERT Natália: *Az altató szerekről*. (Zsuzsa). [Regényrészlet]. = *Mozgó Világ*, 10/37–41. p.
1020. SZÖLLŐSI Máttyás: *Eszteta*. Részlet. = *Látó*, 10/46–60. p.
1021. TEMESI Ferenc: *49/49*. (Részlet). = *Tiszatáj*, 9/7–13. p.
1022. TEMESI Ferenc: *Vigasz*. [Regényrészlet – 49/49]. = *Székelyföld*, 9/36–41. p.
1023. TÉREY János: „Ezt nem fogjuk leadni”. Részlet a Káli holtak című regényből. = *Vigília*, 9/668–670. p.
1024. TÉREY János: *A balottaival beszélget*. Részlet A Káli holtak című regényből. = *Látó*, 10/8–16. TÉREY János: *Intő*. Részlet a Káli holtak című regényből. = *Kalligram*, 9/8–13. p.
1025. TORMA Mária: *Millenniumi dolgozó*. részlet a Meztől a Parlamentben című kéziratból. = *Apokrif*, 1/79–88. p.
1026. TÓTH-MÁTRÉ Miklós: *Számadással Istennek tartozom*. (részlet). = *Confessio*, 3/64–76. p.

1027. ÜRMÖS Attila: *Családi tangó*. (Regényrészlet.) Egy üveg slivovica. = *Magyar Műhely*, 3/3–4. p.
1028. ZSIDÓ Ferenc: *Huszonnégy*. Részlet egy készülő regényből. = *Helikon*, augusztus 25. 5–7. p.

Közönség előtti előadásra szánt mű

1029. CSÁK Gyöngyi: *Az oroszlán és a fia*. = *Vár*, 3/84–85. p.
1030. GYŐREI Zsolt – SCHLACHTOVSKY Csaba: *Jácint pere*. = *Bárka*, 5/32–35. p.
1031. LÖVÉTEI LÁZÁR László: *Édenkert-ecloga*. Töredék egy szatírából. = *Székelyföld*, 10/151–152. p.
1032. TÓTH Ágnes: *Csak semmi malőr*. vígjáték két felvonásban. = *Várad*, 7/33–61. p.
1033. VISKY András: *Temetetlenek*. A sötétség szentje. [Dráma]. = *Látó*, 10/63–78. p.
1034. ZSIDÓ Ferenc: *Stimogatórium*. Abszurd komédia egy felvonásban. = *Várad*, 7/4–32. p.

Kevert műfajok

1035. FERDINÁND Zoltán – NAGY M. Hedvig: *Alternatívó tévé*. = *Kalligram*, 9/81. p.
1036. FERDINÁND Zoltán – NAGY M. Hedvig: *Csontleves*. = *Kalligram*, 9/83. p.
1037. FERDINÁND Zoltán – NAGY M. Hedvig: *Egyenesen a pokolba*. = *Kalligram*, 9/84. p.
1038. FERDINÁND Zoltán – NAGY M. Hedvig: *Az Isten szereti a geometriát*. = *Kalligram*, 9/82. p.
1039. HAYNAL Ákos – SYPORCA Whandal: *Róza néni*. = *Kalligram*, 9/89. p.
1040. HAYNAL Ákos – SYPORCA Whandal: *Szüleim*. = *Kalligram*, 9/90. p.
1041. KECSKÉS Péter: *Adamab*. = *Magyar Műhely*, 3/17. p.
1042. KECSKÉS Péter: *Amos könyve*. = *Magyar Műhely*, 3/16. p.
1043. KECSKÉS Péter: *Kas-sakk*. = *Magyar Műhely*, 3/14–15. p.
1044. NAGYGYÖRGY Zoltán – SYPORCA Whandal: *Tónus*. = *Kalligram*, 9/91. p.
1045. VARGA Imre – SYPORCA Whandal: *Öt-huszonzét*. = *Kalligram*, 9/92. p.
1046. VIRÁG Krisztina – NAGY Zopán: *Ablak*. = *Kalligram*, 9/85. p.
1047. VIRÁG Krisztina – NAGY Zopán: *Je suis*. = *Kalligram*, 9/86. p.

1048. VIRÁG Krisztina – NAGY Zopán: *Megálló*. = *Kalligram*, 9/87. p.
1049. VIRÁG Krisztina – NAGY Zopán: *Nóra*. = *Kalligram*, 9/88. p.
1050. TANDORI Dezső: „*Arany János 200*”. Nyelvemlék. Nem irodalmi szöveg. Önmagában. Élek. Hamlet – pluszveg... Hamlet-tényleg. = *Forrás*, 9/10–12. p.

Képregény

1051. LÁSZLÓ Márk: *Punk*. = Szépirodalmi Figyelő, 4/70–75. p.

1052. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Heti alkalmaink*. = *Helikon*, október 25. 22. p.
1053. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Író-tábor a Kárpátokban*. = *Helikon*, szeptember 25. 22. p.
1054. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Nagy bal*. = *Helikon*, augusztus 25. 22. p.
1055. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Töpor-tyánféreg*. = *Helikon*, szeptember 10. 22. p.
1056. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Útban Wisecbdiára*. = *Helikon*, október 10. 22. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

SZÁMUNK SZERZŐI

ARANY JÁNOS (1817–1882) költő, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

BALÁZS IMRE JÓZSEF (1976) irodalomtörténész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója

BIRÓ ANNAMÁRIA (1980) irodalomtörténész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

DEMÉNY PÉTER (1972) író, költő, a Látó szerkesztője

DEMUS ZSÓFIA (1989) kritikus, a Pécsi Tudományegyetem doktorandája, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

FICSOR BENEDEK (1983) újságíró

GYIMESI EMESE (1990) az ELTE doktorandája

KOSKA ZOLTÁN (1991) képregényalkotó, animátor

MARÓTHY SZILVIA (1989) irodalomtörténész, az ELTE doktorjelöltje

PÁPAY GYÖRGY (1978) publicista, 2002–2017 között a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

SZÉP ESZTER (1984) kritikus, az ELTE doktorjelöltje

SZILÁGYI MÁRTON (1965) irodalomtörténész, az ELTE oktatója

TÖRÖK LAJOS (1970) irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem oktatója

VASS NORBERT (1985) történész, kritikus, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

VINCZE FERENC (1979) író, irodalomtörténész, az ELTE oktatója, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője

ZÓLYA ANDREA CSILLA (1978) kritikus

ZSÁVOLYA ZOLTÁN (1968) író, költő, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője

2017
528 oldal
3990 Ft

Új könyvében Dávidházi Péter a magyar kultúra bibliai örökségének stúdióházához kíván irodalomtörténészként hozzájárulni, azt kutatva, hogyan szolgálhatja a bibliai minták feltárása fontos költemények értelmezését, illetve mit tudhatunk meg e minták nemzeiesítésének költői módjairól és közösségi használatáról.

Innen nézve különös figyelmet érdemel a 19. századi magyar költészet három alapműve: Kölcsey *Hymnusának* bibliai szerephagyományával és szimbolikus honfoglalásaival két tanulmány foglalkozik, majd kismonográfiányi a Vörösmarty *Szózatának* rejtett bibliai logikáját, prófétai szerepmintáját és egykori vallásos jelentését felszínre hozó elemzés, illetve füzetnyi a Petőfi *Nemzeti dalát* az egykorú hivatalos, bibliai eredetű esküformulákkal szembevető és a toborzás költői és zenei műfajaihoz kapcsoló tanulmány. Több dolgozat szól a halál, áldozat és feltámadás motívumairól Arany János verseiben (*Keveháza*, *Széchenyi emlékezete*, *Sejtelem*) és *Hamlet*-fordításában. A 20. századból Babits (*Jónás könyve*, *Esti kérdés*), Kosztolányi (*Halotti beszéd*), József Attila (*Levegőt!*) és Illyés (*Egy mondat a zsarnokságról*) költeményei, illetve Kosztolányi, Weöres és Vas István műfordításai kerülnek egy-egy bibliai szempontú vizsgálat fókuszába, de persze szó esik más költők verseiről is, Adytól és Füst Milántól egészen Székely Magdáig vagy Imre Flóráig.

Mindezekből kirajzolódik az újraírás poétikája. Ennek ritka szépségű példáját elemzi a zárótanulmány, évezredek át követve, hogyan formálódott egy zsolnári töredéke Augustinus, majd Notker Teutonicus kezén odáig, hogy végül Thienemann Tivadar ihletett átiratában beillik a magyar költészet négysoros remekei közé.

Szeretettel várja az érdeklődőket
a kápolnásnyéki
Halász Gedeon Központ

- kiállítások
- konferenciák
- koncertek
- bérelhető terek és termek

Velencei-tavi Kistérségért
Alapítvány

2475 Kápolnásnyék, Deák Ferenc utca 10.
level@vтка.hu

220 EZER JEGYVÁSÁRLÓ

780 KONCERT ÉS PARTI

200 TÉVÉFILM

2017 AZ A38 HAJÓN

KÖSZÖNJÜK, HOGY VELÜNK VOLTATOK!
TALÁLKOZUNK JÖVŐRE A 15 ÉVES A38-ON!

40 RÁDIÓMŰSOR

150 ÓRA ONLINE STREAM

16 KIÁLLÍTÁS

350 ÓRA ÉLŐ TÉVÉADÁS

40 LEMEZBEMUTATÓ
KONCERT

250 YOUTUBE PLAYLIST

460 EZER KWH

HALÁSZ
GEDEON
KÖZPONT

Kiemelt támogató:

Halász-kastély

Kápolnásnyék,
Deák Ferenc u. 10.

A kápolnásnyéki **Halász-kastély**
új kiállítása

Egy család – három iskolateremtő művész

FERENCZY KÁROLY

FERENCZY NOÉMI

FERENCZY BÉNI

Megtekinthető
2017. május 1-től!

Ferenczy Károly: *Artistapár* (1912, olaj, vásznon)

Ferenczy Károly (1862–1917) a századelő magyarországi festészetének kiemelkedően fontos mestere volt.

Lánya, Ferenczy Noémi (1890–1957) a gobelinművészet legnagyobb hazai alakjaként,

fia, Ferenczy Béni (1890–1967) a modern magyar szobrászat nagy hatású megújítójaként került be a művészet történetébe.

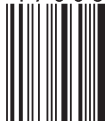
A szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum által rendezett kiállítás e három korszakos jelentőségű alkotó műveiből ad reprezentatív válogatást.

ISSN 1585-3829

9 771585 382140

17006

Ára: 600 Ft

nka

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA